YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TARİHİ GELİŞİM İÇİNDE DARPHANE-İ AMİRE YAPILARI VE DAMGA MATBAASI'NIN MİMARİ ANALİZİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Mimar H. Didem Sunan

FBE MİMARLIK Anabilim Dalı Rölöve-Restorasyon Programında
Hazırlanan

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı : **Doç.Dr. Nadide SEÇKİN**

İSTANBUL, 2007

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ŞEKİL LİSTESİ ……..iv

ÇİZELGE LİSTESİ …….....v

ÖNSÖZ ……...vi

ÖZET ……..vii

ABSTRACT ……...…viii

1. GİRİŞ ……..…1

1.1. Amaç ……...2
1.2. Kapsam ve Yöntem …….2

2. OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDA PARA POLİTİKASI VE OSMANLI DARPHANELERİ …….4

2.1. Osmanlı İmparatorluğu'nda Para Politikası ……4
2.2. Osmanlı Darphaneleri ……6
2.2.1 Osmanlı İmparatorluğu'nda Darp Tekniği …….……...10

3. DARPHANE-İ AMİRE ……13

3.1. Konumu …… 13
3.2. Bulunduğu Çevre…….....……15
3.3. Darphane-i Amire'nin Tarihçesi ve İstanbul Darphanesi ……....17
3.4. 20. yy. Başında Üretim Şeması ……....21
3.5. Darphane-i Amire Yapıları ……...…...26
3.5.1. Giriş Kapısı …….....…26
3.5.2. Darphane Köşkü ……..……31
3.5.3. Darphane Eminliği ……..…….36
3.5.4. Dökümhane ……..……39
3.5.5. Sikkeken ve Teksirhane ……..…….44
3.5.6. Çarkhane ……..…...…46
3.5.7. Kalıp Atölyesi ……..……...53
3.5.8. Sıra Odalar ……..……60
3.5.9. Alt Avlu Yapıları ……..…….. 64
3.5.10. DAMGA MATBAASI ……69
3.5.10.1. Konumu ……69
3.5.10.2. Damga Matbaası'nın Tarihçesi ve İşleyiş Şeması ……70
3.5.10.3. Mimari Tanımlama ……...75
3.5.10.3.1. Bodrum Kat ……..75
3.5.10.3.2. Zemin Kat ……81
3.5.10.3.3. 1. Kat …….....…..105
3.5.10.4. Cephe Özellikleri ……...….113
3.5.10.4.1. Kuzeybatı Cephesi ……..…113
3.5.10.4.2. Güneybatı Cephesi …….....….117

3.5.10.4.3. Güneydoğu Cephesi ……..…..120
3.5.10.4.4. Kuzeydoğu Cephesi ……...122
3.5.10.4.5. Avlu Cepheleri ……...125
3.5.10.5. Yapım Sistemi ……....132
3.5.10.5.1. Döşemeler ……..…..132
3.5.10.5.2. Duvarlar ……..….133
3.5.10.5.3. Örtü Sistemi ……....137
3.5.10.6. Yapı Ögeleri ……....142
3.5.10.6.1. Kapılar ……..…142
3.5.10.6.2. Pencereler ……...…..…143
3.5.10.6.3. Bezeme ……150
3.5.10.7. Koruma Sorunları ve Nedenleri ……..……153
3.5.10.7.1. İnsanların Neden Olduğu Hasarlar ……..154
3.5.10.7.2. Doğal Afetler Sonucu Oluşan Hasarlar ……...…158
3.5.10.7.3. Uzun Süreli Doğal Etkenler Sonucu Oluşan Hasarlar ……...….160
3.5.10.8. Restitüsyon Önerisi ……..…162
3.5.10.9. Koruma Amaçlı Müdahale Önlemleri ……....…166

4. SONUÇ ve ÖNERİLER ……...…….….170

KAYNAKLAR 173

EKLER 177

Ek 1. Haritalar 178
Ek 2. Belgeler 183
Ek 3. Damga Matbaası Eski Baskı Makineleri 189
Ek 4. Eski Osmanlı Paraları 191
Ek 5. Eski Para Basma Makineleri 192

ÖZGEÇMİŞ ……...194

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 3.1. Darphane-i Amire Vaziyet Planı ……14
Şekil 3.2.1. 19. yüzyıl başında Topkapı Sarayı 1. Avlusu'nu gösteren Fossati resmi. (Cezar, 2002, s.56) ……..16
Şekil 3.4.1. 20. yüzyıl başında Darphane-i amire'de sikke üretim mekânları dizilişi…….25
Şekil 3.5.1.1. Darphane-i Amire, Giriş Kapısı Kitabesi, 2006……26
Şekil 3.5.1.2. Darphane-i Amire, Topkapı Sarayı 1.Avlu'dan Giriş Kapısı, 2006……28
Şekil 3.5.1.3.Darphane-i Amire, Topkapı Sarayı 1.Avlu'dan Giriş Kapısı, 1936 (Tanyeli,1996)……28
Şekil 3.5.1.4. Darphane-i Amire, Giriş Kapısı iç görünüş, 2006……29.
Şekil 3.5.1.5. Darphane-i Amire, Giriş Kapısı çeşmesi, 2006……29
Şekil 3.5.1.6. Darphane-i Amire, Giriş Kapısı çeşmesi 1949 yılı fotoğrafı (Encümen Arşivi)……...29
Şekil 3.5.1.7. Darphane-i Amire, Giriş Kapısı çeşme detayı, 2006……30
Şekil 3.5.2.1. 19. yy. başında, Topkapı Sarayı 1. Avlusu'ndan Darphane Köşkü'nün görünüşü (Melling,1819,57)……32
Şekil 3.5.2.2. Darphane Köşkü, güneybatı cephesi (Eldem,1973,422)……33
Şekil 3.5.2.3. Darphane Köşkü, güneydoğu cephesi (Eldem,1973,424)……...33
Şekil 3.5.2.5 Darphane Köşkü, zemin kat restitüsyon planı (Eldem,1973,426)……34
Şekil 3.5.2.4 Darphane Köşkü, kuzeydoğu cephesi (Eldem,1973,423)……34
Şekil 3.5.2.6 II.Mahmud Dönemi Darphane Köşkü, 1.kat restitüsyon planı (Eldem,1973,427)……..35
Şekil 3.5.2.7 II.Mahmud Dönemi Darphane Köşkü, 2.kat restitüsyon planı (Eldem,1973,428)……..35
Şekil 3.5.3.1 Darphane Eminliği rölöve- zemin kat planı (Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü Arşivi)……37
Şekil 3.5.3.2 Darphane Eminliği rölöve- 1. kat planı (Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü Arşivi)……37
Şekil 3.5.3.3 Darphane Eminliği, kuzeydoğu (A Avlusu) cephesi, 1939 yılı fotoğrafı (Tanyeli,1996)……...38
Şekil 3.5.3.4 Darphane Eminliği, kuzeydoğu (A Avlusu) cephesi, 2006……...38
Şekil 3.5.3.1. Dökümhane, rölöve- kuzeybatı cephesi (Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü Arşivi, 1984)……40
Şekil 3.5.3.2. Dökümhane, rölöve- kuzeydoğu cephesi (Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü Arşivi, 1984)……41
Şekil 3.5.3.3. Dökümhane,rölöve -1. kat planı (Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü Arşivi,1984). 42
Şekil 3.5.3.4. Dökümhane, güneydoğu cephesi, 2006……43
Şekil 3.5.3.5. Dökümhane ile Darphane Eminliği arasındaki merdiven, 2006……...43
Şekil 3.5.5.1 Darphane Eminliği kuzeydoğu (C Avlusu) cephesi fotoğrafı……44
Şekil 3.5.5.2 Sikkeken ve Teksirhane, rölöve -1. kat planı (Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü Arşivi) ……45
Şekil 3.5.5.2 Sikkeken ve Teksirhane, rölöve-zemin kat planı (Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü Arşivi) ……...45
Şekil 3.5.6.1 Çarkhane, L Sokağı'ndan giriş kapısı fotoğrafı……49
Şekil 3.5.6.2 L Sokağı fotoğrafı -Sağda Çarkhane, solda Kalıp Atölyesi ……50
Şekil 3.5.6.3 Sikkehane ile İç Avlu arasındaki kapı…… ……...50
Şekil 3.5.6.4 Sikkehane'den L Sokağı'na açılan kapı……..50
Şekil 3.5.6.5 Çarkhane rölöve -zemin kat planı (Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Arşivi. 1996)……51
Şekil 3.5.6.5 Çarkhane rölöve –Güneybatı (L Sokağı) Cephesi (Türkiye Ekonomik

ve Toplumsal Tarih Vakfı Arşivi. 1996)…….52
Şekil 3.5.7.1 Kalıp Atölyesi, güneybatı (K Sokağı) cephesi, 2006……56
Şekil 3.5.7.2 Kalıp Atölyesi, kuzeybatı (M Avlusu) cephesi, 2006……..56
Şekil 3.5.7.3 Kalıp Atölyesi rölövesi - plan (Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Arşivi, 1996)……...57
Şekil 3.5.7.4. Kalıp Atölyesi Bloğu rölöve – K ve L Sokak cepheleri (Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Arşivi,1996) ……..58
Şekil 3.5.7.5 Kalıp Atölyesi rölöve – Kuzeybatı Cephesi (M Avlusu) (Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Arşivi, 1996) ……..59
Şekil 3.5.8.1. Sıra Odalar ön cephe ……62
Şekil 3.5.8.2. Sıra Odalar yan cephe ……..…62
Şekil 3.5.8.3. Sıra Odalar rölöve – Plan (Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Arşivi, 1996) ……62
Şekil 3.5.8.4. Sıra Odalar rölöve – Plan (Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Arşivi, 1996) ……63
Şekil 3.5.9.1. 4 numaralı yapı, kuzeydoğu cephesi, 2006…….65
Şekil 3.5.9.2. 4 numaralı yapı planı- rölöve (Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Arşivi. 1996)…….66
Şekil 3.5.9.3. 5 numaralı yapı güneydoğu cephesi, 2007……...66
Şekil 3.5.9.4. 5 numaralı yapı planı- rölöve (Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Arşivi.1996)…….67
Şekil 3.5.9.5. 5 numaralı yapı güneydoğu cephesi- rölöve (Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Arşivi.1996)……..67
Şekil 3.5.9.6. 6 numaralı yapı, güneybatı cephesi, 2007……68
Şekil 3.5.9.7. 6 numaralı yapı planı - rölöve (Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Arşivi.1996)…….68
Şekil 3.5.10.1.1. Damga Matbaası Vaziyet Planı ……69
Şekil 3.5.10.2.1. 1970'li yıllardan 1999'a kadar Damga Matbaası'nın mekân yerleşimi (Kaynak: Damga Matbaa'sı çalışanı Sn. Davut Bilirer)……..73
Şekil 3.5.10.2.2. Günümüzde Damga Matbaası'nın mekân yerleşimi ……73
Şekil 3.5.10.3.1.1. Giriş holü (BB1-1) merdiven ve bekçi odası……..78
Şekil 3.5.10.3.1.2. Giriş holü (BB1-1) genel görünüş……78
Şekil 3.5.10.3.1.3. Giriş holü (BB1-1) volta döşeme tavanı…….78
Şekil 3.5.10.3.1.4. Giriş holü (BB1-1) giriş kapısı (BB1K1) iç görünüş……..78
Şekil 3.5.10.3.1.5. Kalorifer Dairesi (BA5-1) giriş kapısı (BA5K2) iç görünüş……..79
Şekil 3.5.10.3.1.6. Depo (BA5-2) giriş kapısı (BA5K3) iç görünüş……....79
Şekil 3.5.10.3.1.7. Depo (BA5-2) haçvari tonoz takviye kemeri……..79
Şekil 3.5.10.3.1.8. Soyunma Odası (BA1-5) giriş kapısı (BA1K5) iç görünüş……....80
Şekil 3.5.10.3.1.9. Soyunma Odası (BA1-5) pencere (BA1P4) iç görünüş…….80
Şekil 3.5.10.3.1.10. Soyunma Odası (BA1-5) haçvari tonozu……80
Şekil 3.5.10.3.2.2. Özgün taş avlu döşemesi……....89
Şekil 3.5.10.3.2.1. Bodrum Katı Avluya bağlayan merdiven……89
Şekil 3.5.10.3.2.3. Avludaki özgün mermer havuz……90
Şekil 3.5.10.3.2.4. Mermer havuz çeşmesi ……90
Şekil 3.5.10.3.2.5. Havuzun yanındaki mermer yalak ……...90
Şekil 3.5.10.3.2.6. Avludaki muhdes kâgir kafeterya binası……...91
Şekil 3.5.10.3.2.7. Avludaki muhdes prefabrike sendika odası……..91
Şekil 3.5.10.3.2.8. Ambar (ZA-1) giriş kapısı (ZAK3) iç görünüş ……...92
Şekil 3.5.10.3.2.9. Ambar (ZA-1) duvarındaki pilastr ve gergiler ……92
Şekil 3.5.10.3.2.10. Ambar (ZA-1) giriş kapısı (ZAK3) üzerindeki pencereler…….92

Şekil 3.5.10.3.2.11.Baskı Öncesi (ZA1-2) giriş kapısı (ZA1K2) ve yanındaki pencerelerin iç görünüşü …….93
Şekil 3.5.10.3.2.12.Baskı Öncesi'nde (ZA1-2) bulunan ihrak fırını…….93
Şekil 3.5.10.3.2.13. Baskı Öncesi (ZA-2) haçvari tonozu ……93
Şekil 3.5.10.3.2.14. Baskı Öncesi (ZA-2) giriş kapısı üzerindeki pencere (1AP17) ve muhdes tesisat boruları……93
Şekil 3.5.10.3.2.15. Jeneratör Odasında (ZA1-3) 1.kata çıkan merdiven ……94
Şekil 3.5.10.3.2.16. Kalıp Atölyesi'ni (ZA1-4) ikiye bölen duvar……94
Şekil 3.5.10.3.2.17. Kalıp Atölyesi (ZA1-4) pencereleri, eski imalat teknolojisine ait aparatlar ve muhdes tesisat boruları…….95
Şekil 3.5.10.3.2.18. Bilgisayar Odası (ZA1-5) giriş kapısı ……95
Şekil 3.5.10.3.2.19. Bilgisayar Odası (ZA1-5) penceresi……95
Şekil 3.5.10.3.2.20. Onarım Atölyesi (ZC1-1) avlu duvarındaki kapı (ZC1K1) ve pencere (ZC1P3)……..96
Şekil 3.5.10.3.2.21. Onarım Atölyesi (ZC1-2) kuzeydoğu cephesine açılan pencereler (ZC1P1 ve ZC1P2) ve betonarme kiriş ……96
Şekil 3.5.10.3.2.22. Baskı Atölyesi Deposu (ZA2-2) giriş kapısı (ZA2K2) ve pencere (ZA2P22) iç görünüşü ……97
Şekil 3.5.10.3.2.23. Baskı Atölyesi Deposu (ZA2-2) iç kapı (ZA2K4) görünüşü ……97
Şekil 3.5.10.3.2.25. Baskı Atölyesi Deposu (ZA2-2) güney doğu duvarındaki pencereler..98
Şekil 3.5.10.3.2.26. Baskı Atölyesi (ZA2-3) avlu kapısı (ZA3K1) ……98
Şekil 3.5.10.3.2.27. Baskı Atölyesinde (ZA2-3) bir tonoz birimi altındaki pencere sistemi ve muhdes havalandırma kanalı ……98
Şekil 3.5.10.3.2.28. Baskı Atölyesi'ndeki (ZA2-3) ayak ve gergiler……99
Şekil 3.5.10.3.2.29. Baskı Atölyesi'ndeki (ZA2-3) ayak ile özgün demir gergi ve muhdes çelik profiller……99
Şekil 3.5.10.3.2.30. Baskı Atölyesinde (ZA2-4) avlu pencesinin (ZA2P15) altına açılan muhdes kapı……..99
Şekil 3.5.10.3.2.31. Giriş Holü (ZB-2) kapısı (ZB2K1) ……...100
Şekil 3.5.10.3.2.32. Giriş Holü (ZB-2) avlu giriş kapısı (ZB2K2)……100
Şekil 3.5.10.3.2.33. Koridor (ZA3-12) kapısı (ZA3K2)……100
Şekil 3.5.10.3.2.34. Koridor (ZA3-12) görünüşü ve volta döşeme tavan ……..100
Şekil 3.5.10.3.2.35. Koridor'dan (ZA3-12) 1.kata çıkan merdiven ……...101
Şekil 3.5.10.3.2.36. Koridor'dan (ZA3-12) 1.kata çıkan merdiven . ……101
Şekil 3.5.10.3.2.37. Koridor'dan (ZA3-12) 1.kata çıkan merdiven ……...101
Şekil 3.5.10.3.2.38. Hol'den (ZA3-8) B3 binasına açılan kapı (ZA3K1) iç görünüş ……102
Şekil 3.5.10.3.2.39. Hol'den (ZA3-8) B3 binasına açılan kapı (ZA3K1) dış görünüş…...102
Şekil 3.5.10.3.2.40. Hol (ZB3-1) avluya bakan pencereler ve volta döşeme tavan……102
Şekil 3.5.10.3.2.41. Cilt Atölyesi (ZB4-4) genel görünüş ……103
Şekil 3.5.10.3.2.42. Cilt Atölyesi (ZB4-4) genel görünüş ……103
Şekil 3.5.10.3.2.43. Cilt Atölyesi (ZA5) genel görünüş ……104
Şekil 3.5.10.3.2.44. Cilt Atölyesi'nde (ZA-5) B1 blok yönüne bakış ……...104
Şekil 3.5.10.3.2.45. Cilt Atölyesi'nde (ZA-5) B1 blok yönüne bakış ……...104
Şekil 3.5.10.3.3.1. Ofis (1B1-3) pencereleri ……...108
Şekil 3.5.10.3.3.2. Hol (1B1-2) yer döşemesi ……...108
Şekil 3.5.10.3.3.3. Ofis'in (1A3-14) pasalı ahşap tavanı ……108
Şekil 3.5.10.3.3.4. Ofis'in (1A3-13) pasalı ahşap tavanı ……108
Şekil 3.5.10.3.3.5. Ofis (1A3-12) genel görünüş ……108
Şekil 3.5.10.3.3.6. Koridor (1A3-15) genel görünüş ……..109
Şekil 3.5.10.3.3.7. WC (1A3-6) genel görünüş ……...109
Şekil 3.5.10.3.3.8. Arşiv (1A3-9) genel görünüş ……109

Şekil 3.5.10.3.3.9. Arşiv (1A3-8) genel görünüş ……109
Şekil 3.5.10.3.310. Hol'ün (1A3-8) betonarme tavanı ……110
Şekil 3.5.10.3.3.11. Yemekhane (1A3-10) genel görünüş ……...110
Şekil 3.5.10.3.3.12. Hol (1B3-1) avlu pencereleri ……...110
Şekil 3.5.10.3.3.13. Hol (1B3-1) mutfak kapısı (1B3K1) ……...110
Şekil 3.5.10.3.3.14. Mutfak (1B32) volta döşeme tavanı ……...110
Şekil 3.5.10.3.3.5.15. Yemekhane kapısı (1A3K10) ……...110
Şekil 3.5.10.3.3.15. Soyunma Odası (1A4-2) giriş kapısı (1A4K2) ……111
Şekil 3.5.10.3.3.16. Soyunma Odası (1A4-3) kapısı (1A4K4) …….. 111
Şekil 3.5.10.3.3.17. Soyunma Odası (1A4-2) volta döşeme tavanı……..111
Şekil 3.5.10.3.3.18. Paketleme (1A4-4) genel görünüş……112
Şekil 3.5.10.3.3.21. Paketleme (1A4-4) merdiveni ……112
Şekil 3.5.10.3.3.20. Paketleme (1A4-4) yük asansörü ……112
Şekil 3.5.10.4.1.1. Damga Matbası Kuzeybatı Cephesi ……115
Şekil 3.5.10.4.1.2. A5 binası kuzeybatı cephesi ……115
Şekil 3.5.10.4.1.3. B1 binası bodrum katı (BB1K1) ……..115
Şekil 3.5.10.4.1.4. Kuzeybatı cephesi A1 binası ……116
Şekil 3.5.10.4.1.5. Kuzeybatı cephesi A1 binası ……116
Şekil 3.5.10.4.1.6 Kuzeybatı cephesi B1 binası zemin ve 1. katı ……..116
Şekil 3.5.10.4.1.7. Kuzeybatı cephesi B1 binası 1. katı ……116
Şekil 3.5.10.4.2.2. Güneybatı cephesi (A5, A4 binaları) ……...118
Şekil 3.5.10.4.2.1. Güneybatı cephesi (A5, A4, B3, A3 binaları) ……118
Şekil 3.5.10.4.2.3. Güneybatı cephesi (A5, A4 binaları) ……..119
Şekil 3.5.10.4.2.4. Güneybatı cephesi (A5, A4 binaları) ……...119
Şekil 3.5.10.4.2.5. Güneybatı cephesi (A3 binası) ……119
Şekil 3.5.10.4.2.6. Güneybatı cephesi (A3 binası) ……119
Şekil 3.5.10.4.3.1. Güneydoğu cephesi B2 ve A2 binaları ……121
Şekil 3.5.10.4.3.2. Güneybatı cephesi B2 binası ……121
Şekil 3.5.10.4.3.3. Güneydoğu cephesi A3 binası ……..121
Şekil 3.5.10.4.3.4. Güneydoğu cephesi A3 binası …… 121
Şekil 3.5.10.4.3.5. Güneydoğu cephesi A3 binası ……..121
Şekil 3.5.10.4.3.6. Güneydoğu cephesi A2 binası cephesinde kuş evi ……...121
Şekil 3.5.10.4.4.1. Kuzeydoğu cephesi (A2, C1, A1 binaları) ……..123
Şekil 3.5.10.4.4.2. Kuzeydoğu cephesi (A2, C1, A1 binaları) ……..…123
Şekil 3.5.10.4.4.3. Kuzeydoğu cephesi A2 binası ……..124
Şekil 3.5.10.4.4.4. Kuzeydoğu cephesi A1 blok ……124
Şekil 3.5.10.4.4.5. Kuzeydoğu cephesi A2 binası ……124
Şekil 3.5.10.4.4.6. Kuzeydoğu cephesi A2 ve C1 binası ……..124
Şekil 3.5.10.4.4.7. Kuzeydoğu cephesi A1 binası zemin ve 1. kat ……..124
Şekil 3.5.10.4.4.8. Kuzeydoğu cephesi C1 binası ……..124
Şekil 3.5.10.4.5.1. B1 binası avlu cephesi …… .126
Şekil 3.5.10.4.5.2. B1 ve A1 binaları avlu cephesi ……126
Şekil 3.5.10.4.5.3. A1 binası Baskı Öncesi giriş kapısı ……126
Şekil 3.5.10.4.5.4. A1 binası Ambar giriş kapısı ……126
Şekil 3.5.10.4.5.5. A1 binası cephesindeki kuş evi ……126
Şekil 3.5.10.4.5.6. B3 binası cephesindeki muhdes demir merdiven ……127
Şekil 3.5.10.4.5.7. A4 binası cephesi ……127
Şekil 3.5.10.4.5.7. B3 binası avlu cephesi 1. kat ……...128
Şekil 3.5.10.4.5.8. A4 binası giriş kapısı (1A4K) ……128
Şekil 3.5.10.4.5.11. B2 binası avlu giriş kapısı ……129
Şekil 3.5.10.4.5.12. A3 binası avlu cephesi ……...129

Şekil 3.5.10.4.5.13. A3 blok avlu giriş kapısı ……129
Şekil 3.5.10.4.5.11. A2 binası avlu giriş kapısı ……131
Şekil 3.5.10.4.5.12. C1 binası avlu cephesi ……..131
Şekil 3.5.10.4.5.11. A2 binası cephesi ..……131
Şekil 3.5.10.4.5.12. A2 binası cephesindeki muhdes kapı ……131
Şekil 3.5.10.4.5.14. A2 binası cephesi …….. 131
Şekil 3.5.10.5.1.1.BA5K3 numaralı kapının eşiğindeki özgün mermer döşeme parçası…...132
Şekil 3.5.10.5.1.2. Avlunun özgün döşemesi……..132
Şekil 3.5.10.5.1.3. A3 binası merdiveni özgün sahanlık döşemesi…….133
Şekil 3.5.10.5.1.4. B1 binası,Hol'de (1B1-2) özgün mozaik karo döşeme……133
Şekil 3.5.10.5.2.1. Çeşitli bölümlerde Damga Matbaası duvar dokusu……..134
Şekil 3.5.10.5.2.2. Bodrum kat dış duvarı ……..135
Şekil 3.5.10.5.2.3. Bodrum kat iç duvarı ……...……135
Şekil 3.5.10.5.2.4. Bodrum kattaki ayak ……..135
Şekil 3.5.10.5.2.5. Zemin ve 1.kat dış duvarı ……135
Şekil 3.5.10.5.2.6. Zemin ve 1.kat dış duvarı köşe dokusu ……136
Şekil 3.5.10.5.2.7. B3 binası avlu duvarı tuğla duvar örgüsü ……..136
Şekil 3.5.10.5.2.8. Özgün horasan harcı dokusu …….136
Şekil 3.5.10.5.2.9. Melez harç dokusu ……136
Şekil 3.5.10.5.2.10. Özgün sıva dokusu …….……..137
Şekil 3.5.10.5.2.11. Çimento esaslı sıva onarımı ……137
Şekil 3.5.10.5.2.12. B2 binası sıva tabakası ……137
Şekil 3.5.10.5.2.13. B3 binası güneybatı cephesi sıva tabakası …….137
Şekil 3.5.10.5.3.2. C blok çatısı,2007 ……..139
Şekil 3.5.10.5.3.1. Damga Matbaası çatısı genel görünümü……139
Şekil 3.5.10.5.3.2. A5, B1, A1 binalarının çatı görünüşleri,2007 ……140
Şekil 3.5.10.5.3.5. Özgün saçak silmesi …….……..140
Şekil 3.5.10.5.3.3. A2 binası çatı arası,2007 ……140
Şekil 3.5.10.5.3.4. A2 binası çatı arası,2007 ……140
Şekil 3.5.10.5.3.5. Özgün saçak silmesi ……...140
Şekil 3.5.10.5.3.9. A4 binası saçağı ……141
Şekil 3.5.10.5.3.8. B1 binası avlu saçağı ……....141
Şekil 3.5.10.5.3.6. Saçak silmesinin sıvası dökülmüş bölümü ……..141
Şekil 3.5.10.5.3.7. Saçak silmesi kesiti ……141
Şekil 3.5.10.6.1.1. A2 binası avlu kapısı ……142
Şekil 3.5.10.6.1.2. A4 binası avlu kapısı ……142
Şekil 3.5.10.6.1.3. A1 binası avlu kapısı ……143
Şekil 3.5.10.6.1.4. Özgün iç kapı ……...…….143
Şekil 3.5.10.6.2.1. Özgün pencere iç görünüş……..144
Şekil 3.5.10.6.2.1. Özgün pencere dış görünüş ……...…144
Şekil 3.5.10.6.2.3.Baskı Atölyesi (ZA2-3) kuzeydoğu duvarı pencereleri iç görünüş ...…145
Şekil 3.5.10.6.2.4. Baskı Atölyesi (ZA2-3) kuzeydoğu duvarı pencereleri detay ……..145
Şekil 3.5.10.6.2.5. Kâgir dolgu ile kapatılmış pencere ……145
Şekil 3.5.10.6.2.6. Dışta düz atkılı içte basık kemerli pencere ……145
Şekil 3.5.10.6.2.7. İç ve dışta düz atkılı A5 binası penceresi iç görünüş ……146
Şekil 3.5.10.6.2.8. İç ve dışta düz atkılı A5 binası pencere ve demir parmaklık dış görünüş146
Şekil 3.5.10.6.2.9. İç ve dışta düz atkılı B1 binası pencereleri ……...146
Şekil 3.5.10.6.3.1. Dış ve avlu kapıları kitabe üstü - kitabe altı - üzengi profilleri …….150
Şekil 3.5.10.6.3.2. A2 binası avlu kapısı ……150
Şekil 3.5.10.6.3.3. Kitabe alt ve üst profili ……150
Şekil 3.5.10.6.3.4. A4 binası avlu kapısı kitabesi ……..151

Şekil 3.5.10.6.3.5. A3 binası avlu kapısı kitabesi ……151
Şekil 3.5.10.6.3.5. Özgün demir şebeke ……..151
Şekil 3.5.10.6.3.6. Özgün Demir şebeke detayı ……151
Şekil 3.5.10.6.3.5. Avlu kuş evi ……..152
Şekil 3.5.10.6.3.6. Güneydoğu cephesi kuş evi ……..152
Şekil 3.5.10.7.1. 1939 yılı, A2 binası fotoğrafı (Tanyeli, 1996) ……153
Şekil 3.5.10.7.1.1. Giriş Holü'ndeki (BB1-1) muhdes bekçi odası ……156
Şekil 3.5.10.7.1.2. A1 binasındaki muhdes merdiven……156
Şekil 3.5.10.7.1.3. A2 binası muhdes kapı ……156
Şekil 3.5.10.7.1.4. A2 binası cephesinde muhdes havalandırma kanalları ……...156
Şekil 3.5.10.7.1.5. A2 binası içindeki muhdes havalandırma kanalları ……156
Şekil 3.5.10.7.1.6. A4 binası zemin katı genel görünüş ……157
Şekil 3.5.10.7.1.7. A4 binası 1. kat döşemesi ……157
Şekil 3.5.10.7.1.8. Avludaki muhdes ka yapı gir yapı ……...157
Şekil 3.5.10.7.1.9. Avludaki muhdes prefabrike yapı ……157
Şekil 3.5.10.7.1.10. Avludan B3 binasının birinci katına çıkan merdiven ……157
Şekil 3.5.10.7.1.11. Damga Matbaası'nın muhdes tesisat boruları ……157
Şekil 3.5.10.7.2.1. A5 binası bodrum kat takviye kemeri ……159
Şekil 3.5.10.7.2.2. A5 binası bodrum kat takviye kemeri ……159
Şekil 3.5.10.7.2.3. A3 binası betonarme döşemesi ……159
Şekil 3.5.10.7.2.4. A2 binası özgün ve çelik gergiler ……159
Şekil 3.5.10.7.2.5. A5 binası özgün saçak izi ……159
Şekil 3.5.10.7.2.6. A4 binası özgün saçak izi ……..….159
Şekil 3.5.10.7.3.1. Muhdes pencere parmaklığı ……160
Şekil 3.5.10.7.3.2. Muhdes kapı doğraması ……161
Şekil 3.5.10.7.3.3. Hasarlı dere ……...161
Şekil 3.5.10.8.1. Damga Matbaası, restitüsyon önerisi – zemin kat planı ……..163
Şekil 3.5.10.8.2. B1 ve A5 binaları birleşimi ……..164
Şekil 3.5.10.8.3. B3 ve A3 binaları birleşimi …… 164
Şekil 3.5.10.8.3. B3 binası avlu duvarı ……..164
Şekil 3.5.10.8.4. B1 binası volta tavanı ……..164
Şekil 3.5.10.8.5. B2 ve A3 binaları avlu cepheleri (1939)……..164
Şekil 3.5.10.8.6. A2 binası avlu cephesi (1939) ……....165
Şekil 3.5.10.8.7. C1 binası avlu cephesi, 2006……..165
Şekil 3.5.10.8.2. Damga Matbaası, restorasyon önerisi – zemin kat planı ……169

ÇİZELGE LİSTESİ

Çizelge 3.3.1. Darphane-i Amire yapıları dönem analizi ……21
Çizelge 3.4.1. 20. yüzyıl başında Darphane-i Amire'de sikke üretim şeması…….24
Çizelge 3.5.10.2.1. Günümüzde Damga Matbaası'nın işleyiş şeması …….74
Çizelge 3.5.10.6.2.1. Damga Matbaası pencere tipolojisi ……..149

ÖNSÖZ

Darphaneler, Osmanlı İmparatorluğu teknoloji tarihinin önemli bir bölümünü oluşturan üretim yapılarıdır. İmparatorluk topraklarındaki tüm darphaneler içinde merkez darphane konumundaki, Topkapı Sarayı 1. Avlusu'nda yer alan Darphane-i Amire, hem yapılarının mimari nitelikleri hem de teknolojik gelişmeleri aydınlatabilecek verileri ile önemli bir yapılar topluluğudur. Zaman içinde yapılan onarımlar ve gelişen üretim teknolojileri yapılarda bazı değişiklilere neden olsa da, Darphane-i Amire yapıları büyük ölçüde özgün niteliklerini koruyarak günümüze ulaşmışlardır.

16. yüzyıldan 20.yüzyıl ortalarına kadar faaliyette olan Darphane-i Amire yapıları, 1967 yılında darphanenin taşınmasının ardından çeşitli amaçlarla kullanılmıştır. Sadece, Darphane-i Amire yapılar topluluğunun en büyük alana sahip yapısı olan Damga Matbaası, günümüze kadar özgün faaliyetini devam ettirmiştir. Bu çalışma kapsamında Darphane-i Amire yapılarının özgün nitelikleri incelenmiş, değişimleri ve üretim yöntemleri araştırılmış, Damga Matbaası ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu kapsamda Darphane-i Amire yapıları ve Damga Matbaası'nın korunma ve yeniden kullanım olanakları irdelenmiştir.

Topkapı Sarayı'nın bir bölümünü oluşturan Darphane-i Amire yapılarının tümünün incelenmesi ve Damga Matbaası'nın ayrıntılı irdelenmesi konusunda beni yönlendirerek tez konusunu belirlememi sağlayan danışman hocam Doç. Dr. Nadide Seçkin, çalışma boyunca bilgi ve tecrübesiyle yol gösterici olmuştur. Kendisine göstermiş olduğu özen, ilgi ve sabırdan dolayı sonsuz teşekkür ederim. Ayrıca bu süreçte yapıcı eleştiri ve fikirleriyle beni yönlendiren Prof. Dr. Oğuz Ceylan ve Doç. Dr. Cengiz Can'a, çalışma sürecindeki yardımlarından dolayı Dr. Aynur Çiftçi'ye ayrı ayrı teşekkür ederim. Damga Matbaası'ndaki alan çalışmam için gerekli izni veren ve arşivlerini incelemem konusunda kolaylık gösteren Darphane Genel Müdürlüğü'ne, Sayın Mehmet Keleş'e ve Damga Matbaası Müdürü Sayın Ömer Faruk Güngördü'ye; rölöve çalışmalarım sırasında yardımcı olan Sayın Müslüm Karatepe, Sayın Davut Bilirer ve Sayın Sebahattin İşnas ile diğer Damga Matbaası çalışanlarına teşekkür ederim. Darphane-i Amire'nin diğer bölümlerindeki yardımlarında dolayı Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı'na, alan çalışmalarımda yardımcı olan Sayın Necati Hızal ve Sayın Hüseyin Bayar'a teşekkür ederim.

Ayrıca, çalışmam sırasında gösterdikleri sabır ve anlayıştan dolayı eşime ve kızıma; mesleğimi seçmemde yol gösteren babama ve beni destekledikleri için tüm aileme teşekkürü bir borç bilirim.

ÖZET

Devletçe bastırılıp tedavüle sunulan, üzerinde değeri yazılı, madeni veya kâğıttan ödeme aracı olan para, tarih boyunca, devletler için egemenliğin en önemli simgelerinden biri olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nda da, kurucusu olan Osman Bey zamanından beri, para basıldığı bilinmektedir.

Osmanlı'da madeni paralara "sikke", para basma işlemine "darp", para basılan yere ise "darphane" adı verilmekteydi. İmparatorluk süresince, birçok şehirde darphane kurulmuş ve para basılmıştır. İstanbul'un fethinden itibaren İstanbul Darphanesi merkez darphane konumunda olmuştur. 16. yüzyıldan itibaren, Topkapı Sarayı içinde darphane olduğu bilinmektedir. 18. yüzyıldan sonra ise Topkapı Sarayı 1. Avlusu'ndaki "Darphane-i Amire", İstanbul'da para basılan tek darphanedir. 19. yüzyılda imparatorluğun tek darphanesi haline gelen Darphane-i Amire, cumhuriyetin kurulmasından sonra da, 1967 yılına kadar üretim faaliyetini devam ettirmiştir.

Topkapı Sarayı 1. Avlusu'nda yer alan Darphane-i Amire, para darbının gerçekleştirildiği idare ve üretim yapılarının yanı sıra, kıymetli evrak basılan Damga Matbaası yapılarından meydana gelmektedir. Darphanenin taşınmasının ardından boş kalan yapılardan çeşitli amaçlarla kullanılmıştır. Darphane-i Amire yapılarından sadece Damga Matbaası, günümüzde de özgün faaliyetini sürdürmektedir.

Bu çalışmada Darphane-i Amire yapılarının tarihsel süreçleri ve mimari nitelikleri incelenmiş, Damga Matbaası dışındaki yapıların mevcut rölöveleri bir araya getirilmiş, günümüzdeki durumları tespit edilmiştir. Damga Matbaası'nın mevcut durumu çizim ve fotoğraflar ile belgelenmiş, yapısal, mimari ve işlevsel sorunları irdelenmiştir. Yapının üzerinde tespit edilen veriler değerlendirilerek bir restitüsyon önerisi oluşturulmuştur. Damga Matbaası'nın özgün durumunda korunabilmesi için alınacak acil önlemler belirlenmiştir. Darphane-i Amire yapılarının özgün kimlikleri korunarak, teknoloji müzesi olarak işlevlendirilmeleri önerilmiştir.

Darphane-i Amire yapılarında özgün makinelerin tekrar faaliyete geçirilerek eski teknolojilerin tanıtılması ve yapılardaki özgün üretimin canlandırılması, yapılara mimari değerlerinin yanı sıra teknoloji tarihi bakımından ayrı bir değer katacağı muhakkaktır. Bu değerlerin gelecek nesillere aktarılabilmesi için, Darphane-i Amire yapılarının, özgün kimlikleri korunarak, yaşatılması gerekmektedir.

Anahtar kelimeler: Darphane-i Amire, darphane, Damga Matbaası, sikke, para, damga pulu, darp, darp teknolojileri, teknoloji müzesi. ABSTRACT

ABSTRACT

Money, that is circulated by the state, includes its value on the surface, made by paper or metal, has been the symbol of the sovereignty of the states since the beginning of the history. In Ottoman Empire it's well known that since the time of Osman Bey, its founder, money is coined.

In Ottoman Empire coins were called "sikke", the process of minting coin was called "darp" and mints were called "darphane". During the imperial time mints were founded in many cities and money was coined. As from the conquest of İstanbul the mint of İstanbul becomes the central mint. As from the 16. century it's known that there is a mint in the Topkapı Palace. After 18. Century "Darphane-i Amire" in the First Courtyard of the Topkapı Palace sustains its original activity. Darphane-i Amire becomes the only mint of the entire empire in the 19. century and continues to mint coins after the Foundation of the Turkish Republic until 1967.

Darphane-i Amire that is located in the First Yard of the Topkapı Palace consists of administiration and production buildings and a printing house named "Stamp Printing Office" where stamp and valuable papers were printed. After moving the mint in 1967 the empty buildings were used for several purposes. Only the "Stamp Printing Office", the stamp printing house , is used in its original purpose.

In this project the historical processes and architectural qualifications are researched. The survey projects of the structures besides the stamp printing house are brought together and their present sitautions are defined. The existing position of the stamp printing house is documented with technical drawings and photographs; the structural, architectural and functional problems are determined. A restitution is proposed by analyzing the datas found on the structure. Urgent precautions for the protection of the stamp printing house in its original condition are determined.

It's obvious that by activating the original machines, introducing the old technologies and regenerating the original production in the buildings will revalue the structures technologically as well as architecturally. For the transfer of this value to next generations it is necessary to keep the original identity of Darphane-i Amire buildings.

Keywords: Darphane-i Amire, mint, Stamp Printing Office, coin, revenue stamp, minting of coins, minting technology, museum of technology.

1.GİRİŞ

Devletçe bastırılıp tedavüle sürülen, üzerinde değeri yazılı madeni veya kağıttan ödeme aracı olarak tanımlanan para (Kamus-u Türki, 1985, 1048); bir mübadele ve ödeme aracıdır. İlk olarak, üzerine damga vurulmuş değerli maden külçeleri olarak Hindistan ve Çin'de ortaya çıkmıştır. Anadolu'da sikke biçimindeki ilk para ise, M.Ö. 7.yüzyılda Lidya'da görülmüş, eski Yunan'dan itibaren para basmak bir devlet için egemenliğin simgesi haline gelmiştir. (Pamuk, 2000,2-3).

"Kıymeti devletin resmi damgasıyla teminat altına alınan madeni para" demek olan sikke (Pakalın, 1993, 214); şehirler, yapılar, hükümdarların saltanat yılları gibi konularda gerçek bilgiler içerir (Artuk, 1986, 146). Osmanlı'da sikke, 17. yüzyıla kadar, ısıtılarak yumuşatılmış pulun iki kalıp arasına alınarak, üst kalıba çekiçle vurulması sonucu elde edilmiştir (Paksoy, 1981, 273). Darp kelimesi, vurma, dövme anlamına gelip, bu yöntemle sikke basma işlemine darp adı verilmişti (Sahillioğlu, 1993, 501). Para basılan yer, darphane; devletin paralarının basıldığı yer, Darphane-i Amire olarak tanımlanmaktadır (Develioğlu, 2006, 166).

İstanbul'da, M.Ö. 5. yüzyıldan bu yana para basıldığı bilinmektedir. Bu dönemde darphanede gümüş ve bronz sikkeler basılmakta idi. Günümüzde yeri tam olarak bilinemeyen İstanbul'daki darphanede, M.Ö. 1. yüzyıldan itibaren Roma sikkeleri, M.S. 4. yüzyıldan Osmanlılar'ın İstanbul'u fethine kadar, Bizans İmparatorluğu sikkeleri basılıyordu (Gökyıldırım, 2006, 1-6).

İlk Osmanlı sikkesi, devletin kurucusu Osman Bey zamanında (1299-1324) darp edilmiştir (Tekin, 1999, 171). Osmanlılar ilk dönemlerde, egemen oldukları topraklardaki darphaneleri kullanmış, devletin egemenlik sınırları genişledikçe yeni darphaneler kurmaya başlamışlardır (Sahillioğlu, 1993, 502). İstanbul'un fethiyle birlikte Eski Saray yakınlarında, bugünkü Simkeşhane'nin bulunduğu yerdeki darphanede sikke basıldığı bilinmektedir. (Pakalın, 1993, 394). Bununla beraber, 16.yüzyıldan beri Topkapı Sarayı içinde de bir darphane olduğu bilinmektedir (Selaniki, 1999, 753). 18. yüzyıl başındaki Simkeşhane yangınının ardından, darphane tamamen saray içindeki Darphane-i Amire yapılarına taşınmış ve bu tarihten itibaren İstanbul'daki tüm darp faaliyetleri, darphane 1967'de Balmumcu'daki binasına taşınana kadar, burada devam etmiştir.

1.1. Amaç

Topkapı Sarayı 1. Avlu'sunda, yaklaşık 17.000 m2'lik arazi üzerinde yer alan Darphane-i Amire yapılar topluluğu, günümüze büyük ölçüde korunarak ulaşmıştır. Bu yapılar içinde, 3.345 m^2 alana sahip olan Damga Matbaası, özgün faaliyetin devam ettiği tek yapıdır. Bu nedenle işleyişine ilişkin veriler önem kazanmaktadır. Günümüzde Darphane-i Amire yapılarından Darphane Eminliği, İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü, Dökümhane ise İstanbul Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuvarı tarafından kullanılmaktadır. Sergi salonu amaçlı kullanılan diğer yapılar, Çarkhane, Kalıp Atölyesi, Sıra Odalardır. Bu yapılarla birlikte alt avlu yapılarının 1995 yılında rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri hazırlanmış ve 1996 yılında yapılan Habitat II sergisinde mekânların kullanılması amacıyla onarımları yapılmıştır.

Tez çalışması, Darphane-i Amire'de yapılan inceleme, gözlem, araştırma ve değerlendirmelerin ışığında yapıların korunması ve yeniden işlevlendirilmesini öngörmekte, bu bağlamda gerekli onarım ve yenileme olanaklarının araştırılmasını amaçlamaktadır.

1.2. Kapsam ve Yöntem

Tez kapsamında Darphane-i Amire'nin tüm yapılarının tarihsel süreci, mimari özellikleri, geçirdikleri değişiklikler araştırılmıştır. Damga Matbaası ayrıntılı olarak incelenmiş, mevcut durumu tespit edilerek onarım ve yenileme olanakları irdelenmiştir. Diğer Darphane-i Amire yapılarının mevcut durumları tespit edilmiştir. Yapıların işlevsel değerlendirmeleri kapsamında para üretim teknolojileri araştırılmıştır. Çalışma sırasında mevcut yapı verileri ile yazılı ve görsel belgelerden faydalanılmıştır.

Çalışmaya konuyla ilgili yazılı ve görsel kaynaklar araştırılarak başlanmıştır. Kaynak araştırmasında; Yıldız Teknik Üniversitesi Kütüphanesi, IRCICA Kütüphanesi, İstanbul Atatürk Kitaplığı, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul Teknik Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, TURING İstanbul Kitaplığı, Alman Arkeoloji Enstitüsü Kütüphanesi ve Fotoğraf Arşivi, Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İstanbul Arkeoloji Müzesi Fotoğraf Arşivi, Kültür Bakanlığı İstanbul Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi, Türk Nümizmatik Derneği Bültenleri ve internet kaynaklarından yararlanılmıştır.

Çalışma sürecinde, Darphane-i Amire yapılarından Damga Matbaası'nın rölövesi hazırlanmış; yapının malzeme ve strüktür özellikleri ayrıntılı olarak tespit edilmiştir. Darphane-i Amire'nin diğer yapılarıyla ilgili malzeme, strüktür ve mevcut durumlarına ilişkin veriler saptanmış, rölöveleri İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü Arşivi ve Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Arşivi'nden temin edilmiştir.

Çalışma sırasında mevcut yapıların belgelenmesi; yazı, çizim ve dijital fotoğraf makinesi ile yapılarak belgeler dijital ortama aktarılmış, çizimler AutoCAD programı kullanılarak, 1/100, 1/20 ve 1/5 ölçeklerde gerçekleştirilmiştir. Damga Matbaası rölövesi hazırlanırken şerit metre, dijital metre ve lazerli ölçüm cihazı kullanılmıştır. Rölöve çalışmasında mekânlar yapıyı oluşturan bloklar esas alınarak numaralandırılmış, bu numaralar rapor ve fotoğraflarda da kullanılarak rapor ile çizim ve fotoğrafların ilişkilendirilmesi sağlanmıştır. Genel vaziyet planı kapsamında, iki çalışma arasında dil birliği oluşması amacıyla, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Arşivi'nden temin edilen projelerdeki mekân numaraları kullanılmıştır.

Damga Matbaası'nın, mevcut durumu çizim, yazı ve fotoğraflarla belgelenmiştir. Yapıların özgün durumlarına ait izler dikkate alınarak analitik rölövesi hazırlanmış, bu çalışma esas alınarak yapılması gereken koruma amaçlı onarım çalışmaları tespit edilmiştir. Rölöve çalışması sırasında, bodrum ve zemin katlarda, yapıda devam eden faaliyet nedeniyle girilemeyen bazı mekânlar olmuştur.

2.OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDA PARA POLİTİKASI VE OSMANLI DARPHANELERİ

2.1. OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDA PARA POLİTİKASI

İnsanlar yerleşik düzene geçmeden önce, kendi gereksinimlerini kendileri karşıladıkları için, malın değerini saptama fikrinden uzaktılar. Takas veya bir malın değerini saptama düşüncesi, yerleşik düzene geçilmesiyle birlikte ortaya çıkmıştır. Paradan önce tahıl ürünleri, hayvan, alet vb. maddeler mübadele aracı olarak kullanılmıştır. Malın değerini saptamak, beraberinde eşdeğer düşüncesini doğurmuş ve bir değişim aracı olarak para ortaya çıkmıştır (Tekin, 2000, 3).

Sikke biçimindeki paranın ilk habercisi önce Hindistan'da, sonra Babil ve Çin'de ortaya çıkan, üzerine damga vurulmuş değerli maden külçeleridir. Sikke biçimli ilk paralar M.Ö. 7. yüzyılda Batı Anadolu'da, antik çağın ticaret yolları üzerinde kurulmuş bir kent olan Lidya'da ortaya çıkmıştır. Anadolu'daki ilk sikkeler, altın ve gümüş alaşımı bir maden olan elektrondan basılmış; Klasik ve Helenistik dönemlerde bronz ve gümüş, daha nadir olarak altın sikke basılmıştır (Tekin, 2000, 4). Büyük İskender'in fetihleriyle sikke, M.Ö. 4.yüzyılda Mısır, Pers İmparatorluğu ve Hindistan'a kadar ulaşmıştır. Paranın yayılmasında en önemli etken uzun mesafeli ticaret olmuştur (Pamuk, 2003,2).

Para, devletçe bastırılıp tedavüle sürülen, üzerinde değeri yazılı, madeni veya kağıttan ödeme aracıdır (Kamus-u Türki, 1985, 1048). Paranın ödeme aracı işlevi, mübadele aracı işlevinden daha eskidir. Paranın mübadele aracı olmasından önce, hükümdarların vergi topladığı bilinmektedir (Pamuk, 2003, 1). Eski Yunan'dan itibaren para basmak bir devlet için egemenliğin simgesi haline gelmiştir. Para düzeninin kurulmasında en önemli aşama, Roma İmparatorluğu döneminde yaşanmıştır. Roma İmparatorluğu, Akdeniz Havzasında, gümüş ve bakır sikkelerden oluşan bir para düzeni kurulmasını sağlamıştır (Pamuk, 2003, 3).

Sikkenin tipi itibariyle, bugün bilinen üç sikke grubu vardır: İslam sikkelerinin de örnek aldığı, Eski Yunan sikkeleri, kare biçiminde Hint sikkeleri ve ortası delik olan Çin sikkeleri (Tekin, 2006). İlk İslam sikkeleri, Emeviler döneminde (661-750) basılmıştı. Emevilerin altın sikkeleri "dinar", gümüş sikkeleri "dirhem", bakır sikkeleri de "pels" adını taşımaktaydı. Emevilerden sonra Abbasiler de aynı para düzenini kullanmışlardı. Selçuklu sikkeleri, İslami

sikke geleneğinin önemli bir kolunu teşkil ediyordu. Büyük Selçuklular'ın 1071'de Anadolu'ya girmesiyle kurulan Türk Beylikleri, Saruhanoğulları, Germiyanoğulları, Karamanoğulları, İsfendiyaroğulları kendi adına sikke basmıştı (Tekin, 1999, 170).

İslam geleneğinde sikke ve hutbe egemenliğin iki önemli simgesiydi. Hutbe, hükümdarın büyüklüğünü; sikke, gücünü gösterirdi. Vergiler ve ödemeler için de para gerekliydi. Ayrıca, Anadolu'da Beylikler Dönemi'nde kurulan ve zamanla topraklarını genişleterek bir imparatorluk haline gelen Osmanlı Devleti'nin, uzun mesafeli ticaret yolları üzerinde olması, istikrarlı bir para düzeninin kurulmasını gerekli kılıyordu (Pamuk, 2003,18). Bütün geleneksel toplumlarda olduğu gibi, Osmanlı Devleti'nde de para sistemi madeni para rejimine dayanıyordu. 1977'ye kadar, ilk sikkenin Orhan Bey zamanında (1324-1362) basıldığı kabul ediliyordu. Ancak "*Osman bin Ertuğrul*" yazılı sikkenin bulunması ilk sikkenin Osman Bey zamanında (1299-1324) basıldığını kanıtlamıştır (Tekin,1999,171; Ed. İhsanoğlu,1994,553). Gümüş akçe olarak basılan ilk Osmanlı sikkeleri, İlhanlı sikkelerine benziyordu (Tekin, 1999, 170).

Fatih Sultan Mehmet'e kadar, Osmanlılar gümüş akçe ve bakır mangır basmışlardır. Esas para birimi gümüş akçedir. Bakır mangır da bozukluk olarak kullanılmaktaydı. Fatih Sultan Mehmet zamanında, 1477 tarihinde, ilk altın sikke basılmıştır. Venedik dükası örnek alınarak basılan altın sikkeler sultanî, hasene-i sultaniye, sikke-i hasene isimlerini almıştır. Bu döneme kadar, değerli maden olarak yalnızca gümüş kullanıldığından, "mono-metalist dönem" (tek metal) olarak adlandırılmış; altın sikkenin basılmasıyla "bimetalist dönem" (iki metal), yani altın ve gümüş sikkelerin basıldığı dönem başlamıştır (Tekin, 1999, 172). Bu dönemde Osmanlı'da üç çeşit para vardır: Gümüş para olan akçe, bakır para olan mangır veya pul, altın para olan sultani (Akgündüz, 1990, 441).

III. Ahmet döneminde (1703-1730) akçenin yerine "para" Osmanlı para ölçüsü birimi haline gelmiştir. Yapılan bu düzenlemeyle 1 para = 3 akçe, 1 kuruş = 10 para olmuş; 1818 tarihinden sonra bir daha akçe basılmamıştır (Akyıldız, 2003). Sultan Abdülmecit döneminde, 1844'de yayınlanan Tashih-i Ayar Fermanı ile, sikke basımı modern teknikle yapılır hale getirilmiş, bunun neticesinde darphane birliği sağlanmıştır (Öztürk, 2002, 803). Bu dönemde yapılan düzenlemelerde, "kuruş"u esas alan yeni bir para sistemi oluşturulmuş; 100 kuruş = 1 lira, 40 para = 1 kuruş olmuştur. Bu dönemde basılan yüzlük altınlara mecidiye altını denmiş ve yine

bu dönemde ilk kaime (kağıt para) basılmıştır. Sultan Abdülaziz devrinde ise (1861-1876) yüzlük altınlar Osmanlı Lirası adını almıştır (Ed. İhsanoğlu, 1994, 555).

Sikkenin içindeki değerli metal miktarının, devlet yararına azaltılması demek olan tağşiş, Osmanlı para politikasında sık uygulanan bir yöntemdi (Tekin, 1999, 176). Fatih Sultan Mehmed döneminden itibaren sık sık başvurulan tağşiş politikası, hazineye ek gelir sağlamaktaydı (Pamuk, 2003, 25). Eski sikkelerin darphaneye getirilip, yerine yenilerinin basılmasına "sikke tecdidi" adı verilirdi. Sikke basımı yoluyla hazineye gelir sağlanmasının ikinci yolu sikke tecdid'leriydi. Padişah tahta çıktığı zaman, adına sikke bastırır, eski sikkelerin kullanımını yasaklardı. (Tekin, 1999, 176). Yıldırım Beyazıd döneminde başlanan sikke tecdidi uygulaması, yalnız padişah tahta çıktığında değil, saltanatı sırasında zaman zaman tekrarlanabilirdi. Yeni sikkeler belli bir ücret karşılığı basıldığı için, hazineye gelir sağlanırdı (ed. İhsanoğlu, 1994, 556).

Osmanlı sikkelerinde, genellikle, sikkenin bir yüzünde padişahın adı, diğer yüzünde darp yeri ve tarihi yer almaktaydı. Osman Bey'in bastırdığı ilk Osmanlı sikkelerinin her iki yüzünde de "Osman bin Ertuğrul" (Ertuğrul oğlu Osman) yazılıdır. Sikke üzerinde basım yeri ve tarihi yer almamaktadır. Fatih Sultan Mehmed'in bastırdığı altın sikkelerin bir yüzünde "*Sultan Mehmed bin Murat Han azze nasrühu Konstantiniye duribefi 882*" (Murad Han oğlu Sultan Mehmed, zaferi aziz olsun, 882'de Konstantiniye'de darp edildi), öteki yüzünde ise "*Dâribü'n-nadri sahibü'l-izzi ve'n-nasri fi'l-berri ve'l-bahri*" (altını basan, denizde ve karada Allah'ın yardımına mazhar, izzet sahibi) yazılıdır. Sikkelere tuğra basılması ilk kez, Fetret Devri'nde (1402-1413), Emir Süleyman'ın bastırdığı sikkelerde görülmüştür. 16. ve 17. yüzyılda sikkeler, genellikle, tuğralı ve yazılı basılırken, Lale Devri'nde sikkelere lâle motifleri basılmıştır. Osmanlı sikkelerinde, III. Ahmed dönemine kadar, İstanbul yerine "Konstantiniye" adı kullanılmış, ilk kez III. Ahmed döneminde "İslambol" adına rastlanmış, bu dönemden itibaren iki isim birlikte kullanılmıştır (Tekin,1999,177). İstisna olarak, III. Selim döneminde (1789- 1807), sadece "İslambol" adı kullanılmıştır (Tekin, 2002, 421).

2.2. OSMANLI DARPHANELERİ

Zarbhâne, derem-serâ, dâr'üd-darp ve dârüs-sikke adlarıyla da anılan darphane; para basılan yer anlamına gelir (Develioğlu, 2006, 166). Osmanlılar hem egemenlikleri altına aldıkları topraklardaki darphaneleri kullanmışlar, hem de yeni darphaneler kurmuşlardı (Sahillioğlu,

1993, 502). Dönemin teknolojik olanaklarıyla, gereken miktarda parayı tek merkezde basmak ve istenen yerlere ulaştırmak mümkün olmadığı için, imparatorluk topraklarında birçok darphane kurulmuştur (Öztürk, 2002, 803).

Darphaneler, hammaddeye kolay ulaşılması amacıyla, genellikle maden ocaklarına yakın yerlerde kurulmuş; madenlere uzak darphaneler de, önemli ticaret merkezleri olan şehirlerde kurulmuşlardır (Sahillioğlu, 1993, 502). Özellikle başkent darphanelerinin, saraya yakın yerlerde olduğu görülmektedir (Dölen, 83).

Osmanlı İmparatorluğu'nun toprakları genişledikçe darphane sayısı da artmıştır. Osmanlı sikkeleri üzerinde tespit edilen darp yeri isimleri 80 taneyi bulmakta, ancak aynı anda faaliyette olan darphane sayısının en fazla 50 olduğu bilinmektedir. Bu darphanelerin hepsi büyük, teşkilatlı darphaneler değillerdi. Sabit bir yerleri bulunan darphanelerin yanı sıra, ihtiyaç halinde kurulan geçici darphaneler de bulunmaktaydı. Ordunun konakladığı yerlerde kurulan Ordu-i Hümayun darphaneleri de bu geçici darphanelerdendi. Bazı küçük darphaneler, sikke darbına ara verdikleri dönemlerde, sikke kalıplarını en yakın bedestene teslim ederlerdi (Sahillioğlu, 1958, 241).

Orhan Bey (1320-1362) dönemine ait sikkelerde darp yeri Bursa'dır (Sahillioğlu, 1958, 23). İstanbul'un fethinden önce Edirne, Serez, Amasya, Üsküp, Engüriye, Ayasluk'ta para basıldığı bilinmektedir (Erüreten, 2). Fetihten sonra kurulan İstanbul Darphanesi, "Darphane-i Amire" adıyla anılmış ve merkez darphane konumunda olmuştur. Fatih dönemi kanunnamelerinde İstanbul ile birlikte Bursa, Ayasuluğ, Amasya, Konya ve Edirne'de de darphane kurulduğu belirtilir (Akgündüz, 1990, 384). Osmanlı darphanelerinin sayısı özellikle imparatorluğun yükseliş döneminde artmış; Rumeli, Anadolu, Kafkasya, İran ve Kuzey Afrika'da darphaneler kurulmuştur. Bu darphanelerden bazıları şunlardır:

Rumeli Darphanelerinin başlıcaları: Belgrad, Bosna Canca, Edirne, Karatova, Kocaniye, Kosova, Manastır, Modava, Novaberde, Ohri, Selânik, Serbernice, Serez, Sıdrakapsi, Sofya, Yenişehir'de;

Anadolu'daki Darphaneler: Kontantinyye (İstambol, Dar el-saltanat el-aliyye, Dar el-hilâfet, Dar el-hilâfet el-seniyye, Dersaadet), Afyonkarahisar, Amasya, Amid, Ankara (Engüriyye), Ayasluk (Ayasluğ), Ardanuç, Bayramiç, Bitlis, Bolu, Bursa, Dikili, Erzurum, Gelibolu, Germiyan, Gümüşhane, Hanca, Hartbırt (Harput), Hısnkeyfa, Hizan, İnegöl, İzmir, Karahisar,

Kars, Kastamonu, Kıbrıs, Kığı, Orduy-u Hümayun, Konya, Darende (Karaman), Mağnisa, Maraş, Mardin, Midilli, , Raha, Sakız, Yonda, Siird, Sivas, Tire, Trabzon, Tokat ve Van'da,;
Kafkasya ve İran'daki Darphaneler: Ence, Revan, Tiflis, Şemahi, Nahcivan ve Tebriz'de;
Irak ve Arabistan'daki Darphaneler: Bağdat, Musul, Hile, Dımaşk, Haleb, San'a, Zebid'de;
Afrika'daki Darphaneler: Mısır, Trablusgarb, Tunus, İlimsan'da. Bu şehirlerin bazılarında darphane kurulmuş, bazılarında seyyar olarak sikke basılmıştır (Artuk, 1981, 268)

17. yy'daki piyasada yabancı paraların artması ve maden tedarikinde yaşanan sıkıntılar neticesinde darphaneler kapanmaya başlamıştır (Pamuk, 2003, 164). 17. ve 18.yüzyılda, İstanbul, Belgrad, Van, Bağdad, Haleb, Mısır, Tunus, Cezayir ve Trablusgarb'da para basıldığı bilinmektedir. 19. yüzyıl ortasında ise, darphanelerin merkezileşmesi politikası sonucu, Darphane-i Amire para basan tek darphanedir (Dölen, 78).

Darphanenin görevi, öncelikle, para basımı olmakla birlikte; Osmanlı İmparatorluğu'nun herhangi bir yerinde bulunan maden cevherinin tetkiki de darphanelerin göreviydi. Bir yerde maden bulunduğu zaman, bir miktar alınarak darphaneye gönderilir, cinsine bakılırdı. Darphane, madenin işlenmesinde fayda görürse, işe başlanırdı (Artuk, 1981, 269). Madenleri devlet değil, şahıslar işletirdi. İşletmeci, çıkan madenin, devrin kanunlarıyla belirlenen bir kısmını devlete bıraktıktan sonra, geri kalanını darphaneye veya maden sarraflarına satardı. Maden ocaklarının hangi darphaneye maden gönderecekleri fermanlarla belirlenirdi (Sahillioğlu, 1958, 242).

Osmanlı İmparatorluğu'nda darphaneler herkese açıktı. Halk elindeki altın, gümüş ve bakırı darphanelere getirip sikke alırdı. Bunun karşılığında, darphane tarafından, odun ve darp ücreti olarak bir miktar para alınırdı (Artuk, 1981, 269). Ancak Sahillioğlu'nun verdiği bilgiye göre, itibari değeri maden değerinden fazla olan bakır para darbı, hiçbir zaman serbest olmamıştır (Sahillioğlu, 1958, 123)

Darphanelerin üretim miktarları, darphanenin kapasitesi çerçevesinde, normal zamanlarda, maden akışına bağlıydı. Ancak sikkelerin yenilendiği (tecdid-i sikke) dönemlerde, ülkedeki tüm nakit para, darphanelere gelir, yeniden darbedilirdi. Bu dönemde, darphanelerin üretim miktarları en üst seviyeye çıkardı (Sahillioğlu, 1958, 253).

Osmanlı darphaneleri üç şekilde işletilirdi (Sahillioğlu, 1958, 247):

1.Emanet; darphaneyi devletin işletmesi demektir. Darphane, devletçe atanan Emin tarafından idare edilirdi. Darphanenin üretim miktarı ne olursa olsun Emin, devletten belli bir maaş alırdı.
2.İltizam; darphane, işletilmek üzere mültezim ya da amil olarak adlandırılan bir kişiye verilirdi. Bu kişi tahvil*in sonunda, taahhüt ettiği miktardaki parayı devlete öderdi.

3.Emânet ber-vech-i iltizam; karma bir idare şeklidir. Darphaneyi işleten kişi, aynı zamanda devletten maaş alır ve tahvil süresi sonunda taahhüt ettiği miktardaki parayı devlete öderdi.

İltizamla yönetilen darphanelerde, darphanenin başı "iltizam" (diğer adıyla âmil); diğer idare sistemlerinde ise "emin" idi. İltizamla yönetilen darphanelerde de devlet adına darphaneyi denetleyen emin bulunurdu. Devlet tarafından atanan emin, tüm darphane faaliyetleri sırasında hazır bulunur ve hesapları tutardı. Darphanelerde yine devlet tarafından atanan, darphanenin hesaplarını tutan "katip"ler bulunurdu.

Darphanenin diğer bir önemli çalışanı da "sahib-i ayar"dı. Sahib-i ayar, darp edilen sikkelerden sorumluydu. Sikkeler kusurlu olursa, hesabı sahib-i ayardan sorulurdu. Darphanede, yaptıkları işlere göre isimlendirilen çalışanlar da vardı; sikkezen**, kehledar***, perdahtçı****, telci, haddeci, yassılayıcı vb. (Sahillioğlu, 1958, 248-251).

Darphanede çalışan kişi sayısı, darphanelerin niteliğine göre değişmekteydi. Merkez darphane konumundaki İstanbul darphanesinde birkaç yüz kişi, büyük darphanelerde yüz kişi,orta ölçekli darphanelerde yaklaşık 50 kişi çalışmaktadır. Küçük ölçekli darphanelere, uzmanlık gerektiren işler için, büyük darphanelerden ustalar gönderilirdi (Pamuk, 2003, 41).

Darphane içinde çalışanların yanısıra darphane dışında darphaneye hizmet edenler vardı. Bunlardan "Gümüş Yasakçıları", kullanılması yasaklanan eski sikkelerin yenilenmesini temin etmek amacıyla darphaneye getirilmesini sağlamaktı. "Gümüş Arayıcıları"nın görevi, değerli madenlerin yurtdışına kaçırılmasını engellemekti. "Darphane Sarrafları", darphanenin sermayesini kullanarak, darphaneye maden satın alırlardı. Ayrıca, sikkelerin yenilendiği

* Tahvil: Darphaneler işletilmek üzere genellikle 3 seneliğine verilir, bu süreye "tahvil" adı verilirdi. 6, 9 ve 12 senelik tahvillerin varlığı bilinmektedir. (Sahillioğlu, 1958, 247).
** Sikkezen: Darphanede para basanlar (Pakalın,1993, 221)

*** Kehledar: Darphanede çekilmiş telleri kesen işçiler (Akgündüz, 1990, 534).
**** Perdaht: Cila,parlaklık, parlama (Develioğlu, 2006, 858).

dönemlerde yeni sikkeleri ülkenin her yerine dağıtıp, eski sikkeleri toplamak da darphane sarraflarının göreviydi. Bakır paraların dağıtılması da "Pul sarrafları"nın göreviydi (Sahillioğlu, 1958, 248-250).

Darphaneler dışında para basmak suçtu. Kalp para basmak dışında, piyasadaki sikkenin etrafını kırpmak suretiyle de sahtekârlık yapılırdı. Kalpazanların yakalanması için sık sık kadılara emir verilir, kalpazanların evleri ve imalathaneleri basılır, haklarında kanuni işlem yapılırdı. Darphanelerde, devletin bilgisi dışında, düşük ayarlı sikke basılırsa, sahib-i ayar ve mültezim cezalandırılırdı. Bazı örneklerde mültezimlere ölüm cezası verildiği bile görülürdü (Artuk, 1981, 270).

2.3. OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDA DARP TEKNİĞİ

Darp kelimesi, Arapça "dövme, vurma" demektir (Develioğlu, 2006, 166). Sikke biçimli paranın ilk kez ortaya çıktığı M.Ö. 7. yüzyıldan M.S. 17. yüzyıla kadar, sikkenin iki kalıp arasına yerleştirilen metale vurmak suretiyle, insan gücüyle elde edildiği bilinmektedir (Sahillioğlu, 1958, 251; Dölen, 79). Bu nedenle, Osmanlı'da bu işleme "darb" adı verilmiştir.

Osmanlı darphanelerinde 17. yüzyıl sonlarına kadar kullanılan darp tekniğini Emre Dölen şöyle tanımlanmaktadır:

Kefçe (veya kepçe) bölümünde maden eritilip kalıplara döküldükten sonra yassılaştırılarak, yani haddelenerek, basılacak para kalınlığında levhalar haline getirilir. Bu levhalardan makasla, basılacak para genişliğinde, "kehle" adı verilen kareler kesilir. Kehlelerin köşeleri kesilip yuvarlatılarak "pul" denilen, ağırlığı ve boyutu devlet tarafından belirlenen, sikke yuvarlağı elde edilirdi. Temizlenip ağırlığı kontrol edilen pullar sikkezen[*]'e teslim edilir, sikkezen pulu ısıtıp sikke kalıbına oturtarak, üst kalıba çekiçle vurma yöntemiyle sikke haline getirirdi. Darbedilen sikkeler ağartmacı, rugâlcı ve cali[**] tarafından sırayla parlatılıp son halini alırdı. Gümüş sikkeler tortu, şap ve tuzdan oluşan bir karışımla; altın sikkeler ise nişadır, güherçile, tuz ve jenkar'dan oluşan bir karışımla parlatılırdı (Dölen, 80).

Sikke kalıbını hazırlayan kişiye "sikkeken" adı verilirdi. Saray tarafından denetlenen sikkekenler, sadece merkez darphane konumundaki İstanbul darphanesinde çalışır, hem hattat hem de ressam olmaları gerekirdi (Sahillioğlu, 1958, 251). Darbedilecek sikkenin önce resmi

[*] Sikkezen: Darphanede para basanlar (Pakalın,1993, 221)
[**] Cali: Cilalayan, parlatan, temizleyen (Develioğlu, 2006, 123)

çizilir, bu resim padişaha sunulduktan sonra teksirhanede kalıplar yapılırdı (Paksoy, 1981, 33). Sikke kalıpları, sikkenin yüzlerine basılacak şekillerin çelik üzerine oyulması ile hazırlanmaktaydı. Sikkenin ön yüzüne darbedilecek sabit kalıba kürsü adı verilir, kürsü bir kütük üzerine saplanırdı. Sikkenin arka yüzüne darbedilecek kalıp ise çelik adı verilen bir çubuğun ucunda bulunurdu. Pul ısıtıldıktan sonra kürsünün üstüne oturtulup üzerine çelik yerleştirilir, çekiçle çeliğe vurulmak suretiyle sikke elde edilirdi (Dölen, 80). Kalıbın çelik kısmı daha çabuk yıprandığı için bir kürsü başına iki çelik hazırlanırdı (Dölen, 80). Bütün darphanelere kürsü ve çelik İstanbul darphanesinden gönderilirdi. Bozulan sikke kalıpları İstanbul darphanesine geri gönderilir, tamir edilir, tamiri mümkün olmayanların yerine yenileri gönderilirdi (Sahillioğlu, 1958, 251). Sikke kalıplarını cilalayan ve onaranlar, "saatçi" olarak adlandırılırdı (Dölen, 80).

17. yüzyılda, Avrupa'yla birlikte, Osmanlı İmparatorluğu'nda da ortaya çıkan maden sıkıntısı ve savaşlar nedeniyle darphaneler ve maden ocakları kapanıp, yabancı paralar kullanılır hale gelmişti. IV. Mehmet döneminde, 1686'da, ekonominin düzelmesi ve paranın islahı için, İngiltere ve Fransa'da uygulanan[*], mekanik darp sistemine geçilmesine karar verilmiştir (Dölen, 82). Bu sistemle, darp masraflarının azalmasının yanı sıra, itibari değeri maden değerinden yüksek olan bakır para darbına ağırlık vererek para sıkıntısının aşılması amaçlanıyordu (Sahillioğlu, 1958, 253) Cerrah Frenk Mustafa'ya, mekanik darp sisteminin uygulanabilmesi için gereken aletleri yapmak üzere sipariş verilmişti. Frenk Mustafa, çarh, zımba, rakkas ve sikkenin kenarlarını tırtıllayan makineler yapmış, bu makinelerle Osmanlı darphanesinde mekanik darp sistemine geçilmiştir. Bu sistemde, eritilen metaller uzun çubuklar biçiminde dökülür, bu çubuklar çarh adı verilen hadde makinesinde haddelenip para kalınlığında ince uzun levhalar haline getirilirdi. Levhalar, zımba makinesinde basılacak para büyüklüğünde, yuvarlak şekilde kesilerek pul elde edilirdi. Pullar yumuşamaları için fırında, tavalar içinde tavlanır, rakkas[**]'ta yüzeyleri basılırdı. Sikke rakkasta darbedildikten sonra, kenarları tırtıllanırdı. Bu işlem, sikkenin kenarının kırpılarak hile yapılmasına mani oluyordu. Daha sonra sikkeler cilalanarak kullanıma hazır hale gelirdi (Dölen, 82). Ancak bu darp tekniğinin bütün darphanelerde kurulmadığı bilinmektedir (Sahillioğlu, 1958, 253).

---

[*] Fransa'da 1553'te, II. Henri döneminin sikkezeni Antoin Brucher tarafından, rakkas veya cendere adı verilen mekanik para kesme makineleri icat edilmiştir. Ancak, Avrupa'da 17. yy. başına kadar insan gücüne dayalı darp tekniği kullanılmaya devam edilmiştir. Mekanik yöntemin uygulanmasına İngiltere'de 1622, Fransa'da ise 1640 yıllarında başlanmıştır (Dölen, 81).

[**] Rakkas: Rakkas dikey konumda çalışan, ucuna çelik takılmış bir burguydu. Burgu, bir kol yardımıyla, kürsü görevini yapan sabit kalıp üzerindeki pula baskı yapar ve sikke darbedilmiş olurdu.

IV. Mehmet döneminde, basılan bakır sikkelerin yanı sıra, yeterli altın ve gümüş bulunamadığı için, Sarayın altın ve gümüş eşyalar darbedilmek üzere darphaneye gönderilmişti (Dölen, 81). Bu dönemin ardından, 1691-92'de, itibari değeri yüksek olduğu için kalpazanları cezbeden bakır paraların darbına son verilmiştir. Anadolu'daki madenlerin yeniden işletilmeye başlanmasıyla da maden sıkıntısı aşılmıştır (Dölen, 83).

Sultan Abdülmecid döneminde (1839-1861), Avrupa darphanelerinde kullanılan, daha modern bir para basma teknolojisi kurulmuştur. O dönemde Londra Darphanesi'nde uygulanan sistemin makineleri sipariş edilmiş, bu makineleri çalıştırmak üzere bir de buhar makinesi getirtilip Darphane-i Amire'ye kurulmuştur. Bu buhar makinesi Osmanlı Dönemi'nde sanayide kullanılan ilk buhar makinelerinden biridir. Ayrıca yine Londra Darphanesi'nden makine mühendisi, terazi mühendisi, sikke kalıpçısı ve makinist gibi ustalar, yeni makineleri kullanmak üzere getirtilmiş; bu kişiler Darphane-i Amire'de çalışmıştır (Dölen, 84).

Darphane-i Amire'nin 20. yüzyıl başında Darphane-i Amire'de basılacak sikke, sırasıyla, sikkeken, teksirhane, kefçe, çeşni, dökümhane, çarkhane, tavhane ve sikkehane'de işlemlerden geçerdi. Darphane-i Amire'nin üretim sistemi şöyle tanımlanmaktadır: Sikkeken ve teksirhanede sikkelerin resimleri çizilip kalıpları yapılırdı. Kefçe bölümüne gelen madenler burada kaydedilir ve depolanırdı. Madenlerin ayar ve niteliklerinin kontrol edildiği bir kimyahane olan çeşni bölümünden sonra, dökümhanedeki üç altın ve üç gümüş ergitme ocağında, 5x30 cm boyutlarında sebike adı verilen külçeler dökülürdü. Sebikeler haddeden geçirilip, basılacak sikke kalınlığında, 5x150 cm boyutlarında levhalar haline getirilmek üzere çarkhaneye giderdi. Levhalardan kesilip ağırlığı kontrol edilen pullar tavhaneye gönderilir, burada tavlama, ağartma, sudan geçirme ve talaşa koyma işlemlerinden geçirilirdi. Tavhaneden sonra sikkehaneye gönderilen pullar burada darbedilirdi (Dölen, 85).

Darphane, 1967 tarihinde, tasarımı Mimar Abidin Mortaş tarafından yapılan Balmumcu'daki yeni binasına taşınana kadar, Darphane-i Amire'de üretime devam edilmiştir.

3. DARPHANE-İ AMİRE

3.1. Konumu

İstanbul ili, Eminönü ilçesi, Cankurtaran Mahallesi, 3 pafta, 2 ada, 40 parsel üzerinde bulunan Darphane-i Amire; Topkapı Sarayı'nın 1. avlusunda, Aya İrini Kilisesi'nin kuzeybatısında duvarlarla çevrili, eğimli bir alanda yer almaktadır. Sur-u Sultani içinde, Aya İrini Kilisesi, Osman Hamdi Bey Yokuşu ve Gülhane Parkı arasında bulunan yapılar topluluğunun ana giriş kapısı, Aya İrini Kilisesi'ne bitişik olan, Darphane-i Amire'nin güneydoğu duvarı üzerinde yer alır. Tâli bir giriş kapısı da Osman Hamdi Bey Yokuşu üzerindeki Darphane-i Amire'nin kuzeydoğu duvarında, Arkeoloji Müzesi girişinin karşısındadır.

Darphane-i Amire'nin güneydoğu duvarındaki ana giriş kapısından geçilerek ulaşılan ilk avluda (A avlusu), güneybatıda Darphane Eminliği ile Dökümhane ve Sikkeken-Teksirhane-'nin dar cepheleri; kuzeybatıda, bugün mevcut olmayan, Darphane Köşkü'nün zemin kat duvarları bulunmaktadır. Sikkeken- Teksirhane ile Dökümhane arasındaki duvar üzerinde bulunan kapıdan geçilerek ikinci bir avluya (C avlusu) girilir. Bu avluda sağda Sikkegen, solda Dökümhane binaları yer alır. Avlu giriş kapısının karşısında yanyana iki kapı vardır. Bunlardan sağdaki kapı, Çarkhane ile Kalıp Atölyesi'nin yer aldığı sokağa (L sokağı); soldaki kapı ise, Sıra Odalar, Damga Matbaası ve Kalıp Atölyesi tarafından çevrili olan avluya (H avlusu) açılır. H avlusundan başlayıp alt kata doğru devam eden sokakta (K sokağı) sağda Çarkhane, solda Damga Matbaası vardır. K ve L sokaklarından birer kapı, Darphane-i Amire'nin alt kotundaki avluya (M avlusu) açılır. Kompleksin tali giriş kapısının yer aldığı bu avluda 4, 5 ve 6 numaralı yapılar[*] yer alır. 4 numaralı yapı avlunun güneybatısında, 5 numaralı yapı kuzeybatısında, Gülhane Parkı ile Darphane-i Amire arasındaki istinat duvarına bitişik olarak konumlanmaktadır. 6 numaralı yapı ise Osman Hamdi Bey Yokuşu'na çıkan kapının solunda, avlunun kuzey köşesinde yer almaktadır. 5 numaralı yapının yanında, güneybatıya doğru, prefabrike servis binaları vardır.

[*] İki çalışma arasında dil birliği oluşması amacıyla, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Arşivi'nden temin edilen projelerdeki mekân numaraları kullanılmıştır.

Şekil 3.1.1. Darphane-i Amire Vaziyet Planı

3.2. Bulunduğu Çevre

Darphane-i Amire'nin 1. Avlu'sunda yer aldığı Topkapı Sarayı'nın bulunduğu alan, Osmanlı öncesi dönemde, bazı kaynaklara göre zeytinlik (İslam Ans, 1993,1202), bazı kaynaklara göre ise kilise ve manastırların yer aldığı şehrin akropolis bölgesiydi (Müller-Wiener, 1998,495).

Osmanlılar'ın İstanbul'u fethinden sonra, bugün İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü'nün bulunduğu alanda Eski Saray inşa edilir. Bu sarayın tamamlanmasından kısa bir süre sonra, Devletin yönetim merkezi ve sultanın yaşama mekanı olarak, bugünkü yerinde, Saray-ı Cedide-i Amire'nin (Topkapı Sarayı) inşasına başlanmıştır (İslam Ans.,1993,1202).

1465 – 1475 yılları arasında, Topkapı Sarayı'nın 2. ve 3. avlusu, 1478 yılına kadar da Sur-u Sultani'nin kara surlarının inşaatı tamamlanır (Eldem/Akozan, 9). Sarayın ana şeması ve yönetim yapıları 16.yüzyılda tamamlanmakla birlikte, zamanla yeni yapılar da eklenen Topkapı Sarayı'nda inşa faaliyeti, 19. yüzyıl başında Mecidiye Köşkü'nün yapılması ile sona erer (İslam Ans.,1993,1214/50). Saray, Sultan'ın yaşadığı "Enderun", idari işlerin yürütüldüğü "Birun" ile "Sur-u Sultani"nin çevrelediği dış bahçe ve köşklerden meydana gelmekteydi.

Bab-ı Hümayun'dan (Topkapı Sarayı 1.kapısı) geçilerek girilen, Darphane-i Amire'nin de yer aldığı 1. avlu, günümüzde birçoğu mevcut olmayan, köşkler, kasırlar, hizmet yapıları ve bahçelerden meydana geliyordu. 16. yüzyıldan itibaren, diğer hizmet yapılarının yanı sıra, Saray darbhanesi de (Dar-ü'l-darb-ı enderuni) 1. avluda yer alan yapılar arasında tanımlanmaktaydı. 1. Avlu, Topkapı Sarayı'nın, birbirlerine kapılarla bağlanarak bir bütünlük oluşturan üç ana avlusunun en büyüğü ve imparatorluk döneminde en kolay girileniydi (Necipoğlu, 2007, 67). Sarayın her türlü işinin yapıldığı, halkın girip çıktığı kalabalık bir kent meydanı görünümündeydi (Kuban,1994,284). Saray'a gelenler, atlarıyla ikinci kapıya (Babü's-saade) kadar gidip, burada atlarından inerlerdi. Ancak yaya geçilebilen ikinci kapıda, konuşma yasağı da başlardı. Divan üyeler saray ziyaretçilerinin at ve uşaklarının beklediği, Alay Meydanı olarak da anılan 1. Avlu , önemli olaylarda devlet erkânı ve askerlerin toplanma yeriydi. Özellikle yabancı gezginlerin anlatımlarına dayanarak, darphanenin yanı sıra, 1. Avlu'daki diğer hizmet yapıları: Kağıt emini köşkü, cebehane*, odun deposu,

* Cebehane : Silah deposu anlamına gelmektedir. 1.Avlu'da yer alan Aya İrini Kilisesi cebehane olarak kullanılmaktadır (Necipoğlu, 2007, 74).

hasırhane, malzeme ambarı, saray hastanesi, saray fırını, sarayın su tesisi olarak sayılabilir (Necipoğlu,2007,67;Mantran,1991,194). Bu yapılar, onarım kolaylığı nedeniyle, ucuz malzemeyle yapıldıkları için, günümüze ulaşmamışlardır (Necipoğlu, 2007, 73).

Şekil 3.2.1. 19. yüzyıl başında Topkapı Sarayı 1. Avlusu'nu gösteren Fossati resmi. (Cezar, 2002, s.56)

3.3. Darphane-i Amire'nin Tarihçesi ve İstanbul Darphanesi

İstanbul'da, antik dönemden itibaren para darbedilmektedir. M.Ö. 5. yüzyıl sonlarında Bizans darphanesi para kesmeye başlamıştır. Bu tarihten itibaren, İstanbul'u egemenlikleri altına alan tüm uygarlıklar, darp faaliyetini devam ettirmiştir (Gökyıldırım, 1).

E.H. Ayverdi'nin Fatih dönemi yapılarını anlattığı kitabında, Fatih döneminde Çemberlitaş'ta bir pul darphanesi olduğu, ancak tam yerinin bilinmediği belirtilmektedir. Akçe ve altın darphanesinin ise eski Simkeşhane'nin yerinde olduğu yazılıdır (Ayverdi, 1974, 548).

Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde, Fatih Sultan Mehmet 1453'te İstanbul'u fethettikten sonra ilk darphanenin, Beyazıt'ta, bir manastırın yerine kurulduğu ve 1478 yılında ilk altın paranın kesildiği yazılmaktadır. (Evliya Çelebi, 1969, 260). Evliya Çelebi'nin verdiği bilgiye göre, dört tarafı kale gibi olan bu yapıda, günde on kantar gümüş ve bir kantar altın işlenip para haline getirilirdi.

Bazı kaynaklarda, İstanbul'daki ilk darphanenin, Beyazıt'ta, Eski Saray yakınında, bugünkü Çorlulu Ali Paşa Medresesi'nin yerinde kurulduğu belirtilmiştir (Pakalın, 1993, 394; Türk Ans., 1964, 314). Ancak Sahillioğlu, Çorlulu Ali Paşa Camii yerinde eskiden Simkeşhane olduğunu belirtmektedir. Aynı kaynakta, 1686'da Osmanlı darphanesinde mekanik darp sistemine geçilmesi üzerine, özellikle bakır para üretiminin artmasıyla, Beyazıt Cami yanında bulunan darphanenin yetmediğini, bu nedenle 1688'de, Tavşantaşı'nda yeni bir darphanenin inşaatına başlandığını yazar (Sahillioğlu, 1992, 30). Kanımızca, darphanenin genişletilmesinin en önemli nedeni, mekanik darp sisteminin çok az sayıda darphanede kurulabilmesi nedeniyle, İstanbul darphanesine yönelen üretim ihtiyacının artmasıdır. 18. yüzyıl başında, Tavşantaşı'ndaki darphane arsasına, Emetullah Sultan tarafından Simkeşhane; eski darphanenin yerine ise, yine Emetullah Sultan tarafından, mektep ve sebil inşa ettirilmiştir. Eski simkeşhane arsasına da Çorlulu Ali Paşa Medresesi yapılmıştır (Sahillioğlu, 1992, 30). Hadikat-ül Cevâmi, Çorlulu Ali Paşa Camisi'nin yerinde eskiden simkeşhane olduğu, caminin bu simkeşhane yerine, 1708 yılında yaptırıldığını söyler (Hadikat-ül Cevâmi, 2001, 120). Pakalın ise, bu dönemde, Beyazıt'ta iki darphanenin olduğunu, bunlardan birinin "pul darphane" yani bakır para basan darphane olduğunu yazmaktadır (Pakalın, 1993, 394).Bu durumda, Beyazıt'taki ilk darphanenin yeri tam olarak tespit edilememiştir. Ancak, ikinci darphanenin bugünkü simkeşhanenin yerinde olduğu kesindir.

16. yüzyıl belgeleri, Topkapı Sarayı'ndaki darphaneden bahsetmektedir. Bu dönemde, Topkapı sarayı içindeki darphane, iç darphane "darü'd-darb-ı enderûni"; Beyazıt'taki darphane, dış darphane "darü'd darb-ı bîrunî" olarak bilinmekteydi. 1547 tarihli bir belgede, saray darphanesinin, 1. avlu yapıları içinde olduğu belirtilmektedir (Necipoğlu, 2007, 76). 1595- 1600 tarihli Selânikî belgelerinde, iki yerde "Sırça Saray'da darphâne" ifadesi yer almaktadır (Selânikî, 1999, 744 ve 753). Bu ifadelerden, geçmişte Sırça Saray olarak adlandırılan Çinili Köşk içinde veya yakınlarında bir darphane olduğu anlaşılmaktadır. Kömürcüyan, 17. yüzyıl İstanbul tarihini anlattığı kitabında, Bab-ı Hümayun'dan içeri

girince, solda odun ambarı, cebehane, şehremin denilen ambar ve biraz ileride darphanenin bulunduğunu belirtir (Kömürcüyan, 1988, 12). Yani, darphaneyi bugünkü yerinde tarif eder.

18. yüzyıl tarihçisi İncicyan da darphaneyi, Topkapı Sarayı'nın 1. Avlu yapıları içinde tarif eder (İncicyan, 1976, 29). Batılı gezgin Lamartine, 21 Haziran 1833 tarihli yazısında, Topkapı Sarayı'nın ilk avlusunda, sol tarafta, doğu karakteri taşımayan bir Darphane Sarayı olduğunu yazar (Kaplan, 2006,79).

Beyazıt'taki darphanenin Topkapı Sarayı'na taşınması konusundaki bilgiler çeşitlidir. Uzunçarşılı, Beyazıt darphanesinin 1665 yılında Topkapı Sarayı'na bugünkü yerine getirildiğini belirtir (Uzunçarşılı,1945,384). Ayverdi, darphanenin III.Ahmet döneminde Topkapı Sarayı içine nakledildiğini yazmaktadır.(Ayverdi, 1974, 548). Abdürrahman Şeref Bey, Topkapı Sarayı ile ilgili makalesinde, Beyazıt'taki darphanenin 1707 yılında Topkapı Sarayı'na taşındığını yazar (Eldem/Akozan, 10). Aynı makalede, Topkapı Sarayı'ndaki darphanenin, eskiden beri bugünkü yerinde olduğunu belirtir. R.E. Koçu'nun İstanbul Ansiklopedisi'nde, Beyazıt darphanesinin, 1715 yangınından sonra taşındığı belirtilmektedir (Göktürk, 1966, 4235). Beyazıt'taki darphanenin 1645 ve 1715 yıllarındaki yangınlarda zarar gördüğü bilinmektedir (Cezar, 2002, 369, 384). Ancak, Küçükçelebizade Tarihi'nde, 1725 yılı Simkeşhane yangınını anlatırken, Simkeşhane'nin yanında darphane bulunduğu yazılıdır (Sakaoğlu, 73). Yani, darphane 1700'lü yılların başında Topkapı Sarayı'na taşındı ise de, Beyazıt'taki darphanenin tamamen boşaltılmadığı anlaşılmaktadır. Bu tarihten sonra Beyazıt darphanesinden bahseden herhangi bir kaynak yoktur. Yani, bu tarihten itibaren İstanbul'da çalışan tek darphane, Topkapı Sarayı 1. Avlusu'ndaki Darphane- i Amire'dir.

III. Ahmet döneminde, Topkapı Sarayı'ndaki darphane, yani Darphane-i Amire'nin , Sadrazam Damat İbrahim Paşa tarafından tamir ettirildiği, birçok kaynakta belirtilir (Eldem, 10; Göktürk, 1966, 4235; Türk Ansk., 1964, 314). Küçükçelebizade Tarihi'nde, 5 Ocak 1727'de onarımı tamamlanan yapıların açılışının III. Ahmed tarafından yapıldığını yazar (Sakaoğlu, 73). Bu onarım sırasında bir Darphane Köşkü inşa edilmiştir. Bunun dışında, bu onarımın kapsamının ne olduğuna dair bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Darphane-i Amire, 1790 ve 1793 yıllarında iki yangın geçirmiştir (Tanyeli, 1996). 15 Haziran 1794 tarihli belgede "Darphane-i Amire camii müezzin ve katipliğinin Mehmet Emin

Efendi'ye verildiği" belirtilir (BOA, Cevdet Darphane, 386). Ancak, günümüzde, camiye dair herhangi bir iz ve bilgi yoktur.

Darphane-i Amire Kapısı'nın kitabesinden, II. Mahmud döneminde, Darphane-i Amire'de bir genişletme çalışmasının yapıldığı anlaşılmaktadır. 1833 tarihli kitabede, sikke üretimi arttığı için darphanenin genişletildiği yazılıdır (Sakaoğlu, 2002, 71). Osmanlı İmparatorluğu'nda darphane birliği sağlanıp, darphanelerin merkezileşmesi sonucu, Darphane-i Amire İstanbul'da çalışan tek darphane konumuna geldikten sonra, neredeyse tüm sikke imalatı Darphane-i Amire'de yapılırken, taşra darphaneleri sadece bakır para kesiyordu (Pamuk, 2003, 180; Pakalın, 1993, 395; Tekeli, 1981, 803). İstanbul darphanesinin altın ve gümüş sikke basılan tek darphane olmasının tarihi, Pamuk'ta 18. yüzyılın ikinci yarısı olarak belirtilirken, Pakalın ve Tekeli 19. yüzyılın ortalarını işaret ederler. Hem İstanbul darphanesinin tek darphane olmasının, hem de II. Mahmud Dönemi'nde yapılan genişletme çalışmasının nedeninin, Darphane-i Amire'de kurulması planlanan yeni darp sistemi olduğu muhakkaktır.

Günümüzde, Darphane-i Amire'de yer alan yapılardan Eminlik, Dökümhane, Sıra odalar, Kalıp Atölyesi ve Damga Matbaası, bu genişletme çalışması sırasında inşa edilmiştir (Tanyeli, 1996). 1920'li yıllarda yıkılan Darphane Köşkü de bu dönemin ürünüdür (Eldem, 1969, 423). Eldem'e ait iki kaynakta, II. Mahmud döneminde, Darphane-i Amire'nin mimarının Kirkor Balyan olduğu yazılıdır (Eldem, 1968, 22; Eldem, 1969, 423). Bu konuda başka bir kaynak ya da belge bulunamamıştır. Ancak, 1764-1831 yılları arasında yaşayan Kirkor Balyan'ın, II. Mahmud Dönemi'nde hassa mimarı olması (Tuğlacı,1981,9) en azından yapıların bir kısmının mimarı olabileceğini kanıtlamaktadır.

1842-43 tarihli bir belgede, Darphane-i Amire'de yeni daireler inşa edilirken, Londra darphanesinden yeni makineler sipariş edildiği belirtilmiştir (Tanyeli, 1996). Darphane-i Amire'de 1843'te yeni gelen makinelerle üretime başlanmıştır (Paksoy, 1981, 33). 1833-1846 tarihleri arasında Darphane müdürlüğü yapan Düzoğlu Agop Çelebi'nin, hem II. Mahmud hem de Abdülmecid Dönemi darphanesinde toplam 13 sene müdürlük yaptığı bilindiğinden (Göktürk,1966,4236; Dölen, 84); II. Mahmud Dönemi'nde (1809-1839) darphanenin yenilenmesinin planlanarak inşaat çalışmalarının başlatıldığı, Abdülmecit Dönemi'nde de (1839-1861) yeni makinelerin getirilip faaliyete geçirilmesiyle yenilenmenin tamamlandığı anlaşılmaktadır.

1835'te Darphane Nazırlığı, Maliye Nazırlığı ile birleştirilerek "Darphane-i Amire Defterdarlığı" adını almış, ancak 1838'de tekrar ayrılmışlardır (Uzunçarşılı, 19456, 386; Türk Ansk. 1964, 314). II. Mahmud Dönemi inşa faaliyetleri sırasında yapılan Damga Matbaası da, 1845 yılından itibaren faaliyete geçmiştir. İki ayrı kuruluş olan Darphane Müdürlüğü ve Damga Matbaası, 1933 yılında, "Darphane ve Damga Matbaası Müdürlüğü" olarak birleştirilmiştir.

Musa Kazım Bey'in, 1911 tarihli makalesinde (Göktürk,1966,4236; Sakaoğlu, 76), Darphane-i Amire'nin, başlıcaları müdürlük, muhasebe, sikkeken, çeşni, dökümhane, çarhhane, ağartma, ambar, teksirhâne, müze, kefçe ve tamirhâne olmak üzere 14 daireden oluştuğu yazılıdır. Aynı makalede darphanenin bir müdür, bir muhasebeci ve bir sandıkkâr* tarafından idare edildiği söylenmekte (Pakalın, 1993, 396), 19. yüzyıl Darphane müdürleri şöyle sıralanmaktadır: Kazaz Artin (1832-33) ; Düzoğlu Agob (1833-46); Düzoğlu Mihran (1878-79); Tevfik Bey (1882-83); Hâfız Said Efendi (1883-84); Süleyman Sûda Efendi (1888); Hacı Râşid Efendi (1888); Kâmil Efendi (1904); Hakkı Bey (1910); Ferid Bey (1919). (Göktürk,1966,4236).

İstanbul Darphanesi'ne Ergani, Keban, Gümüşhane ve Kastamonu'dan gümüş gelmekteydi (Pakalın, 1993, 396; Uzunçarşılı, 1945, 385). Darphane-i Amire'de sikke basılmasının yanı sıra, sarayda kullanılmak üzere altın ve gümüş kaplar ile mücevherler yapıldığı, bunları yapan kuyumcu ustalarının Darphane-i Amire'de çalıştığı bilinmektedir (Eldem, 10). Batılı gezgin Lamartine de darphaneyi gezerken, burada yapılan mücevherleri gördüğünü yazar (Kaplan, 2006).

Darphane, 1967 yılında Balmumcu'daki yeni binasına taşınana kadar Darphane-i Amire'de üretime devam edilmiştir. Sadece Damga Matbaası'nda, kurulduğu tarihten bu yana özgün üretimi devam etmektedir. Darphane-i Amire'nin diğer yapıları, darphanenin taşınmasından sonra, bir süre boş kalmıştır. Darphane Eminliği ve Dökümhane, 1980'lerin başında Kültür Bakanlığı tarafından restore edilmiş; Darphane Eminliği, İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'ne, Dökümhane ise İstanbul Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuvarı Müdürlüğü'ne tahsis edilmiştir. Darphane-i Amire'nin diğer yapıları, Sikkeken-Teksirhane, Çarkhane, Kalıp Atölyesi, Sıra Odalar ve Alt avlu yapılarının intifa hakkı, yapıların sahibi olan Maliye Hazinesi tarafından, 1996 yılında 49 yıllığına Türkiye Ekonomik ve Toplumsal

* Sandık-kar (sandûk-kar): Veznedar, kasiyer (Develioğlu, 2006, 919).

Tarih Vakfı'na devredilmiştir. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, bu yapılarda İstanbul Müzesi kurmayı planlamaktadır. İstanbul Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun, 13.09.1995 - no.7057 ve 07.02.1996 – no.7509 sayılı kararları ile yapılarda basit onarım ve çatı onarımı yapılmasına izin verilmiş, bu onarımlar Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı tarafından uygulanmıştır. Bu onarımlardan sonra, yapılar 1996 tarihinde düzenlenen Habitat II Konferansı kapsamında, sergi mekânı olarak kullanılmıştır. Kısmen yıkık durumdaki Sikkeken-Teksirhane dışındaki yapılar, halihazırda, sergi amaçlı kullanılmaktadır.

Çizelge 3.3.1. Darphane-i Amire yapıları dönem analizi

3.4. 20. Yüzyıl Başında Üretim Şeması

Sikke darbının imalatına ait izlenen yol, Darphane-i Amire'nin üretim şemasını belirler. 20.yüzyıl başındaki darphanenin üretimine ait en ayrıntılı bilgiler, Musa Kazım Bey'in "Darphanenin Ahvali Dahiliyesi" başlıklı makalesinde yer almaktadır. Bu makaleye göre 20. yüzyıl başında darphanedeki bölümler: Müdürlük, muhasebe, encümen, müze, sikkeken, teksirhâne, kefçe, çeşni, dökümhâne, çarhhane, ağartma, sikkehâne'dir.

Encümen: Müdür, iki müfettiş, muhasebe memuru, çeşni memuru, çarhhane memuru ve baş sikkekenden oluşur. Encümen'in hangi binada bulunduğuna ilişkin bir bilgi yoktur.

Müze: Yerli ve yabancı paraların, madalya ve kaime (kağıt para) kalıplarının, kalpazanlara ait aletlerin sergilendiği bölümdü. Para koleksiyonlarının yanı sıra parayla ilgili yerli ve yabancı yayınlar vardır (Göktürk, 1966, 4238). İlk yapıldığında Eminlik olarak kullanılan yapı, daha sonra müze olmuştur (Can, 1998,554).

Darphane-i Amire'nin üretim yapıları, üretim şemasına göre şöyle sıralanır (Göktürk, 1966, 4236-4238):

Sikkeken: Sikkeken, sikkelerin ve madalyaların tasarımını yapan kişiydi. Sikkekenler genellikle hattat, ressam ve fotoğrafçı olurlardı. Darphanede, sikkelerin tasarımının yapıldığı bölüme de bu isim verilmiştir. Nakış ve kazıma (hakk) ile fotoğraf olmak üzere iki bölümden oluşurdu. Sikkeken, sikke veya madalyanın resmini çizer, bu resmin fotoğrafı çekilerek, padişaha sunulmak üzere Darphane Müdürü'ne verilirdi. Bir sikke için, bazen üç-dört tasarım yapılırdı. Seçilen resim, sikkezen başı tarafından, silindir şeklinde bir çeliğin üzerine kazınır, hakk edilirdi. Sikkekenler bu işlemi hakk, zemin, balık sırtı ve iplik isimli dört çeşit kalemle yaparlar, bu kalemlerle defne dalı, başak, yıldız, yazı, tarih işaretlerini kazırlardı. İşlenen çelikler teksirhâneye gönderilirdi.

Teksirhâne: Çelik silindir üzerine hakk edilen sikke veya madalya burada çoğaltılarak sikkehâneye gönderilirdi.

Kepçe (kefçe): İşlenecek madenlerin depolandığı bölümdür. Tartı, kasa, mahzen ve defter kaleminden oluşmaktaydı. Mahzende altın külçeleri, altın hurdaları, sahte ve silik gümüş paralar bulunurdu.

Çeşni: Madenlerin ayarını tespit eden bir kimyahaneydi. Altın için 916,5, gümüş için 880 ayarını kabul ederdi. Darphaneye gelen hammadde işlenmeden önce çeşni dairesinden geçtiği gibi, imal edilen sikke de tekrar çeşnihaneden geçer. Darphanenin en önemli dairesidir. Çeşni memurunun raporu alınmadan hiçbir işlem yapılamaz. Çeşni memurları kimyagerdir.

Dökümhâne: Dökümhânede, 3 altın, 3 gümüş ocağı olmak üzere 6 adet ocak vardır[*]. Ancak, yüksek sıcaklıktan dolayı, aynı zamanda 2 ocak yakılabiliyordu. Ocaklar kok kömürü ile yanardı. Altın için 25.000, gümüş için 80.000 dirhem maden birikmedikçe ocak yaktırılmazdı. Altın 1500-1800, gümüş 1000 derece/C ısıda eritilmektedir. Eritilen altın ve gümüş, 30x5x5 cm boyutunda sebike[**] haline getirilir, çarkhaneye gönderilirdi. Dökümhanede, sürekli bir müfettiş bulunurdu.

Çarkhane: Dökümhâneden gelen sebikeler, 1,5 m uzunluğunda, 5 cm eninde ve sikke kalınlığında tel adı verilen levhalar haline getirilirdi. Çarhhanede üç adet hadde vardı. 1 saatte 40-50 adet tel yapılır ve kontrolden geçirilirdi. Tellerden, zımba makinesinde darbedilecek sikke büyüklüğünde, pullar kesilirdi. Zımbadan geçtikten sonra delik delik kalan tellere "hurda" denirdi. Bu işlemler sırasında pullarda tartı hataları olabiliyordu. Pullar mîzancılar tarafından tartılır; Aç (ağırlığı eksik), Tok (ağırlığı fazla) ve Tam (ağırlığı tam) olarak üçe ayrılırdı. Aç ve tok pullar, hurdalarla birlikte, külçe olmak üzere tekrar dökümhaneye, tam pullar ise ağartma dairesine gönderilirdi.

Ağartma: Çarhhaneden gelen pullar, burada beş işlemden geçerdi:

---

[*] Bu ocaklar halen dökümhânenin bodrum katında korunmaktadır.

[**] Sebike: Eritilerek kalıba dökülmüş şey, külçe (Develioğlu, 2006, 925)

1. Tavlamak: Pullar kızgın fırında tutularak, altın ve gümüş sertliği giderilirdi.2. Zaclamak: Zac[***], gümüş ve altını ağartır, ancak gümüş ayrıca şarab tortusu dolabında da çalkalanırdı.

3. Sudan geçirme: Zac, pullar üzerinde bir koku bıraktığı için, tüm pullar sıcak suda çalkalanırdı.

4. Talaş: Pulların suyunu alır.

5. Tava: Pulları tamamen kurutur.

Temizlenen pullar sikkehaneye gönderilirdi.

Sikkehâne: Sikkehâneye gelen pullar, sikkezen[****]ler tarafından, darb makinesinde basılarak para haline gelirdi.

Kalıp Atölyesi: Musa Kazım Bey'in makalesinde yer almamakla birlikte, Kalıp Atölyesi'nde madalyon basıldığı bilinmektedir (Şen, 1984, 7).

Çizelge. 3.4.1. 20. yüzyıl başında Darphane-i Amire'de sikke üretim şeması.

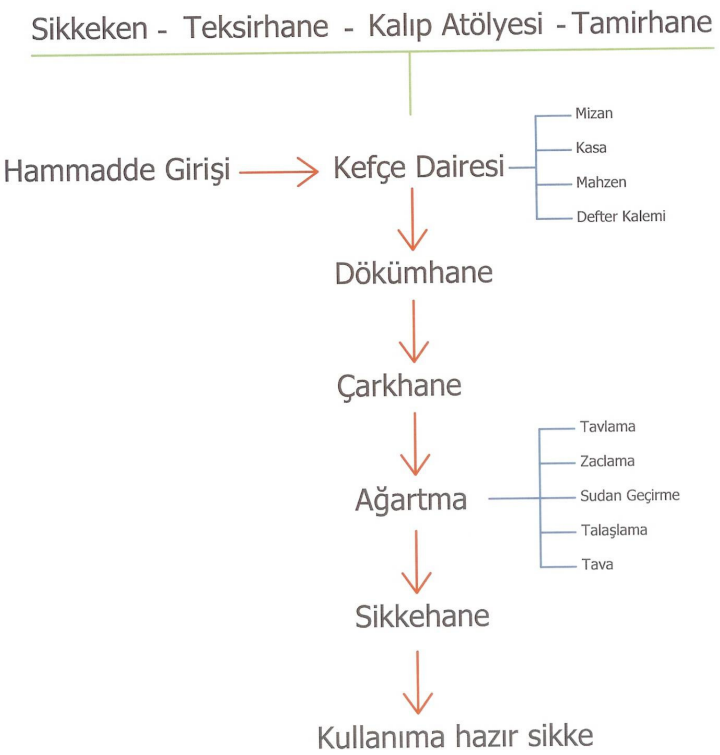

[***] Zac: Demir sülfat (Develioğlu, 2006, 1163)
[****] Sikkezen : Darphanede para kesenler (basanlar) için kullanılan bir terimdir (Pakalın, 1993, 221)

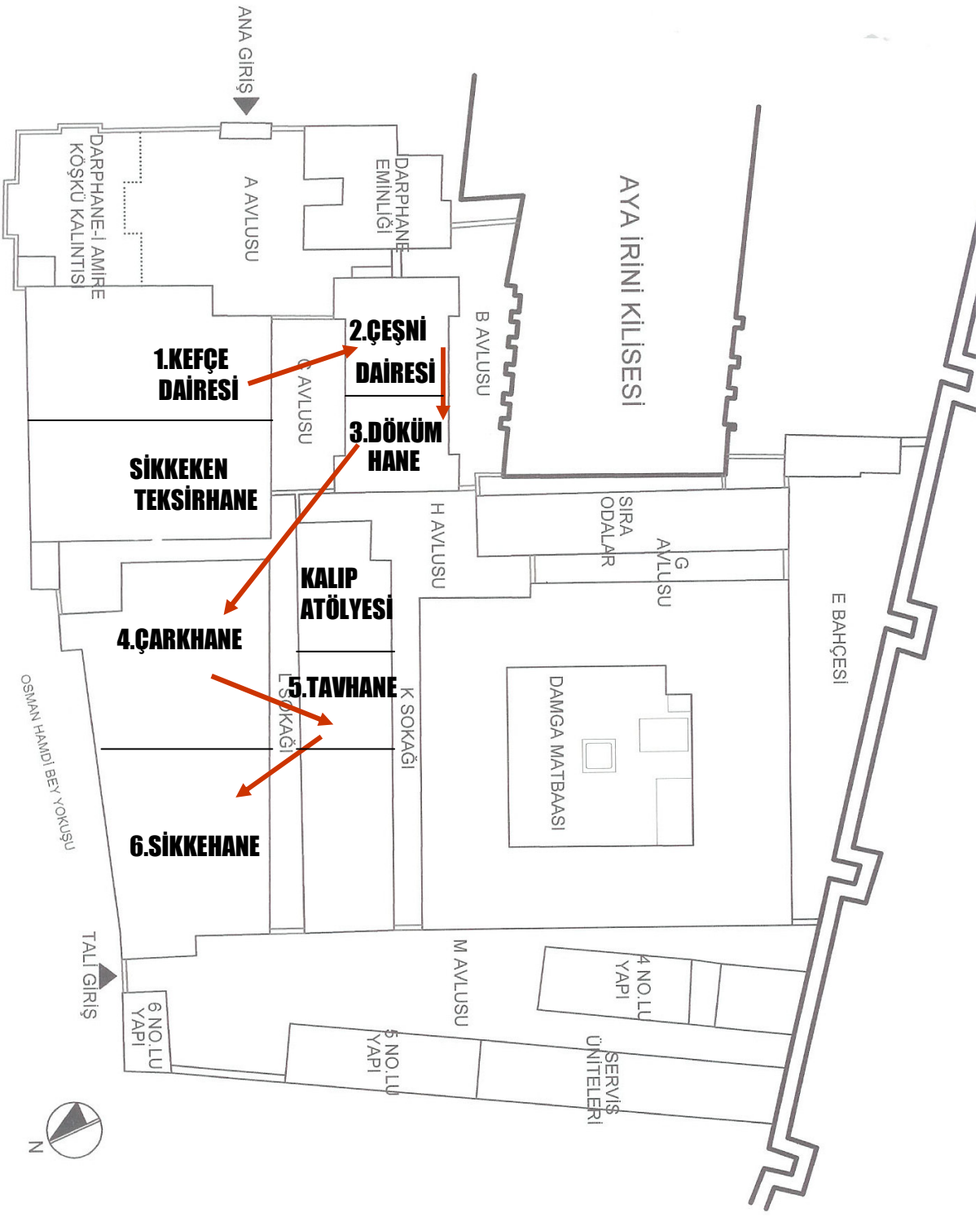

Şekil 3.4.1. 20. yüzyıl başında Darphane-i amire'de sikke üretim mekânları dizilişi.

3.5. Darphane-i Amire Yapıları

3.5.1. Giriş Kapısı

Topkapı Sarayı'nın 1. avlusunda, Aya İrini Kilisesi'nin yanında yer alan Darphane-i Amire Giriş Kapısı, Darphane-i Amire'yi 1. avludan ayıran bahçe duvarında yer almaktadır. Ampir üsluptaki kapının (Can,1994,554) iki yanında uzanan bahçe duvarı, iki sıra tuğla, bir sıra taştan oluşan almaşık duvarlıdır. Ön cephesi mermer kaplama olan kapı, 715 cm genişliğinde, 771 cm yüksekliğinde ve 230 cm derinliğindedir. 487 cm yükseklik ve 297 cm genişliğindeki beşik kemerli kapı boşluğunda çift kanatlı demir kapı yer almaktadır. Kapı kemerinde, üzerinde mermer yaprak motifi bulunan bir kilittaşı vardır. Kapı boşluğunun iki yanında, korent sütun başlıklarıyla son bulan, ikişer adet pilastr yer alır. Sütun başlıklarının üzerindeki ince silmeyle daha yukarıdaki kalın silme arasında, pilastrlar hizasında, çiçek motifleri; kapı boşluğunun üzerindeki bölümde ise latin harfleriyle "DARPHANE" yazısının izleri göze çarpar. Bu yazının varlığı 1939 tarihli fotoğrafta görülmektedir (Şekil 3.5.1.3). Kapı geniş bir saçak silmesi ve üzerindeki kurşun kaplama ile sonlanır. Bu silmenin altında yeşil zeminli kitabe ve madalyon yer alır. Ortadaki eliptik, ay-yıldızlı madalyonun iki yanında altın yaldızlı kitabe vardır. Kitabenin iki yanında ise, yine ikişer adet, akant yapraklı sütun başlıkları bulunur (Şekil 3.5.1.1).

Şekil 3.5.1.1. Darphane-i Amire, Giriş Kapısı Kitabesi, 2006.

Metnini Pertev Paşa'nın yazdığı kapının kitabesi aşağıdaki gibidir (Sakaoğlu, 2002, 71):

Hazret-i Sultan Mahmud Han Hakan-ı benâm
Tâm ider nâm-ı hümayunu ayar-ı sikkeyi
Eyledi tevsi'ini ferman bu kenz-i 'azamın
Maksad-ı âlî çoğaltmakdır şümâr-ı sikkeyi
Hatem-i mühre değişmez nâkıd rengin-i hayâl
İsm-i sâmisiyle nakş-ı zer-nigâr-ı sikkeyi
Hüsn-i ikbali ola arâyiş-i rûy-i zemîn
Hüsn-i tuğrası ide tezyin cidar-ı sikkeyi
Tab'-ı nakkad-ı tutub mi'yar hükmünde redif
İntizam-ı din ü devlet nüh nessar-ı sikkeyi
Tâ ebed revnak virüb gûne o şems-i saltanat
Bezl ide âfaka necm-i tabdâr-ı sikkeyi
Yazdı Pertev bendesi târihin tâmü'l-'âyar
Kıldı zîb-âbad Mahmud Han bu Dâr-ı Sikke'yi
el-fakir Yesarizâde gafere lehümâ 1248

Hattat Yesarîzâde İzzet Efendi tarafından yazılan kitabede Sultan Mahmud'a methiyeler vardır ve mevcut darphane tesisinin ihtiyacı karşılamadığı için 1833'te genişletildiği belirtilmektedir (Sakaoğlu, 2002,71).

Darphane-i Amire'nin giriş avlusuna bakan, kapının iç kısmı, dışına göre daha sadedir. İç cephede kapı boşluğu marmara mermeri sövelidir. Beşik kemerli kapının kemeri üzerinde yine mermer kilittaşı yer alır. Kapının mermer bölümünün çevresi, 34-26 x 3,5 cm'lik tuğlalardan oluşan iki sıra tuğla ile bir sıra taştan meydana gelen almaşık duvar; bunun üzerinde tuğla sıraları ve en üstteki iki sıra moloz taştan oluşur. Kapı boşluğunun iki yanında yer alan birer pilastr, sade, mermer sütun başlarıyla sona erer. Kapının ön cephesinde yer alan geniş saçak silmesi, arka cephede de devam etmektedir (Şekil3.5.1.4.)

Darphane-i Amire giriş kapısının solunda, bahçe duvarının hemen önünde bir çeşme yer almaktadır. Üst bölümü mermer olan çeşmenin yalağı betondur (Şekil3.5.1.6). Encümen arşivindeki 1949 tarihli fotoğraflarda çeşmenin aynı durumda olduğu görülmektedir (Şekil3.5.1.5-7). Üzerinde III. Selim tuğrası bulunan çeşmenin kitabesinin metni aşağıdaki gibidir:

Mir İbrahim ali-kadr-kim
Yapdurub bu tacı etdi bir eser
Çukadar-ı Şah-gardun iktidar
Hayr ile yad ola ta ruz-i karar

Şekil 3.5.1.2. Darphane-i Amire, Topkapı Sarayı 1.Avlu'dan Giriş Kapısı, 2006.

Şekil 3.5.1.3.Darphane-i Amire, Topkapı Sarayı 1.Avlu'dan Giriş Kapısı, 1936 (Tanyeli,1996).

Şekil 3.5.1.4. Darphane-i Amire, Giriş Kapısı iç görünüş, 2006.

Şekil 3.5.1.5. Darphane-i Amire, Giriş Kapısı çeşmesi, 2006.

Şekil 3.5.1.6. Darphane-i Amire, Giriş Kapısı çeşmesi 1949 yılı fotoğrafı (Encümen Arşivi)

Şekil 3.5.1.7. Darphane-i Amire, Giriş Kapısı çeşme detayı, 2006.

3.5.2. Darphane Köşkü

Bugün mevcut olmayan Darphane Köşkü, A Avlusu'nda, Darphane Eminliği'nin karşısında yer almaktaydı. Hünkâr köşkü olan Darphane Köşkü, ilki 1726 senesinde, III. Ahmet Dönemi'nde; ikincisi aynı yerde, II. Mahmud Dönemi'nde, yani 19. yüzyılın ilk yarısında olmak üzere iki kez inşa edilmiştir (Eldem, 1973, 423).

Bu konuda en ayrıntılı bilgi veren kaynak S. H. Eldem'dir. Eldem'in, "Köşkler ve Kasırlar" kitabında yer alan bilgilere göre; Melling gravüründe resmedilen 1. köşk iki katlı olup Topkapı Sarayı'nın 1. Avlusu'na taşan cumbası ahşap furuşludur (Şekil 3.5.2.1). Birinci köşkün neden ortadan kalktığı bilinmemektedir. İkinci köşk üç katlıdır. "Köşkler ve Kasırlar" kitabında, zemin katı kagir, birinci ve ikinci katı ahşap olan köşkün, üç cephesinin fotoğrafı ve restitüsyon planları yer almaktadır (Şekil 3.5.1.2-3-4-5-6-7). Yapının girişi, Darphane Eminliği'nin karşısında, ön cephenin aksındadır. İkinci giriş, arka cephede, Osman Hamdi Bey Yokuşu üzerindedir. En geniş yerinde, yaklaşık 23x31 m boyutlarındaki köşkün plan şeması sofaya açılan odalar şeklindedir. Cephesi Ampir üslupta olan yapının zemin katı kesme taş duvarlıdır. Ahşap konstrüksüyonlu olan birinci ve ikinci katları cephede sıvalıdır. Dikdörtgen biçimli pencereler, zemin katta taş, birinci ve ikinci katlarda ahşap sövelidir. Birinci ve ikinci kat döşemeleri seviyesinde kat silmelerinin gözlendiği yapının birinci ve ikinci kat köşelerinde, pilastırlar mevcuttur. İkinci kat pencereleri birer küçük üçgen alınlıkla süslüdür. Yapının çatı alınlıklarında şemseler vardır. Köşkün saçağı yalın, eğrisel biçimdedir. Köşkün ahşap çatısı kiremit kaplı olup, üzerinde bir alem yer almaktadır. Yapının, 1833 tarihli, Pertev Paşa'nın yazdığı kitabesinde şunlar yazılıdır (Sakaoğlu, 2002, 71):

> "*Ferman-revâ-yı bahr ü berr şâh-ı cihan Mahmud Han*
> *İhsan-fezâ-yı sîm ü zer sultan İskender tüvan*
> *Yapıldı nev bu daire ol âfitab-ı envere*
> *Oldu bu Dâr-ı âmire kenz-i mutalsamdan nişan*
> *Pertev sezâ tarihini yazsa zer ender zer kalem*
> *Yaptırdı Dâr-ı Sikkeye nev daire şâh-ı zaman 1248*"

Eldem, yapının 20. yüzyıl başında yıkıldığını yazmaktadır. Bu çalışma kapsmında, konuyla ilgili başka bir bilgi bulunamamıştır. Yapının zemin kat duvarlarının ayakta kalan kısmı,

bugün Darphane-i Amire A Avlusu'nun bahçe duvarlarını oluşturmaktadır. Duvar üzerinde, dış cephede düz atkılı, iç cephede beşik kemerli ve demir şebekeleri mevcut olan pencereler bulunmaktadır. Duvar kiremit harpuştayla tamamlanmaktadır.

Şekil 3.5.2.1. 19. yy. başında, Topkapı Sarayı 1. Avlusu'ndan Darphane Köşkü'nün görünüşü (Melling,1819,57)

DARPHANE KÖŞKÜ

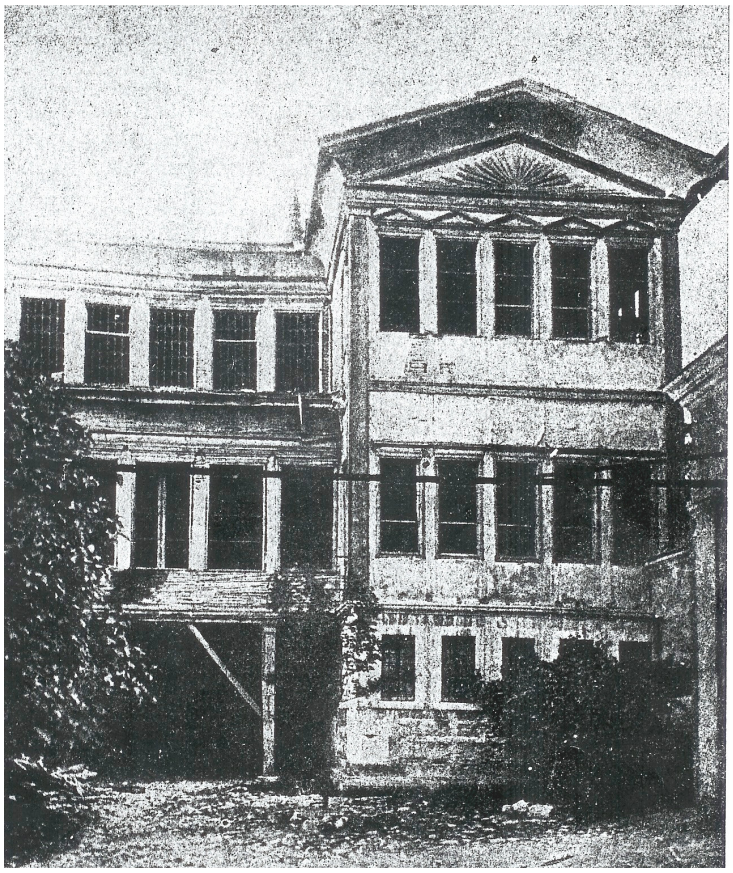

Şekil 3.5.2.2. Darphane Köşkü, güneybatı cephesi (Eldem,1973,422).

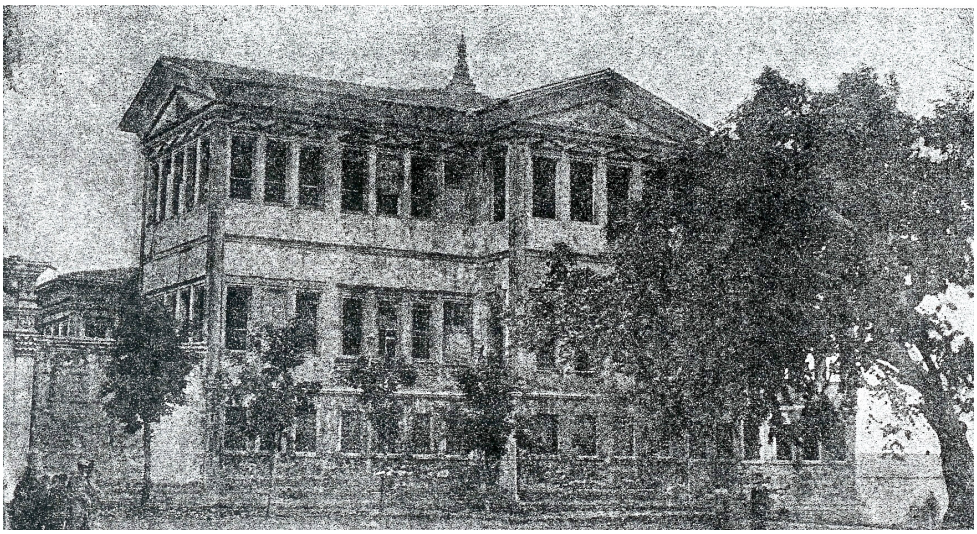

Şekil 3.5.2.3. Darphane Köşkü, güneydoğu cephesi (Eldem,1973,424).

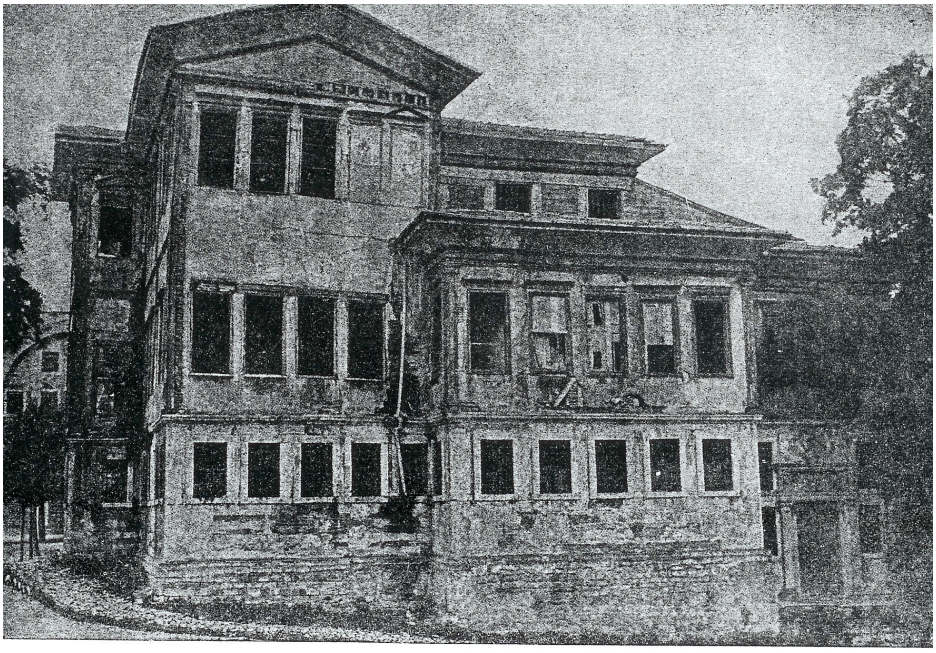

Şekil 3.5.2.4 Darphane Köşkü, kuzeydoğu cephesi (Eldem,1973,423).

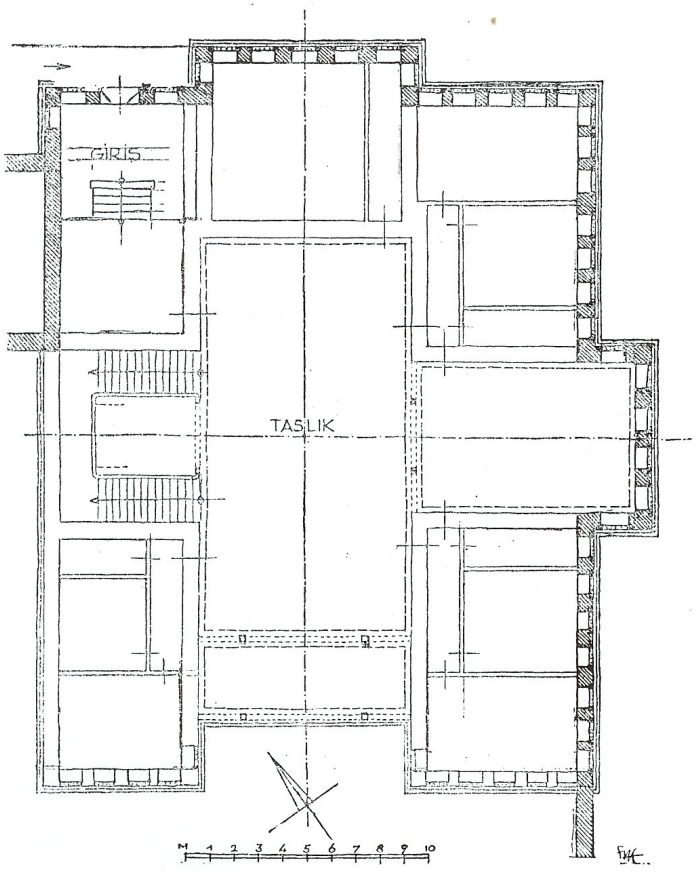

Şekil 3.5.2.5 Darphane Köşkü, zemin kat restitüsyon planı (Eldem,1973,426).

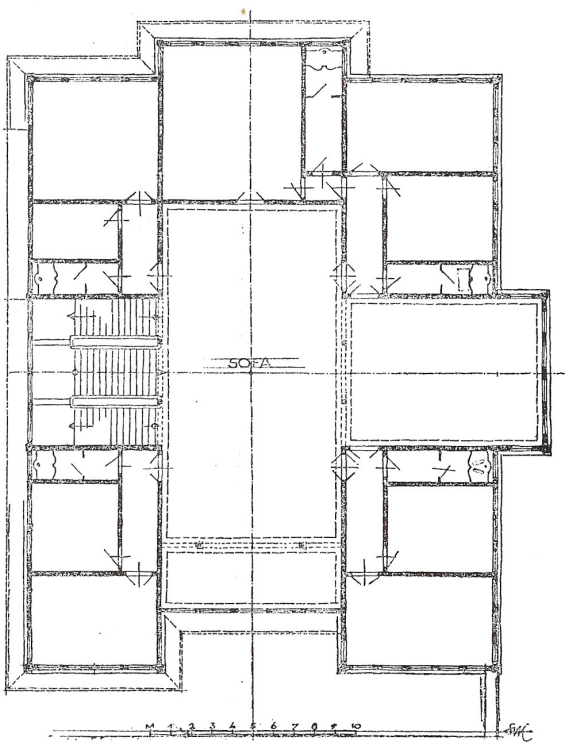

Şekil 3.5.2.6 II.Mahmud Dönemi Darphane Köşkü, 1.kat restitüsyon planı (Eldem,1973,427).

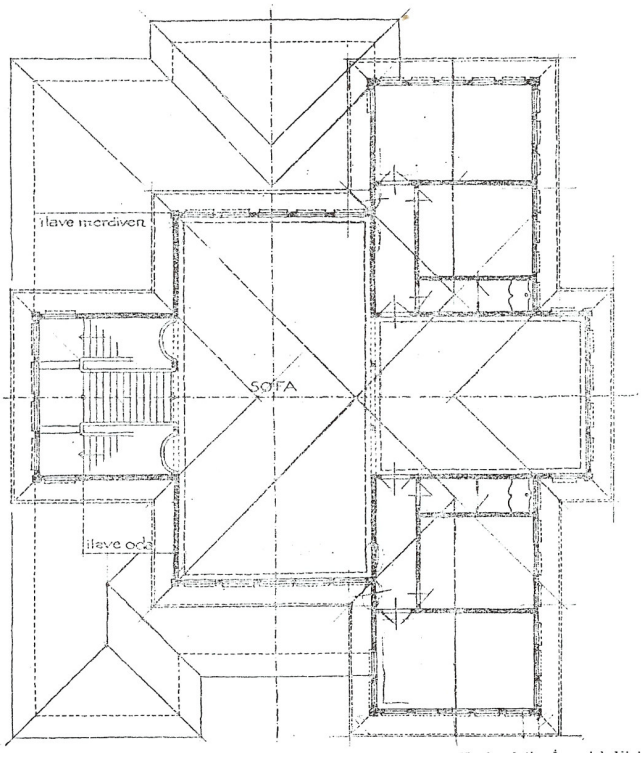

Şekil 3.5.2.7 II.Mahmud Dönemi Darphane Köşkü, 2.kat restitüsyon planı (Eldem,1973,428).

3.5.3. Darphane Eminliği

Darphane Eminliği, Darphane-i Amire'nin giriş avlusunun (A Avlusu) güneybatısında yer almaktadır. II. Mahmud Dönemi'nde (1809-1839) Darphane Eminliği olarak inşa edilen yapı (Tanyeli, 1996), daha sonra Darphane Müzesi'ne dönüştürülmüştür. 1982-83 yıllarında restore edilen yapı, bu tarihten itibaren İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü tarafından kullanılmaktadır.

Tez çalışması ve kapsamı nedeniyle, iç mekânda çalışılmamış, yapının incelemesi cepheler seviyesinde kalmıştır. Yapının planları, İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü Arşivi'ndeki rölöve çizimlerinden edinilmiştir.

İki katlı yapı, en geniş yerinde 20x24 m boyutlarındadır. Yapının plan şeması, bir sofaya açılan, değişik boyutlardaki odalardan oluşmaktadır (Şekil Şekil 3.5.3.1-2). Yapının duvar dokusu, zemin katta yanaşık derzli kesme küfeki taşı, birinci katta yapının köşelerinde kesme küfeki taşı, kalan bölümde bir sıra kesme küfeki taşı ile ikinci sıra yassı tuğla hatıllı almaşık duvardır. Yapının girişi, kuzeydoğu cephesinde, yapı aksında yer alan geniş kemer içinde, sonradan açılmış demir doğramalı bir kapıdır. Yapının pencereleri dikdörtgen biçimli olup, küfeki söveli ve ahşap doğramalıdır. Zemin kat pencereleri rozetli metal şebekeli, birinci kat pencereleri metal kapaklıdır. Döşeme seviyesinde yalın bir kat silmesi bulunan yapı, Barok üslupta, sade, eğrisel bir saçak silmesiyle tamamlanır. Yapı cephesinde, iç duvar hizalarında gergi demirleri bulunmaktadır.

Darphane Eminliği'nin 1939 tarihli fotoğrafı (Şekil 3.5.3.3) ile bugünkü durumu karşılaştırıldığında, önemli bir değişiklik olmadığı gözlenir. Mevcut durumda, yapının 1936 tarihli fotoğrafında ön cephesine bitişik durumda görülen muhdes yapı kaldırılmış, yapı aksındaki kemerde açılmış muhdes, metal doğramalı kapı ilave edilmiştir.

DARPHANE EMİNLİĞİ

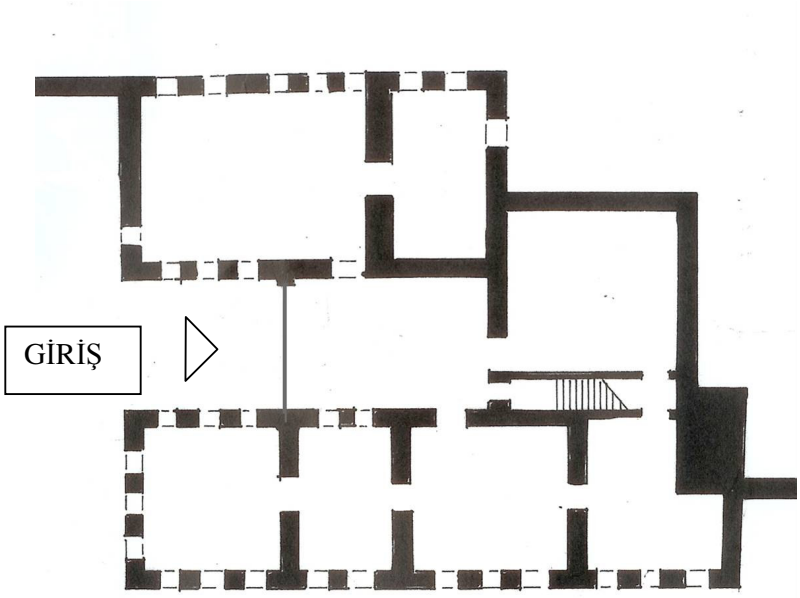

Şekil 3.5.3.1 Darphane Eminliği rölöve- zemin kat planı (Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü Arşivi).

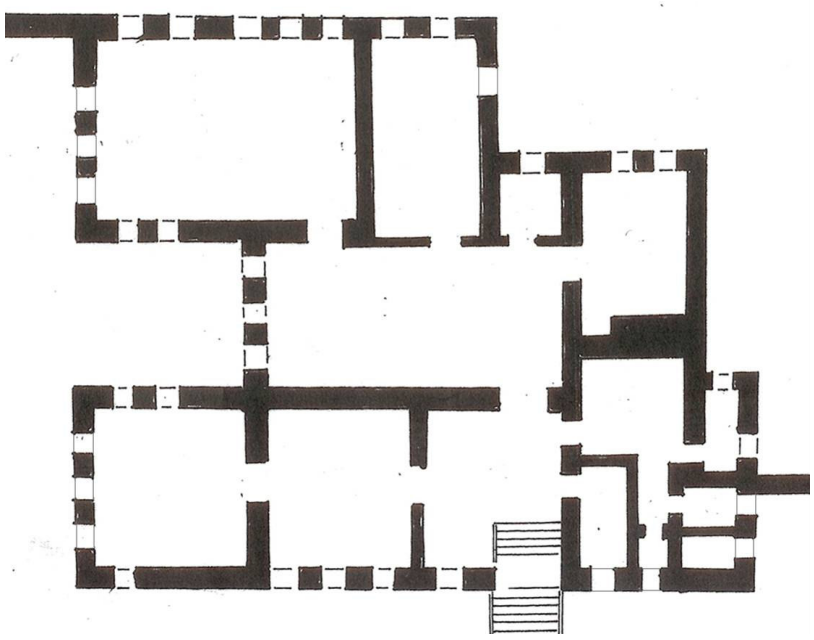

Şekil 3.5.3.2 Darphane Eminliği rölöve- 1. kat planı (Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü Arşivi).

Şekil 3.5.3.3 Darphane Eminliği, kuzeydoğu (A Avlusu) cephesi, 1939 yılı fotoğrafı (Tanyeli,1996).

Şekil 3.5.3.4 Darphane Eminliği, kuzeydoğu (A Avlusu) cephesi, 2006.

3.5.4. Dökümhane

Darphane Eminliği'nin yanında, güneydoğu-kuzeybatı doğrultusunda konumlanan Dökümhane'nin bir bölümü A Avlusu'na, bir bölümü C Avlusu'na açılmaktadır. II. Mahmud Dönemi'nde (1809-1839) inşa edilen yapı (Tanyeli, 1996), darphanenin faal olduğu dönemde, dökümhane ve çeşni dairesini barındırmaktaydı. Darphane taşındıktan sonra bir süre kağıt deposu olarak kullanılmış olan yapı, 1982-83'te restore edilerek, bu tarihten itibaren, İstanbul Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuvarı Müdürlüğü'ne tahsis edilmiştir.

Tez çalışması ve kapsamı nedeniyle, iç mekânda çalışılmamış, yapının sadece dış cepheleri incelenmiştir. Plan ve kesit bilgileri yapının İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü Arşivi'ndeki rölöve çizimlerinden edinilmiştir.

Dökümhane'nin zemin kat girişleri kuzeydoğu cephesinde, C Avlusu'ndadır. 1. kat girişine, yapının güneydoğu cephesinde, Darphane Eminliği ile Dökümhane arasında yer alan merdivenle ulaşılmaktadır. 2 katlı yapı, iki başta yer alan 7.80 x 20.00 m boyutlarındaki kanatlar arasında uzanan 22.00 x 15.80 m boyutundaki kütleden oluşmaktadır. Uzun cephesi 37.60 m olan yapının plan şeması, bir koridorun iki yanına simetrik olarak dizilmiş odalar şeklindedir. Dökümhanenin tavanları haçvari tonozlu olup, 1.20 m kalınlığındaki beden duvarları ve 80x80 m boyutlarındaki ayaklar tarafından taşınmaktadır.

3 katlı cephe düzenindeki yapının duvar dokusu, iki başta yer alan kütlelerde yanaşık derzli kesme küfesi taşı, ortadaki kütlede ise bir sıra kesme küfeki taşı ile iki sıra yassı tuğla hatıldan oluşan almaşık duvardır. Yapının dikdörtgen biçimli pencereleri küfeki söveli, rozetli demir şebekeli ve ahşap doğramalıdır. Tüm pencereler üzerinde prizmatik, küfeki kaşlar yer almaktadır. Yapının A ve C avlularına bakan kuzeydoğu cephesinin iki ucunda, zemin katta, küfeki söveli, basık kemerli ve demir doğramalı birer kapı bulunmaktadır. Kapıların iki yanında kare biçimli, küfeki söveli pencereler vardır . Köşelerinde yalın sütun başlarıyla sona eren pilastırlar bulunan yapının, döşeme seviyesinde sade bir kat silmesi mevcuttur. Yapının yalın profilli, eğrisel saçak silmesinin üst kısmında ahşap saçak pervazı yer almaktadır. Dökümhane cephesinde, iç duvar hizalarında gergi demirleri bulunmaktadır. Yapının kuzeydoğu cephesinde, üç kat yüksekliğinde, 80 cm genişliğinde tuğla bir baca vardır.

16.03.1983 tarihli Kültür ve Turizm Bakanlığı İstanbul Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu kararıyla Dökümhane'nin sonradan inşa edilen giriş merdivenine ait proje onaylanmıştır. 1982-83 yıllarında yapılan restorasyon çalışmasında muhdes bölmeler ve asma katlar kaldırılarak, yapıda kimya laboratuarı, kütüphane, atölyeler ve ofisler düzenlenmiştir. Ayrıca, çatı arasında bir konferans salonu düzenlenerek, metal bir merdivenle bağlantı sağlanmıştır (Can, 1998, 554). Döküm fırınları halen korunmaktadır (Tanyeli, 1996).

DÖKÜMHANE

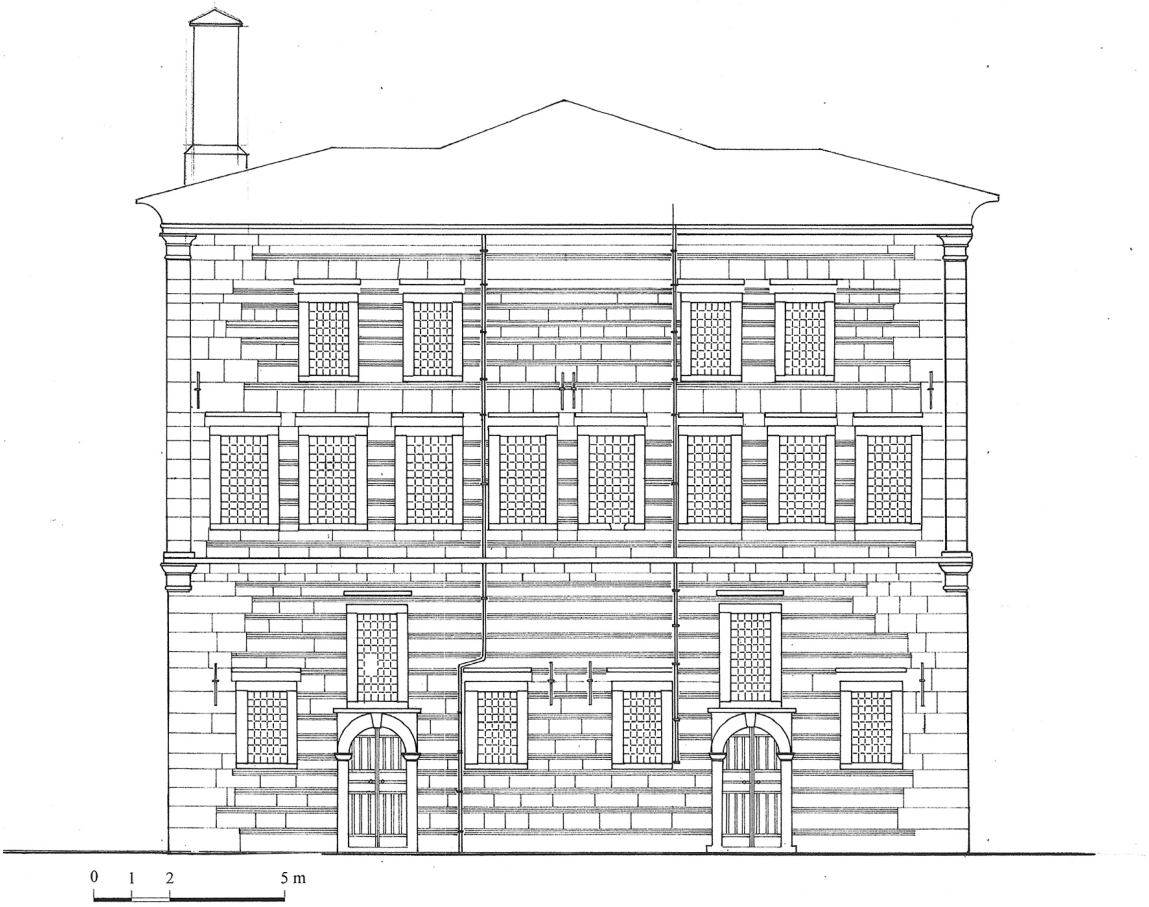

Şekil 3.5.3.1. Dökümhane, rölöve- kuzeybatı cephesi (Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü Arşivi, 1984)

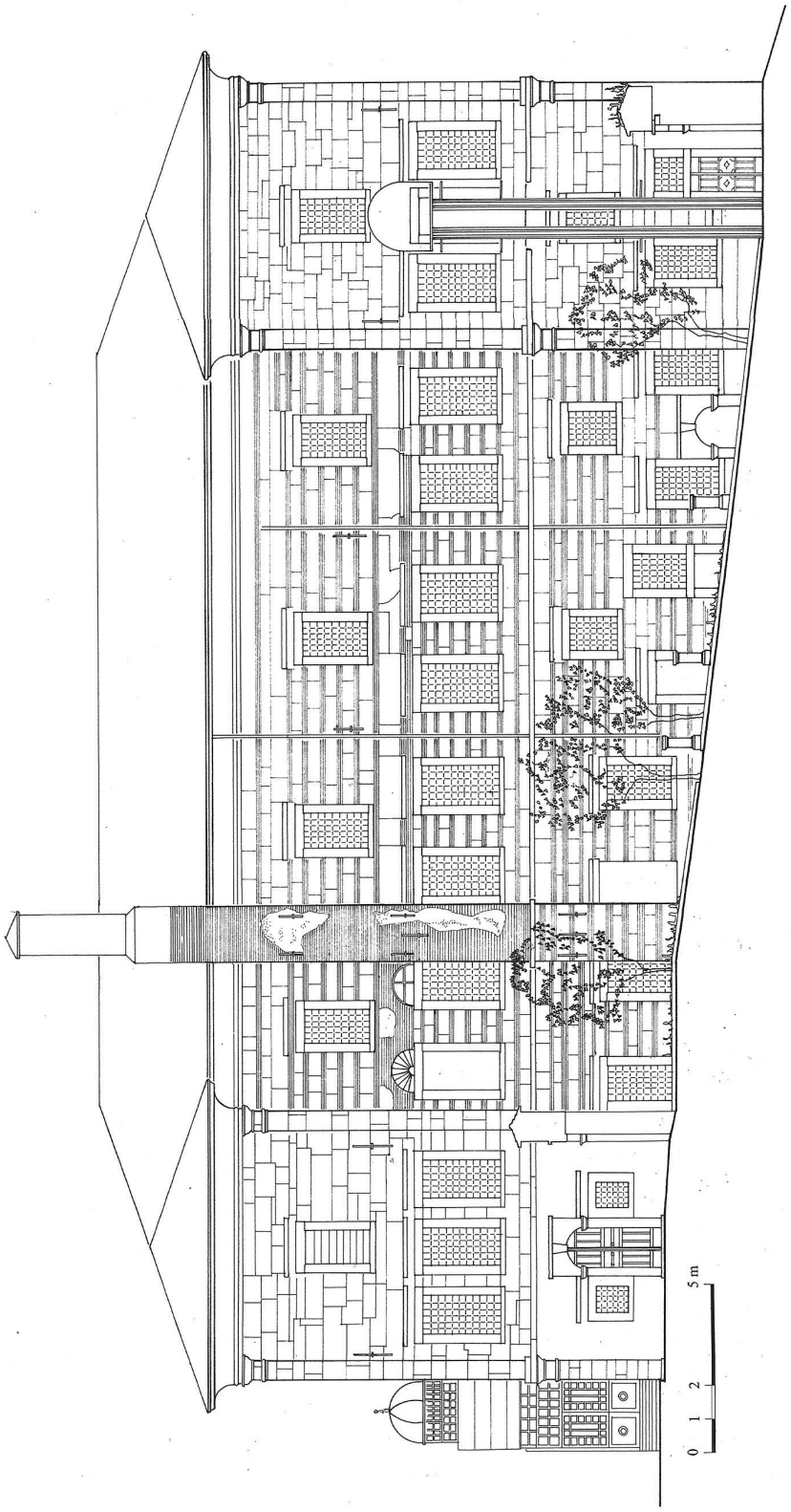

Şekil 3.5.3.2. Dökümhane, rölöve- kuzeydoğu cephesi (Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü Arşivi, 1984)

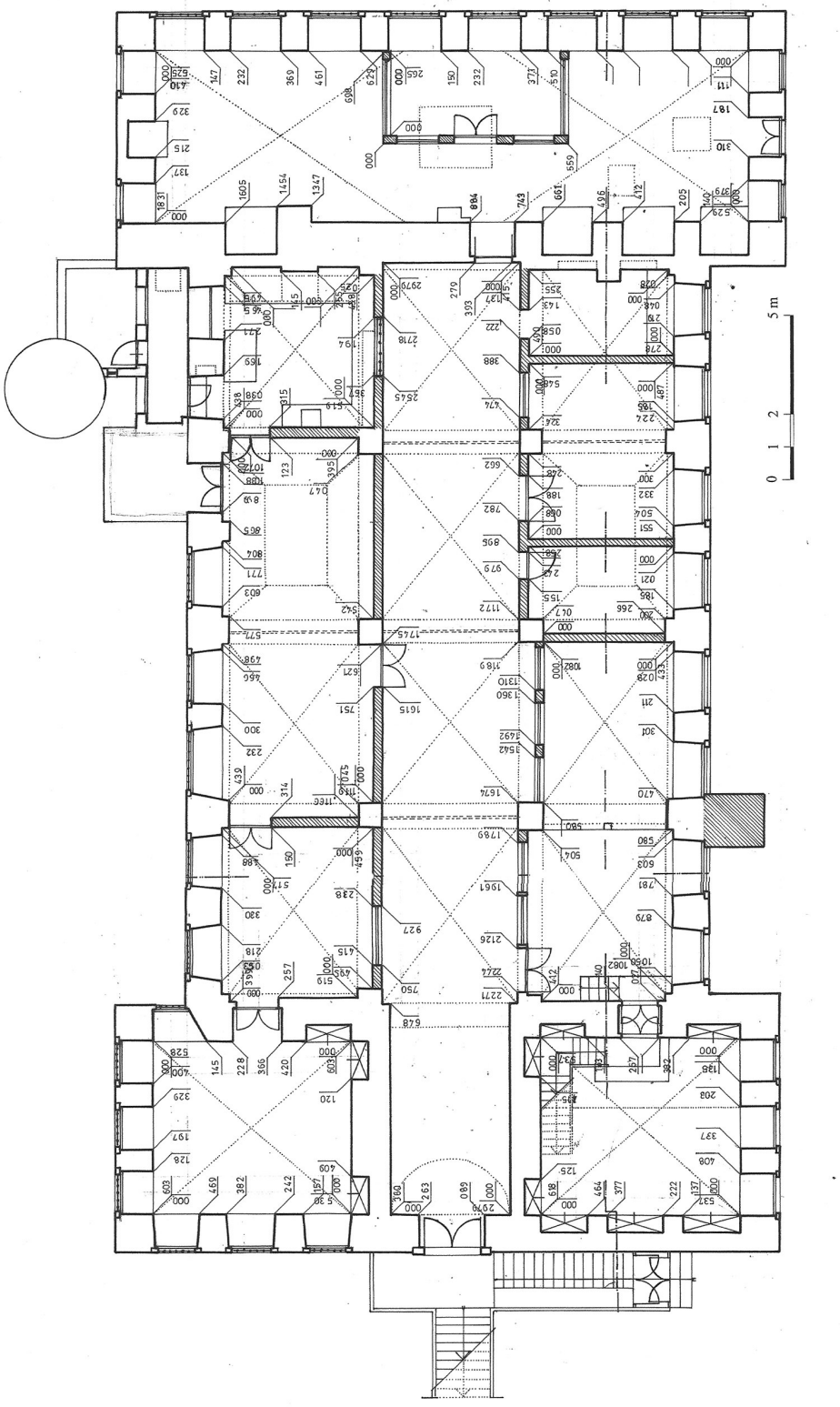

Şekil 3.5.3.3. Dökümhane, rölöve -1. kat planı (Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü Arşivi, 1984)

Şekil 3.5.3.4. Dökümhane, güneydoğu cephesi, 2006.

Şekil 3.5.3.5. Dökümhane ile Darphane Eminliği arasındaki merdiven, 2006.

3.5.5. Sikkeken ve Teksirhane

C Avlusu'nda, Dökümhane'nin karşısında yer alan yapı, darphanenin faal olduğu dönemde zemin katta kefçe, 1.katta sikkeken* ve teksirhane bölümlerini içeriyordu. Kısmen 18. yüzyıl. kısmen II. Mahmud Dönemi'nde inşa edilen yapının (Tanyeli, 1996) tek katlı bölümü, bugün, İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nün yemekhanesi olarak kullanılmaktadır.

En geniş yerinde 42 x 34 m boyutlarındaki yapının güneydoğu bölümü tek katlı, kuzeybatı bölümü iki katlıdır. Yapının C Avlusu'na bakan cephesi 38 m uzunluğundadır. 18.6 m uzunluğundaki, tek katlı bölümün cephesi sıvalıdır. C ve A avlularındaki pencereleri, dikdörtgen biçimli, küfeki söveli, demir şebekeli ve ahşap doğramalıdır. Bu bölümün C Avlusu'ndaki giriş kapısı düz atkılı olup, önünde 6 basamaklı bir merdiven vardır. İki katlı bölümün duvar dokusu, zemin katta kaba yonu taş duvarlar arasında yer yer yassı tuğlalı, 1. kat ise tamamen tuğla malzemelidir. C Avlusu'na bakan cephede 3 adet kapı vardır. Küfeki söveli, basık kemerli kapılar metal doğramalıdır. Cephedeki dikdörtgen biçimli pencereler küfeki söveli, demir şebekeli ve ahşap doğramalıdır. Yapı yalın, eğrisel biçimli bir saçak silmesiyle tamamlanır. Tek katlı bölümün saçak silmesi, eğrisel bir formla iki katlı bölüme doğru yükselmiştir. Yapının, A Avlusu'na bakan dar cephesi ahşap çatı saçağıyla tamamlanmaktadır. Ahşap çatı, kiremit kaplıdır.

Yapının tek katlı bölümü yemekhane olarak kullanıldığı için bakımlı olmasına karşın iki katlı bölümü boş ve harap durumdadır. 1. kat döşemesi ve çatısı çökmüş, pencere doğramaları hasarlı ve cephe sıvaları büyük oranda dökülmüş durumdadır. Yapının bu bölümünün acil müdahaleye gereksinimi vardır.

Şekil 3.5.5.1 Darphane Eminliği kuzeydoğu (C Avlusu) cephesi fotoğrafı

* Sikkeken : Darphanede para ve madalya kalıbı yapanlar (Pakalın, 1993, 220).

SİKKEKEN VE TEKSİRHANE

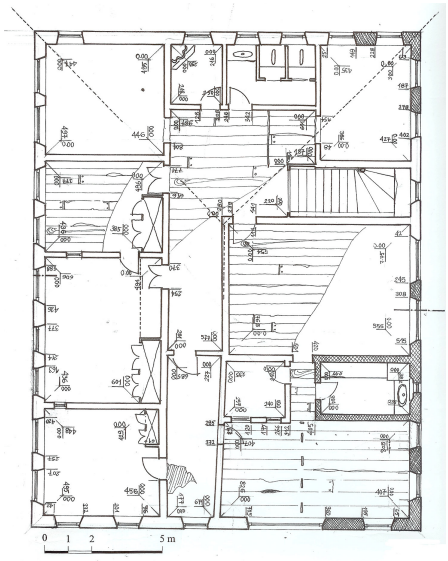

Şekil 3.5.5.2 Sikkeken ve Teksirhane, rölöve -1. kat planı (Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü Arşivi)

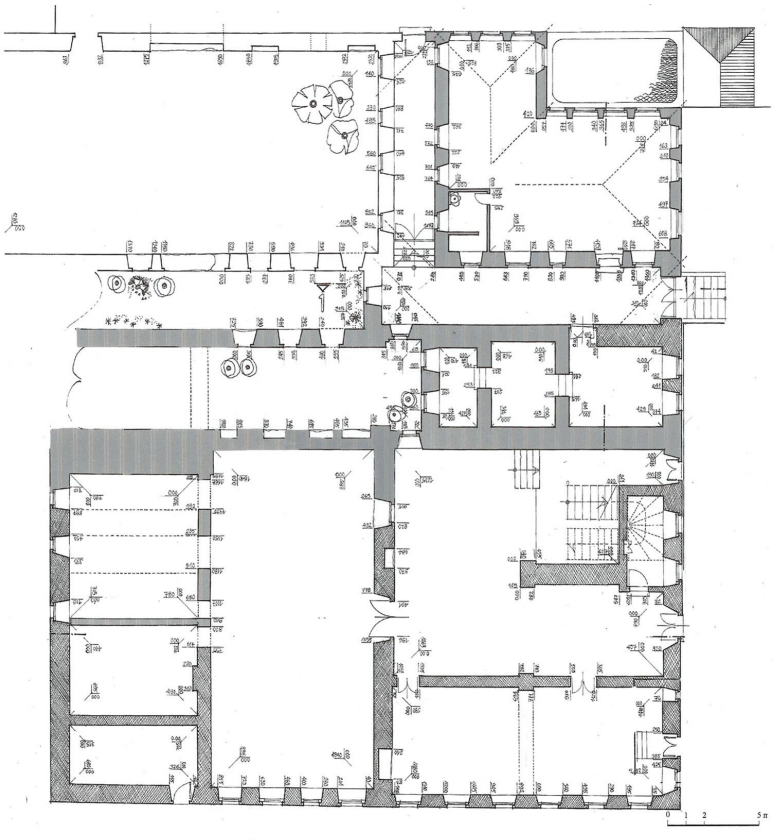

Şekil 3.5.5.2 Sikkeken ve Teksirhane, rölöve-zemin kat planı (Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü Arşivi)

3.5.6. Çarkhane

Çarkhane, Darphane-i Amire'nin Osman Hamdi Bey Yokuşu üzerindeki dış duvarı ile L sokağı arasında güneydoğu-kuzeybatı doğrultusunda uzanmaktadır. Makinehane, sikkehane, transmasyon dairesi, kazan dairesi ve başmakinist odasını barındıran blok, en büyük mekânı çarkhane olduğundan, bu isimle anılmaktadır (Bodur, 1984, 18). Çarkhane bloğunun yapım süreci 18. yüzyılın ilk yarısında başlamış, Abdülmecit Dönemi'nde tamamlanmıştır. Yapının, kazan dairesi bodrum katının, Osmanlı öncesi dönemden kalmış olabileceği düşünülmektedir (Tanyeli, 1996). Çarkhane, arazinin eğimi nedeniyle, 1, 2 ve 3 katlı bölümleri içerir.

Çarkhane[*] bloğunun güneydoğu ucunda yer alan ilk mekân, bloğun en büyük mekânı olan Çarkhane'dir. 27.45x25.25 m boyutlarındaki mekânda, dökümhaneden gelen sebikeler[**] haddeden geçirildikten sonra, zımba makinesinde pul haline getirilirdi (Bodur, 1984, 19). Çarkhane'nin içinde tolerans dairesi, Çarkhane memuru odası, kasa ve bekçi odası bölümleri bulunmaktaydı. Tolerans Odası, Çarkhane'nin doğu bölümünde yer almakta olup, 8.10x7.70 m boyutlarındadır. Odayı, çarkhaneden ayıran camlı demir doğrama tavana kadar yükselmektedir. Çarkhanenin güney köşesinde, 2.70x2.85 m boyutlarında çelik bir kasa; kasanın yanında 5.30 m x 2.84 m boyutlarında camlı ahşap doğrama ile çarkhaneden ayrılan çarkhane memuru odası bulunmaktadır. Kasanın üzerinde, ahşap doğramalı bir bekçi odası vardır. Bu bölmeler halen mekânda mevcuttur. Ayrıca, çarkhanede üretimi sağlayan makinelerden bazıları korunmuş durumdadır. Mekâna L Sokağı'na açılan kapıyla girilmekte, makinehaneyle ortak duvarındaki kapılarla, hol ve makinehaneye geçilmektedir. Bu duvarda, iki kapı arasında kalan, 3 adet pencere mekânın, makinehane ile ilişkisini sağlamaktadır. Mekânın kemerli ahşap doğramalı ve demir şebekeleri bezemelidir. Pencereler bir küçük, bir büyük olmak üzere ritmik şekilde düzenlenmiştir.

Günümüzde, zemini yükseltilerek ahşap kaplanmış olan çarkhanenin, özgün halinde taş kaplamadır[***]. Mekânın ahşap çıtalarla süslü, ahşap kaplama tavanı kirişlerle bölünmüş 9 parçadan oluşmaktadır. Kirişleri, mekândaki 60x60 cm boyutlarındaki 4 adet kolon ve 1.10 m kalınlığındaki beden duvarları taşımaktadır. Çarkhanenin iç mekândaki duvar dokusu, moloz

---

[*] Bu yapıyla ilgili bilgiler Selmin Bodur'un, konusu Çarkhane olan tezinden alınmıştır.

[**] Sebike : Eritilerek kalıba dökülmüş şey, külçe (Develioğlu, 2006, 925)

[***] Mekânda yer alan panodaki eski fotoğraflarda zemin kaplamasının taş olduğu görülmektedir.

taş sıraları arasında, iki sıra yassı tuğla hatıllı almaşık duvardır.

Çarkhanenin yanında makinehane yer almaktadır. Çarkhanedeki makineleri çalıştıran iki adet buhar makinelesi mekanda korunmuş durumdadır. 21.05x4.00 m boyutlarındaki dar, uzun mekânın 3 adet kemerli kapısı çarkhaneye, sikkehaneye ve hole açılmaktadır. Hole açılan kapının yanında kemerli bir pencere vardır. Mekânın güneybatı cephesindeki kemerli penceresi demir doğramalıdır. Zemini yükseltilmiş, muhdes ahşap kaplama olan makinehanenin çatısı, metal konstrüksüyon üzerinde, oluklu sac levha kaplıdır. Işıklık bulunan çatı özgün değildir. Mekânın duvarları iki sıra yassı tuğla hatıllı moloz taş duvardır.

Makinehaneden sikkehaneye geçilir. Burası darphanede sikkelerin darbedilerek son halini aldığı bölümdür[*]. Sikkehane, aradaki duvar kaldırılarak birleştirilmiş iki mekandan oluşur. Duvarın kaldırılmasıyla ortaya çıkan kâgir kiriş, çelik putrellerle taşınmaktadır. 16.75 x 17.60 m. boyutlarındaki mekânda 3 adet kapı vardır. Makinehaneye açılan kapı kemerli, küçük bir kapıdır. L Sokağı'na çıkan yaklaşık kare şeklindeki kapının demir doğraması Art Deco'dur (Şekil 3.5.5.4). Sikkehanenin iç avluya açılan kapısı demir doğramalı olup Art Nouveau tasarıma sahiptir (Şekil 3.5.5.3). Her iki doğramanın da üslup özellikleri 19. yüzyıl başlarında takıldığını göstermektedir. Mekânın L sokağına açılan 3 adet penceresi beşik kemerli ve ahşap doğramalı, demir şebekeleri bezemelidir. Zemini yükseltilmiş, muhdes ahşap kaplama olan mekânda, ahşap kaplamanın açıkta bıraktığı bazı bölümlerde, özgün taş döşeme görülmektedir. Mekânın ahşap konstrüksiyonlu çatısı, kurşun kaplamadır. Sikkehanenin duvar dokusu moloz taş sıraları arasında, 2 sıra yassı tuğla hatıllı almaşık düzendedir. Ancak makinehane ile iç avlu duvarlarında görülen farklı tuğla boyutlarının yoğunluğu, bu duvarların farklı dönemlerde onarıldığını düşündürmektedir.

Çarkhane'nin kuzeybatı ucunda yer alan ve Darphane-i Amire'nin M Avlusu'na bakan transmasyon dairesinin zemin kat döşemesi ve çatısı yıkılmış, sadece duvarları ayakta kalmıştır. Darphanenin faal olduğu dönemde, zemin katı sikkehane ile birlikte kullanılırken, bodrum katı transmasyon dairesi olarak kullanılmaktaydı. Ayrıca, L Sokağı'ndaki köprü üzerinde, atölye şefi odası olarak kullanılan mekân zemin kat ile aynı kottadır. 8.65 x 14.40 m boyutlarındaki transmasyon dairesinin bodrum kat pencereleri düz atkılı, zemin kat pencereleri beşik kemerlidir. Zemin katta, bu pencerelerden farklı olarak, bir adet, büyük,

[*] Eski makinelerin bazıları mekânda korunmuş durumdadır.

dikdörtgen biçimli bir pencere mevcuttur. Bu bölümün duvar malzemesi, 30x14x6 cm boyutlarında tuğladır.

Transmasyon dairesinin yanındaki Kazan dairesi, Darphane-i Amire'nin Osman Hamdi Bey Yokuşu'ndaki dış duvarı ile sikkehane arasında yer almakta olup, Çarkhane bloğunun çalışmasını sağlayan kazanları içermektedir. Halen kazanların mevcut olduğu 3 katlı mekânın girift bir planlaması vardır. Kazanların yer aldığı yaklaşık 11x14 m boyutlarındaki bölüm taş kaplamadır. Ayrıca kazan dairesinin M Avlusu'na bakan cephesinde, 3 adet oda bulunmaktadır. Kazan dairesinin, Çarkhane bloğu'nun içinde ve M Avlusu'ndan olmak üzere iki girişi vardır. Kazan dairesinin pencereleri beşik kemerli, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Duvar dokusu yer yer kaba yonu taş duvar, yer yer tuğla duvar niteliğinde düzensiz bir örgüye sahiptir. Kazan dairesinin üzeri örtülü değildir. Kazan dairesine ait yüksek baca tuğla konstrüksüyonlu olup, sıvası oldukça hasarlıdır.

Çarkhane bloğunun, L Sokağı cephesi (güneybatı cephesi) eğim nedeniyle, sokağın güneybatı ucunda tek katlı, kuzeybatı ucunda ise iki katlıdır. Zemin katın küçük ve büyük olmak üzere ardışık dizili pencereleri, küfeki söveli, beşik kemerli, ahşap doğramalı ve demir parmaklıkları bezemelidir. Çarkhane dairesinin giriş kapısı küfeki söveli, beşik kemerli ve ahşap doğramalı olup kapının üzerinde, yarım daire kemerli bir ışıklık vardır. Zemin katın 2. kapısı, Art Deco üslupta metal doğramalı, sikkehaneye giriş kapısıdır. Cephede, bodrum katta yer alan iki adet kapı beşik kemerlidir. Cephenin duvar dokusu, transmasyon dairesine kadar, moloz taş örgüdür. Yer yer düzensiz tuğla hatıllar gözlenmektedir. Cephe, eğrisel profilli bir saçak silmesiyle tamamlanır. Bindirme tekniği ile örülmüş tuğlaların üzerine sıva ile eğrisel profil verilmiş olan saçak silmesi, çarkhane dairesinin cephesinde kalın olup, sikkehanenin cephesinde daha ince olarak devam etmektedir. Transmasyon dairesinin cephesi tamamen tuğla örgülüdür. 30x14x6 cm boyutlarındaki tuğlalarla örülmüş dış duvarda demir gergiler mevcuttur. Cephe, dar bir saçak silmesi profili ile tamamlanmaktadır. Çarkhane Bloğu'nun güneybatı cephesi, aslında sıvalı olup, sıvaların büyük bölümü dökülmüştür. Çarkhane dairesi kapısının yanındaki pencerenin altına muhdes bir kapı açılmıştır. Cephedeki yağmur oluklarının hemen hepsi hasarlıdır. Pencerelerden cepheye çıkan muhdes tesisat boruları mevcuttur.

Çarkhane bloğunun M Avlusu cephesi (kuzeybatı cephesi), iki katlı transmasyon dairesi cephesi ve bu cepheden 3 m ileri çıkan, üç katlı, kazan dairesi cephesinden oluşmaktadır.

Transmasyon dairesinin cephesinde, bodrum katta 4 adet düz atkılı pencere; zemin katta 2 adet kemerli pencere bulunmaktadır. Zemin katta bulunan, bir adet dikdörtgen formlu büyük pencerenin, iki adet kemerli pencerenin birleştirilmesiyle oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Zemin kat pencerelerinden bir tanesinin demir parmaklığı özgündür. Diğer pencerelerde muhdes parmaklıklar mevcuttur. Bazı pencerelerde doğrama yoktur. Mevcut doğramalar ise hasarlıdır. Transformasyon dairesinin çatısı tamamen ortadan kalkmıştır. Zemin kat pencerelerinin üstünde gergi demirleri vardır. Yapının beden duvarları 30x14x6 cm boyutlarında tuğla örgülüdür. Günümüzde yapı metruk durumdadır. Kazan dairesi cephesi 3 kat yüksekliğinde olup, en üst kat arazinin eğimi nedeniyle, Çarkhane bloğunun zemin katı seviyesindedir. İlk iki katı moloz taş sıraları arasında, iki sıra tuğla hatıllı almaşık duvar olan cephede, üst kat tuğla duvarlıdır. Kazan dairesi cephesinde ilk katta kemerli ve metal doğramalı iki adet kapı vardı. Üstteki iki katta, aynı hizalarda, 3'er adet kemerli pencere yer almaktadır. Cephe harpuştalı bir üçgen alınlıkla tamamlanır.

Çarkhane bloğunun Osman Hamdi Bey Yokuşu üzerindeki kuzeydoğu cephesi, aynı zamanda Darphane-i Amire'nin avlu duvarıdır. Moloz taş ve tuğla hatıllı almaşık duvarlı cephede 8 adet kemerli, demir parmaklıklı ve ahşap doğramalı pencere bulunmaktadır. Yalın, eğrisel profilli bir saçak silmesiyle sona eren cephede, son pencerenin bulunduğu tuğla malzemeli bölümün sonradan eklendiği anlaşılmaktadır. Tarih Vakfı tarafından hazırlatılan Ağustos 1996 tarihli rapordan edinilen bilgiye göre; bu kapsamda yapının çatısı ve yağmur olukları onarılmıştır. Bu dönem onarımı çerçevesinde metal kapı, ahşap pencere ve metal kepenkler onarılmış; korozyonlu pencere parmaklıkları, demir gergiler ile bitkisel oluşumlar temizlenmiştir.

Şekil 3.5.6.1 Çarkhane, L Sokağı'ndan giriş kapısı fotoğrafı

Şekil 3.5.6.2 L Sokağı fotoğrafı -Sağda Çarkhane, solda Kalıp Atölyesi

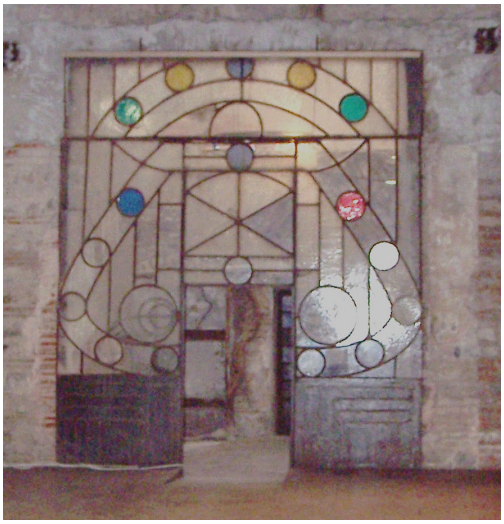

Şekil 3.5.6.3 Sikkehane ile İç Avlu arasındaki kapı.

Şekil 3.5.6.4 Sikkehane'den L Sokağı'na açılan kapı.

ÇARKHANE

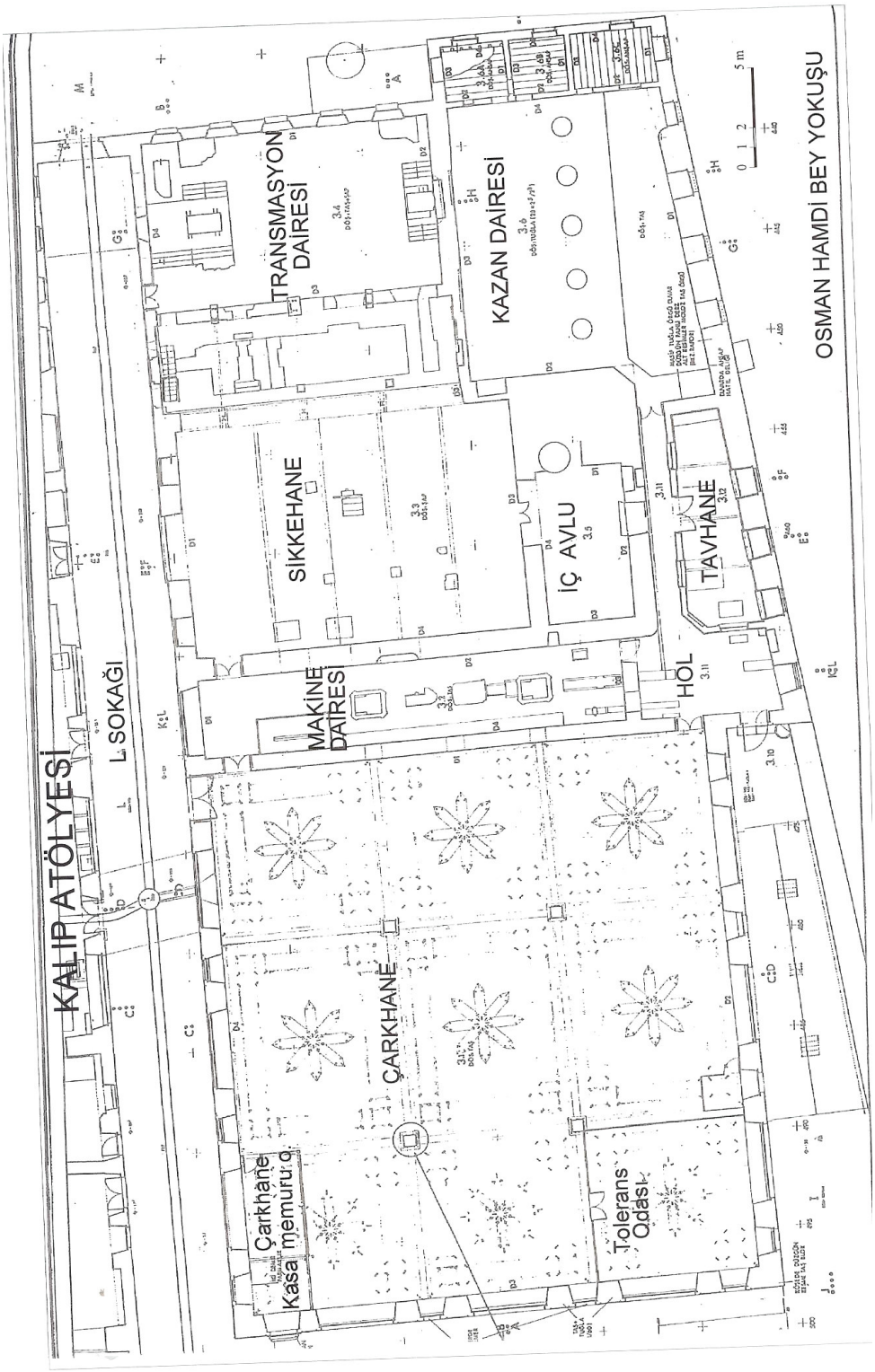

Şekil 3.5.6.5 Çarkhane rölöve -zemin kat planı (Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Arşivi. 1996)

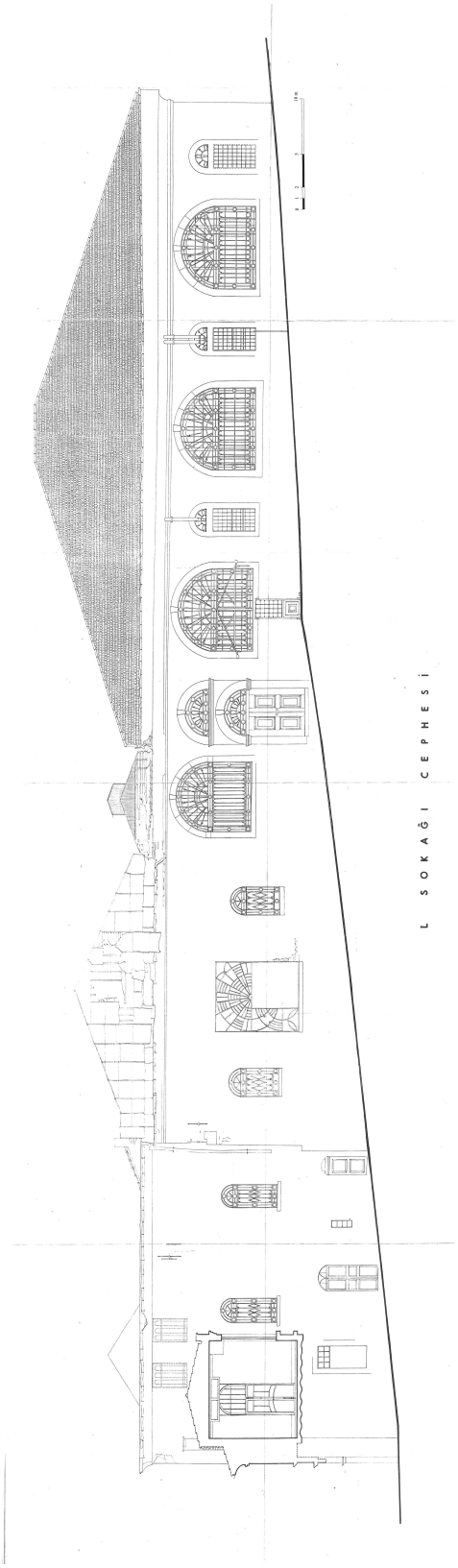

Şekil 3.5.6.5 Çarkhane rölöve –Güneybatı (L Sokağı) Cephesi (Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Arşivi. 1996)

3.5.7. Kalıp Atölyesi

Kalıp Atölyesi bloğu, Darphane-i Amire'nin K ve L Sokakları arasında, güneydoğu-kuzeybatı doğrultusunda uzanmaktadır. Blok, kalıp atölyesi, kazan dairesi, tavhane, WC, demirhane ve tamirathane ünitelerinden oluşmaktadır. Darphane taşındıktan sonra, yapının Damga Matbaası'nın deposu olarak kullanıldığı bilinmektedir (Şen, 1884, 7). II. Mahmud Dönemi yapısı olan blokta, güneydoğu köşesinde yer alan dar eklenti Abdülmecit Dönemi'nde inşa edilmiştir (Tanyeli, 1996). Tez çalışması sırasında bloğun, sadece kalıp atölyesi ve tamirathane bölümlerine girilebilmiştir.

Kalıp Atölyesi bloğunun güneydoğu ucunda yer alan ilk mekân kalıp atölyesidir (Şen, 1984, 6). Atölye, aralarında 113 cm kot farkı olan İKİ bölümden oluşur. Darphanenin faal olduğu dönemde, kalıp atölyesinde madalyon basılmakta olup, Abdülaziz Dönemi'nden (1861-1876) kalma olan bu pres makinesi halen korunmaktadır (Şen,1884,7). En geniş yerinde 15.00x11.60 m boyutlarındaki atölyenin L Sokağı'na açılan bir adet demir doğramalı, K Sokağı'na açılan iki adet ahşap doğramalı kapısı vardır. Ancak K Sokağı'na açılan kapılardan biri, mevcut pencerenin değiştirilerek kapı olarak kullanılması sonucu açılmıştır. Atölyenin L Sokağı'na bakan 3, K Sokağı'na bakan 2 adet penceresi vardır. Kemerli pencereler bezemeli demir parmaklıklı ve ahşap doğramalıdır. Mekânın güneydoğu duvarında 3 adet, düz atkılı, ahşap doğramalı pencere mevcuttur. Kalıp atölyesi ile kazan dairesi arasındaki duvarda 4 adet kemerli ve ahşap doğramalı pencere vardır. Mekânda, halihazırda mevcut ahşap zemin kaplaması muhdestir. Tavan, ahşap kaplama olup, 80 cm kalınlığındaki beden duvarları ve düşük kotta yer alan 120x120 cm'lik ayak tarafından taşınmaktadır. Genel olarak sıvalı olan mekânda, sıvanın dökülmüş olduğu bölümlerde tuğla hatıllar izlenebilmektedir. Mekânın, kazan dairesi ile ortak duvarın, güneybatı bölümü kâgir, kalanı ise yaklaşık 2.00 m yüksekliğe kadar tuğla malzemeli, üst kısmı ise ahşap malzemeli duvardır. Bu duvarın sonradan yapıldığı düşünülmektedir.

Kazan dairesinde, "kalender" adı verilen, darp işlemleri sırasında cürufa karışan metallerin ayrıştırılmasını sağlayan makine bulunmaktadır (Şen, 1984, 8). Kalıp Atölyesi ünitesinin alçak kotu ile aynı kotta olan mekân, en geniş ölçüleri ile 4.60 x 11.60 m boyutlarındadır.

Tavhane ünitesi, darphanenin faal olduğu dönemde, ağartma işlemlerinin yapıldığı bölümdür. Kalıp Atölyesi ünitesinden 95 cm düşük kotta yer alan mekân 10.90x11.60 m boyutlarındadır (Şen, 1984, 8).

WC-Banyo ünitesi, bugün de aynı amaçla kullanılmaktadır. Kalıp Atölyesi'nden 1.75 m düşük kotta olan mekân 7.40 x 11.60 m boyutlarındadır (Şen, 1984, 9).

Demirhane, darphanenin faal olduğu dönemde, mühür, plaka ve madalyon basımında kullanılan "friksiyon presi"nin bulunduğu mekândır. Kalıp atölyesinden 2.65 m düşük kotta olan mekân 4.00x11.60 m boyutlarındadır (Şen, 1984, 9).

Tamirathane ünitesi, darphanenin makinelerinin onarımlarının yapıldığı bölümdür. Kalıp Atölyesi ünitesinden 3.35 m düşük kotta olan mekân, 13.30x11.60 m boyutlarındadır. Mekânın tek kapısı, L Sokağına açılan kemerli, demir doğramalı kapıdır. Kapının demir doğramasında 1321 (1905-6) tarihi vardır. Tamirathanenin L Sokağı'na bakan 4, M Avlusu'na bakan 3, K Sokağına bakan 3 adet penceresi vardır. Bu pencerelerden 5 tanesi kemerli, dar, uzun özgün pencereler olup; diğer 5 adet büyük pencere, 20.yüzyıl başındaki müdahalelerle dar pencerelerin büyütülmesi neticesinde oluşmuştur (Tanyeli, 1986). Mekânın zeminindeki ahşap kaplama muhdestir. Tavandaki ahşap kaplama ve çelik kafes sistemi muhdestir. Tavandaki yaklaşık 3.60 m yükseklikte bulunan I putreller, transmasyon kirişleri olup (Şen, 1984, 10), 20. yüzyıl başlarına aittir (Tanyeli, 1986). Tamirathanenin iç duvarları sıvalıdır. Sıvası dökülen kısımlarda, kaba yonu taş ve iki sıra tuğla hatıllı almaşık duvar dokusu görülmektedir. Mekânda, özellikle pencerelerin alt kotlarında, farklı tuğlalarla yapılmış onarımlar vardır.

Kapı Atölyesi bloğunun cephelerinde duvar dokusu, kaba yonu taş sıraları arasındaki düzensiz tuğla sıralardan oluşur. Duvarda yer yer farklı boyutlardaki tuğlalarla yapılmış onarımlar gözlenmektedir. Kalıp Atölyesi bloğunun bir kısmı kiremit, bir kısmı oluklu sac levha kaplı çatısı, arazinin eğimiyle birlikte alçalan 3 kademeli olarak düzenlenmiştir. Tavhane çatısında bir ışıklık yer almaktadır.

Kapı Atölyesi bloğunun L Sokağı cephesinde (kuzeydoğu cephesi) 6 adet kapı olup, kapıların her biri, blokta yer alan bir üniteye aittir. Bu kapılardan 5 tanesi küfeki söveli, kemerli, demir doğramalı ve çift kanatlıdır. Kapıların üzerinde günümüzde mevcut olmayan kitabenin yeri

vardır. Kazan dairesinin kapısı farklı olarak düz atkılı ve tek kanatlıdır. Cephede 6 adet düz atkılı dar ve 4 adet kemerli geniş pencere vardır. Tamirathaneye, demirhaneye ve WC'ye ait düz atkılı büyük pencereler, 20. yüzyıl başında genişletilmiş pencerelerdir (Tanyeli, 1986). Cephenin yalın, eğrisel profilli saçak silmesi iki kademelidir.

Kalıp Atölyesi bloğunun M Avlusu cephesi (kuzeybatı cephesi) tamirathanenin kuzeybatı duvarıdır. Cephede yer alan 3 adet pencereden, küfeki söveli, ince, uzun dikdörtgen biçimli pencere özgündür. Diğer 2 pencere, özgün 4 adet pencerenin, ikişer ikişer birleştirilmesiyle meydana gelmiştir. Özgün pencerelerin üst söveleri de kaldırılarak, pencereler yükseltilmiştir. Eğimli saçak silmesi ile tamamlanan cephede, farklı boyutlardaki tuğlalarla yapılan onarımlar gözlenmektedir.

Kalıp Atölyesi bloğunun K Sokağı cephesi (güneybatı cephesi), doğramaları büyük oranda değişikliğe uğramış bir cephedir. Cephenin Kalıp Atölyesi'ne ait bölümü 2 kademelidir. Geride olan bölümde kemerli ve ahşap doğramalı 1 adet kapı, 1 adet pencere vardır. Bu bölümün eğimli profilli saçak silmesi dardır. Daha önde olan bölümde ise 2 adet, kemerli, ahşap doğramalı ve demir şebekeli, geniş pencere yer almaktadır. Pencerelerden biri kapı olarak değiştirilmiştir. Kazan dairesi ve tavhaneye ait pencereler düz atkılı, küfeki söveli, demir şebekeli ve ahşap doğramalıdır. Pencerelerin üzerinde profilli bir silme yer almaktadır. WC cephesinde sonradan kapatılmış bir pencerenin izi olup, mevcut pencere muhdestir. Demirhane cephesinde duvar tamamen kaldırılarak, büyük bir pencere haline getirilmiştir. Tamirathane cephesinde bulunan farklı boyutlardaki 3 pencereden sadece dar pencere özgün olup, diğer 2 pencere sonradan genişletilmiştir. Bu değişiklikler 20. yüzyıl başlarında yapılmıştır (Tanyeli, 1986). WC ve demirhane cephelerindeki saçak silmesi tamamen yok olmuş, tamirathane cephesinde ise ancak yarım olarak mevcuttur.

Tarih Vakfı tarafından hazırlatılan Ağustos 1996 tarihli rapordan edinilen bilgiye göre; yapının çatısı ve yağmur olukları onarılmıştır. Bu dönem onarımı çerçevesinde metal kapı, ahşap pencere ve metal kepenkler tamir edilmiş, korozyonlu pencere demir parmaklıkları ve demir gergiler temizlenmiştir.

Şekil 3.5.7.1 Kalıp Atölyesi, güneybatı (K Sokağı) cephesi, 2006.

Şekil 3.5.7.2 Kalıp Atölyesi, kuzeybatı (M Avlusu) cephesi, 2006.

KALIP ATÖLYESİ

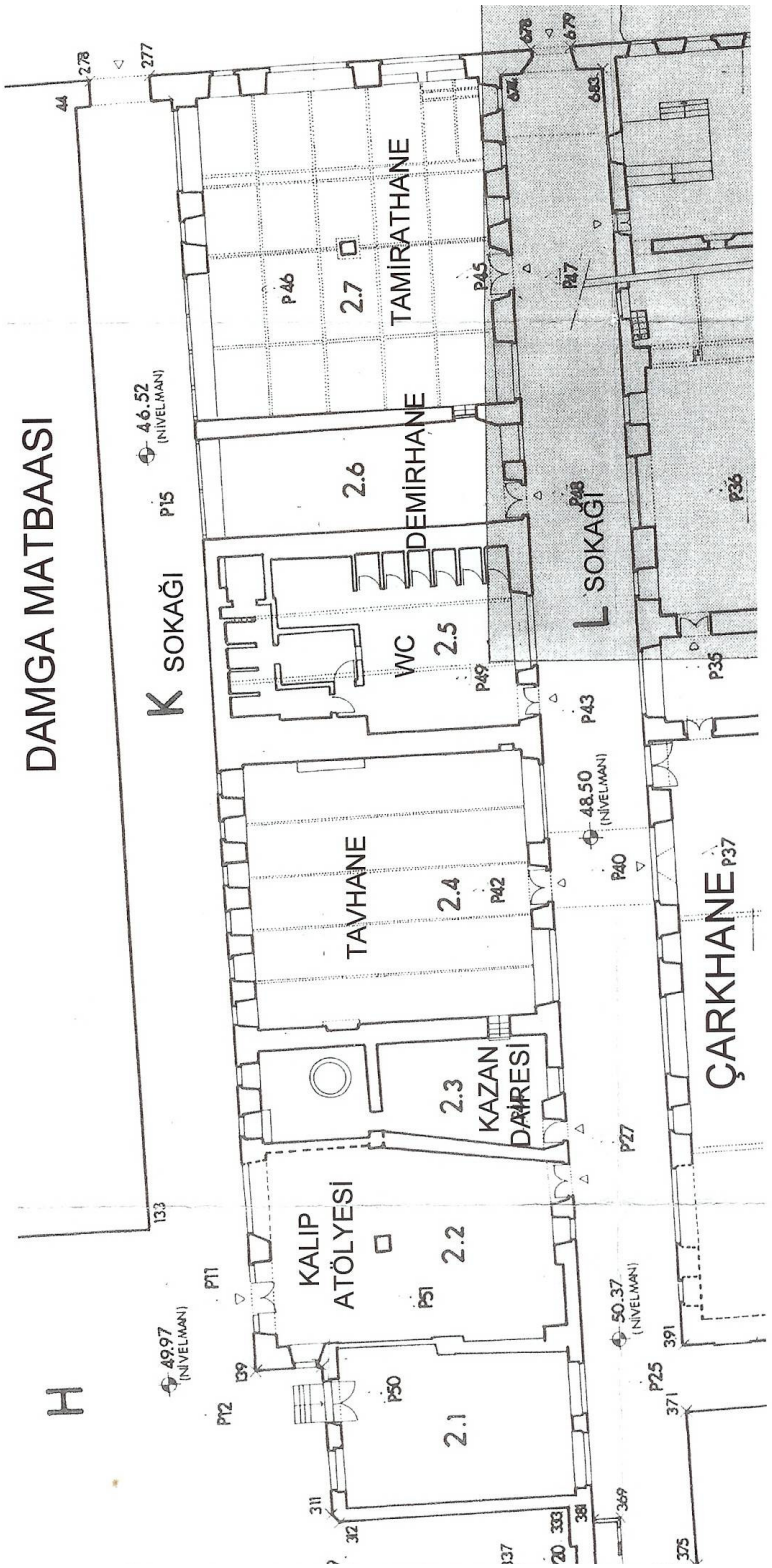

Şekil 3.5.7.3 Kalıp Atölyesi rölövesi - plan (Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Arşivi, 1996)

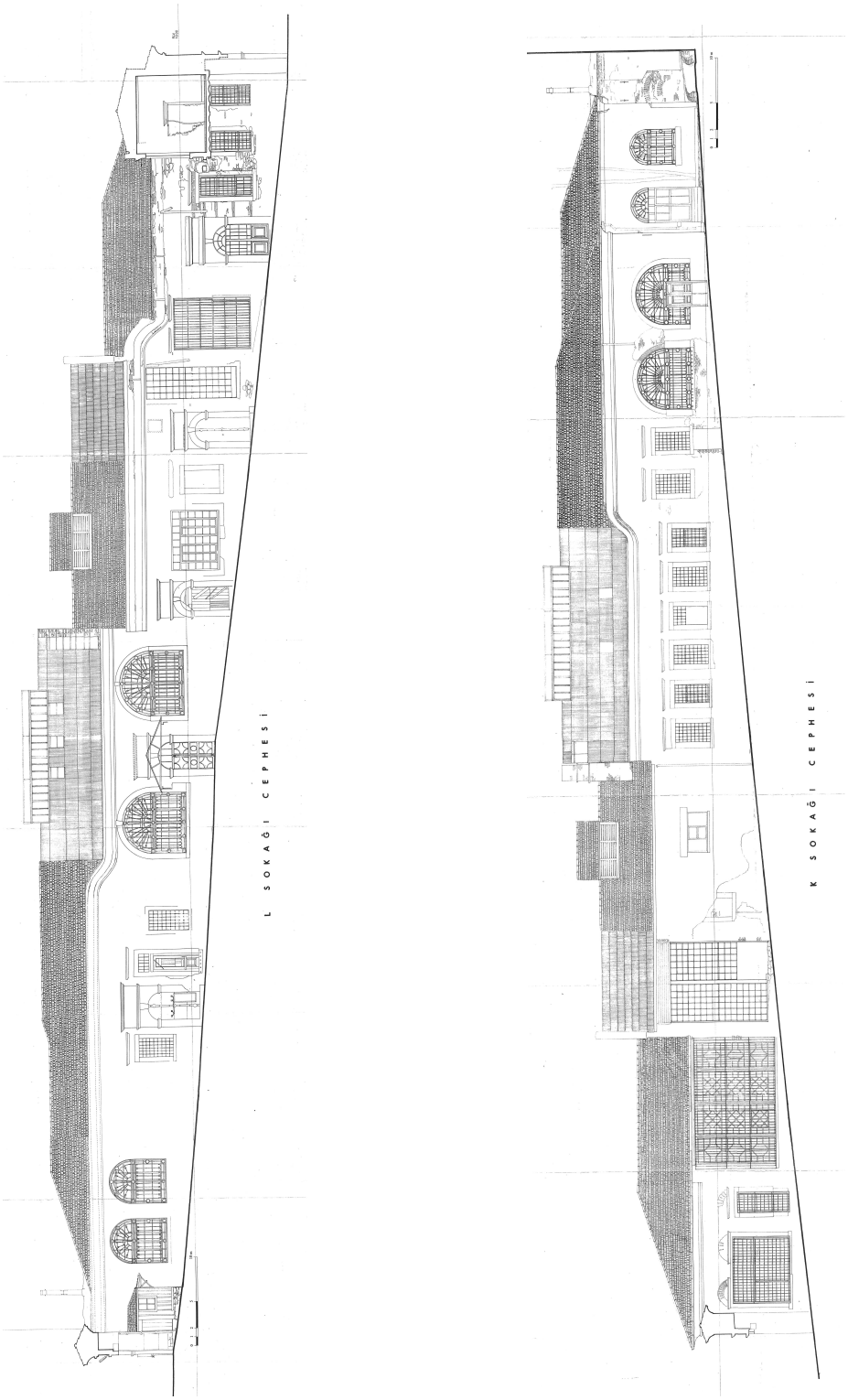

Şekil 3.5.7.4. Kalıp Atölyesi Bloğu rölöve – K ve L Sokak cepheleri (Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Arşivi,1996)

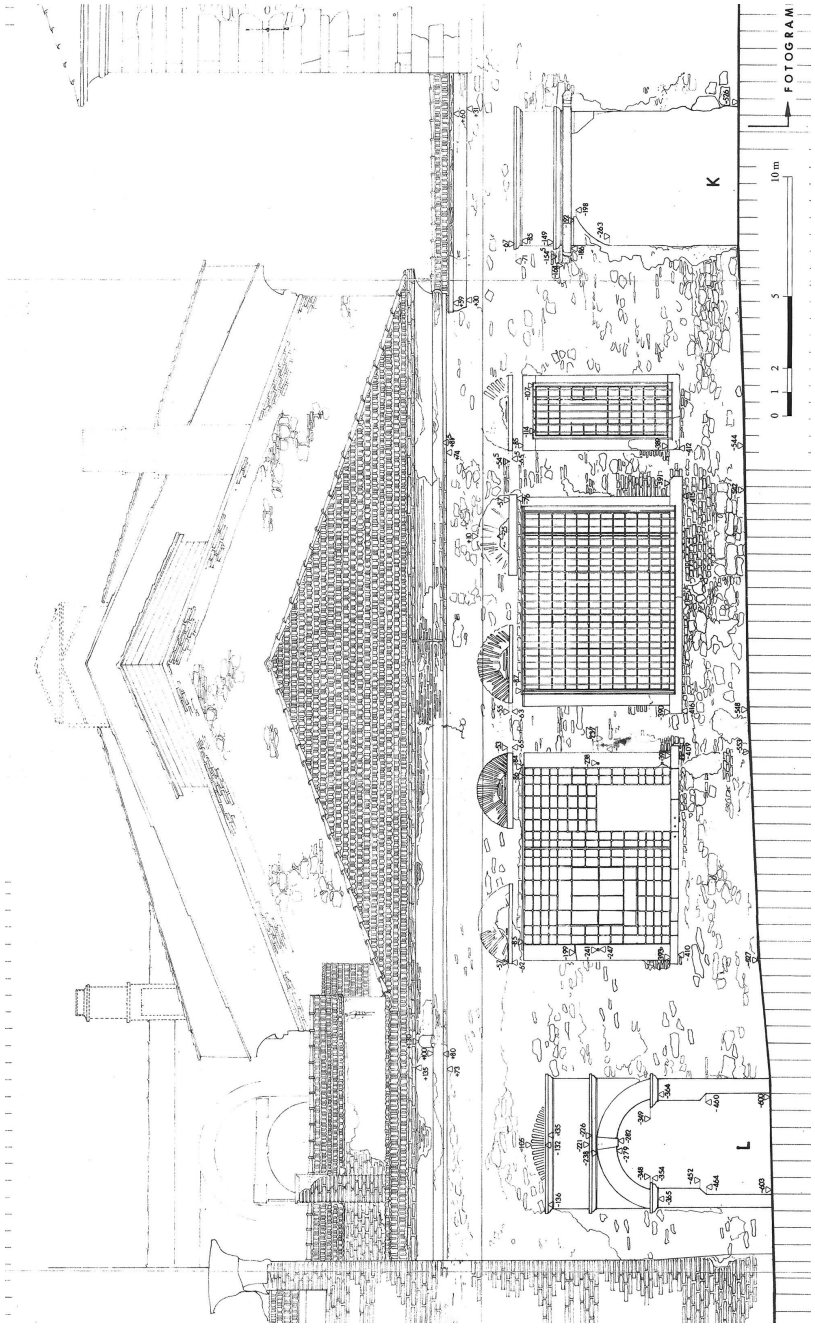

Şekil 3.5.7.5 Kalıp Atölyesi rölöve – Kuzeybatı Cephesi (M Avlusu) (Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Arşivi, 1996)

3.5.8. Sıra Odalar

Sıra Odalar olarak adlandırılan, Aya İrini Kilisesi ile Damga Matbaası arasında, kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda uzanan yapı, II. Mahmud Dönemi'nde inşa edilmiştir (Tanyeli, 1996). Darphane faaliyetteyken yapının hangi amaçla kullanıldığına dair bir bilgiye ulaşılamamış, ancak yapının, darphane taşındıktan sonraki dönemde, 1996 yılındaki onarıma kadar, Damga Matbaası'nın deposu olarak kullanıldığı bilinmektedir[*].

Sıra Odalar, 46.00 x 8.30 m boyutlarında, yan yana sıralanmış 6 oda ve bunlara küçük bir arka avlu ile eklemlenen, 19.00x6.00 m boyutlarındaki, 2 odadan oluşur. 6 odalı bölüm, Darphane-i Amire'nin G Avlusu'nda 2 odalı bölümü ise E Bahçesi'nde yer almaktadır.

İlk altı oda, yaklaşık kare şeklindedir. Odaların plan şemaları, karşılıklı duvarlarda yer alan iki adet kapı ve yanlarındaki alt ve üst sırada bulunan, dörder adet pencereden oluşmaktadır. Özgün halleri iki katlı olan odaların bazı duvarlarında, üst pencerelerin altında, kiriş yuvaları mevcuttur. Darphane-i Amire yapıları hakkında 1996 yılında, ayrıntılı bir rapor hazırlayan Gülsün Tanyeli, her odanın bodrum katı olduğunu belirtir. Bugün, odaların zemininde bulunan ahşap döşeme platformu nedeniyle görülemeyen bodrum katlardan, sadece 1.1 numaralı odanın bodrum katı açıktır. Taş basamaklarla inilen bodrum katın tavanı tonozdur.

Yapının kapı ve pencereleri dışta düz atkılı, içte beşik kemerlidir. Ahşap doğramalı pencereler, rozetli demir şebekelidir. Kapılar ise demir doğramalıdır. Günümüzde, zemin kaplaması ahşap olan odalar, özgün hallerinde altıgen tuğla döşelidir (Tanyeli, 1996). Odaların duvarları sıvasız olup, iki sıra tuğla hatıllı, yer yer kesme taş, yer yer kaba yonu taşlarla örülmüş almaşık duvarlıdır. Yapının metal taşıyıcılı, ahşap konsrüksüyonlu çatısı, Marsilya tipi kiremit kaplıdır. Yapının G Avlusu'na bakan kuzeybatı cephesi iki katlı cephe düzenindedir. Her oda biriminde, zemin katta 1 kapı ve 2 pencere; 1. katta, alt kattaki açıklıklarla aynı hizada 3 adet pencere yer almaktadır. Küfeki söveli kapı ve pencerelerin üzerlerinde birer yatay prizmatik profil bulunmaktadır. Yalın, eğrisel bir saçakla tamamlanan cephede, iç duvar hizalarında yer alan demir gergiler vardır. Cephenin köşelerinde yanaşık derzli kesme taş olan duvar dokusu, orta kısımlarında, çok ince sıva tabakasının altında kaba yonu taş duvar gözlenmektedir. Bu bölüm genel olarak iyi durumdadır. Cephede, sadece bir

[*] Bu bilgi Damga Matbaası çalışanı Sabahattin İşnas'tan alınmıştır.

kapı üzerinde yer alan kare formlu pencerenin, yapıdaki genel pencere karakterine uymadığı için, muhdes olduğu söylenebilir.

6 odalı bölümle, bir arka avluyla birleşen 1.8 numaralı odada bir ergitme ocağı yer almaktadır. Tek katlı bir mekân olan odada ocağın önündeki geniş kemer mekânı ikiye böler. Odanın zeminindeki ahşap kaplama muhdestir. Özgün halinde zemin, kare tuğla döşelidir (Tarih Vakfı Arşivi, rölöve, 1996).

1.8 numaralı odanın yanında yer alan mekân kapısız ve penceresiz, kesme taş ve iki sıra yassı tuğladan oluşan almaşık duvarlıdır. Sağır duvarlı bu mekânın ancak bir su haznesi olabileceği düşünülmektedir (Tanyeli, 1996). 1.7 numaralı odanın kapısı E Bahçesi'ne açılmaktadır. Yapının cephe düzeni 2 katlı olup, zemin katta ortada bir kapı ve yanlarında ikişer adet pencere, üst sırada ise 5 adet pencere yer alır. Alt sıradaki pencerelerden biri kapatılıp, yerine bir kapı açılmıştır. Cephede duvar dokusu kaba yonu taş sıraları arasında, iki sıra yassı tuğla hatıllıdır. Kapı ve pencerelerin üzerinde tuğla kemerler görülmektedir. Yapının saçak seviyesinde, bindirme teknikle örülen tuğla sıraları görülmekte, ancak üzerindeki sıva dökülmüştür. Yapının çatısı alaturka kiremit kaplıdır. Bugün çatıyı ot bürümüş durumdadır. Bu bölümde yapı elemanları, G Avlusu'na bakan bölüme göre, daha özensiz ve bakımsız durumdadır.

Yapı elemanları ve detayları bakımından, tüm Darphane-i Amire yapıları içinde, Damga Matbaası'na en çok benzeyen yapı Sıra Odalar'dır.

Tarih Vakfı tarafından hazırlatılan, Ağustos 1996 tarihli, onarım işlerinin tanımlandığı rapordan edindiğimiz bilgiye göre; yapının çatısı ve yağmur olukları onarılmış, kapı ve pencere doğramaları ile metal kapakları tamir edilmiş, pencere demir şebekeleri ve demir gergiler temizlenmiştir.

SIRA ODALAR

Şekil 3.5.8.1. Sıra Odalar ön cephe

Şekil 3.5.8.2. Sıra Odalar yan cephe

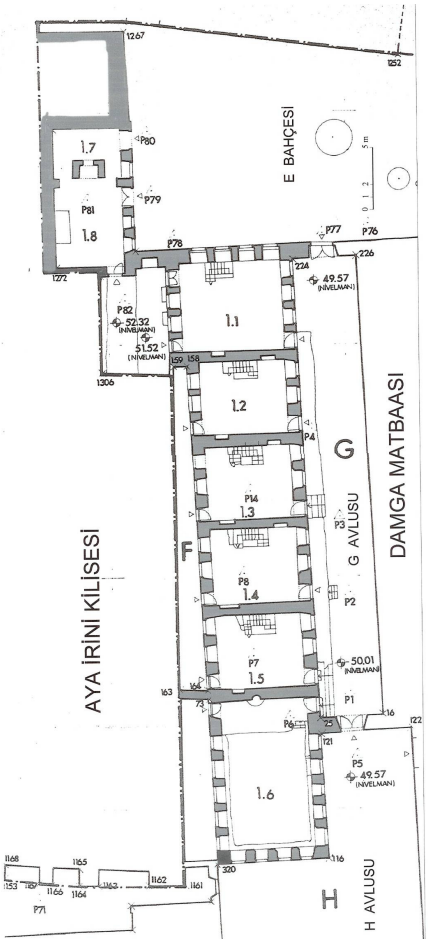

Şekil 3.5.8.3. Sıra Odalar rölöve – Plan (Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Arşivi, 1996)

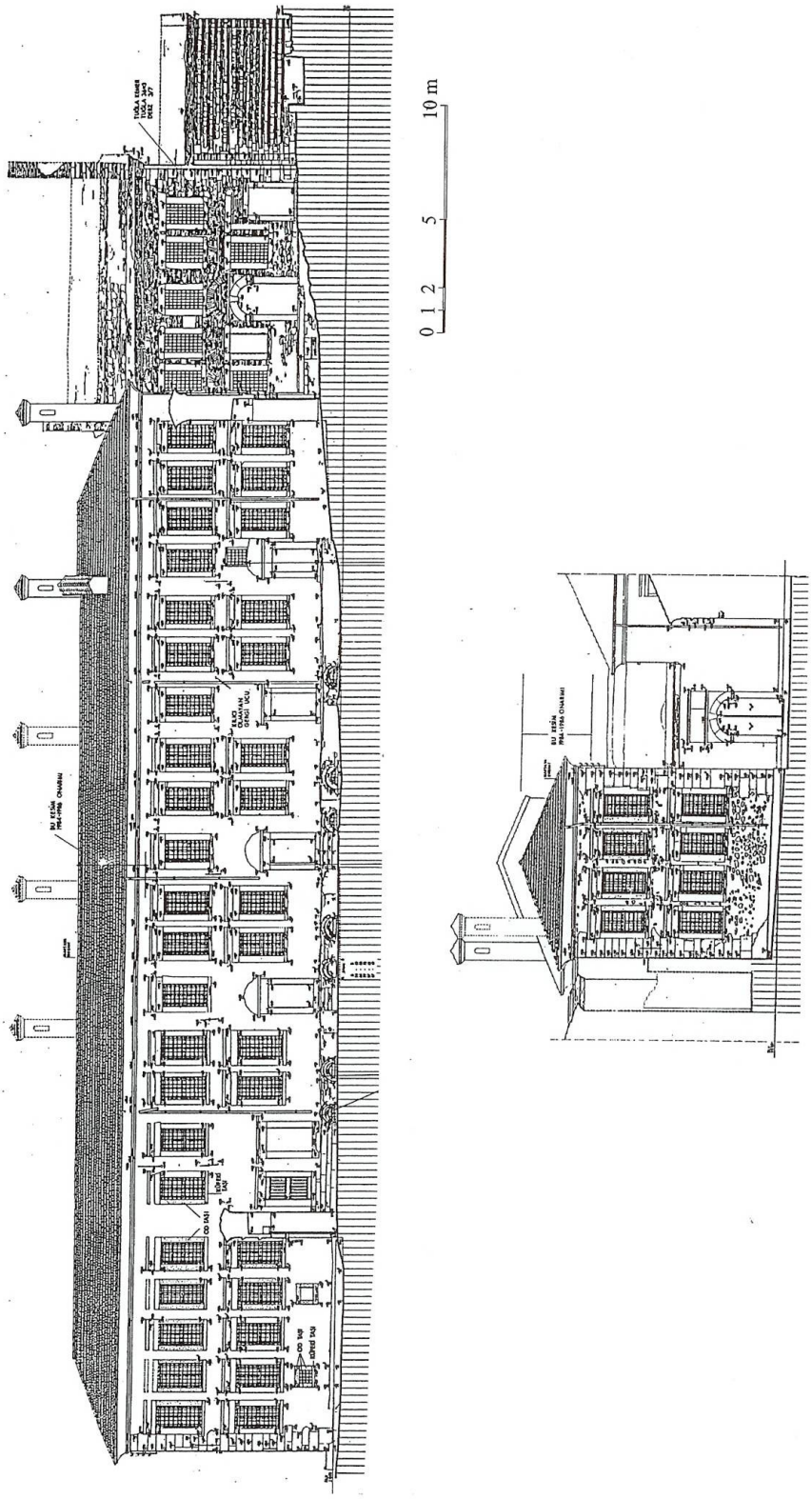

Şekil 3.5.8.4. Sıra Odalar rölöve – Plan (Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Arşivi, 1996)

3.5.9. Alt Avlu Yapıları

Osman Hamdi Bey yokuşu üzerinde, Darphane-i Amire'nin kuzeydoğu duvarında yer alan tâli giriş kapısıyla Darphane-i Amire'nin alt avlusuna (M Avlusu) ulaşılır. Darphane-i Amire'nin kuzeybatısında yer alan alt avluda 4, 5 ve 6 numaralı yapılar[*] yer almaktadır.

M Avlusu'nun güneybatısında yer alan ve bugün sergi amaçlı kullanılan 4 numaralı yapı, kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda konumlanmaktadır. Tanyeli raporunda, yapının 1895 tarihinden sonra inşa edildiği belirtilmektedir (Tanyeli, 1996). Yapının içinde dört adet metal ergitme ocağı bulunmaktadır. Çalışma kapsamında bu ocakların hangi tarihe kadar çalıştığı ve ne amaçla kullanıldığına dair bir bilgiye ulaşılamamıştır. Özgün işlevinin ne olduğu bilinmeyen yapı, 1996 yılındaki onarıma kadar Damga Matbaası'nın odun deposu olarak kullanılmıştır[**].

4 NUMARALI YAPI

4 numaralı yapı, yaklaşık 13x24 m boyutlarında, dik köşeli olmayan bir dörtgendir. Tek katlı yapının tüm cephelerinde cephe aksında bir adet kapı, kapının iki yanında birer adet pencere yer almaktadır. Günümüzde yapının giriş kapısı olarak kullanılan kuzeydoğu cephesindeki kapının üzerinde üçüncü bir pencere bulunmaktadır. Ahşap doğramalı giriş kapısı düz atkılı olup, metal doğramalı pencereler basık kemerlidir. Yapının güneybatı cephesindeki kapı ve iki pencereyle, kuzeybatı ve güneydoğu cephelerindeki birer pencere, kâgir dolguyla kapatılmış durumdadır. Yapının 65 cm kalınlığındaki beden duvarları 30x15x6 cm boyutlarındaki tuğlalar ile örülmüştür. Yapıdaki ocakların duvar dokusu iki sıra tuğla ve bir sıra kaba yonu taştan oluşan almaşık duvarlıdır. Kullanılan tuğlalar 14x24x35 cm boyutlarında olup, taş sıraları 15-20 cm yüksekliğindedir. Günümüzde, yapı zemininin büyük bir bölümü ahşap bir platform ile örtülüdür. Açıkta kalan bölümlerde kare tuğla döşeme kaplaması görülmektedir. Ancak ahşap platform engel olduğu için döşeme tuğlaları ölçülememiştir. Yapının güneybatısında yer alan, Sur-u Sultaniye bitişik, 9.20x11.80 m boyutlarında, işlevi saptanamayan bir yıkıntı vardır.

---

[*] İki çalışma arasında dil birliği olması amacıyla, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Arşivi'nden temin edilen projelerdeki mekân numaraları kullanılmıştır.

[**] Bu bilgi, Damga Matbaası'nda çalışan Sn. Sabahattin İşnas'tan alınmıştır.

Toplumsal Tarih Vakfı Arşivi'nde bulunan, yapının 1996 tarihli rölövesinde, yapının çatısının metal konstrüksüyonlu, ancak kısmen yıkılmış durumda olduğu görülmektedir. Ayrıca, kapı ve pencere doğramaları yoktur. Yapının günümüzdeki halini alması, çatısının ve doğramalarının yenilenmesi, 1996 yılında, Toplumsal Tarih Vakfı tarafından yapılan onarımlar sırasında gerçekleşmiştir.

Şekil 3.5.9.1. 4 numaralı yapı, kuzeydoğu cephesi, 2006.

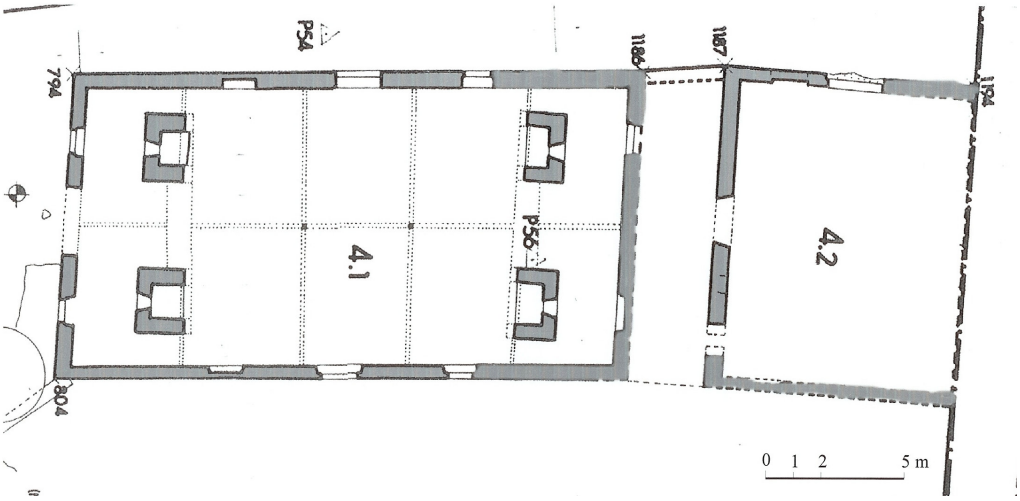

Şekil 3.5.9.2. 4 numaralı yapı planı- rölöve (Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Arşivi. 1996).

5 NUMARALI YAPI

5 numaralı yapı avlunun kuzeybatısında, kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda yer almaktadır. Yapı, Darphane-i Amire'nin kuzeybatı yönündeki sınırını oluşturan, Sur-u Sultani'ye dik uzanan istinat duvarına güneydoğudan bitişik konumdadır. Tanyeli, raporunda yapının 18. yüzyılda inşa edildiğini belirtilmektedir (Tanyeli, 1996). İçinde bir ocak da bulunan yapının, Darphane'nin faal olduğu dönemde, hangi amaçla kullanıldığı bilinmemekte, günümüzde ise teşhir amaçlı kullanılmaktadır. Dikdörtgen şeklindeki yapı, yaklaşık 35x9 m boyutlarındadır. Tek katlı yapının çatısı, beşik çatılı beş birimden oluşmaktadır. 5 adet üçgen alınlık bulunan yapının güneydoğu cephesinde, 4 adet kapı, 2 adet pencere bulunmakta, her açıklık üçgen alınlıkların aksında yer almaktadır. Yapının kuzeydoğu cephesinde bir, güneybatı cephesinde de iki adet pencere bulunmaktadır. Kaba yonu taş duvar örgüsüne sahip olan yapının beden duvarları 70 cm kalınlığındadır. Taş sıraları arasında, gelişigüzel yerleştirilmiş, çeşitli boyutlarda tuğlalar mevcuttur.

Toplumsal Tarih Vakfı Arşivi'nde bulunan yapının, 1996 tarihli rölövesinde, metal konstrüksüyonlu çatısının yıkık olduğu görülmektedir. Bu tarihte yapılan onarımda, yapının günümüzdeki çatı konstrüksüyonu yapılmıştır.

Şekil 3.5.9.3. 5 numaralı yapı güneydoğu cephesi, 2007.

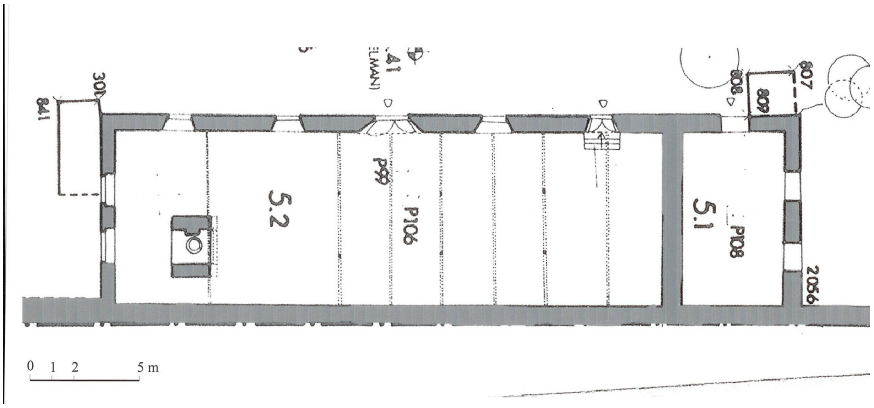

Şekil 3.5.9.4. 5 numaralı yapı planı- rölöve (Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Arşivi.1996).

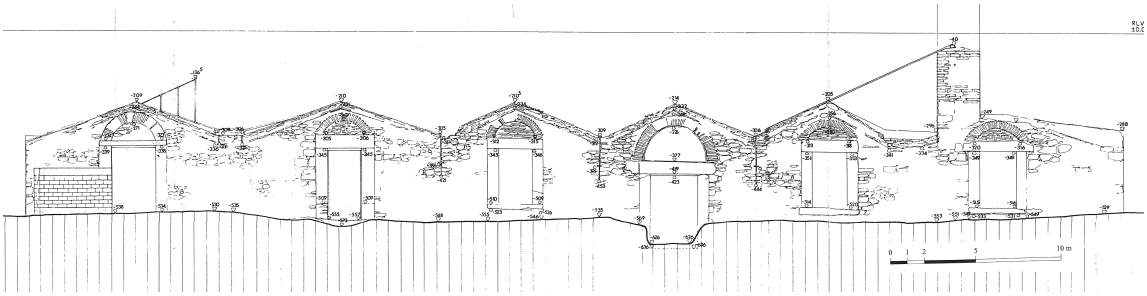

Şekil 3.5.9.5. 5 numaralı yapı güneydoğu cephesi- rölöve (Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Arşivi.1996)

6 NUMARALI YAPI

M Avlusu'nun kuzey köşesinde yer alan 6 numaralı yapı, Darphane-i Amire'yi sınırlayan istinat duvarının köşesinde yer almaktadır. 20. yüzyılın ikinci yarısında inşa edildiği bilinen (Tanyeli, 1996) yapı, günümüzde kitap satış birimi olarak kullanılmaktadır.

Yapı, yaklaşık 11.50x6.25 m boyutlarında ve tek katlıdır. Yapının güneybatı cephesinde, cephe aksında bir kapı, iki yanında ikişer adet pencere bulunmaktadır. Tüm kapı ve pencereleri ahşap doğramalıdır. Yapının tek eğimli ve metal konstrüksüyonlu çatısı, 1996 onarımları sırasında inşa edilmiştir. Yapının 25 cm kalınlığındaki güneydoğu ve güneybatı duvarları, 25x12x7 cm boyutlarındaki tuğla ile örülmüştür.

Şekil 3.5.9.6. 6 numaralı yapı, güneybatı cephesi, 2007.

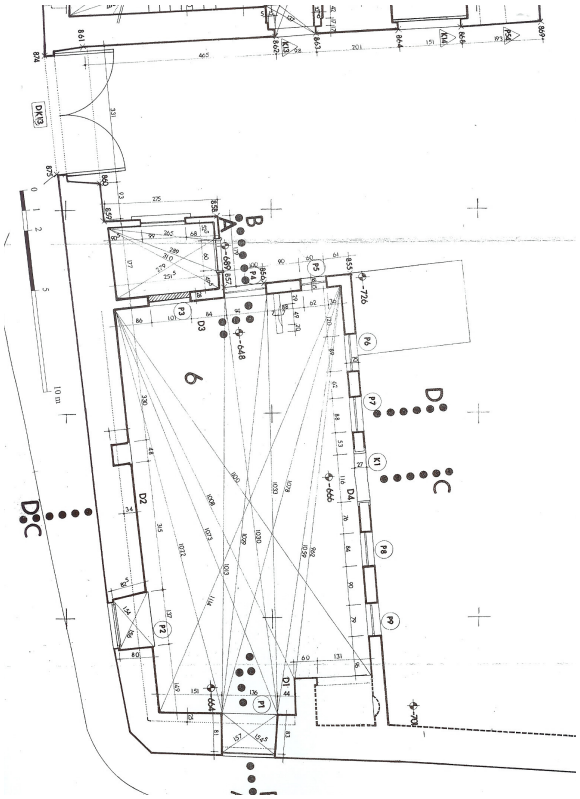
6
A
B
C
D
D1
D2
D3
D4
D5
D6
D7
D8
D9
D10
D11
D12
D13
D14
D15
D16
D17
D18
D19
D20
D21
D22
D23
D24
D25
D26
D27
D28
D29
D30
D31
D32
D33
D34
D35
D36
D37
D38
D39
D40
D41
D42
D43
D44
D45
D46
D47
D48
D49
D50
D51
D52
D53
D54
D55
D56
D57
D58
D59
D60
D61
D62
D63
D64
D65
D66
D67
D68
D69
D70
D71
D72
D73
D74
D75
D76
D77
D78
D79
D80
D81
D82
D83
D84
D85
D86
D87
D88
D89
D90
D91
D92
D93
D94
D95
D96
D97
D98
D99
D100
D101
D102
D103
D104
D105
D106
D107
D108
D109
D110
D111
D112
D113
D114
D115
D116
D117
D118
D119
D120
D121
D122
D123
D124
D125
D126
D127
D128
D129
D130
D131
D132
D133
D134
D135
D136
D137
D138
D139
D140
D141
D142
D143
D144
D145
D146
D147
D148
D149
D150
D151
D152
D153
D154
D155
D156
D157
D158
D159
D160
D161
D162
D163
D164
D165
D166
D167
D168
D169
D170
D171
D172
D173
D174
D175
D176
D177
D178
D179
D180
D181
D182
D183
D184
D185
D186
D187
D188
D189
D190
D191
D192
D193
D194
D195
D196
D197
D198
D199
D200
D201
D202
D203
D204
D205
D206
D207
D208
D209
D210
D211
D212
D213
D214
D215
D216
D217
D218
D219
D220
D221
D222
D223
D224
D225
D226
D227
D228
D229
D230
D231
D232
D233
D234
D235
D236
D237
D238
D239
D240
D241
D242
D243
D244
D245
D246
D247
D248
D249
D250
D251
D252
D253
D254
D255
D256
D257
D258
D259
D260
D261
D262
D263
D264
D265
D266
D267
D268
D269
D270
D271
D272
D273
D274
D275
D276
D277
D278
D279
D280
D281
D282
D283
D284
D285
D286
D287
D288
D289
D290
D291
D292
D293
D294
D295
D296
D297
D298
D299
D300
D301
D302
D303
D304
D305
D306
D307
D308
D309
D310
D311
D312
D313
D314
D315
D316
D317
D318
D319
D320
D321
D322
D323
D324
D325
D326
D327
D328
D329
D330
D331
D332
D333
D334
D335
D336
D337
D338
D339
D340
D341
D342
D343
D344
D345
D346
D347
D348
D349
D350
D351
D352
D353
D354
D355
D356
D357
D358
D359
D360
D361
D362
D363
D364
D365
D366
D367
D368
D369
D370
D371
D372
D373
D374
D375
D376
D377
D378
D379
D380
D381
D382
D383
D384
D385
D386
D387
D388
D389
D390
D391
D392
D393
D394
D395
D396
D397
D398
D399
D400
D401
D402
D403
D404
D405
D406
D407
D408
D409
D410
D411
D412
D413
D414
D415
D416
D417
D418
D419
D420
D421
D422
D423
D424
D425
D426
D427
D428
D429
D430
D431
D432
D433
D434
D435
D436
D437
D438
D439
D440
D441
D442
D443
D444
D445
D446
D447
D448
D449
D450
D451
D452
D453
D454
D455
D456
D457
D458
D459
D460
D461
D462
D463
D464
D465
D466
D467
D468
D469
D470
D471
D472
D473
D474
D475
D476
D477
D478
D479
D480
D481
D482
D483
D484
D485
D486
D487
D488
D489
D490
D491
D492
D493
D494
D495
D496
D497
D498
D499
D500
D501
D502
D503
D504
D505
D506
D507
D508
D509
D510
D511
D512
D513
D514
D515
D516
D517
D518
D519
D520
D521
D522
D523
D524
D525
D526
D527
D528
D529
D530
D531
D532
D533
D534
D535
D536
D537
D538
D539
D540
D541
D542
D543
D544
D545
D546
D547
D548
D549
D550
D551
D552
D553
D554
D555
D556
D557
D558
D559
D560
D561
D562
D563
D564
D565
D566
D567
D568
D569
D570
D571
D572
D573
D574
D575
D576
D577
D578
D579
D580
D581
D582
D583
D584
D585
D586
D587
D588
D589
D590
D591
D592
D593
D594
D595
D596
D597
D598
D599
D600
D601
D602
D603
D604
D605
D606
D607
D608
D609
D610
D611
D612
D613
D614
D615
D616
D617
D618
D619
D620
D621
D622
D623
D624
D625
D626
D627
D628
D629
D630
D631
D632
D633
D634
D635
D636
D637
D638
D639
D640
D641
D642
D643
D644
D645
D646
D647
D648
D649
D650
D651
D652
D653
D654
D655
D656
D657
D658
D659
D660
D661
D662
D663
D664
D665
D666
D667
D668
D669
D670
D671
D672
D673
D674
D675
D676
D677
D678
D679
D680
D681
D682
D683
D684
D685
D686
D687
D688
D689
D690
D691
D692
D693
D694
D695
D696
D697
D698
D699
D700
D701
D702
D703
D704
D705
D706
D707
D708
D709
D710
D711
D712
D713
D714
D715
D716
D717
D718
D719
D720
D721
D722
D723
D724
D725
D726
D727
D728
D729
D730
D731
D732
D733
D734
D735
D736
D737
D738
D739
D740
D741
D742
D743
D744
D745
D746
D747
D748
D749
D750
D751
D752
D753
D754
D755
D756
D757
D758
D759
D760
D761
D762
D763
D764
D765
D766
D767
D768
D769
D770
D771
D772
D773
D774
D775
D776
D777
D778
D779
D780
D781
D782
D783
D784
D785
D786
D787
D788
D789
D790
D791
D792
D793
D794
D795
D796
D797
D798
D799
D800
D801
D802
D803
D804
D805
D806
D807
D808
D809
D810
D811
D812
D813
D814
D815
D816
D817
D818
D819
D820
D821
D822
D823
D824
D825
D826
D827
D828
D829
D830
D831
D832
D833
D834
D835
D836
D837
D838
D839
D840
D841
D842
D843
D844
D845
D846
D847
D848
D849
D850
D851
D852
D853
D854
D855
D856
D857
D858
D859
D860
D861
D862
D863
D864
D865
D866
D867
D868
D869
D870
D871
D872
D873
D874
D875
D876
D877
D878
D879
D880
D881
D882
D883
D884
D885
D886
D887
D888
D889
D890
D891
D892
D893
D894
D895
D896
D897
D898
D899
D900
D901
D902
D903
D904
D905
D906
D907
D908
D909
D910
D911
D912
D913
D914
D915
D916
D917
D918
D919
D920
D921
D922
D923
D924
D925
D926
D927
D928
D929
D930
D931
D932
D933
D934
D935
D936
D937
D938
D939
D940
D941
D942
D943
D944
D945
D946
D947
D948
D949
D950
D951
D952
D953
D954
D955
D956
D957
D958
D959
D960
D961
D962
D963
D964
D965
D966
D967
D968
D969
D970
D971
D972
D973
D974
D975
D976
D977
D978
D979
D980
D981
D982
D983
D984
D985
D986
D987
D988
D989
D990
D991
D992
D993
D994
D995
D996
D997
D998
D999
D1000
D1001
D1002
D1003
D1004
D1005
D1006
D1007
D1008
D1009
D1010
D1011
D1012
D1013
D1014
D1015
D1016
D1017
D1018
D1019
D1020
D1021
D1022
D1023
D1024
D1025
D1026
D1027
D1028
D1029
D1030
D1031
D1032
D1033
D1034
D1035
D1036
D1037
D1038
D1039
D1040
D1041
D1042
D1043
D1044
D1045
D1046
D1047
D1048
D1049
D1050
D1051
D1052
D1053
D1054
D1055
D1056
D1057
D1058
D1059
D1060
D1061
D1062
D1063
D1064
D1065
D1066
D1067
D1068
D1069
D1070
D1071
D1072
D1073
D1074
D1075
D1076
D1077
D1078
D1079
D1080
D1081
D1082
D1083
D1084
D1085
D1086
D1087
D1088
D1089
D1090
D1091
D1092
D1093
D1094
D1095
D1096
D1097
D1098
D1099
D1100
D1101
D1102
D1103
D1104
D1105
D1106
D1107
D1108
D1109
D1110
D1111
D1112
D1113
D1114
D1115
D1116
D1117
D1118
D1119
D1120
D1121
D1122
D1123
D1124
D1125
D1126
D1127
D1128
D1129
D1130
D1131
D1132
D1133
D1134
D1135
D1136
D1137
D1138
D1139
D1140
D1141
D1142
D1143
D1144
D1145
D1146
D1147
D1148
D1149
D1150
D1151
D1152
D1153
D1154
D1155
D1156
D1157
D1158
D1159
D1160
D1161
D1162
D1163
D1164
D1165
D1166
D1167
D1168
D1169
D1170
D1171
D1172
D1173
D1174
D1175
D1176
D1177
D1178
D1179
D1180
D1181
D1182
D1183
D1184
D1185
D1186
D1187
D1188
D1189
D1190
D1191
D1192
D1193
D1194
D1195
D1196
D1197
D1198
D1199
D1200
D1201
D1202
D1203
D1204
D1205
D1206
D1207
D1208
D1209
D1210
D1211
D1212
D1213
D1214
D1215
D1216
D1217
D1218
D1219
D1220
D1221
D1222
D1223
D1224
D1225
D1226
D1227
D1228
D1229
D1230
D1231
D1232
D1233
D1234
D1235
D1236
D1237
D1238
D1239
D1240
D1241
D1242
D1243
D1244
D1245
D1246
D1247
D1248
D1249
D1250
D1251
D1252
D1253
D1254
D1255
D1256
D1257
D1258
D1259
D1260
D1261
D1262
D1263
D1264
D1265
D1266
D1267
D1268
D1269
D1270
D1271
D1272
D1273
D1274
D1275
D1276
D1277
D1278
D1279
D1280
D1281
D1282
D1283
D1284
D1285
D1286
D1287
D1288
D1289
D1290
D1291
D1292
D1293
D1294
D1295
D1296
D1297
D1298
D1299
D1300
D1301
D1302
D1303
D1304
D1305
D1306
D1307
D1308
D1309
D1310
D1311
D1312
D1313
D1314
D1315
D1316
D1317
D1318
D1319
D1320
D1321
D1322
D1323
D1324
D1325
D1326
D1327
D1328
D1329
D1330
D1331
D1332
D1333
D1334
D1335
D1336
D1337
D1338
D1339
D1340
D1341
D1342
D1343
D1344
D1345
D1346
D1347
D1348
D1349
D1350
D1351
D1352
D1353
D1354
D1355
D1356
D1357
D1358
D1359
D1360
D1361
D1362
D1363
D1364
D1365
D1366
D1367
D1368
D1369
D1370
D1371
D1372
D1373
D1374
D1375
D1376
D1377
D1378
D1379
D1380
D1381
D1382
D1383
D1384
D1385
D1386
D1387
D1388
D1389
D1390
D1391
D1392
D1393
D1394
D1395
D1396
D1397
D1398
D1399
D1400
D1401
D1402
D1403
D1404
D1405
D1406
D1407
D1408
D1409
D1410
D1411
D1412
D1413
D1414
D1415
D1416
D1417
D1418
D1419
D1420
D1421
D1422
D1423
D1424
D1425
D1426
D1427
D1428
D1429
D1430
D1431
D1432
D1433
D1434
D1435
D1436
D1437
D1438
D1439
D1440
D1441
D1442
D1443
D1444
D1445
D1446
D1447
D1448
D1449
D1450
D1451
D1452
D1453
D1454
D1455
D1456
D1457
D1458
D1459
D1460
D1461
D1462
D1463
D1464
D1465
D1466
D1467
D1468
D1469
D1470
D1471
D1472
D1473
D1474
D1475
D1476
D1477
D1478
D1479
D1480
D1481
D1482
D1483
D1484
D1485
D1486
D1487
D1488
D1489
D1490
D1491
D1492
D1493
D1494
D1495
D1496
D1497
D1498
D1499
D1500
D1501
D1502
D1503
D1504
D1505
D1506
D1507
D1508
D1509
D1510
D1511
D1512
D1513
D1514
D1515
D1516
D1517
D1518
D1519
D1520
D1521
D1522
D1523
D1524
D1525
D1526
D1527
D1528
D1529
D1530
D1531
D1532
D1533
D1534
D1535
D1536
D1537
D1538
D1539
D1540
D1541
D1542
D1543
D1544
D1545
D1546
D1547
D1548
D1549
D1550
D1551
D1552
D1553
D1554
D1555
D1556
D1557
D1558
D1559
D1560
D1561
D1562
D1563
D1564
D1565
D1566
D1567
D1568
D1569
D1570
D1571
D1572
D1573
D1574
D1575
D1576
D1577
D1578
D1579
D1580
D1581
D1582
D1583
D1584
D1585
D1586
D1587
D1588
D1589
D1590
D1591
D1592
D1593
D1594
D1595
D1596
D1597
D1598
D1599
D1600
D1601
D1602
D1603
D1604
D1605
D1606
D1607
D1608
D1609
D1610
D1611
D1612
D1613
D1614
D1615
D1616
D1617
D1618
D1619
D1620
D1621
D1622
D1623
D1624
D1625
D1626
D1627
D1628
D1629
D1630
D1631
D1632
D1633
D1634
D1635
D1636
D1637
D1638
D1639
D1640
D1641
D1642
D1643
D1644
D1645
D1646
D1647
D1648
D1649
D1650
D1651
D1652
D1653
D1654
D1655
D1656
D1657
D1658
D1659
D1660
D1661
D1662
D1663
D1664
D1665
D1666
D1667
D1668
D1669
D1670
D1671
D1672
D1673
D1674
D1675
D1676
D1677
D1678
D1679
D1680
D1681
D1682
D1683
D1684
D1685
D1686
D1687
D1688
D1689
D1690
D1691
D1692
D1693
D1694
D1695
D1696
D1697
D1698
D1699
D1700
D1701
D1702
D1703
D1704
D1705
D1706
D1707
D1708
D1709
D1710
D1711
D1712
D1713
D1714
D1715
D1716
D1717
D1718
D1719
D1720
D1721
D1722
D1723
D1724
D1725
D1726
D1727
D1728
D1729
D1730
D1731
D1732
D1733
D1734
D1735
D1736
D1737
D1738
D1739
D1740
D1741
D1742
D1743
D1744
D1745
D1746
D1747
D1748
D1749
D1750
D1751
D1752
D1753
D1754
D1755
D1756
D1757
D1758
D1759
D1760
D1761
D1762
D1763
D1764
D1765
D1766
D1767
D1768
D1769
D1770
D1771
D1772
D1773
D1774
D1775
D1776
D1777
D1778
D1779
D1780
D1781
D1782
D1783
D1784
D1785
D1786
D1787
D1788
D1789
D1790
D1791
D1792
D1793
D1794
D1795
D1796
D1797
D1798
D1799
D1800
D1801
D1802
D1803
D1804
D1805
D1806
D1807
D1808
D1809
D1810
D1811
D1812
D1813
D1814
D1815
D1816
D1817
D1818
D1819
D1820
D1821
D1822
D1823
D1824
D1825
D1826
D1827
D1828
D1829
D1830
D1831
D1832
D1833
D1834
D1835
D1836
D1837
D1838
D1839
D1840
D1841
D1842
D1843
D1844
D1845
D1846
D1847
D1848
D1849
D1850
D1851
D1852
D1853
D1854
D1855
D1856
D1857
D1858
D1859
D1860
D1861
D1862
D1863
D1864
D1865
D1866
D1867
D1868
D1869
D1870
D1871
D1872
D1873
D1874
D1875
D1876
D1877
D1878
D1879
D1880
D1881
D1882
D1883
D1884
D1885
D1886
D1887
D1888
D1889
D1890
D1891
D1892
D1893
D1894
D1895
D1896
D1897
D1898
D1899
D1900
D1901
D1902
D1903
D1904
D1905
D1906
D1907
D1908
D1909
D1910
D1911
D1912
D1913
D1914
D1915
D1916
D1917
D1918
D1919
D1920
D1921
D1922
D1923
D1924
D1925
D1926
D1927
D1928
D1929
D1930
D1931
D1932
D1933
D1934
D1935
D1936
D1937
D1938
D1939
D1940
D1941
D1942
D1943
D1944
D1945
D1946
D1947
D1948
D1949
D1950
D1951
D1952
D1953
D1954
D1955
D1956
D1957
D1958
D1959
D1960
D1961
D1962
D1963
D1964
D1965
D1966
D1967
D1968
D1969
D1970
D1971
D1972
D1973
D1974
D1975
D1976
D1977
D1978
D1979
D1980
D1981
D1982
D1983
D1984
D1985
D1986
D1987
D1988
D1989
D1990
D1991
D1992
D1993
D1994
D1995
D1996
D1997
D1998
D1999
D2000
D2001
D2002
D2003
D2004
D2005
D2006
D2007
D2008
D2009
D2010
D2011
D2012
D2013
D2014
D2015
D2016
D2017
D2018
D2019
D2020
D2021
D2022
D2023
D2024
D2025
D2026
D2027
D2028
D2029
D2030
D2031
D2032
D2033
D2034
D2035
D2036
D2037
D2038
D2039
D2040
D2041
D2042
D2043
D2044
D2045
D2046
D2047
D2048
D2049
D2050
D2051
D2052
D2053
D2054
D2055
D2056
D2057
D2058
D2059
D2060
D2061
D2062
D2063
D2064
D2065
D2066
D2067
D2068
D2069
D2070
D2071
D2072
D2073
D2074
D2075
D2076
D2077
D2078
D2079
D2080
D2081
D2082
D2083
D2084
D2085
D2086
D2087
D2088
D2089
D2090
D2091
D2092
D2093
D2094
D2095
D2096
D2097
D2098
D2099
D2100
D2101
D2102
D2103
D2104
D2105
D2106
D2107
D2108
D2109
D2110
D2111
D2112
D2113
D2114
D2115
D2116
D2117
D2118
D2119
D2120
D2121
D2122
D2123
D2124
D2125
D2126
D2127
D2128
D2129
D2130
D2131
D2132
D2133
D2134
D2135
D2136
D2137
D2138
D2139
D2140
D2141
D2142
D2143
D2144
D2145
D2146
D2147
D2148
D2149
D2150
D2151
D2152
D2153
D2154
D2155
D2156
D2157
D2158
D2159
D2160
D2161
D2162
D2163
D2164
D2165
D2166
D2167
D2168
D2169
D2170
D2171
D2172
D2173
D2174
D2175
D2176
D2177
D2178
D2179
D2180
D2181
D2182
D2183
D2184
D2185
D2186
D2187
D2188
D2189
D2190
D2191
D2192
D2193
D2194
D2195
D2196
D2197
D2198
D2199
D2200
D2201
D2202
D2203
D2204
D2205
D2206
D2207
D2208
D2209
D2210
D2211
D2212
D2213
D2214
D2215
D2216
D2217
D2218
D2219
D2220
D2221
D2222
D2223
D2224
D2225
D2226
D2227
D2228
D2229
D2230
D2231
D2232
D2233
D2234
D2235
D2236
D2237
D2238
D2239
D2240
D2241
D2242
D2243
D2244
D2245
D2246
D2247
D2248
D2249
D2250
D2251
D2252
D2253
D2254
D2255
D2256
D2257
D2258
D2259
D2260
D2261
D2262
D2263
D2264
D2265
D2266
D2267
D2268
D2269
D2270
D2271
D2272
D2273
D2274
D2275
D2276
D2277
D2278
D2279
D2280
D2281
D2282
D2283
D2284
D2285
D2286
D2287
D2288
D2289
D2290
D2291
D2292
D2293
D2294
D2295
D2296
D2297
D2298
D2299
D2300
D2301
D2302
D2303
D2304
D2305
D2306
D2307
D2308
D2309
D2310
D2311
D2312
D2313
D2314
D2315
D2316
D2317
D2318
D2319
D2320
D2321
D2322
D2323
D2324
D2325
D2326
D2327
D2328
D2329
D2330
D2331
D2332
D2333
D2334
D2335
D2336
D2337
D2338
D2339
D2340
D2341
D2342
D2343
D2344
D2345
D2346
D2347
D2348
D2349
D2350
D2351
D2352
D2353
D2354
D2355
D2356
D2357
D2358
D2359
D2360
D2361
D2362
D2363
D2364
D2365
D2366
D2367
D2368
D2369
D2370
D2371
D2372
D2373
D2374
D2375
D2376
D2377
D2378
D2379
D2380
D2381
D2382
D2383
D2384
D2385
D2386
D2387
D2388
D2389
D2390
D2391
D2392
D2393
D2394
D2395
D2396
D2397
D2398
D2399
D2400
D2401
D2402
D2403
D2404
D2405
D2406
D2407
D2408
D2409
D2410
D2411
D2412
D2413
D2414
D2415
D2416
D2417
D2418
D2419
D2420
D2421
D2422
D2423
D2424
D2425
D2426
D2427
D2428
D2429
D2430
D2431
D2432
D2433
D2434
D2435
D2436
D2437
D2438
D2439
D2440
D2441
D2442
D2443
D2444
D2445
D2446
D2447
D2448
D2449
D2450
D2451
D2452
D2453
D2454
D2455
D2456
D2457
D2458
D2459
D2460
D2461
D2462
D2463
D2464
D2465
D2466
D2467
D2468
D2469
D2470
D2471
D2472
D2473
D2474
D2475
D2476
D2477
D2478
D2479
D2480
D2481
D2482
D2483
D2484
D2485
D2486
D2487
D2488
D2489
D2490
D2491
D2492
D2493
D2494
D2495
D2496
D2497
D2498
D2499
D2500
D2501
D2502
D2503
D2504
D2505
D2506
D2507
D2508
D2509
D2510
D2511
D2512
D2513
D2514
D2515
D2516
D2517
D2518
D2519
D2520
D2521
D2522
D2523
D2524
D2525
D2526
D2527
D2528
D2529
D2530
D2531
D2532
D2533
D2534
D2535
D2536
D2537
D2538
D2539
D2540
D2541
D2542
D2543
D2544
D2545
D2546
D2547
D2548
D2549
D2550
D2551
D2552
D2553
D2554
D2555
D2556
D2557
D2558
D2559
D2560
D2561
D2562
D2563
D2564
D2565
D2566
D2567
D2568
D2569
D2570
D2571
D2572
D2573
D2574
D2575
D2576
D2577
D2578
D2579
D2580
D2581
D2582
D2583
D2584
D2585
D2586
D2587
D2588
D2589
D2590
D2591
D2592
D2593
D2594
D2595
D2596
D2597
D2598
D2599
D2600
D2601
D2602
D2603
D2604
D2605
D2606
D2607
D2608
D2609
D2610
D2611
D2612
D2613
D2614
D2615
D2616
D2617
D2618
D2619
D2620
D2621
D2622
D2623
D2624
D2625
D2626
D2627
D2628
D2629
D2630
D2631
D2632
D2633
D2634
D2635
D2636
D2637
D2638
D2639
D2640
D2641
D2642
D2643
D2644
D2645
D2646
D2647
D2648
D2649
D2650
D2651
D2652
D2653
D2654
D2655
D2656
D2657
D2658
D2659
D2660
D2661
D2662
D2663
D2664
D2665
D2666
D2667
D2668
D2669
D2670
D2671
D2672
D2673
D2674
D2675
D2676
D2677
D2678
D2679
D2680
D2681
D2682
D2683
D2684
D2685
D2686
D2687
D2688
D2689
D2690
D2691
D2692
D2693
D2694
D2695
D2696
D2697
D2698
D2699
D2700
D2701
D2702
D2703
D2704
D2705
D2706
D2707
D2708
D2709
D2710
D2711
D2712
D2713
D2714
D2715
D2716
D2717
D2718
D2719
D2720
D2721
D2722
D2723
D2724
D2725
D2726
D2727
D2728
D2729
D2730
D2731
D2732
D2733
D2734
D2735
D2736
D2737
D2738
D2739
D2740
D2741
D2742
D2743
D2744
D2745
D2746
D2747
D2748
D2749
D2750
D2751
D2752
D2753
D2754
D2755
D2756
D2757
D2758
D2759
D2760
D2761
D2762
D2763
D2764
D2765
D2766
D2767
D2768
D2769
D2770
D2771
D2772
D2773
D2774
D2775
D2776
D2777
D2778
D2779
D2780
D2781
D2782
D2783
D2784
D2785
D2786
D2787
D2788
D2789
D2790
D2791
D2792
D2793
D2794
D2795
D2796
D2797
D2798
D2799
D2800
D2801
D2802
D2803
D2804
D2805
D2806
D2807
D2808
D2809
D2810
D2811
D2812
D2813
D2814
D2815
D2816
D2817
D2818
D2819
D2820
D2821
D2822
D2823
D2824
D2825
D2826
D2827
D2828
D2829
D2830
D2831
D2832
D2833
D2834
D2835
D2836
D2837
D2838
D2839
D2840
D2841
D2842
D2843
D2844
D2845
D2846
D2847
D2848
D2849
D2850
D2851
D2852
D2853
D2854
D2855
D2856
D2857
D2858
D2859
D2860
D2861
D2862
D2863
D2864
D2865
D2866
D2867
D2868
D2869
D2870
D2871
D2872
D2873
D2874
D2875
D2876
D2877
D2878
D2879
D2880
D2881
D2882
D2883
D2884
D2885
D2886
D2887
D2888
D2889
D2890
D2891
D2892
D2893
D2894
D2895
D2896
D2897
D2898
D2899
D2900
D2901
D2902
D2903
D2904
D2905
D2906
D2907
D2908
D2909
D2910
D2911
D2912
D2913
D2914
D2915
D2916
D2917
D2918
D2919
D2920
D2921
D2922
D2923
D2924
D2925
D2926
D2927
D2928
D2929
D2930
D2931
D2932
D2933
D2934
D2935
D2936
D2937
D2938
D2939
D2940
D2941
D2942
D2943
D2944
D2945
D2946
D2947
D2948
D2949
D2950
D2951
D2952
D2953
D2954
D2955
D2956
D2957
D2958
D2959
D2960
D2961
D2962
D2963
D2964
D2965
D2966
D2967
D2968
D2969
D2970
D2971
D2972
D2973
D2974
D2975
D2976
D2977
D2978
D2979
D2980
D2981
D2982
D2983
D2984
D2985
D2986
D2987
D2988
D2989
D2990
D2991
D2992
D2993
D2994
D2995
D2996
D2997
D2998
D2999
D3000
D3001
D3002
D3003
D3004
D3005
D3006
D3007
D3008
D3009
D3010
D3011
D3012
D3013
D3014
D3015
D3016
D3017
D3018
D3019
D3020
D3021
D3022
D3023
D3024
D3025
D3026
D3027
D3028
D3029
D3030
D3031
D3032
D3033
D3034
D3035
D3036
D3037
D3038
D3039
D3040
D3041
D3042
D3043
D3044
D3045
D3046
D3047
D3048
D3049
D3050
D3051
D3052
D3053
D3054
D3055
D3056
D3057
D3058
D3059
D3060
D3061
D3062
D3063
D3064
D3065
D3066
D3067
D3068
D3069
D3070
D3071
D3072
D3073
D3074
D3075
D3076
D3077
D3078
D3079
D3080
D3081
D3082
D3083
D3084
D3085
D3086
D3087
D3088
D3089
D3090
D3091
D3092
D3093
D3094
D3095
D3096
D3097
D3098
D3099
D3100
D3101
D3102
D3103
D3104
D3105
D3106
D3107
D3108
D3109
D3110
D3111
D3112
D3113
D3114
D3115
D3116
D3117
D3118
D3119
D3120
D3121
D3122
D3123
D3124
D3125
D3126
D3127
D3128
D3129
D3130
D3131
D3132
D3133
D3134
D3135
D3136
D3137
D3138
D3139
D3140
D3141
D3142
D3143
D3144
D3145
D3146
D3147
D3148
D3149
D3150
D3151
D3152
D3153
D3154
D3155
D3156
D3157
D3158
D3159
D3160
D3161
D3162
D3163
D3164
D3165
D3166
D3167
D3168
D3169
D3170
D3171
D3172
D3173
D3174
D3175
D3176
D3177
D3178
D3179
D3180
D3181
D3182
D3183
D3184
D3185
D3186
D3187
D3188
D3189
D3190
D3191
D3192
D3193
D3194
D3195
D3196
D3197
D3198
D3199
D3200
D3201
D3202
D3203
D3204
D3205
D3206
D3207
D3208
D3209
D3210
D3211
D3212
D3213
D3214
D3215
D3216
D3217
D3218
D3219
D3220
D3221
D3222
D3223
D3224
D3225
D3226
D3227
D3228
D3229
D3230
D3231
D3232
D3233
D3234
D3235
D3236
D3237
D3238
D3239
D3240
D3241
D3242
D3243
D3244
D3245
D3246
D3247
D3248
D3249
D3250
D3251
D3252
D3253
D3254
D3255
D3256
D3257
D3258
D3259
D3260
D3261
D3262
D3263
D3264
D3265
D3266
D3267
D3268
D3269
D3270
D3271
D3272
D3273
D3274
D3275
D3276
D3277
D3278
D3279
D3280
D3281
D3282
D3283
D3284
D3285
D3286
D3287
D3288
D3289
D3290
D3291
D3292
D3293
D3294
D3295
D3296
D3297
D3298
D3299
D3300
D3301
D3302
D3303
D3304
D3305
D3306
D3307
D3308
D3309
D3310
D3311
D3312
D3313
D3314
D3315
D3316
D3317
D3318
D3319
D3320
D3321
D3322
D3323
D3324
D3325
D3326
D3327
D3328
D3329
D3330
D3331
D3332
D3333
D3334
D3335
D3336
D3337
D3338
D3339
D3340
D3341
D3342
D3343
D3344
D3345
D3346
D3347
D3348
D3349
D3350
D3351
D3352
D3353
D3354
D3355
D3356
D3357
D3358
D3359
D3360
D3361
D3362
D3363
D3364
D3365
D3366
D3367
D3368
D3369
D3370
D3371
D3372
D3373
D3374
D3375
D3376
D3377
D3378
D3379
D3380
D3381
D3382
D3383
D3384
D3385
D3386
D3387
D3388
D3389
D3390
D3391
D3392
D3393
D3394
D3395
D3396
D3397
D3398
D3399
D3400
D3401
D3402
D3403
D3404
D3405
D3406
D3407
D3408
D3409
D3410
D3411
D3412
D3413
D3414
D3415
D3416
D3417
D3418
D3419
D3420
D3421
D3422
D3423
D3424
D3425
D3426
D3427
D3428
D3429
D3430
D3431
D3432
D3433
D3434
D3435
D3436
D3437
D3438
D3439
D3440
D3441
D3442
D3443
D3444
D3445
D3446
D3447
D3448
D3449
D3450
D3451
D3452
D3453
D3454
D3455
D3456
D3457
D3458
D3459
D3460
D3461
D3462
D3463
D3464
D3465
D3466
D3467
D3468
D3469
D3470
D3471
D3472
D3473
D3474
D3475
D3476
D3477
D3478
D3479
D3480
D3481
D3482
D3483
D3484
D3485
D3486
D3487
D3488
D3489
D3490
D3491
D3492
D3493
D3494
D3495
D3496
D3497
D3498
D3499
D3500
D3501
D3502
D3503
D3504
D3505
D3506
D3507
D3508
D3509
D3510
D3511
D3512
D3513
D3514
D3515
D3516
D3517
D3518
D3519
D3520
D3521
D3522
D3523
D3524
D3525
D3526
D3527
D3528
D3529
D3530
D3531
D3532
D3533
D3534
D3535
D3536
D3537
D3538
D3539
D3540
D3541
D3542
D3543
D3544
D3545
D3546
D3547
D3548
D3549
D3550
D3551
D3552
D3553
D3554
D3555
D3556
D3557
D3558
D3559
D3560
D3561
D3562
D3563
D3564
D3565
D3566
D3567
D3568
D3569
D3570
D3571
D3572
D3573
D3574
D3575
D3576
D3577
D3578
D3579
D3580
D3581
D3582
D3583
D3584
D3585
D3586
D3587
D3588
D3589
D3590
D3591
D3592
D3593
D3594
D3595
D3596
D3597
D3598
D3599
D3600
D3601
D3602
D3603
D3604
D3605
D3606
D3607
D3608
D3609
D3610
D3611
D3612
D3613
D3614
D3615
D3616
D3617
D3618
D3619
D3620
D3621
D3622
D3623
D3624
D3625
D3626
D3627
D3628
D3629
D3630
D3631
D3632
D3633
D3634
D3635
D3636
D3637
D3638
D3639
D3640
D3641
D3642
D3643
D3644
D3645
D3646
D3647
D3648
D3649
D3650
D3651
D3652
D3653
D3654
D3655
D3656
D3657
D3658
D3659
D3660
D3661
D3662
D3663
D3664
D3665
D3666
D3667
D3668
D3669
D3670
D3671
D3672
D3673
D3674
D3675
D3676
D3677
D3678
D3679
D3680
D3681
D3682
D3683
D3684
D3685
D3686
D3687
D3688
D3689
D3690
D3691
D3692
D3693
D3694
D3695
D3696
D3697
D3698
D3699
D3700
D3701
D3702
D3703
D3704
D3705
D3706
D3707
D3708
D3709
D3710
D3711
D3712
D3713
D3714
D3715
D3716
D3717
D3718
D3719
D3720
D3721
D3722
D3723
D3724
D3725
D3726
D3727
D3728
D3729
D3730
D3731
D3732
D3733
D3734
D3735
D3736
D3737
D3738
D3739
D3740
D3741
D3742
D3743
D3744
D3745
D3746
D3747
D3748
D3749
D3750
D3751
D3752
D3753
D3754
D3755
D3756
D3757
D3758
D3759
D3760
D3761
D3762
D3763
D3764
D3765
D3766
D3767
D3768
D3769
D3770
D3771
D3772
D3773
D3774
D3775
D3776
D3777
D3778
D3779
D3780
D3781
D3782
D3783
D3784
D3785
D3786
D3787
D3788
D3789
D3790
D3791
D3792
D3793
D3794
D3795
D3796
D3797
D3798
D3799
D3800
D3801
D3802
D3803
D3804
D3805
D3806
D3807
D3808
D3809
D3810
D3811
D3812
D3813
D3814
D3815
D3816
D3817
D3818
D3819
D3820
D3821
D3822
D3823
D3824
D3825
D3826
D3827
D3828
D3829
D3830
D3831
D3832
D3833
D3834
D3835
D3836
D3837
D3838
D3839
D3840
D3841
D3842
D3843
D3844
D3845
D3846
D3847
D3848
D3849
D3850
D3851
D3852
D3853
D3854
D3855
D3856
D3857
D3858
D3859
D3860
D3861
D3862
D3863
D3864
D3865
D3866
D3867
D3868
D3869
D3870
D3871
D3872
D3873
D3874
D3875
D3876
D3877
D3878
D3879
D3880
D3881
D3882
D3883
D3884
D3885
D3886
D3887
D3888
D3889
D3890
D3891
D3892
D3893
D3894
D3895
D3896
D3897
D3898
D3899
D3900
D3901
D3902
D3903
D3904
D3905
D3906
D3907
D3908
D3909
D3910
D3911
D3912
D3913
D3914
D3915
D3916
D3917
D3918
D3919
D3920
D3921
D3922
D3923
D3924
D3925
D3926
D3927
D3928
D3929
D3930
D3931
D3932
D3933
D3934
D3935
D3936
D3937
D3938
D3939
D3940
D3941
D3942
D3943
D3944
D3945
D3946
D3947
D3948
D3949
D3950
D3951
D3952
D3953
D3954
D3955
D3956
D3957
D3958
D3959
D3960
D3961
D3962
D3963
D3964
D3965
D3966
D3967
D3968
D3969
D3970
D3971
D3972
D3973
D3974
D3975
D3976
D3977
D3978
D3979
D3980
D3981
D3982
D3983
D3984
D3985
D3986
D3987
D3988
D3989
D3990
D3991
D3992
D3993
D3994
D3995
D3996
D3997
D3998
D3999
D4000
D4001
D4002
D4003
D4004
D4005
D4006
D4007
D4008
D4009
D4010
D4011
D4012
D4013
D4014
D4015
D4016
D4017
D4018
D4019
D4020
D4021
D4022
D4023
D4024
D4025
D4026
D4027
D4028
D4029
D4030
D4031
D4032
D4033
D4034
D4035
D4036
D4037
D4038
D4039
D4040
D4041
D4042
D4043
D4044
D4045
D4046
D4047
D4048
D4049
D4050
D4051
D4052
D4053
D4054
D4055
D4056
D4057
D4058
D4059
D4060
D4061
D4062
D4063
D4064
D4065
D4066
D4067
D4068
D4069
D4070
D4071
D4072
D4073
D4074
D4075
D4076
D4077
D4078
D4079
D4080
D4081
D4082
D4083
D4084
D4085
D4086
D4087
D4088
D4089
D4090
D4091
D4092
D4093
D4094
D4095
D4096
D4097
D4098
D4099
D4100
D4101
D4102
D4103
D4104
D4105
D4106
D4107
D4108
D4109
D4110
D4111
D4112
D4113
D4114
D4115
D4116
D4117
D4118
D4119
D4120
D4121
D4122
D4123
D4124
D4125
D4126
D4127
D4128
D4129
D4130
D4131
D4132
D4133
D4134
D4135
D4136
D4137
D4138
D4139
D4140
D4141
D4142
D4143
D4144
D4145
D4146
D4147
D4148
D4149
D4150
D4151
D4152
D4153
D4154
D4155
D4156
D4157
D4158
D4159
D4160
D4161
D4162
D4163
D4164
D4165
D4166
D4167
D4168
D4169
D4170
D4171
D4172
D4173
D4174
D4175
D4176
D4177
D4178
D4179
D4180
D4181
D4182
D4183
D4184
D4185
D4186
D4187
D4188
D4189
D4190
D4191
D4192
D4193
D4194
D4195
D4196
D4197
D4198
D4199
D4200
D4201
D4202
D4203
D4204
D4205
D4206
D4207
D4208
D4209
D4210
D

3.5.10. DAMGA MATBAASI

3.5.10.1. Konumu

Darphane-i Amire yapılarından Damga Matbaası, 60.68 m. x 55.83 m boyutlarında bir yapı olup, yaklaşık kare biçimindeki bir iç avlu çevresinde yer alan binalardan oluşmaktadır. Kuzeybatıda Darphane-i Amire alt avlusu (M avlusu), güneybatıda Sur-u Sultani, güneydoğuda Sıra Odalar ve kuzeydoğuda Kalıp Atölyesi ile komşudur. Eğimli bir arazide yer alan yapı, iç avluya bakan cephelerinde 2 katlı, Darphane-i Amire'nin alt avlusuna (M avlusu) bakan cephesinde (giriş cephesi) 3 katlıdır. Yapının, biri M avlusuna bakan kuzeybatı cephesinde, diğeri H avlusuna bakan güneydoğu cephesinde olmak üzere iki giriş vardır. Yapı, çatı planına bakıldığında 5 ana binanın birbirlerine bağlanmasıyla oluştuğu izlenimini verir. Bu blokların ortasında 30.85x31.28 m boyutlarında, yaklaşık kare şeklinde iç avlu yer almaktadır.

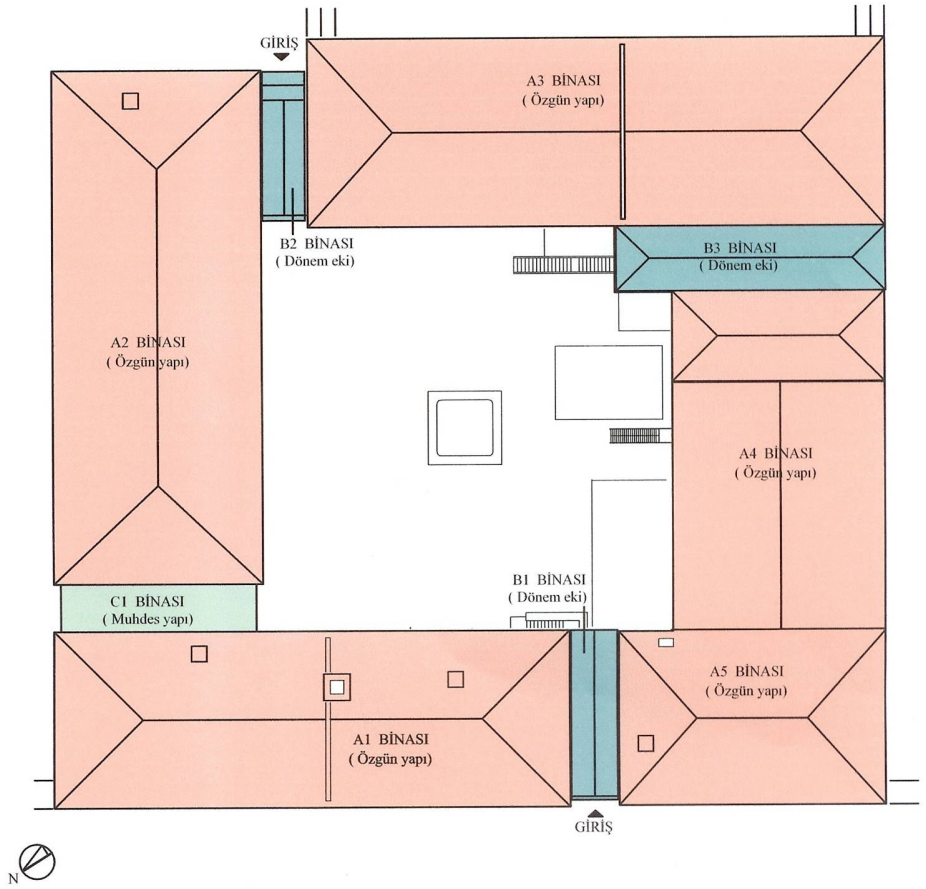

Şekil 3.5.10.1.1. Damga Matbaası Vaziyet Planı

3.5.10.2. Damga Matbaası'nın Tarihçesi ve İşleyiş Şeması

Damga Matbaası, Darphane-i Amire'de, kurulduğu günden bu yana özgün faaliyetini devam ettiren tek yapıdır. Yapı, II. Mahmut Dönemi'ndeki (1809-1839) yapım çalışmaları sırasında inşa edilmiş olup (Tanyeli, 1996), 1845 yılında darphaneden ayrı bir müdürlük olarak çalışmaya başlamıştır. 1933 yılında, iki müdürlük "Darphane ve Damga Matbaası Müdürlüğü" adıyla birleştirilmiştir (Göktürk, 1966, 4238).

Çalışmamız sırasında, Damga Matbaası ile ilgili, bulabildiğimiz tek bilgi, R.E. Koçu'nun İstanbul Ansiklopedisi'ndeki "Darphane ve Damga Matbaası" maddesinde yer almaktadır. Hakkı Göktürk'ün yazdığı maddede, "Damga Matbaası'nda, damga harç pulları, milli müdafa, uçak pulları, cezaevleri pulları, muhtelif bandroller, nüfus ve ikamet cüzdanları, kira kontratnameleri, noter kâğıtları ve kıymetli evrak…" basıldığı belirtilmektedir.

II. Mahmut dönemi, Osmanlı İmparatorluğunda yenilik hareketlerinin en yoğun olduğu dönemdir. Bu dönemde ilk nüfus sayım çalışmalarının yapılmasıyla birlikte "nüfus tezkeresi" verilmeye başlanmıştır (Shaw, 1985, 941). Ayrıca ilk pasaport uygulamasının da bu dönemde olduğu bilinmektedir (Şimşek, 1993, 31). Çalışma sırasında herhangi bir kanıt bulunamamış olmasına rağmen, bu belgelerin Damga Matbaası'nda basıldığı tahmin etmekteyiz.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan üç sayfalık belge (Ek 2.2-2.3-2.4) Damga Matbaası'nda kullanılmak üzere Avrupa'ya sipariş edilen galvanoplasti* makinesinin getirtilmesine dair bilgiler içermektedir.

Damga Matbaası arşivinde yapılan araştırmada, 1925 tarihli, Osmanlıca bir bütçe defteri bulunmuştur. (Ek 2.5). Bu defterde yer alan bilgiler 1925 yılında, Damga Matbaası'nda Hayat Mecmuası'nın basıldığını kanıtlamaktadır. Damga Matbaası Müdürü Sn. Ömer Faruk Güngördü de bu bilgiyi doğrulamıştır.
Damga Matbaası arşivindeki "Faaliyet Defterleri", Damga Matbaası'nda basılan materyallere dair bilgiler içermektedir. Bu bilgilere göre; Damga Matbaası'nda söz konusu yıllarda basılan evraklar şöyledir:

* Galvanoplasti: Ağaç, jips ve mum modellerin metal kopyalarının elde edilmesidir. Elektroliz yoluyla modellerin üzerine metalik kaplama yapılır. Bu işlemden sonra kaplama modelden ayrılarak içine genellikle kurşun dökülür. Bu yolla matbaa kalıplarının kopyaları elde edilebildiği gibi, madalya vb. detaylı yüzeylerin de kalplarının yapılabilmesi için kullanılır. (Resimli Madencilik Terimleri Sözcüğü-www.migem.gov.tr).

1948 – Harç pulu
Tayyare pulu
Milli Müdafa pulu
Hukuk iane pulu
İpek böceği tohumu bandrolü

1952 – Harç pulu
Tayyare pulu
Milli Müdafa pulu
Cezaevleri yapı pulu
Hukuk iane pulu
Göçmen pulu

1974 – Damga pulu
Nüfus cüzdanı
Askerlik cüzdanı
Pasaport

Günümüzde matbaada, kira kontratı, nüfus cüzdanı, sürücü belgesi, trafik tescil belgesi, ikamet tezkeresi, vize pulu, otoyol geçiş bileti, yurtdışı harç pulu ve pasaport basılmaktadır. En son damga pulu, 2003 yılında basılmıştır.

Damga Matbaası Müdürü Sn. Ömer Faruk Güngördü ve matbaada çalışan Sn. Davut Bilirer'den alınan bilgilere göre, matbaada 1974 yılına kadar tipografik* baskı sistemi kullanılmış, bu tarihte ofset** baskıya geçilmiştir. Ancak halen bazı işlerde tipografik baskı kullanılmaktadır.

Damga Matbaası'nın üretiminde yer alan 4 ana bölüm vardır: Baskı öncesi, baskı, cilt, paketleme.

1. Baskı öncesi: Basılacak malzemeye göre kalıpların hazırlandığı bölüm.
2. Baskı: Hazırlanan kalıplarla baskının gerçekleştirildiği bölüm.
3. Cilt: Basılan materyalin kesim, dikiş ve ciltleme işlemlerinin yapıldığı bölüm.
4. Paketleme: Basılan malzemenin son kontrollerinden sonra sayımının yapılarak paketlendiği bölüm.

Damga Matbaası'nda, 1970'li yıllardan 1999'a kadar mekân yerleşimi, Şekil 3.5.10.2.1'de gösterilmiştir.

---

* Tipografik baskı: Yüksek baskı tekniklerinden olan tipografik baskıda kağıda aktarılacak öğeler baskı kalıbında diğer bölümlerden yüksektedir. Merdaneyle yüksek bölümlere verilen mürekkep, basınçla kağıda aktarılır. "Klişe" adı verilen kalıplar pirinç çizgilerden ve kurşundan hazırlanır.

** Ofset baskı: Düz baskı tekniklerinden biri olan ofset baskı, yağ bazlı baskı mürekkebi ile suyun birbirine karışmaması prensibine dayanır. Basılacak imaj kalıp üzerine fotoğrafik yöntemlerle aktarılır. Baskı yapılacak ve yapılmayacak alanlar arasındaki fark kimyasal yolla elde edilir, kalıp yüzeyinde yükseklik farkı yoktur.

Damga Matbaası'nın bugünkü yerleşimi (Şekil 3.5.10.2.2) ve üretim şeması (Şekil 3.5.10.2.3), 1999'da meydana gelen depremde yapının zarar görmesinden sonra yapılan onarımlar neticesinde şekillenmiştir: Yapının üretim mekânları zemin katta yer almaktadır. Damga Matbaası'nın hammaddesi kâğıttır. Gelen hammadde, küçük bir yük arabası ile Depo (ZD7-ZD8) ve Ambara (ZA1) taşınarak depolanır. Basılacak malzemenin kalıpları Baskı Öncesi'nde (ZA2) hazırlanarak hammaddeyle birlikte Baskı Atölyesi'ne gönderilir. Burada basılan malzemeler Cilt Atölyesi'ne gönderilir. Cilt Atölyesi'nde malzemenin kesim, dikiş ve ciltleme işlemleri yapılır. Ciltlenen malzeme, Cilt Atölyesi'ndeki (ZF4) asansörle, 1. kattaki Paketleme'ye (1F4) gönderilir. Burada paketlenen malzemeler aynı asansörle tekrar zemin kata indirilerek yük arabasıyla, bodrum kattaki Sevkiyat'a (BA2) taşınır ve buradan teslimatı yapılır (Şekil 3.5.10.2.3)

Damga Matbaası, ihtiyaçlar doğrultusunda yapılan bazı değişikliklerle üretime uygun hale getirilmeye çalışılmış, ancak tam anlamıyla neticeye ulaşılamamıştır. Özellikle hammaddenin yapıya girişi ve basılan malzemenin çıkışı, üretimin en sorunlu bölümleridir. Yapıdaki hammadde depolarının ulaşımı kolay noktalarda olmaması depolamayı zorlaştırmaktadır. Zemin katta üretilen malzemenin 1. kata paketlenmesi ve bodrum kattan teslimatının yapılması, özellikle zemin katla bodrum kat arasındaki ilişki uzun bir yolla sağlandığı için önemli bir sorundur.

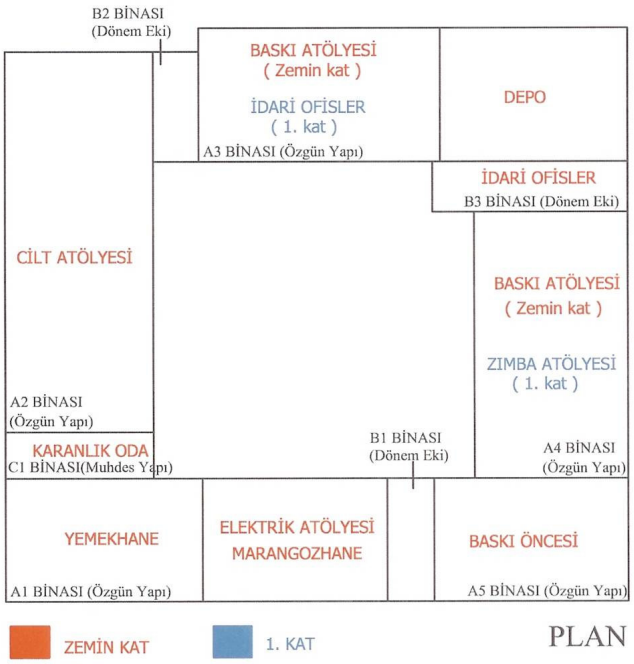

Şekil 3.5.10.2.1. 1970'li yıllardan 1999'a kadar Damga Matbaası'nın mekân yerleşimi
(Kaynak: Damga Matbaa'sı çalışanı Sn. Davut Bilirer)

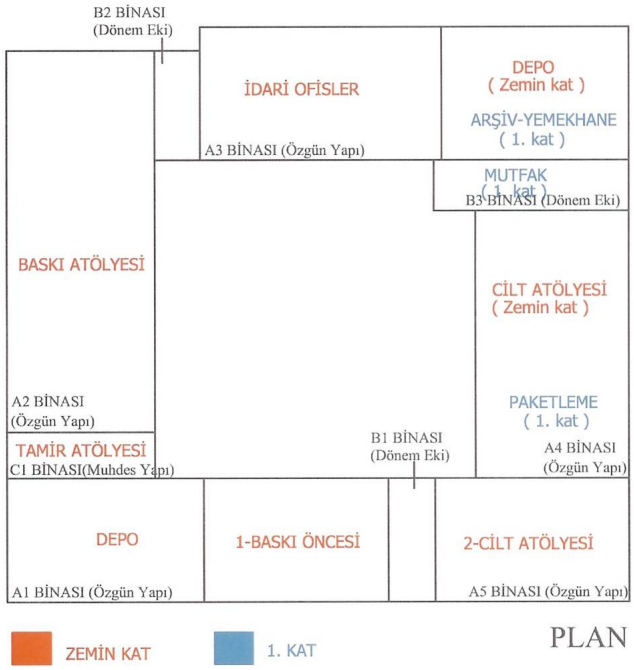

Şekil 3.5.10.2.2. Günümüzde Damga Matbaası'nın mekân yerleşimi

Çizelge 3.5.10.2.1. Günümüzde Damga Matbaası'nın işleyiş şeması

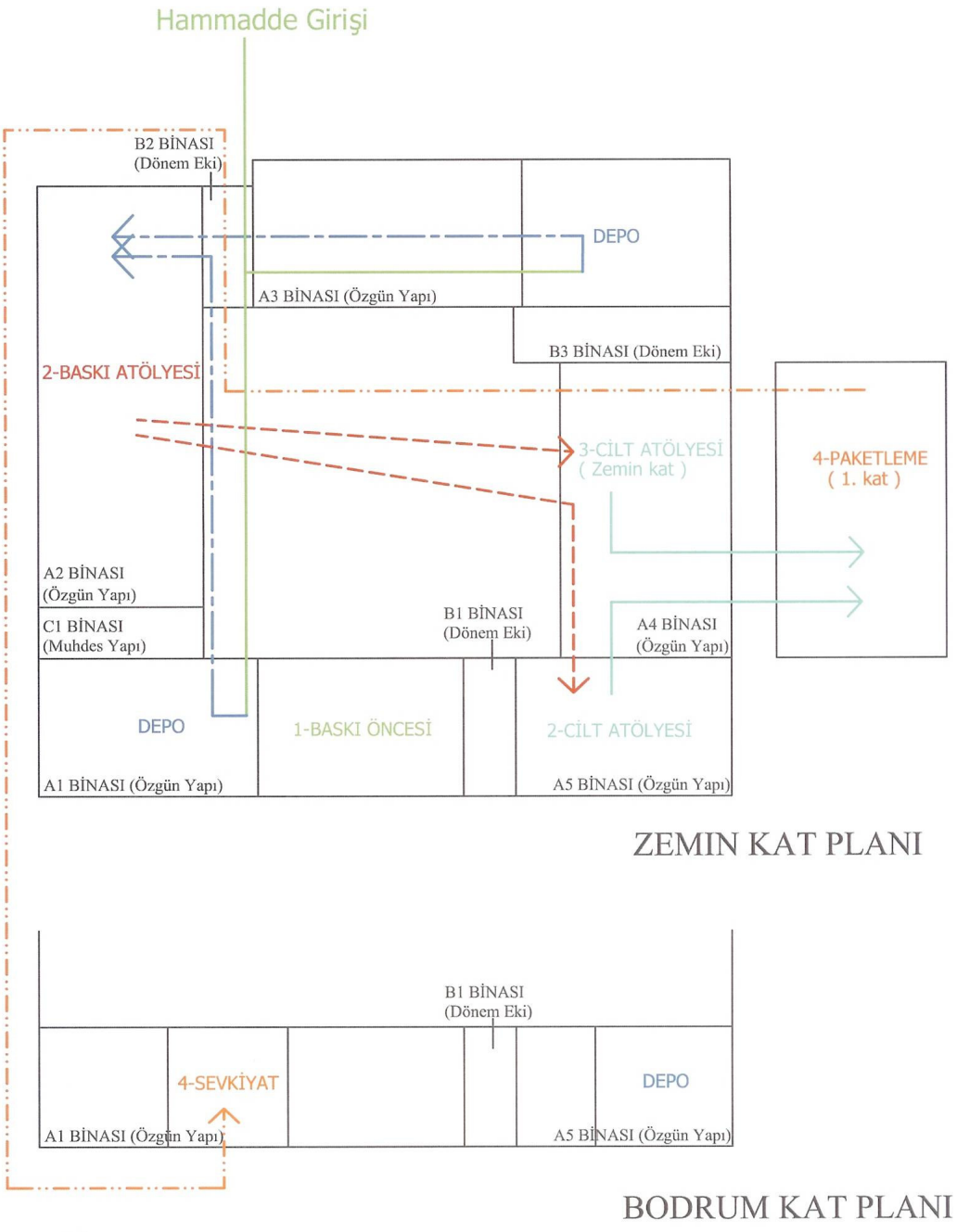

3.5.10.3. MİMARİ TANIMLAMA

3.5.10.3.1. Bodrum Kat

Bodrum kat, Damga Matbaası'nın kuzeybatı kolunda, Darphane-i Amire M avlusu'nun güneydoğusunda yer almaktadır. Arazi eğiminden faydalanılarak oluşturulan bodrum kat, A1, B1ve A5 binalarından oluşmaktadır. Yaklaşık 10 m derinliğinde olan bodrum kattaki her mekâna, M avlusuna açılan ayrı birer kapıyla ulaşılmaktadır.

Bodrum katta, A1 binasında, Ofis (BA1-1), Sevkiyat (BA1-2), Sevkiyat Deposu (BA1-3), Atık Ambarı (BA1-4) ve Soyunma Odası (BA1-5); B1 binasında Giriş Holü (BB1K1); A5 ise binasında Kalorifer Dairesi (BA5) ve Depo (BA5) bulunmaktadır.

B1 bloktaki **Giriş Holü**'nün kapısı (BB1K1), Damga Matbaası'nın M avlusundaki ana girişidir (Şekil 3.5.10.3.1.1). Giriş Holü'nden Soyuma Odası (BA1-5) ve Kalorifer Dairesi'nin (BA5-1) kapıları vardır. Alt Avlu ile yaklaşık hem zemin olan, 4.58 x 2.63 m boyutlarındaki Giriş Holü, kayrak taşı döşelidir. -4.75 kotunda bulunan giriş sahanlığının volta döşeme tavanı 4.67 m yüksekliktedir. Sıvalı olmayan tavanda, I putreller ve 6x10x20 cm boyutunda tuğla ile oluşturulan konstrüksüyon net olarak okunabilmektedir (Şekil 3.5.10.3.1.2). Küfeki taşı söveli olan giriş kapısını (BB1K1) ahşap kapı doğraması muhdes olup, 1.83 x 3.24 m boyutlarındadır (Şekil 3.5.10.3.1.4). Özgün halinde, sıvalı ve badanalı olan giriş holünün duvarları, günümüzde sıvaları büyük oranda dökülmüş ve yüzeyleri kirlidir. Sıvası dökülmüş bölümlerde iki sıra tuğla, bir sıra kesme taştan oluşan almaşık duvar dokusu görülmektedir. Giriş holünde, yaklaşık 3.40-3.50 m yükseklikte, yenilenen ısıtma sisteminin boruları geçmekte olup, ayrıca duvarlarda elektrik tesisatına ait muhdes kablo kanalları mevcuttur. Giriş kapısından 2.63 m sonra başlayan taş basamaklar, giriş holü genişliğindedir. 10 basamakla çıkılan, -2.42 kotunda, sağ kısımda, merdivenin bir bölümünü işgal ederek üzerine kurulmuş olan, muhdes bekçi odası (BB1-2) vardır. –2.37 kotundaki bekçi odası, ahşap konstrüksüyonlu ve camlı, 2.73 x 3.73 m boyutlarında ve ahşap tavanlıdır. Bu bölümün hemen arkasında yer alan, 2.90 x 3.00 m boyutlarındaki mutfağa (BB1-3), -2.42 kotundan iki basamakla çıkılır. –2.14 kotundaki mutfağın zemin ve duvar kaplaması seramiktir. Tavan yüksekliği 2.06 m'dir. Mutfağın avluya bakan duvarında, günümüzde, kapatılıp dolap olarak kullanılan bir kuranglez pencere vardır.

-2.42 kotundan sonra, muhdes bir ahşap kapıdan geçilerek, iki basamakla –2.13 kotundaki küçük sahanlığa ve soldaki 11 basamaklı merdiven ile ±0.00 kotundaki iç avluya ulaşılır.

Giriş kapısının iki yanında, karşılıklı duvarlarda yer alan kapılarla Soyunma Odası (BA1-5) ve Kalorifer Dairesine (BA5-1) girilir. Kalorifer Dairesi (BA5-1) ve Kalorifer Dairesi'ne açılan Depo (BA5-2), A5 binasının bodrum katını oluşturur. **Kalorifer Dairesi,** 4.84 x 9.04 m boyutlarında, 43,7 m^2 alan kaplamaktadır. Tavan yüksekliği 3.83 m olan mekân, haçvari tonozlu 2 birimden oluşmaktadır. Zeminin, mermer olan özgün kaplaması, sadece, depoya açılan kapının eşiğinde, 1.25 x 0.90 m boyutlarındaki bir alanda kalmıştır. Mekânın geri kalanı muhdes şap kaplamadır. Kalorifer dairesinin küfeki söveli giriş kapısı (BA5K2), 1.47 m genişlik, 2.10 m yüksekliğindeki, tek kanatlı özgün demir doğraması halen mevcut olup, kullanılmamaktadır (Şekil 3.5.10.3.1.5). Günümüzde kullanılan çift kanatlı ahşap kapı doğraması muhdestir. Giriş kapısının tam karşısında yer alan BA5-2 numaralı kapı, depoya açılan, 1.02 x 2.10 m boyutlarında, özgün demir doğramalıdır (Şekil 3.5.10.3.1.6). Mekânın tek penceresi, Damga Matbaası'nın genel pencere karakterine uygun olarak, cephede düz atkılı, içeride beşik kemerlidir. Yapının kuzeybatı cephesine açılan, 1.02 x 1.90 m boyutlarındaki, çift kanatlı ahşap doğramalı pencerenin parapet yüksekliği 1.70 m'dir. Özgün halinde, sıvalı ve badanalı olan duvarların, günümüzde, sıvaları büyük oranda dökülmüş ve yüzeyleri kirlidir. Sıvası dökülmüş yüzeylerde bir sıra kesme taş, iki sıra tuğladan oluşan almaşık duvar örgüsü görülmektedir. Duvar yüzeyleri kirlidir. Ayrıca tüm mekânda, yenilenen ısıtma tesisatına ait boruları mevcuttur.

Depo (BA5-2)**,** 9.14 x 10.54 m boyutlarında, 96.3 m^2 alana sahiptir. Tavan, kemerlerle 4 birime bölünmüş olup, her birim haçvari tonozla örtülüdür. Zemini muhdes şap kaplama olan mekânda, M avlusuna açılan 1.70 x 2.27 m boyutlarında, çift kanatlı, özgün demir doğramalı bir kapı vardır. Mekânın, cephede düz atkılı, içeride beşik kemerli üç penceresinden biri kuzeybatı cephesine, diğer ikisi güneybatı cephesine açılmaktadır. Parapet yüksekliği 1.70 m. olan pencereler 1.02 x 1.90 m boyutlarında, çift kanatlı ahşap doğramalıdır. Mekânın ortasında 94 x 94 cm boyutlarında kare bir ayak vardır. 14 cm yüksekliğinde, 114 x 114 cm boyutlarında bir taban üzerine oturan ayak, 1.98 m yüksekliğindedir. 21 cm'lik sade bir silmeyle tamamlanan ayak, sıvasız bölümlerinde izlenebildiği kadarıyla, bir sıra taş ve iki sıra tuğla almaşık örgülüdür. Ayak, demir gergilerle dört yönden mekânın duvarlarına bağlanmıştır. Aynı boyutlardaki ikinci ayak, kalorifer dairesi (BA5-1) ile depo (BA5-2) arasında kalan duvarın içinde kalmış olup kısmen görülmektedir. 54 cm kalınlığındaki bu

duvar delikli tuğla konstrüksüyonlu olup bir onarım neticesi örüldüğü anlaşılmaktadır. Geri kalan duvar yüzeylerinde cephe duvarlarında almaşık, arka duvarda moloz taş duvar örgüsü görülmektedir. Mekânın sağ alt köşesindeki haçvari tonoza, 1.75 m genişliğinde, tuğla konstrüksüyonlu bir takviye kemeri ilave edilmiştir (Şekil 3.5.10.3.1.7). Ancak, bu ilavenin yakın bir zamanda yapılmadığı muhakkaktır.

Giriş Holü'nden (BB1) girilen **Soyunma Odası** (BA5-5), ahşap bölücüyle ayrılmış iki bölümden oluşmaktadır. 9.15 x 3.10 m boyutlarındaki mekan, 83.3 m^2 alana sahiptir. Mekânın, 3.85 m. yüksekliğindeki tavanı, bir adet ayak ve kemerlerle, 4 birime bölünmüş olup, her birim haçvari tonozla örtülüdür (Şekil 3.5.10.3.1.10). Mekânın zemini, ön bölümde muhdes şap kaplama, arka bölümde ise toprak dolgudur. Soyunma odasının giriş kapısı (BAK5) 1.30 x 2.10 m boyutlarında, çift kanatlı muhdes ahşap doğrama ile tek kanatlı özgün demir doğramalıdır (Şekil 3.5.10.3.1.8). Mekânın, 1.70 m parapet yüksekliğinde ve 1.02 x 1.90 m boyutlarında 2 adet penceresi, yapının kuzeybatı cephesine açılmaktadır (Şekil 3.5.10.3.1.9). Soyunma odasında, 94 x 94 cm boyutlarında bir ayak bulunmaktadır. Mekânın duvarları sıvasız, beyaz badanalıdır. bir taş, iki tuğladan oluşan almaşık duvar dokusu okunabilmektedir.

Ofis (BA1-1) 4.16 x 5.53 m boyutlarında, 23 m^2; **Sevkiyat** (BA1-2) 9.10 x 5.60 m boyutlarında, 51 m^2, Sevkiyat'tan girilen **Sevkiyat Deposu** (BA1-3) ise 9.10 x 5.47 m boyutlarında, 49.8 m^2 alana sahiptir. Her üç mekanın da tavanı haçvari tonoz, yer döşemesi ise muhdes şap kaplamalıdır. Yapının özgün halinde duvarları sıvalı ve badanalıdır. Günümüzde sıvası dökülmüş bölümlerde almaşık duvar örgüsü izlenebilmektedir. **Atık Ambarı'na** (BA1-4), kilitli olduğu için girilememiştir.

Şekil 3.5.10.3.1.1. Giriş holü (BB1-1) merdiven ve bekçi odası.

Şekil 3.5.10.3.1.2. Giriş holü (BB1-1) genel görünüş.

Şekil 3.5.10.3.1.3. Giriş holü (BB1-1) volta döşeme tavanı.

Şekil 3.5.10.3.1. 4. Giriş holü (BB1-1) giriş kapısı (BB1K1) iç görünüş.

Şekil 3.5.10.3.1.5. Kalorifer Dairesi (BA5-1) giriş kapısı (BA5K2) iç görünüş.

Şekil 3.5.10.3.1.6. Depo (BA5-2) giriş kapısı (BA5K3) iç görünüş.

Şekil 3.5.10.3.1.7. Depo (BA5-2) haçvari tonoz takviye kemeri.

Şekil 3.5.10.3.1.8. Soyunma Odası (BA1-5) giriş kapısı (BA1K5) iç görünüş

Şekil 3.5.10.3.1.9. Soyunma Odası (BA1-5) pencere (BA1P4) iç görünüş.

Şekil 3.5.10.3.1.10. Soyunma Odası (BA1-5) haçvari tonozu.

3.5.10.3.2. Zemin Kat

Zemin kat, Damga Matbaası'nın yaklaşık kare şeklindeki iç avlusu etrafında yer alan bloklardan meydana gelmektedir. 31.29 x 30.85 m boyutlarındaki, 965 m^2 alan kaplayan avlunun kuzeybatısında A1, B1 ve A5, kuzeydoğusunda C1 ve A2, güneydoğusunda B2 ve A3, güneybatısında ise B3 ve A4 binaları bulunmaktadır. A1, A2, A3, A4 ve A5 binaları Damga Matbaası'nın özgün yapıları olup; B1, B2 ve B3 binaları yapıya sonradan eklenmiştir. C1 binası ise daha geç bir dönem ilavesidir.

Bodrum kattan avluya, avlunun kuzeybatı cephesindeki 1.20 m genişliğinde, 11 basamaklı bir merdivenle çıkılmaktadır (Şekil 3.5.10.3.2.1). Avlunun ortasında 5.43 x 5.43 m boyutlarında özgün mermer havuz yer alır (Şekil 3.5.10.3.2.3). Derinliği 1.15 m olup havuzun iki yanında özgün mermer çeşmeler bulunmaktadır (Şekil 3.5.10.3.2.4). Avlunun taş olan özgün döşeme kaplaması, bodrum kattan çıkan merdivenin avluya ulaştığı yerde, ±0.00 kotunda, 1.20 x 1.50 m boyutlarındaki bir alanda görülmektedir (Şekil 3.5.10.3.2.2). Avlunun güneydoğusundaki A3 bloğa giriş kapısı olan ZA3K2 numaralı kapının sağında yer alan taş su gideri de özgündür. Bu bölümler dışında, avlunun parke taşı kaplaması sonradan yapılmıştır.

Avlunun güneybatısında, A4 binasının önünde, 3 adet muhdes yapı bulunmaktadır. Bu yapılardan biri 5.60 x 11.46 m boyutlarında kâgir, tek katlı, iki kenarıyla A4 ve A5 binalarına bitişik, tek eğimli çatısı alaturka kiremit kaplı kafeterya yapısıdır (Şekil 3.5.10.3.2.6). Diğeri, müstakil bir yapı olan, tek katlı, prefabrik Sendika Odası'dır (Şekil 3.5.10.3.2.7) . 7.75 x 5.22 m boyutlarındaki yapının beşik çatısı metal levha kaplıdır. B3 ve A4 binalarına bitişik, tek katlı, kâgir üçüncü yapı ise 4.07 x 3.16 m boyutlarındadır. Avlunun yine bu cephesinde avlu kotundan 1. kata çıkan demir konstrüksüyonlu iki adet muhdes merdiven yer alır. Merdivenlerden biri B3 bloğun 1. katına çıkmakta olup, yaklaşık, 10 sene önce yapıya eklenmiştir. İkinci merdiven, A4 binasını 1. katını avluya bağlamaktadır. En az 20 sene önce yapıya eklenen merdiven, yangın merdiveni olarak yapılmıştır.

Avlunun kuzeybatı cephesini A1, B1 ve A5 oluşturur. A1 binası, Ambar ve Baskı Öncesi Atöl-yeleri'nden meydana gelir. **Ambar** (ZA1-1), 9.77 x 17.84 m boyutlarında, 174.3 m^2 alan kaplamaktadır. Örtü sistemi,iki ayak ve kemerlerle 6 birime bölünmüş olup, haçvari tonozludur. Tavan yüksekliği 6.77 m'dir. Mekânın avluya açılan giriş kapısı, 1.67 m. genişliğinde, 2.93 m yüksekliğindeki kapı doğraması demirdir. (Şekil 3.5.10.3.2.8). Mekânın

tüm pencereleri cephede düz atkılı, içeride beşik kemerlidir. Giriş kapısının yanında, avluya bakan, 1.02 x 1.90 m boyutlarında bir pencere yer alır. Giriş kapısıyla yanındaki pencerenin üst hizasında, 5.17 m yükseklikte, 1.02 x 1.90 m boyutlarında, 2 pencere daha vardır (Şekil 3.5.10.3.2.10). Ambar'ın kuzeybatı cephesinde 12 adet, kuzeydoğu cephesinde 4 adet, kemerli pencere bulunmaktadır. Kuzeybatı cephesinde, alt sıradaki 6 adet pencere, 1.71 m yükseklikte, 1.02 x 1.90 m boyutlarında; üst sıradaki 6 adet pencere, 5.17 m yükseklikte, 1.02 x 1.64 m boyutlarındadır. Kuzeydoğu cephesindeki 4 adet pencere 1.71 m yükseklikte, 1.02 x 1.90 m boyutlarındadır. Duvarları tamamen sıvalı olan mekânda, 0.75 x 0.75 m boyutlarında iki adet ayak bulunmaktadır. Tonoz kemerlerinin oturduğu ayaklar, mekânın duvarlarında bulunan 0.75 m genişliğinde pilastrlara, dört yönden özgün demir gergilerle bağlanmakta olup, ayaklar, 29 cm yüksekliğinde sade bir silme ile tamamlanır. Özgün demir gergilerin üst kotunda, yapıya takviye amacıyla eklenen muhdes çelik profiller yer alır (Şekil 3.5.10.3.2.9) . Çelik profiller, yapının 1999 yılında meydana gelen depremde zarar görmesi üzerine yapıldığı öğrenilmiştir. Mekânın zeminindeki şap kaplama muhdestir.

Avlunun kuzeybatı cephesindeki ikinci kapıyla, Ambarın (ZA1-1) yanında yer alan Baskı Öncesi Atölyeleri'nin bulunduğu bölüme girilir. Bu bölümde Baskı Öncesi (ZA1-2), Jeneratör Odası (ZA1-3), Bilgisayar Odası (ZA1-5) ve Kalıp Atölyesi (ZA1-4) bulunmaktadır. Mekânın kemerlerle bölünmüş, haçvari tonozlu 6 birimden oluşan tavanı, 6.77 m yüksekliktedir. Tüm odaların duvarları sıvalı ve badanalıdır. Odalar 25 cm kalınlığında duvarlarla birbirinden ayrılmaktadır. Mekânın zeminindeki şap üzerine PVC kaplama muhdestir. Tüm odaların duvarlarında, yenilenen ısıtma ve elektrik sisteminin boruları ile yeni kurulan kamera ve yangın ihbar sistemlerinin kabloları bulunmaktadır.

Avluya açılan ZA1K2 numaralı kapıyla ihrak[*] fırınının bulunduğu **Baskı Öncesi'**ne (ZA1-2) girilir. 4.80 x 10.41 m boyutlarındaki mekân, 50 m^2 alan kaplamakta olup, tavanı haçvari tonozlu 2 birimden oluşmaktadır (Şekil 3.5.10.3.2.3). Mekânın giriş kapısı 1.67 m genişliğinde, 2.98 m yüksekliğindedir. Giriş kapısının bulunduğu cephede 6 adet pencere yer alır. Kapının sağında bir, solunda iki adet olmak üzere, 1.02 x 1.90 m boyutlarında, zeminden 1.70 m yükseklikte üç adet pencere bulunmaktadır (Şekil 3.5.10.3.2.1). Bu pencerelerin üzerinde, alt pencerelerle aynı hizada, 5.17 m parapet yüksekliğinde, üç adet pencere daha yer almaktadır (Şekil 3.5.10.3.2.4). Atölyenin bir elemanı da, mekânın dar duvarında yer alan, 1.80 x 2.00 m boyutlarındaki tuğla konstrüksüyonlu, demir kapaklı ihrâk fırınıdır (Şekil

[*] İhrak: Yakma, yakılma (Develioğlu, 2006, 417).

3.5.10.3.2.2). A1 binasının çatısındaki geniş baca da bu fırının bacasıdır. Alınan bilgiye göre*, 7-8 sene öncesine kadar atık kağıtları yakmak için kullanılan fırın, artık kullanılmamaktadır.

Jeneratör Odası (ZA1-3), aynı zamanda A1 ile A5 binaları arasında bir geçiş bölümü de olan, 4.52 x 5.08 m boyutlarında, kâgir tavanlı bir oda olup, 23 m^2 alan kaplamaktadır. Karşılıklı duvarlarda ahşap doğramalı, 0.90 x 2.10 m boyutlarında kapıları olan odanın; avluya açılan, 1.02 x 2.29 m boyutlarında, 2 adet penceresi bulunmaktadır. Baskı Öncesi ile üst kata bağlantıyı sağlayan merdiven, pencerelerin karşısında yer alan duvara bitişik olarak uzanmaktadır (Şekil 3.5.10.3.2.15). Hazır kâgir basamaklı merdiven, ahşap bölücülerle Jeneratör odasından (ZA1-3) ayrılmış olup, 0.95 m genişliğindedir.

Kalıp Atölyesi (ZA1-4), 4.72 x 10.39 m boyutlarında, 33 m^2 alana sahiptir. Mekânın 6.83 m yükseklikteki tavanı, haçvari tonozlu 2 birimden oluşmaktadır. Odanın kuzeybatı cephesinde 4 adet pencere vardır. 5. pencere içeriden kapatılmasına karşın cephede küfeki söveleri mevcuttur. Parapet yüksekliği 0.95 m olan pencereler 1.02 x 2.32 m boyutlarındadır. İç mekânda, 5.22 m yükseklikte, 1.02 x 1.90 m boyutlarında 1 pencere mevcut olmasına karşın, kapatılmış 4 pencerenin küfeki söveleri ve demir şebekeleri cephede halen mevcuttur. Mekânın duvarlarında eski imalat teknolojisine ait aparatlar halen durmaktadır. Atölyeyi iki bölüme ayıran, 2.50 m yükseklikte, 25 cm kalınlığındaki duvar muhdestir.

Bilgisayar Odası (ZA1-5), 4.72 x 5.05 m boyutlarında, 23,8 m^2 alan kaplamaktadır. 6.83 m yüksekliğindeki tavanı haçvari tonozludur. Bilgisayar Odası'nın, ahşap doğramalı giriş kapısı (ZA1K7) 0.85 x 2.10 m boyutlarındadır (Şekil 3.5.10.3.2.18). Odanın, kuzeybatı cephesinde, 1.02 x 1.90 m boyutlarındaki dört penceresinin ikisi 1.70 m yükseklikte (Şekil 3.5.10.3.2.19), ikisi 5.22 m yüksekliktedir.

Avlunun kuzeydoğu cephesinde C1 ve A2 binaları yer almaktadır. A2 binası, günümüzde, **Baskı Atölyesi** olarak kullanılmaktadır. Yapı, iki adet Baskı Atölyesi ve iki adet Baskı Atölyesi Deposu'ndan oluşmaktadır. Binanın, 7.24 m yüksekliğindeki tavanı, kemerlerle 8 birime bölünmüştür. Her birim haçvari tonozla örtülüdür. Yapının, ana giriş kapısı, avluya açılan, ZA2K1 numaralı kapı olmakla birlikte; günümüzde, tali bir giriş kapısı olan, B2 binasına açılan ZA2K2 numaralı kapı kullanılmaktadır. Bloğun zeminindeki, şap üzerine PVC zemin kaplaması muhdestir. Tüm mekânlarda, muhdes havalandırma kanalları vardır.

* Davut Bilirer- Baskı Öncesi çalışanı

Yapının güneydoğusunda, birbirleriyle aynı özelliklere sahip, iki adet **Baskı Atölyesi Deposu** yer almaktadır. ZA2K2 numaralı kapıyla girilen, tavanı haçvari tonozlu birinci Depo mekânı, (ZA2-2), 7.80 x 5.50 m boyutlarındadır. 42.9 m^2 alanı kaplayan mekânın giriş kapısı (ZA2K2) 1.52 x 2.70 m boyutlarında olup demir doğraması muhdestir (Şekil 3.5.10.3.2.22). Mekânın diğer iki kapısından biri, iki depo odası arasındaki 1.42 x 2.20 m boyutlarında doğramasız bir kapı; diğeri Baskı Atölyesi'ne açılan ZA2K4 numaralı 1.13 x 2.20 m boyutlarında, özgün demir doğramalı bir kapıdır (Şekil 3.5.10.3.2.23). Giriş kapısının bulunduğu cephede 5 adet pencere bulunmaktadır. Giriş kapısının (ZA2K2) iki yanında, 1.02 x 1.90 m boyutlarında, yerden 1.70 m yükseklikte birer pencere yer alır. Üst kotta yer alan diğer 3 pencere 5.01 m yükseklikte olup, ortadaki pencere 1.02 x 1.90 m, iki yandaki pencereler 1.02 x 1.09 m boyutlarındadır (Şekil 3.5.10.3.2.24). Bu pencerelerin alt hizasından, yaklaşık 1.00 x 1.00 m kesitinde, muhdes bir havalandırma bacası geçmektedir. Mekânın güneydoğu cephesi duvarında, ikisi altta ikisi üstte olmak üzere 4 pencere bulunmaktadır (Şekil 3.5.10.3.2.25). 1.70 m yüksekliğindeki alt pencereler 1.02 x 1.90 m boyutlarında, 5.01 m yüksekliğindeki üst pencereler ise 1.02 x 1.64 m boyutlarındadır. Tüm pencereler ahşap doğramalı ve rozetli demir şebekelidir.

Baskı Atölyesi Deposuna ait ikinci oda (ZA2-1), diğer oda ile aynı boyut ve mimari değerdedir. Pencere boyutları, yükseklikleri ve adetleri tamamen aynı olup, sadece ZA2-2 numaralı mekândaki giriş kapısı yerine (ZA2K2), 1.02 x 1.90 m boyutlarında bir pencere (ZA2P2) bulunmaktadır.

A2 binasının ana mekânını oluşturan **Baskı Atölyesi** (ZA2-3) 16.60 x 12.01 m boyutlarında olup, 199.4 m^2 alanı kaplamaktadır. Mekânın tavanı haçvari tonozlu 4 birimden oluşmaktadır. Mekânda, her tonoz biriminde, 6 adet pencere bulunmaktadır (Şekil 3.5.10.3.2.27). Üçü altta, üçü üstte yer alan pencerelerden alt sıradakiler, 1.02 x 1.90 m boyutlarındadır. Üst sıradaki pencerelerden ortadaki 1.02 x 1.90 m, iki yandakiler ise 1.02 x 1.09 m boyutlarındadır. Bu pencerelerin önünde, mekânı boydan boya geçen, 1.00 x 1.00 m kesitli, muhdes havalandırma kanalı bulunmaktadır. Mekânın avluya bakan cephesinde 1.85 x 3.10 m boyutlarında, çift kanatlı demir doğramalı giriş kapısı (ZA2K1) yer almaktadır (Şekil 3.5.10.3.2.26). Baskı atölyesinin ortasında, tonozların düğüm noktasında yer alan 75 x 75 cm boyutlarındaki ayak, dört yönden, demir gergilerle beden duvarlarına bağlıdır (Şekil 3.5.10.3.2.28-29). Özgün demir gergilerin üst kotunda, yapıya takviye amacıyla eklenen muhdes çelik profiller yer alır.

Çelik profillerin, yapının 1999 yılında meydana gelen depremde zarar görmesi üzerine yapıldığı öğrenilmiştir. 2002 yılında, Baskı Atölyesine yeni bir matbaa makinesinin kurulabilmesi için, zeminde betonarme kaide inşa edildiği, Damga Matbaası'nın Anıtlar Kurulu dosyasındaki belgelerden anlaşılmaktadır.

Bu mekândan Baskı Atölyesi'nin ikinci odasına (ZA2-4) geçilir. 11.96 x 7.94 m boyutlarındaki mekân 95 m^2 alan kaplamaktadır. Tavanı 2 adet haçvari tonoz biriminden oluşan mekânda, bloğun genel karakterine uyan pencereler, avlu ve kuzeydoğu duvarlarında yer almaktadır. Mekânın özgün giriş kapısı, 1.47 x 3.41 m boyutlarında, çift kanatlı ve ahşap doğramalıdır. Duvarları sıvalı ve badanalı olan mekânın kuzey köşesinde muhdes bir ahşap bölme bulunmaktadır. Avluya bakan cephede ise, ZCP15 numaralı pencerenin altına, avluya açılan, 1.15 m genişliğinde, 1.52 m yüksekliğinde, muhdes bir kapı açılmıştır (Şekil 3.5.10.3.2.30). Baskı Atölyesi'ndeki (ZA2-3) özgün demir gergiler ve üst kottaki çelik profiller, bu mekânda da gözlenmektedir. Ayrıca kuzeydoğu duvarı üst hizasında ve avlu duvarının üst pencereleri önünde, muhdes havalandırma kanalları mevcuttur.

Avlunun güneydoğu cephesinde B2 ve A3 binaları yer almaktadır. A3 binasında Damga Matbaası'nın idari ofisleri ve depo bulunmaktadır. Binanın ana girişi, avluya açılan, ZDK2 numaralı kapı olmakla birlikte, bugün bu kapı kullanılmamakta, B2 binasına açılan ZA3K3 numaralı kapıyla yapıya girilmektedir (Şekil 3.5.10.3.2.33). A3 binasının özgün döşemesi volta döşemedir. A3 binası, çalışmamız kapsamında tarihini belirleyemediğimiz bir dönemde onarım geçirerek, B3 binasıyla komşu olan bölümünün döşemesi betonarmeye dönüştürülmüştür (Şekil 3.5.10.3.3.54). Binanın volta döşemeli bölümü 225 m^2 alan kaplamakta olup, 2.10 x 21.3 m boyutlarında, 4.65 m tavan yüksekliği olan koridorun iki yanına dizilmiş ofis odalarından meydana gelmektedir. Bu odalardan, güneydoğu cephesine bakan bir oda WC (ZA34) olarak düzenlenmiştir. volta döşemeli bölümü, betonarme döşemeli bölümden, 1.01 m kalınlığında özgün bir duvarla ayrılır. A3 binasının 184 m^2 alan kaplayan betonarme döşemeli bölümde tavan yüksekliği 4.68 m'dir. Bir adet ofis (Z A36) ve iki adet Depo (ZD7-ZD8) mekânının bulunduğu bu bölümden bir kapıyla (ZA3K1) B3 binasına geçilmektedir. A3 binasının kapıları ahşap olup, genişlikleri 0.70 – 1.00 m arasında değişmekte, yükseklikleri 2.20 m'dir. Yapının avluya ve güneydoğu cephesine bakan pencereleri 1.02 x 1.30 m boyutlarında, Damga Matbaası'nın özgün pencereleridir. Sadece bir adet pencere (ZA3P9) muhdes olarak genişletilmiş, 2.10 x 1.30 m boyutundadır. Mekânlar arasındaki bölme duvarlarının 30 cm olduğu binada, Depo (ZA3-7) ve Atölye'deki (ZA3-9)

demir doğramaları kapılar muhdestir. Tüm mekânların duvarları sıvalı ve badanalı olup, odaların duvarlarında yenilenen ısıtma ve elektrik sisteminin boruları ile yeni kurulan kamera ve yangın ihbar sistemlerinin kabloları bulunmaktadır.

Avlunun güneybatı cephesinde B3 ve A4 Blok'lar yer almaktadır. A4 binası, günümüzde **Cilt Atölyesi** olarak kullanılmaktadır. Ofis (ZA4-1), Koridor (ZA4-2), Atölye (ZA4-3) ve Cilt Atölyesi'nden (ZA4-4) oluşan A4 binası, B3 ve A5 binalarının arasında yer alır. Binanın zemin katı şap üzerine PVC kaplamadır.

A4 binasının güneybatısında yer alan Ofis (ZA4-1), Koridor (ZA4-2) ve Atölye'nin (ZA4-3) volta döşeme tavanı 4.65 m yüksekliktedir. Ofis (ZA4-1), 6.42 x 3.75 m boyutlarında, 24 m^2 alan kaplamaktadır. Mekânın giriş kapısı 1.18 x 1.20 m boyutlarında olup, demir doğraması özgündür. Avluya bakan üç adet pencere, 1.02 x 1.90 m boyutlarında, parapet yüksekliği 1.24 m'dir. B3 ve A4 binaları arasında geçişi sağlayan Koridor (ZA4-2), 6.34 x 3.72 m. boyutlarında ve 23.6 m^2 alan kaplamaktadır. Mekânda, WC (ZB3-2), Hol (ZB3-1), Atölye (ZA4-3) ve Cilt Atölyesi'ne (ZA4-4) açılan dört adet kapı yer almaktadır. Atölye (ZA4-4), 6.24 x 3.78 m boyutlarında ve 23.6 m^2 alan kaplamaktadır. Atölye'nin ahşap doğramalı giriş kapısı 1.00 x 2.20 m boyutlarında, Cilt Atölyesi'ne açılan kapısı (ZA4-4) ise özgün demir doğramalı ve 1.18 x 2.20 m boyutlarındadır. Atölye'nin üç adet penceresi, 1.02 x 1.90 m boyutlarındaki pencerelerin parapet yüksekliği 1.67 m'dir.

A4 binasının en büyük mekânı olan Cilt Atölyesi (ZA44), 17.87 x 12.80 m boyutlarında, 228.7 m^2 alan kaplamaktadır. Cilt Atölyesi'nin tavanı 2 bölümden oluşur. Damga Matbaası'nın güneybatı cephesine paralel uzanan 3.95 m genişliğindeki bölümde, tavan volta döşeme ve +4.71 kotundadır. Tavanın diğer bölümü, +4.34 kotunda ve ahşap kaplamadır. Tavanın biçimlenişi, Cilt Atölyesi'nin 1. katının yapının özgün halinde asma kat olduğunu göstermektedir. Ahşap kaplama bölüm ise sonradan, muhdes olarak kapatılmıştır. Tavanın ahşap kaplama bölümü, dokuz adet muhdes demir dikmeyle taşınmaktadır. Zemin katı 1. kata bağlayan, 1.30 m genişliğinde, iki kollu, metal konstrüksüyonlu merdiven, 26 adet basamaktan oluşmaktadır. Cilt Atölyesi'nin avluya açılan giriş kapısı (ZA4K1), 1.85 x 3.07 m boyutlarında, iki kanatlı olup ahşap doğraması muhdestir. Mekânın avluya bakan cephesinde 7 adet, güneybatı duvarında 5 adet penceresi bulunmaktadır. 1.02 x 1.90 m boyutlarındaki pencerelerin parapet yüksekliği 1.67 m'dir. 1.02 x 1.90 m boyutlarındaki pencereler, ahşap doğramalı ve demir şebekelidir. Pencerelerden, muhdes bir yapı olan kafeteryanın içine bakan

5 tanesi, ahşap levhalarla dışarıdan kapatılmıştır. Mekânın A5 binası ile arasındaki duvarda yer alan kapıyla (ZA5K1) Baskı Atölyesi'ne geçilmektedir. 1.64 x 2.20 m boyutlarındaki kapıda özgün demir doğrama ile muhdes ahşap doğrama mevcuttur. Cilt Atölyesi'nin kuzey köşesinde yer alan metal bölücü doğrama muhdestir. A4 binasının tüm mekânları sıvalı ve badanalıdır. Duvarlarda, yenilenen ısıtma ve elektrik sisteminin boruları ile yeni kurulan kamera ve yangın ihbar sistemlerinin kabloları bulunmaktadır (Şekil 3.5.10.3.2.41-42).

Avlunun batı köşesinde yer alan A5 binasının zemin katı, B1 binasının zemin katı ile sonradan birleştirilmiştir. Günümüzde **Cilt Atölyesi** (ZA5) olarak kullanılan mekan, 22.43 x 9.78 m boyutlarında olup, 219.4 m^2 alan kaplamaktadır. Cilt atölyesi'nin zemini, günümüzde, şap üzerine PVC kaplamadır. Mekânın, A5 binası sınırında kalan bölümünde tavan yüksekliği 6.77 m'dir. Örtü sistemi, iki adet ayak ve kemerlerle 6 birime bölünmüş olup, her birim haçvari tonozludur. Mekânda yer alan, 75 x 75 cm boyutlarında iki adet ayak, demir gergilerle dört yönden beden duvarlarına bağlıdır. B1 binası sınırında kalan bölümde ise, kâgir tavan 4.25 m yüksekliğindedir. Baskı Atölyesi'nde 12 adet pencere bulunmaktadır. Bu pencerelerden dört tanesi, ikisi altta ikisi üstte olmak üzere, Damga Matbaası'nın güneybatı cephesine açılmakta olup; 1.02 x 1.90 m boyutlarındaki pencereler, Damga Matbaası'nın genel pencere karakterine uygun olarak, cephede düz atkılı, içeride beşik kemerlidir. Mekânın, Damga Matbaası'nın kuzeybatı cephesine açılan, yedi adet pencere ise, 0.71–1.02–1.08 x 2.35 m boyutlarında, hem cephede hem de içeride düz atkılıdır. Parapet yükseklikleri 1.00 m olan pencereler, ahşap doğramalı ve muhdes demir parmaklıklıdır. Mekânın duvarları sıvalı ve badanalı olup, duvarlarda, yenilenen ısıtma ve elektrik sistemlerinin boruları ile yeni kurulan kamera ve yangın ihbar sistemlerinin kabloları bulunmaktadır (Şekil 3.5.10.3.2.43 - 44 - 45).

Damga Matbaası'na sonradan eklenen C1 ve B2 binaları tek katlıdır. C1 binası, A1 ve A2 binaları arasında 4.50 m genişliğindeki boşluğa, 20. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilmiştir (Bkz. sayfa 163). Yapının betonarme olan üst örtüsünü betonarme kirişler taşımaktadır. **Onarım Atölyesi** olarak kullanılan yapı iki mekândan oluşur. Avluya açılan ZC1K1 numaralı kapıyla girilen ilk mekân (ZC1-1) 4.32 x 6.06 m boyutlarında, 26.2 m^2 alanı kaplamaktadır. Zemini şap kaplama olan mekânın duvarları sıvalı ve badanalıdır. Mekânın giriş kapısı (ZC1K1) 1.20 x 2.30 m boyutlarında ve çift kanatlı demir doğramalıdır. Hemen yanındaki, avluya bakan pencere, yerden yaklaşık 1.90 m yükseklikte, 0.46 x 1.18 m boyutlarındadır

(Şekil 3.5.10.3.2.20). Duvar yüzeylerinde kirlilik ve nem hasarı görülmektedir. ZC1K2 numaralı kapıyla Onarım Atölyesi'nin ikinci odasına (ZC1-2) girilir. 4.50 x 6.16 m boyutlarındaki oda, 27,7 m^2 alanı kaplamaktadır. Zemini şap kaplı olan mekânın kapısı 1.32 x 2.30 m boyutlarında, ahşap doğramalıdır. Atölyede bulunan iki pencere, yapının kuzeydoğu cephesine açılmaktadır. Mekânın, 1.02 x 1.42 m boyutlarındaki ahşap doğramalı penceresi özgündür. Bu pencerenin yanında yer alan, 0.50 x 0.50 m boyutlarındaki pencere sonradan açılmıştır (Şekil 3.5.10.3.2.21). Bu mekânda da duvar yüzeylerinde kirlilik ve nem hasarları gözlenmektedir. C1 binasının çatısında, A3 binasındaki baskı atölyesinde iklimlendirmeyi sağlayan klima ünitesi yer almaktadır.

A2 ve A3 binaları arasında, avlunun güneydoğu cephesinde B2 blok bulunur. Damga Matbaası'na, Darphane-i Amire'nin H avlusundan girilmesini sağlayan kapının yer aldığı bir giriş holü olan B2 blok tek katlıdır. 9.03 x 4.44 m boyutlarındaki mekân 40 m^2'dir. Ahşap kaplama tavanı 4.10 m yüksekliğinde olan giriş holünün zemin döşemesi şap üzerine PVC kaplamadır. Mekânın güneydoğu duvarında yer alan ve H avlusuna açılan giriş kapısı (ZB2K1), 2.54 x 3.24 m boyutlarında olup, çift kanatlı ahşap doğraması yenilenmiştir (Şekil3.5.10.3.2.31). Kapının önündeki rampa, giriş holünün kotu olan +0.22 kotundan, H Avlusu kotu olan, +0.57 kotuna çıkmaktadır. Mekânın kuzeybatı duvarındaki, avluya açılan kapısı (ZB2K2), 2.88 x 3.50 m boyutlarında olup, çift kanatlı demir doğraması muhdestir (Şekil 3.5.10.3.2.32). Mekânın kuzeydoğu duvarında A2 binasına ait bir adet kapı ve iki adet pencere, güneybatı duvarında ise A3 binasına ait bir adet kapı ve iki adet pencere yer almaktadır.

A3 ve A4 binaları arasında yer alan, iki katlı B3 binası, 18.21 x 4.42 m boyutlarında olup, 80.5 m^2 alan kaplamaktadır. Volta döşeme tavan 4.65 m yüksekliktedir. A3 ve A4 binaları arasında geçişi sağlayan Hol (ZB3-1) ve WC'den (ZB3-2) oluşan B3 binasında zemin kaplaması, Hol'de PVC kaplama, WC'de seramiktir. Hol'de, avluya açılan üç adet pencere bulunmaktadır. 1.02 x 1.90 m boyutlarındaki pencerelerin parapet yüksekliği 1.62 m'dir. WC'nin, Damga Matbaası'nın güneybatı cephesine açılan üç adet penceresi sonradan açılmıştır. 0.64 x 1.90 m boyutlarındaki pencereler ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. B3 binası duvarları sıvalı ve badanalı olup, duvarlarda yenilenen elektrik ve ısıtma tesisatlarının boruları bulunmaktadır (Şekil 3.5.10.3.2.40).

Şekil 3.5.10.3.2.1. Bodrum Katı Avluya bağlayan merdiven.

Şekil 3.5.10.3.2.2. Özgün taş avlu döşemesi.

Şekil 3.5.10.3.2.3. Avludaki özgün mermer havuz.

Şekil 3.5.10.3.2.4. Mermer havuz çeşmesi

Şekil 3.5.10.3.2.5. Havuzun yanındaki mermer yalak

Şekil 3.5.10.3.2.6. Avludaki muhdes kâgir kafeterya binası.

Şekil 3.5.10.3.2.7. Avludaki muhdes prefabrike sendika odası.

Şekil 3.5.10.3.2.8. Ambar (ZA-1) giriş kapısı (ZAK3) iç görünüş

Şekil 3.5.10.3.2.9. Ambar (ZA-1) duvarındaki pilastr ve gergiler

Şekil 3.5.10.3.2.10. Ambar (ZA-1) giriş kapısı (ZAK3) üzerindeki pencereler.

Şekil 3.5.10.3.2.11.Baskı Öncesi (ZA1-2) giriş kapısı (ZA1K2) ve yanındaki pencere-lerin iç görünüşü

Şekil 3.5.10.3.2.12.Baskı Öncesi'nde (ZA1-2) bulunan ihrak fırını.

Şekil 3.5.10.3.2.13. Baskı Öncesi (ZA-2) haçvari tonozu

Şekil 3.5.10.3.2.14. Baskı Öncesi (ZA-2) giriş kapısı üzerindeki pencere (1AP17) ve muhdes tesisat boruları.

Şekil 3.5.10.3.2.15. Jeneratör Odasında (ZA1-3) 1.kata çıkan merdiven

Şekil 3.5.10.3.2.16. Kalıp Atölyesi'ni ikiye bölen duvar.

Şekil 3.5.10.3.2.17. Kalıp Atölyesi (ZA1-4) pencereleri, eski imalat teknolojisine ait aparatlar ve muhdes tesisat boruları.

Şekil 3.5.10.3.2.18. Bilgisayar Odası (ZA1-5) giriş kapısı

Şekil 3.5.10.3.2.19. Bilgisayar Odası (ZA1-5) penceresi.

Şekil 3.5.10.3.2.20. Onarım Atölyesi (ZC1-1) avlu duvarındaki kapı (ZC1K1) ve pencere (ZC1P3)

Şekil 3.5.10.3.2.21. Onarım Atölyesi (ZC1-2) kuzeydoğu cephesine açılan pencereler (ZC1P1 ve ZC1P2) ve betonarme kiriş

Şekil 3.5.10.3.2.22. Baskı Atölyesi Deposu (ZA2-2) giriş kapısı (ZA2K2) ve pencere (ZA2P22) iç görünüşü

Şekil 3.5.10.3.2.23. Baskı Atölyesi Deposu (ZA2-2) iç kapı (ZA2K4) görünüşü

Şekil 3.5.10.3.2.24. Baskı Atölyesi Deposu (ZA2-2) giriş kapısı üzerindeki pencereler ve muhdes havalandırma kanalı

Şekil 3.5.10.3.2.25. Baskı Atölyesi Deposu (ZA2-2) güney doğu duvarındaki pencereler

Şekil 3.5.10.3.2.26. Baskı Atölyesi (ZA2-3) avlu kapısı (ZA3K1)

Şekil 3.5.10.3.2.27. Baskı Atölyesinde (ZA2-3) bir tonoz birimi altındaki pencere sistemi ve muhdes havalandırma kanalı

Şekil 3.5.10.3.2.28. Baskı Atölyesi'ndeki (ZA2-3) ayak ve gergiler.

Şekil 3.5.10.3.2.29. Baskı Atölyesi'ndeki (ZA2-3) ayak ile özgün demir gergi ve muhdes çelik profiller.

Şekil 3.5.10.3.2.30. Baskı Atölyesinde (ZA2-4) avlu pencesinin (ZA2P15) altına açılan muhdes kapı.

Şekil 3.5.10.3.2.31. Giriş Holü (ZB-2) kapısı (ZB2K1)

Şekil 3.5.10.3.2.32. Giriş Holü (ZB-2) avlu giriş kapısı (ZB2K2)

Şekil 3.5.10.3.2.33. Koridor (ZA3-12) kapısı (ZA3K2)

Şekil 3.5.10.3.2.34. Koridor (ZA3-12) görünüşü ve volta döşeme tavan

Şekil 3.5.10.3.2.35. Koridor'dan (ZA3-12) 1.kata çıkan merdiven

Şekil 3.5.10.3.2.36. Koridor'dan (ZA3-12) 1.kata çıkan merdiven

Şekil 3.5.10.3.2.37. Koridor'dan (ZA3-12) 1.kata çıkan merdiven

Şekil 3.5.10.3.2.38. Hol'den (ZA3-8) B3 binasına açılan kapı (ZA3K1) iç görünüş

Şekil 3.5.10.3.2.39. Hol'den (ZA3-8) B3 binasına açılan kapı (ZA3K1) dış görünüş

Şekil 3.5.10.3.2.40. Hol (ZB3-1) avluya bakan pencereler ve volta döşeme tavan

Şekil 3.5.10.3.2.41. Cilt Atölyesi (ZB4-4) genel görünüş

Şekil 3.5.10.3.2.42. Cilt Atölyesi (ZB4-4) genel görünüş

Şekil 3.5.10.3.2.43. Cilt Atölyesi (ZA5) genel görünüş

Şekil 3.5.10.3.2.44. Cilt Atölyesi'nde (ZA-5) B1 blok yönüne bakış

Şekil 3.5.10.3.2.45. Cilt Atölyesi'nde (ZA-5) B1 blok yönüne bakış

3.5.10.3.3. 1. Kat

Damga Matbaası'nın B1, A3, B3 ve A4 binaları iki katlıdır.

B1 binasının 1. katı, +4.59 kotunda, 4.54 x 11.55 m boyutlarında, 52.4 m^2'dir. Bir hole açılan iki adet ofis (1B1-1 ve 1B1-3) odasından oluşan katta, ofisler ahşap bölücülerle holden ayrılmıştır. Yapının tavanı ahşap beşik çatıyla örtülüdür. Ofis odalarının tavanları ahşap kaplamadır. Hol'de (1B1-2) ise ahşap çatı konstrüksüyonu görülmektedir. +4.56 kotundaki Hol'de zemin kaplaması mozaik karo (Şekil 3.5.10.3.3.46), ofislerde PVC kaplamadır. Avluya bakan Ofis'te (1B1-1) iki adet pencere, bir adet kapı yer almaktadır. 0.80 x 1.86 m boyutlarındaki ahşap doğramalı pencerelerin parapet yükseklikleri 0.76 m'dir. Pencerelerin ortasında yer alan, 0.89 x 2.59 m boyutlarındaki, ahşap doğramalı kapı, 0.43 x 1.44 m boyutlarında, demir korkuluklu bir balkona açılmaktadır. Damga Matbaası'nın kuzeybatı cephesine açılan diğer Ofis'te (1B1-2) üç adet pencere vardır. Ortadaki pencere 1.51 x 1.90 m boyutlarında, ahşap doğramalıdır. İki yandaki pencereler ise 0.55x1.90 m boyutlarında, ahşap doğramalıdır. Pencerelerin parapet yüksekliği 0.79 m'dir. Ortadaki pencerenin üzerinde, +7.67 kotunda, 0.63 x 0.70 m boyutlarında oval bir tepe penceresi bulunmaktadır (Şekil 3.5.10.3.3.45).

B1 binasının 1. katına ulaşabilmek için, A1 binasındaki Jeneratör Odası'nın (ZA1-3) üst katında yer alan Ofis'e (1A1) çıkılmaktadır. Bu kat, B1 binasının inşa edildiği dönemin ilavesidir. 4.42 x 5.10 m boyutlarındaki, 22.5 m^2 alan kaplayan kagir döşemeli mekâna, Baskı Öncesi'nden (ZA1-2) 22 basamaklı bir merdivenle ulaşılır. +3.59 kotundaki Ofis'te (1A1) iki adet pencere vardır. Avluya bakan pencereler 1.02 x 1.90 m boyutlarında olup, pencerelerden biri (1A1P14) sonradan kapatılmıştır. Bu mekândan, 6 adet basamakla, +4.59 kotundaki Hol'e (1B1-2) ulaşılır.

A3 binasının 1. katı, zemin katı gibi, volta döşemeli ve betonarme döşemeli olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Yapının 1. katına, zemin kattan, I putrellerle taşınan, taş basamaklı, özgün bir merdivenle çıkılmaktadır. Çift kollu, 25 basamaklı merdivenin döküm demir korkuluğunun üzeri ahşap küpeştelidir (Şekil 3.5.10.3.2.35-36-37). 1.20x2.81 m boyutlarındaki merdiven sahanlığı taş kaplamadır. Bu merdivenle 1. katın volta döşemeli bölümünde yer alan koridora (1A3-16) ulaşılır. 17.80 m uzunluğundaki koridor (1A3-16), 2.11 m genişliğindedir (Şekil 3.5.10.3.3.50). Koridorun iki yanında 8 adet ofis, 1 adet WC yer

almaktadır. Ofisler ve koridorda zemin, ahşap kaplama üzerinde PVC kaplama; tavan, volta döşeme üzerinde pasalı ahşap kaplamadır (Şekil 3.5.10.3.3.47-48). Sadece 1A3-12 numaralı ofisin tavanında, volta döşeme üzerinde ahşap kaplama yoktur.

A3 binasının betonarme döşemeli bölümü, Ofis (1A3-7), Hol (1A3-8), Arşiv (1A3-9) ve Yemekhane'den (1A3-10) meydana gelmektedir. Bu bölümün en büyük mekânı olan Arşiv, 10.63 x 7.83 m boyutlarında olup, 83 m^2 alan kaplamaktadır. Zemini şap üzerine halı kaplı olan Arşiv'in tavanı sıvalı ve badanalıdır. Mekânın üç duvarında ahşap asma kat yer almaktadır. +4.74 kotundaki Arşiv'in asma katı +6.95 kotundadır. Ahşap korkuluklu asma kata çıkan, her biri 12 basamaklı, üç adet ahşap merdiven vardır. Arşiv'in giriş kapısı (1A3K9) 0.74 x 2.20 m boyutlarında, çift kanatlı demir doğraması özgündür. Mekânın dört adet penceresi 1.02 x 1.90 m boyutlarında ahşap doğramalı ve demir şebekelidir. Arşiv'in B3 binasıyla ortak duvarında üç adet niş yer almaktadır. Arşiv'in yanında yer alan Yemekhane (1A3-10), 10.59 x 5.24 m boyutlarında olup, 55.5 m^2 alan kaplamaktadır. Mekâna, B3 binasındaki Mutfak'tan (1B3-2) girilmektedir. Zemini PVC kaplama olan yemekhanenin tavanı sıvalı ve badanalıdır. Yemekhane'nin 1.00 x 2.10 m boyutlarındaki giriş kapısı (1A3K10) doğramasız olup, ahşap kasalıdır. Yemekhane'de iki adet pencere vardır. Zeminden 31 cm yükseklikteki pencereler, 1.02 x 1.90 m boyutlarında, ahşap doğramalı ve demir şebekelidir. Pencerelerde özgün demir kapaklar mevcuttur. Mekândaki 7 adet niş, özgün hallerinde pencere olup, kagir dolguyla kapatılarak niş haline gelmişlerdir (Şekil 3.5.10.3.3.52-53).

A3 ve A4 binalarının arasındaki B3 binası, Hol (1B3-1) ve Mutfak'tan (1B3-2) oluşmaktadır. B3 binasının tavanı, 4.22 m yükseklikte volta döşemenin aksları yaklaşık 64 cm'dir. Binanın zemini, ahşap üzerine PVC kaplamadır. Özgün halinde avluya bağlantısı olmayan kat, günümüzde, demir konstrüksüyonlu bir merdivenle avluya bağlanmıştır. Hol (1B3-1), 4.50 x 11.03 m boyutlarında, 49.6 m^2 alan kaplamaktadır. Hol'e açılan, A3 binasından B3 binasına geçişi sağlayan, 1A3K11 numaralı kapı, 1.44 x 2.20 m boyutlarında olup, hem özgün demir doğraması hem de muhdes ahşap doğraması mevcuttur. Mekânın kuzeybatı duvarında bulunan ve Müze'ye (1A4-1) ait, 1A4K1 numaralı kapı, 0.85 x 2.10 m boyutlarındadır. Yine aynı duvardaki, soyunma odasına ait, 1A4K2 numaralı kapı 0.70 x 2.10 m boyutlarındadır. İki kapının doğraması da ahşaptır. Mekânın, kuzeydoğu ve kuzeybatı duvarlarında yer alan üç adet penceresi vardır. 1.02 x 1.90 m boyutlarındaki pencerelerin parapet yüksekliği 51 cm'dir. Ahşap doğramalı pencereler demir şebekelidir (Şekil 3.5.10.3.3.56). Avludaki muhdes demir

konstrüksüyonlu merdiven 1B3P3 numaralı pencereye ulaştığı için, bu pencere kapıya dönüştürülmüştür. Mutfak (1B3-2), 4.44 x 6.88 m boyutlarında, 30.5 m^2 alan kaplamaktadır. Mutfak'ın giriş kapısı (1B3K1), 1.10 x 2.10 m boyutlarında ahşap kasalı ve ahşap doğramalıdır (Şekil 3.5.10.3.3.57). Mekânın tek penceresi 1.02 x 1.90 m boyutlarında, parapet yüksekliği 46 cm, ahşap doğramalı ve demir şebekelidir. Hol ve Mutfak'ın duvarları sıvalı ve badanalı olup, duvarlarda, yenilenen ısıtma ve elektrik sisteminin boruları ile yeni kurulan kamera ve yangın ihbar sistemlerinin kabloları bulunmaktadır (Şekil 3.5.10.3.3.58).

A4 binasında, Müze (1A4-1), Soyunma Odaları (1A4-2 ve 1A4-3) ile Cilt Atölyesi'nden (1A4-4) oluşmaktadır. Damga Matbaası Müdürlüğü izin vermediği için, Müze'ye girilememiştir. 1A4-2 numaralı Soyunma Odası 6.28 x 3.82 m boyutlarında, 24 m^2 alan kaplamaktadır. Zemini ahşap kaplama olan mekânın tavanı volta döşemedir (Şekil 3.5.10.3.3.62). Volta döşemenin aksları yaklaşık 58 cm'dir. Mekânın iki kapısından biri, B3 binasına açılan kapısı (1A3K2) olup, 0.85 x 2.20 m boyutlarında ahşap doğramalıdır (Şekil 3.5.10.3.3.60). 1A4-3 numaralı Soyunma Odası'na açılan kapı 0.85 x 2.10 m boyutlarında, özgün demir doğramalıdır. Odanın tek penceresi, 1.10 x 1.80 m boyutlarında, zeminden 56 cm yüksekliktedir. Ahşap doğramalı ve demir parmaklıklı pencere, mekânın Cilt Atölyesi (1A4-4) ile aradaki duvar üzerinde bulunmaktadır. 1A4-3 numaralı Soyunma Odası 6.38 x 3.80 m boyutlarında, 24.2 m^2 alan kaplamaktadır. Zemini ahşap kaplama olan mekânın tavanı volta döşemedir. İki adet kapısından biri diğer Soyunma Odası'na açılan kapıdır (1A4K3). İkinci kapı (1A4K4), Cilt Atölyesi'ne açılmaktadır (Şekil 3.5.10.3.3.61). 1.02 x 2.10 m boyutlarındaki kapının ahşap doğraması muhdestir. Mekânın iki adet penceresi, 1.02 x 1.90 m boyutlarında, zeminden 48 cm yükseklikte, ahşap doğramalı ve demir şebekelidir. 1A4P1 numaralı pencerede özgün demir kapak mevcuttur. İki Soyunma Odası'nın sıvalı ve badanalı duvarlarında nem hasarları gözlenmiştir. Duvarlarda muhdes elektrik ve tesisat boruları bulunmaktadır. Cilt Atölyesi (1A4-4), 17.90 x 12.80 m boyutlarında, 229.1 m^2 alan kaplamaktadır. Mekânda 2006 yılında yapılan onarımda, çatı ve döşeme kaplaması ile duvarların sıva ve badanası yenilenmiştir. +5.00 kotunda, zemini parke kaplama olan mekânın tavanı çelik gergili ahşap asma çatı konstrüksüyonudur (Şekil 3.5.10.3.3.63). Cilt Atölyesi'nde bulunan 12 adet pencereden dört tanesi mekânın güneybatı duvarı üzerinde, sekiz tanesi kuzeydoğu duvarındadır. 1.02 x 1.90 m boyutlarındaki pencereler, zeminden 22 cm. yükseklikte, ahşap doğramalı ve demir şebekelidir. Zemin kattaki Cilt Atölyesi'nden (ZA4-4) 1. kata çıkan metal konstrüksüyonlu, 1.20 m genişliğindeki merdivenin etrafı, 2.10 m yüksekliğinde, ahşap konstrüksüyonlu bir doğrama ile kapatılmıştır (Şekil 3.5.10.3.3.64).

Mekânın doğu köşesinde, 1.29 x 1.94 m boyutlarında, iki sene önce yapılan, muhdes bir yük asansörü bulunmaktadır (Şekil 3.5.10.3.3.65).

Şekil 3.5.10.3.3.1. Ofis (1B1-3) pencereleri

Şekil 3.5.10.3.3.2. Hol (1B1-2) yer döşemesi

Şekil 3.5.10.3.3.3. Ofis'in (1A3-14) pasalı ahşap tavanı

Şekil 3.5.10.3.3.4. Ofis'in (1A3-13) pasalı ahşap tavanı

Şekil 3.5.10.3.3.5. Ofis (1A3-12) genel görünüş

Şekil 3.5.10.3.3.6. Koridor (1A3-15) genel görünüş

Şekil 3.5.10.3.3.7. WC (1A3-6) genel görünüş

Şekil 3.5.10.3.3.8. Arşiv (1A3-9) genel görünüş

Şekil 3.5.10.3.3.9. Arşiv (1A3-8) genel görünüş

Şekil 3.5.10.3.310. Hol'ün (1A3-8) betonarme tavanı

Şekil 3.5.10.3.3.11. Yemekhane (1A3-10) genel görünüş

Şekil 3.5.10.3.3.12. Hol (1B3-1) avlu pencereleri

Şekil 3.5.10.3.3.13. Hol (1B3-1) mutfak kapısı (1B3K1)

Şekil 3.5.10.3.3.14. Mutfak (1B32) volta döşeme tavanı

Şekil 3.5.10.3.3.5.15. Yemekhane kapısı (1A3K10)

Şekil 3.5.10.3.3.15. Soyunma Odası (1A4-2) giriş kapısı (1A4K2)

Şekil 3.5.10.3.3.16. Soyunma Odası (1A4-3) kapısı (1A4K4)

Şekil 3.5.10.3.3.17. Soyunma Odası (1A4-2) volta döşeme tavanı.

Şekil 3.5.10.3.3.18. Paketleme (1A4-4) genel görünüş.

Şekil 3.5.10.3.3.21. Paketleme (1A4-4) merdiveni

Şekil 3.5.10.3.3.20. Paketleme (1A4-4) yük asansörü

3.5.10.4. CEPHE ÖZELLİKLERİ

3.5.10.4.1. Kuzeybatı Cephesi (M Avlusu Cephesi)

Damga Matbaası'nın Kuzeybatı cephesi, Darphane-i Amire'nin M avlusuna bakan, Damga Matbaası'nın bugünkü ana giriş kapısının bulunduğu cephedir. A1, B1 ve A5 binalarının oluşturduğu Kuzeybatı Cephesi 61.58 m uzunluğundadır. Üç kat yüksekliğindeki cephenin kuzey köşesinde zemin kotu –4.75, batı köşesinde ise –3.46'dır. A1 binası saçak silmesi 13.99 m yükseklikte bitmektedir. A5 binası saçağı ise 13.74 m yükseklikte, batı köşede ise 12.40 m yüksekliktedir. Cephe, kuzey köşesindeki 1.17 m kalınlığında, 6.10 m yüksekliğindeki duvarla kalıp atölyesine; batı köşesindeki 0.90 m kalınlığında, 6.64 m yüksekliğindeki duvarla Sur-u Sultaniye bağlanmaktadır. Her iki duvar üzerinde de küfeki söveli, kemerli birer kapı yer almaktadır

A1 binası bodrum katta üç adet giriş kapısı yer almaktadır. Özgün niteliklerini koruyan kapılardan Ofis (BA1-1) ve Saymanlık (BA1-2) giriş kapıları, -4.75 kotunda, küfeki söveli, demir doğramalı kapılar olup, ikisinin de tepe pencereleri vardır. Atık Ambarının (BA1-4) giriş kapısı ise, -4.49 kotunda, zeminden 26 cm yükseklikte, yine küfeki söveli ve demir doğramalı olup, diğer iki kapıdan daha küçüktür. Bu kapının üzerinde de bir pencere vardır, ancak kapının 70 cm üzerindedir. Bodrum katta yer alan üç adet pencere –3.01 kotunda, zeminden 1.74 m yükseklikte, 1.02 x 1.90 m boyutlarındadır. Saymanlık Deposu (BA1-4) ve Soyunma Odasını (BA1-5) aydınlatan pencereler ahşap doğramalı ve demir şebekelidir. A1 binasının 13 adet zemin kat penceresinden 8 tanesi, +1.76 kotunda, parapet yüksekliği 6.21 m, 1.02 x 1.90 m boyutlarında, küfeki söveli, demir şebekeli ve ahşap doğramalıdır. Diğer 5 adet pencere ise +0.66 kotunda, parapet yüksekliği 5.41 m, 1.02 x 2.32 m boyutlarında, yine küfeki sövelidir. Hepsi ahşap doğramalı olan pencerelerin bir tanesi kapatılmış, bir tanesi de muhdes demir parmaklıklıdır. Diğer üç pencere özgün niteliklerini korumaktadır. 13 adet 1. kat penceresi ise +5.22 kotunda, zeminden 9.97 m yükseklikte, 1.02 x 1.90 m boyutlarında, küfeki söveli, demir şebekeli ve ahşap doğramalıdır. 9 adet pencere özgün niteliklerini korumaktadır. Diğer 4 pencere kapatılmış olup, 3 tanesinin demir şebekeleri mevcuttur. Blok, 81 cm kalınlığındaki özgün saçak silmesi ile tamamlanmaktadır.

A1 ve A5 binaları arasında yer alan, 4.54 m genişliğindeki B1 binası, 3 katlı, 13.97 m yüksekliğindedir. Bodrum katta, -4.80 kotundaki küfeki söveli kapı, bugün yapının ana giriş

kapısı olarak kullanılmaktadır. Küfeki söveli kapı iki kanatlı, muhdes ahşap doğramalıdır. Zemin kattaki iki adet pencere, +1.09 kotunda zeminden 5.89 m yükseklikte, 1.08 x 2.35 m boyutlarında, demir parmaklıklı ve ahşap doğramalıdır. 1. kattaki 3 pencere ise +5.46 kotunda, zeminden 10.26 m yüksekliktedir. Ahşap doğramalı pencerelerden ortadaki 1.51 x 1.90 m, yandakiler ise 0.55 x 1.90 m boyutlarındadır. Ortadaki pencerenin üzerinde, +7.67 kotunda, 70 cm genişliğinde, 63 cm yüksekliğinde oval bir tepe penceresi yer almaktadır. G1 blok, cephenin aksından simetrik olmak üzere, +8.41 kotundan başlayarak üç kademede +9.22 kotuna çıkıp tekrar +8.41 kotuna inen kademeli bir kalkan duvarla bitmektedir.

A5 binası, diğer iki bina gibi üç katlıdır. Bodrum kat cephesinde, giriş kapısından sonra , –4.80 kotunda, başlayan 6 basamaklı merdivenle, -3.46 kotuna çıkılmaktadır. Bodrum katta cephenin ortasında yer alan giriş kapısı, küfeki söveli ve demir doğramalıdır. Depoya (BA5-2) açılan kapının üzerinde tepe penceresi yer almaktadır. Kapının sağında ve solundaki 2 pencere, -3.01 kotunda, zeminden 1.79 m. yükseklikte, 1.02 x 1.90 m boyutlarında, küfeki söveli, demir şebekeli ve ahşap doğramalıdır. Zemin kattaki 5 adet pencere +1.09 kotunda, zeminden 5.89 m yüksekliktedir. Söveleri sıva olan pencerelerden 4 tanesi 1.02 x 2.35 m, ortadaki pencere ise 0.71 x 2.35 m boyutlarında demir parmaklıklı ve ahşap doğramalıdır. H bloğun 1.kat seviyesinde pencere yoktur. Blok +8.94 kotundaki ahşap çatı saçağıyla tamamlanır.

A1 ve A5 bina cephelerinin özgün durumu sıvalı olup, özellikle bodrum kat ve kısmen zemin kat seviyesinde sıvalar büyük oranda dökülmüştür. Özgün sıva tabakasının ince olması nedeniyle sıvalı kısımlarda da duvar konstrüksiyonu kısmen okunabilmektedir. Binaların bodrum kat seviyeleri kaba yonu taş duvardır. Bu seviyede yer yer tuğla sıraları gözlense de, bu düzenli bir diziliş değildir. Zemin kat seviyesinde ise duvar dokusu iki sıra tuğla hatıllı ve bir tuğla hatıl olmayan bölümler de vardır. 1. kat seviyesinde moloz taşlar görülmekte, ancak mevcut sıva nedeniyle tuğla hatıl olup olmadığı okunamamaktadır. A1 ve A5 binalarının köşeleri Zemin kat ve 1. kat seviyelerinde, dış köşelerde yanaşık derzli kesme küfeki taşından, G1 bloğa bitişik köşeleri ise kesme küfeki taş arasındaki iki sıra tuğladan oluşmaktadır. Cephede, duvar ve döşeme hizalarında, demir gergiler mevcuttur. Sıvası dökülen bölümlerde, doğrama boşluklarının kaşları üzerinde, tuğla hafifletme kemerleri görülmektedir.

B1 binası cephesinde, bodrum kattaki giriş kapısının yanlarında kaba yonu taşlardan oluşan duvar örgüsü gözlenmektedir. Zemin kat ve 1. kat seviyeleri sıvalı olan cephede, zemin katta

dökülen sıvaların altından kaba yonu taş dokusu görülmekte olup, cephenin bu kısmının daha sonraki bir dönemde inşa edildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca 1. kat döşeme seviyesinde, 6-7 cm. kalınlığında, 20 cm. yüksekliğinde, sıva kaplama, düz bir kat silmesi vardır.

Şekil 3.5.10.4.1.1. Damga Matbası Kuzeybatı Cephesi

Şekil 3.5.10.4.1.2. A5 binası kuzeybatı cephesi

Şekil 3.5.10.4.1.3. B1 binası bodrum katı (BB1K1)

Şekil 3.5.10.4.1.4. Kuzeybatı cephesi A1 binası

Şekil 3.5.10.4.1.5. Kuzeybatı cephesi A1 binası

Şekil 3.5.10.4.1.6 Kuzeybatı cephesi B1 binası zemin ve 1. katı

Şekil 3.5.10.4.1.7. Kuzeybatı cephesi B1 binası 1. katı

3.5.10.4.2. Güneybatı Cephesi (E Bahçesi Cephesi)

Damga Matbaası'nın güneybatı cephesi, Darphane-i Amire'nin E bahçesine bakan cephedir. A5, A4, B3 ve A3 binaları cephelerinin oluşturduğu güneybatı cephesi, 54.93 m uzunluğundadır. Cephenin arazi eğimi nedeniyle, batı köşesi üç katlı ve zemin kotu -3.46; güney köşesi ise iki katlı ve zemin kotu +1.76'dır.

A5 binası cephesinde, bodrum katta 2 adet pencere yer almaktadır. -3.01 kotundaki pencereler 1.02 x 1.90 m boyutlarında, küfeki söveli, demir şebekeli ve ahşap doğramalıdır. Darphane-i Amire'nin E Bahçesi'ndeki döşeme yenilemesi sırasında zemin kotu yükseltildiği için, pencerelerden birinin alt sövesi gömülüdür. Zemin katta yer alan 2 pencere, +1.51 kotunda, 1.02 x 1.90 m boyutlarında, küfeki sövelidir. Pencerelerden biri özgün demir şebekeli iken, diğeri muhdes demir parmaklıdır. 1. kattaki 2 pencere, +5.22 kotunda, 1.02 x 1.90 m boyutlarında, küfeki söveli ve demir şebekelidir.

A4 binası cephesinde, zemin katta 8 adet pencere vardır. +1.76 kotundaki pencereler, 1.02 x 1.90 m boyutlarındadır. Pencerelerden 7 tanesi küfeki sövelidir. Cilt Atölyesi'ne (ZA4-4) ait ZA4P5 numaralı pencere tuğla söve üzeri sıvalıdır. 3 adet pencerede özgün demir şebeke mevcutken, 5 pencere muhdes demir parmaklıklıdır. 1. kattaki 6 adet pencere +5.22 kotunda, 1.02 x 1.90 m boyutlarındadır. 5 tanesi küfesi söveli olan pencerelerin, 1.kattaki Cilt Atölyesi'ne ait (1A4-4) 1A4P4 numaralı pencere tuğla söve üzeri sıvalıdır. 3 adet pencerede özgün demir şebeke varken, 3 tanesi muhdes demir parmaklıklıdır.

B3 binası cephesinde, zemin katta, 3 adet pencere vardır. +1.76 kotundaki pencereler, yapının tipik penceresinden farklı olarak, 0.64 x 1.90 m boyutlarında, sövesiz ve demir parmaklıklıdır. WC'ye (ZB3-2) ait bu pencerelerin üzerinde, 1. kattaki tek pencere +5.22 kotunda, 1.02 x 1.90 m boyutlarında, sıva söveli ve demir parmaklıklıdır. A5, A4 ve B3 Blok'lar +8.94 kotunda, ahşap çatı saçağı ile tamamlanmaktadır.

A3 binası cephesinde, zemin katta ve 1. katta, 5'er adet pencere bulunmaktadır. Zemin kat pencereleri +1.76 kotunda, 1.02 x 1.90 m boyutlarında, küfeki söveli ve demir şebekelidir. Ortadaki pencere kagir dolgu ile kapatılmış olup, mevcut demir şebekesi kısmen kagir dolgu içinde kalmıştır. 1. kat pencereleri +5.22 kotunda ve 1.02 x 1.90 m boyutlarındadır. Küfeki söveli pencerelerin 3 tanesi kagir dolguyla kapatılmıştır. Diğer 2 pencerenin demir şebekesi mevcuttur. A3 binası, 81 cm kalınlığındaki özgün saçak silmesi ile tamamlanmaktadır.

Güneybatı cephesinin özgün durumu sıvalı olup, sıvalar büyük oranda hasarlıdır. Cephenin bazı bölümlerinde muhdes sıva tamirlerinin bulunduğu gözlenmektedir. Cephenin genel duvar dokusu kaba yonu taş duvardır. Yer yer iki tuğladan oluşan hatıllar mevcutsa da, bu hatılların cephe boyunca devam etmemektedir. B3 binası cephesindeki farklı sıva dokusu, sıvası dökülen kısımlarda gözlenen farklı duvar dokusu ve farklı tuğla boyutlarından, bu cephenin sonraki bir dönemde yapıldığı anlaşılmaktadır. Cephenin batı köşesi, Zemin kat ve 1. kat seviyesinde, tek sıra yanaşık derzli kesme küfeki taşıdır. Cephede iç duvar ve döşeme hizalarında demir gergiler bulunmaktadır. Sıvası dökülen kısımlarda, doğrama boşluklarının kapları üzerinde, tuğla hafifletme kemerleri görülmektedir. Cephede 7 adet yağmur oluğu mevcut olup, hemen hepsi hasarlıdır.

Şekil 3.5.10.4.2.1. Güneybatı cephesi (A5, A4, B3, A3 binaları)

Şekil 3.5.10.4.2.2. Güneybatı cephesi (A5, A4 binaları)

Şekil 3.5.10.4.2.3. Güneybatı cephesi (A5, A4 binaları)

Şekil 3.5.10.4.2.4. Güneybatı cephesi (A5, A4 binaları)

Şekil 3.5.10.4.2.5. Güneybatı cephesi (A3 binası)

Şekil 3.5.10.4.2.6. Güneybatı cephesi (A3 binası)

3.5.10.4.3. Güneydoğu Cephesi (G Avlusu Cephesi)

Damga Matbaası'nın güneydoğu cephesi, A3, B2 ve A2 binalarının cephelerinden oluşmaktadır. A3 binasının cephesi, Darphane-i Amire'nin G avlusuna, B2 ve A2 binalarının cepheleri de H avlusuna bakmaktadır. A3 ve A2 binalarının iki katlı olduğu cephede, B2 binası tek katlıdır. Güneydoğu cephesinin güney köşesinde zemin kotu +1.56, doğu köşesinde +0.34'tür.

A3 binası cephesinde, zemin kat ve 1. katta 16'şar adet pencere yer almaktadır. Zemin kat pencereleri +1.76 kotunda, bir tanesi dışında, 1.02 x 1.90 m boyutlarında küfeki sövelidir. 11 adet pencerede özgün demir şebeke mevcuttur. 3 adet pencerede muhdes demir parmaklık yer almaktadır. Pencerelerinden bir tanesi 2.10 x 1.90 m boyutlarındadır. Metal parmaklıklı pencere sonradan genişletilmiştir. 1. kat pencereleri +5.22 kotunda, 1.02 x 1.90 m boyutlarında ve küfeki sövelidir. Pencerelerin 3 tanesi kagir dolgu ile kapatılmış olup, geri kalan 13 pencerenin özgün demir şebekeleri mevcuttur. A3 binası, 81 cm kalınlığında özgün saçak silmesiyle tamamlanmaktadır.

B2 binasında, Damga Matbaası'nın, Darphane-i Amire'nin H avlusuna açılan giriş kapısı yer almaktadır. Muhdes ahşap doğramalı kapının üstünde, +4.34 kotunda, alt ve üstünde küfeki sövelerin bulunduğu dikdörtgen boşlukta, eskiden kitabe bulunduğu sanılmaktadır. Tamamı sıvalı olan cephe, 50 cm kalınlığında yalın bir saçak silmesiyle sona ermektedir.

A2 binası cephesinde, altta ve üstte olmak üzere, dörder adet pencere vardır. Zemin kat pencereleri +1.76 kotunda, 1.02 x 1.90 m boyutlarında, küfeki söveli ve demir şebekelidir. 1. kat pencereleri +5.22 kotunda, 1.02 x 1.64 m boyutlarında, küfeki söveli ve demir şebekelidir. Cephenin sağ üst köşesinde sade bir kuşevi mevcuttur. Cephe, 81 cm kalınlığında özgün saçak silmeyle tamamlanmaktadır.

A3 ve A2 binalarının cephelerinde zemin katın alt kotlarında sıva dökülmeleri gözlenmektedir. Genel duvar dokusu kaba yonu taş duvardır. Yer yer iki tuğladan oluşan hatıllar gözlenmektedir. A2 binası cephesinin doğu köşesinde, tek sıra, yanaşık derzli, kesme küfeki taşı mevcuttur. Güneydoğu cephesinde iç duvar ve döşeme hizalarında demir gergiler vardır. Cephede 7 adet yağmur oluğu bulunmaktadır.

Şekil 3.5.10.4.3.1. Güneydoğu cephesi B2 ve A2 binaları

Şekil 3.5.10.4.3.2. Güneybatı cephesi B2 binası

Şekil 3.5.10.4.3.3. Güneydoğu cephesi A3 binası

Şekil 3.5.10.4.3.4. Güneydoğu cephesi A3 binası

Şekil 3.5.10.4.3.5. Güneydoğu cephesi A3 binası

Şekil 3.5.10.4.3.6. Güneydoğu cephesi A2 binası cephesinde kuş evi

3.5.10.4.4. Kuzeydoğu Cephesi (K Sokağı Cephesi)

Damga Matbaası'nın kuzeydoğu cephesi, Darphane-i Amire'nin K sokağına bakmaktadır. A2, C1 ve A1 binaları cephelerinin oluşturduğu kuzeydoğu cephesi 53.54 m uzunluğundadır. Cephenin, arazi eğimi nedeniyle, doğu köşesi iki katlı ve zemin kotu +0.34, kuzey köşesi ise üç katlı ve zemin kotu -4.75'tir.

A2 binasının cephesinde, zemin katta 12 adet pencere yer almaktadır. Yan yana üçlü modüler halinde sıralanan pencereler, +1.76 kotunda, 1.02 x 1.90 m boyutlarında, küfeki söveli ve demir şebekelidir. Üçlü modüllerden birinde bir açıklık, kuzeybatı cephesindeki kapılarla aynı nitelikte olup, küfeki söveli kapı ve üzerinde tepe penceresi şeklindedir. Kapı ve tepe penceresi, eski bir dönemde kâgir dolgu ile kapatılmıştır. 1. kat pencereleri 9 adet olup, zemin kat pencereleri ile aynı hizada, ortada dikdörtgen, iki yanında yaklaşık kare pencereler şeklinde sıralanmıştır. +5.22 kotunda yer alan pencerelerden ortadaki pencereler 1.02 x 1.90 m boyutlarında, iki yanda yer alan pencereler ise 1.02 x 1.09 m boyutlarındadır. Hepsi küfeki söveli ve demir şebekeli olan pencerelerden bir tanesinde muhdes havalandırma kanalı, iç mekândan cepheye çıkmaktadır. Bu nedenle, bu pencerede doğrama ve şebeke yoktur. Cephe 81 cm kalınlığındaki özgün saçak silmesiyle tamamlanmaktadır.

C1 binasının cephesi iki katlıdır. Bodrum katta -1.42 kotunda, 0.83 x 0.74 m boyutlarında küfeki söveli ve demir kapaklı bir pencere yer alır. Zemin katta +2.26 kotunda, 1.02 x 1.42 m boyutlarında, küfeki söveli ve demir şebekeli bir pencere vardır. Bu pencerenin yanındaki, +3.37 kotunda, 0.50 x 0.50 m boyutlarındaki pencere sonradan açılmıştır. Cephe, +6.64 kotunda sona ermektedir.

A1 binasının cephesi bodrum katta 2 adet pencere vardır. Orijinal kotları -2.89 olan pencereler kagir dolgu ile yükseltilmiştir. Günümüzdeki boyutları 1.02 x 1.72 m ve 1.02 x 1.62 m'dir. Küfeki söveli pencerelerden birinde demir şebeke varken, diğerinde demir şebeke kaldırılmış, özgün demir kapak mevcuttur. Zemin kattaki 4 adet pencere, +.176 kotunda, 1.02 x 1.90 m boyutlarında, küfeki söveli ve demir şebekelidir. 1. katta pencere yoktur. Cephe, 81 cm kalınlığındaki özgün saçak silmesi ile tamamlanmaktadır.

Kuzeydoğu cephesinin özgün durumu sıvalıdır. Daha çok cephenin alt kotlarında olmak üzere, yer yer sıvalar dökülmüştür. Duvar dokusu kaba yonu taş duvar olup, yer yer iki

tuğladan oluşan hatıl gözlenmektedir. Kuzeydoğu cephesinin köşelerinde, yanaşık derzli, kesme küfeki taşı sıraları mevcuttur. Cephede, iç duvar ve döşeme hizalarında demir gergiler vardır. Pencere boşluklarının kaşları üzerinde, sıvası dökülmüş bölümlerde, 35x3,5 cm boyutlarındaki tuğlalardan oluşan hafifletme kemerleri görülmektedir. Cephede, 1. kat seviyesinde, muhdes havalandırma kanalı mevcuttur. Bu kanal, C1 binasının üzerinde yer alan, metal bir saçakla örtülü havalandırma ünitesine bağlanmaktadır.

Şekil 3.5.10.4.4.1. Kuzeydoğu cephesi (A2, C1, A1 binaları)

Şekil 3.5.10.4.4.2. Kuzeydoğu cephesi (A2, C1, A1 binaları)

Şekil 3.5.10.4.4.3. Kuzeydoğu cephesi A2 binası

Şekil 3.5.10.4.4.4. Kuzeydoğu cephesi A1 blok

Şekil 3.5.10.4.4.5. Kuzeydoğu cephesi A2 binası

Şekil 3.5.10.4.4.6. Kuzeydoğu cephesi A2 ve C1 binası

Şekil 3.5.10.4.4.7. Kuzeydoğu cephesi A1 binası zemin ve 1. kat

Şekil 3.5.10.4.4.8. Kuzeydoğu cephesi C1 binası

3.5.10.4.5. Avlu Cepheleri

Damga Matbaası'nın avlu cephelerinden A1, A2, A3, A4, A5 ve B3 bina cepheleri iki katlı; B1, B2 ve C1 bina cepheleri ise tek katlıdır.

Kuzeybatı Cephesi: 31.29 m uzunluğundaki kuzeybatı cephesi A5, B1 ve A1 Blokların cephelerinden oluşmaktadır. Penceresi olmayan A5 binası cephesi, +8.94 kotundaki ahşap çatı saçağı ile tamamlanır. B1 binası zemin katında, +2.05 kotundaki pencere 1.18 x 1.62 m boyutlarında ve demir parmaklıklıdır. Bu pencerenin yanında sonradan kapatılmış bir pencereni izleri görülmektedir. 1. katta, ortada bir kapı, iki yanda birer pencere yer alır. 0.89 x 2.59 m boyutlarındaki kapının önünde, +4.62 kotunda, 0.43 x 1.44 m boyutlarında, demir parmaklıklı bir balkon bulunmaktadır. Balkon kapısının üzerinde +7.64 kotunda, 0.70 x 0.63 m boyutlarında, oval bir tepe penceresi vardır. Ahşap doğramalı pencereler, +5.35 kotunda ve 0.80 x 1.68 m boyutlarındadır. Cephenin 1. kat döşemesi seviyesinde 20 cm yüksekliğinde bir kat silmesi vardır. B1 binası cephesi, bloğu örten ahşap beşik çatının, ahşap saçağıyla tamamlanmaktadır. Bu saçağı, iki adet ahşap destek taşımaktadır. A1 binası cephesinde, zemin katta 6 adet pencere ve 2 adet kapı yer almaktadır. Kapılar basık kemerli ve küfeki sövelidir Kapıların biri özgün ahşap doğramalı, diğeri muhdes demir doğramalıdır. Kapıların ikisinin de üzerinde kitabe boşluğu vardır, ancak geçmişte kitabe olduğuna dair bir iz yoktur. Pencerelerden 3 tanesi +0.66 kotunda, küfeki söveli ve demir şebekelidir. 2 tanesi 1.02 x 2.99 m boyutlarındaki pencerelerin 3'ü sonradan 1.02 x 1.30 m boyutlarına küçültülmüştür. Zemin kattaki diğer 3 pencere +1.76 kotunda, 1.02 x 1.90 m boyutlarında küfeki söveli ve demir şebekelidir. A1 binası cephesinin 1. katında 9 adet pencere vardır. +5.22 kotundaki pencereler, 1.02 x 1.90 m boyutlarında, küfeki sövelidir. Bu pencerelerden 3 tanesi kagir dolgu ile kapatılmış, 6 tanesi demir şebekelidir. A1 binasının, B1 binası ile bitişik köşesinde, 1. kat hizasında yer alan, mermer, 3 bloklu ve balkonlu kuş evi, ince işçiliğiyle Osmanlı dönemi kuş evlerinin bir örneğidir. 81 cm kalınlığındaki özgün saçak silmesiyle tamamlanan A1 binası cephesinde iki adet yağmur oluğu mevcuttur. Ayrıca cephenin sağ köşesinde, muhdes bir demir merdiven, cepheye monte edilmiş durumdadır.

Şekil 3.5.10.4.5.1. B1 binası avlu cephesi

Şekil 3.5.10.4.5.2. B1 ve A1 binaları avlu cephesi

Şekil 3.5.10.4.5.3. A1 binası Baskı Öncesi giriş kapısı

Şekil 3.5.10.4.5.4. A1 binası Ambar giriş kapısı

Şekil 3.5.10.4.5.5. A1 binası cephesindeki kuş evi

Güneybatı Cephesi: 30.85 m uzunluğundaki güneybatı cephesi, B3 ve A4 binalarının cephelerinden oluşmaktadır. B3 binası cephesinde, zemin kat ve 1. katta ikişer adet pencere yer alır. Zemin kat pencereleri +1.76 kotunda, 1.02 x 1.90 m boyutlarında, küfeki söveli ve demir şebekelidir. 1. kat pencereleri +5.22 kotunda, 1.02 x 1.90 m boyutlarında, küfeki sövelidir. Pencerelerden birinin önünde, 1. katı avluya bağlayan, muhdes demir merdiven yer almaktadır. Bu pencerenin demir şebekesi kaldırılmış olup, kapı olarak kullanılmaktadır. Diğer pencere ise muhdes demir parmaklıklıdır. A4 binası cephesinde zemin katta 10 adet pencere, 1 adet kapı vardır. Kapının üzerindeki kitabe kazınmıştır. +1.76 kotundaki, 1.02 x 1.90 m boyutlarındaki pencereler, küfeki söveli ve demir şebekelidir. A4 binasına bitişik iki adet kagir muhdes yapı vardır: Kafeterya ve Ofis. A4 binası zemin kat pencerelerinden 1 tanesi ofis yapısının, 5 tanesi kafeterya yapısının içine açılmaktadır. Basık kemerli zemin kat kapısı da küfeki söveli ve ahşap doğramalıdır. A4 binasının 1. katında 11 adet pencere yer almaktadır. +5.22 kotundaki pencereler, 1.02 x 1.90 m boyutlarında, küfeki sövelidir. Bir tanesi kagir dolgusuyla kapatılmış pencerelerin, 7 tanesi özgün demir şebekelidir. 3 tanesi muhdes demir parmaklıklı pencerelerden birinin önünde, avluyu 1. kata bağlayan muhdes bir demir merdiven mevcuttur. A4 binası, +8.94 kotundaki ahşap çatı saçağı ile tamamlanmaktadır.

Şekil 3.5.10.4.5.6. B3 binası cephesindeki muhdes demir merdiven.

Şekil 3.5.10.4.5.7. A4 binası cephesi

Şekil 3.5.10.4.5.7. B3 binası avlu cephesi 1. kat

Şekil 3.5.10.4.5.8. A4 binası giriş kapısı (1A4K)

Şekil 3.5.10.4.5.9. Avludan A4 binasının 1. katına çıkan muhdes demir merdiven

Şekil 3.5.10.4.5.10. A4 binası 1.kat

Güneydoğu Cephesi: 27.22 m uzunluğundaki güneydoğu cephesi, B2 ve A3 binalarının cephelerinden oluşmaktadır. B2 binası cephesi tek katlı olup, cephede bir adet, muhdes demir doğramalı kapı yer almaktadır. Tamamı sıvalı olan cephe, +5.09 kotundan +5.43 kotuna çıkıp tekrar +5.09 kotuna inen tek kademeli bir kalkan duvarla sona erer. A3 binası cephesinde, zemin katta 1 adet kapı, 8 adet pencere vardır. Basık kemerli kapı, küfeki söveli ve ahşap doğramalıdır. Kapının üzerindeki kitabe kazınmıştır. Pencereler +1.76 kotunda, 1.02 x 1.90 m boyutlarında, küfeki söveli ve demir şebekelidir. 1. katta yer alan 9 pencere +5.22 kotunda, 1.02 x 1.90 m boyutlarında, küfeki söveli ve demir şebekelidir. 81 cm kalınlığındaki özgün saçak silmesiyle tamamlanan A3 binası cephesinde, üç adet yağmur oluğu vardır.

Şekil 3.5.10.4.5.11. B2 binası avlu giriş kapısı

Şekil 3.5.10.4.5.12. A3 binası avlu cephesi

Şekil 3.5.10.4.5.13. A3 blok avlu giriş kapısı

Kuzeydoğu Cephesi: 30.85 m uzunluğundaki kuzeydoğu cephesi, C1 ve A2 binalarının cephelerinden oluşmaktadır. C1 binası cephesi tek katlı olup, cephede bir adet pencere ve bir adet kapı yer almaktadır. +2.02 kotundaki pencere, 0.46 x 1.18 m boyutlarında, demir doğramalıdır. C1 binasının üzerinde, muhdes saçak altında, havalandırma ünitesi bulunmaktadır. A2 binası cephesi, zemin katta 1 adet kapı, 8 adet pencere yer alır. Basık kemerli kapı küfeki söveli ve muhdes demir doğramalıdır. Kapının üzerinde yer alan kitabede, "Meskukat Müzesi" yazmaktadır. +1.90 kotundaki pencereler 1.02 x 1.90 m boyutlarında,

küfeki söveli ve demir şebekelidir. A2 binası 1. kattaki pencereler 9 adet olup, ortada bir dikdörtgen pencere, yanlarda yaklaşık kare şeklinde birer pencere olmak üzere 3'lü modüller şeklinde dizilmişlerdir. +5.22 kotundaki pencerelerden ortadakiler 1.02 x 1.90 m boyutlarında, yanlardakiler ise 1.02 x 1.09 m boyutlarındadır. Tüm pencereler küfeki söveli ve demir şebekelidir. 2 adet kare pencerede, iç mekândaki muhdes havalandırma kanalları, cepheye çıkmaktadır. Bu nedenle bu pencerelerde doğrama ve şebeke yoktur. 81 cm kalınlığındaki özgün saçak silmesiyle tamamlanan cephede 3 adet yağmur oluğu vardır.

Avlu cephelerinin özgün durumu sıvalı olup, sıvalar büyük oranda hasarlıdır. Cephelerin bazı bölümlerinde muhdes sıva tamirleri mevcuttur. Cephelerde duvar dokusu kaba yonu taş duvarlıdır. Yer yer iki tuğladan oluşan hatıl sıraları varsa da, bu hatıllar düzgün bir dizilişte değildir. B1, C1 ve B2 binalarının cephelerindeki, diğer blok cephelerinden farklı kalın sıva tabakası; bu binaların diğerlerinden daha sonraki bir dönemde yapıldığını göstermektedir. Bazı noktalarda, farklı boyutlarda tuğla ile yapılan onarımlar mevcuttur. Avlu cephelerinin iç duvar ve döşeme hizalarında demir gergiler gözlenmektedir. Cephelerin sıvası dökülen bölümlerinde, doğrama boşluklarının üzerinde tuğla hafifletme kemerleri mevcuttur.

Avlu cephelerinde muhdes elemanlar mevcuttur. Bunlar: A1, A4 ve B3 bina cephelerindeki demir merdivenler ve A2 binası cephesindeki havalandırma kanalıdır. Ayrıca A4 binasına yapışık durumdaki kagir ofis ve kafeterya yapıları, A4 binası cephesinin bir kısmını kapatmaktadır.

Şekil 3.5.10.4.5.11. A2 binası avlu giriş kapısı

Şekil 3.5.10.4.5.12. C1 binası avlu cephesi

Şekil 3.5.10.4.5.11. A2 binası cephesi

Şekil 3.5.10.4.5.12. A2 binası cephesindeki muhdes kapı

Şekil 3.5.10.4.5.14. A2 binası cephesi

3.5.10.5. YAPIM SİSTEMİ

3.5.10.5.1. Döşemeler

Damga Matbaası'nda özgün döşeme çok az yerde kalmıştır. Bodrum kat Giriş Holü'ndeki, yüzeyi düzeltilmiş kaba yonu kayrak taşlardan oluşan döşeme kaplaması özgündür. Kalorifer Dairesi (BA5-1) ile Depo (BA5-2) arasındaki kapının (BA5K3) önünde, küçük bir bölümde özgün mermer döşeme mevcuttur (Şekil 3.5.10.5.1.1). Bu iki bölüm dışında, Bodrum kat muhdes şap kaplamadır. Zemin katta, avluda 1.20 x 1.50 m boyutlarında bir alanda, avlunun özgün mermer döşemesi mevcuttur (Şekil 3.5.10.5.1.2). Bu bölüm dışında, avlu muhdes parke taşı döşelidir. A3 binasında, zemin kattan 1. kata çıkan özgün merdiven, taş basamaklıdır. Merdiven sahanlığının taş kaplaması da özgündür (Şekil 3.5.10.5.1.3).

Damga Matbaası'nın zemin katındaki tüm mekânlar, sonradan yapılan şap kaplama üzerine PVC kaplı olup, sadece Ambar'da (ZA1-1) PVC kaplama yoktur, şap kaplama görülmektedir.

A3 binasının sol yarısı özgün volta döşeme, sağ yarısı ise betonarme döşemedir. Ancak bu değişikliğin hangi tarihte yapıldığına ait bir bilgiye ulaşılamamıştır. A3 binasında, özgün volta döşeme olan bölümdeki ofislerin zemini ahşap kaplama üzeri PVC'dir. Betonarme döşemeli bölümde ise Yemekhane (1A3-10) şap üzerine PVC kaplı, Arşiv (1A3-9) şap üzerine halı kaplıdır.

B3 binasının 1. katı ahşap kaplama üzerine PVC kaplıdır. A4 binasının 1. katında Soyunma Odaları (1A4-2, 1A4-3) ahşap parkedir. Yine A4 binasında Paketleme (1A4-4) zeminindeki parke döşeme, yakın bir zamanda yenilenmiştir. B1 binasının 1. katında Ofisler (1B1-1, 1B1-3) PVC kaplı, Hol (1B1-2) ise 20 x 20 cm boyutlarında mozaik karodur (Şekil 3.5.10.5.1.4).

Şekil 3.5.10.5.1.1. BA5K3 numaralı kapının eşiğindeki özgün mermer döşeme parçası.

Şekil 3.5.10.5.1.2. Avlunun özgün döşemesi.

Şekil 3.5.10.5.1.3. A3 binası merdiveni özgün sahanlık döşemesi.

Şekil 3.5.10.5.1.4. B1 binası,Hol'de (1B1-2) özgün mozaik karo döşeme.

3.5.10.5.2. Duvarlar

Damga Matbaası'nın Bodrum kat dış duvarlarında, dış yüzey kaba yonu taş duvar olup (Şekil 3.5.10.5.2.2), iç yüzeyleri iki sıra tuğla ve bir sıra kesme küfeki taştan oluşan almaşık duvardır (Şekil 3.5.10.5.2.3). 35 x 16 x 3,5 cm boyutlarındaki yassı tuğlaların arasında 4 cm kalınlığında horasan harcı vardır. Kesme küfeki taş sıralarının yüksekliği 30–35 cm arasında değişmektedir. Bodrum katın arka duvarlarının dokusu kaba yonu taş duvardır. Bodrum katta, dış duvar kalınlıkları 140–150 cm arasında değişirken, iç duvar kalınlıkları 55–60 cm arasındadır. 94x94 cm boyutlarındaki kare ayaklar da Bodrum katın önemli taşıyıcı elemanlarıdır. Ayaklar iki sıra tuğla ve bir sıra kesme küfeki taştan oluşan almaşık örgülüdür (Şekil 3.5.10.5.2.4).

Zemin kat ve 1. kat duvarları, özgün binalarda, dış cephelerde ve avlu cephelerinde moloz taş dokulu olup, hatıl sıralarının, özellikle pencere aralarındaki dar duvar bantlarında düzenli olduğu gözlenmiştir (Şekil 3.5.10.5.2.5). Cephelerin köşeleri ise kesme küfesi taşıdır (Şekil 3.5.10.5.2.6). Tüm mekânlarda iç duvarlar sıvalı olduğundan duvar dokusu okunamamaktadır.

Damga Matbaası'nda özgün yapıların zemin kat duvar kalınlıkları, blokları oluşturan dış duvarlarda 120–114 cm arasında değişmektedir. Ancak, dönem eki olan B1ve B3 binalarının duvar kalınlıkları farklıdır. B1 binasının, 1. katının avlu ve kuzeybatı cephesine bakan dış duvarının kalınlığı 25 cm'dir. B3 binasında, zemin kat avlu duvarı 59 cm olup, 1. katta 36 cm kalınlığında; güneybatı cephesine bakan dış duvarı ise, 1. katta, 58 cm'dir. Muhdes bir bina olan C1'de avlu duvarı 52 cm kalınlığındadır. Damga Matbaası'nın zemin kat ve 1. katta iç duvarları A1 binasında 25 cm, A3 binasında 30 cm, A4 binasında ise 73 ve 82 cm kalınlığındadır.

Damga Matbaası'nda özgün yapıların cephelerindeki tuğlalar, 35x16x3,5 cm boyutlarındaki yassı tuğlalardır. B1 binasının, 60 cm aks aralığı olan volta döşemesinde ve B3 binasının avlu duvarında 6x10x20 cm boyutlarındaki tuğlalar kullanılmıştır (Şekil 3.5.10.5.2.7). Yapının tüm cephelerinde çeşitli boyutlardaki tuğlalarla yapılan onarımlar görülmektedir.

Damga Matbaası'nda kullanılan özgün harç, horasan harcıdır. Yapının tüm cephelerinde, bol kıtıklı horasan harcı gözlenmektedir (Şekil 3.5.10.5.2.8). Özellikle güneybatı ve kuzeydoğu cephelerinde yer yer melez harçla onarım yapılmıştır (Şekil 3.5.10.5.2.9).

Yapının özgün sıvası, duvarın taş dokusunu kısmen gösterecek şekilde yapılan ince bir sıva dokusudur. Dış cephelerin ve avlu cephelerinin, özellikle üst kotlarında, özgün sıva dokusu görülmektedir (Şekil 3.5.10.5.2.10). Ancak, güneybatı cephesinde geniş bir yüzeyde çimento esaslı sıva ile yapılan muhdes onarım gözlenmiştir (Şekil 3.5.10.5.2.11). Dönem eki olan B1, B2 ve B3 binalarının dış duvarları, kalın bir sıva tabakasıyla örtülüdür. Sadece B3 binasının güneybatı cephesinde ince bir sıva tabakası olup, kısmen taş dokusu okunabilmektedir.

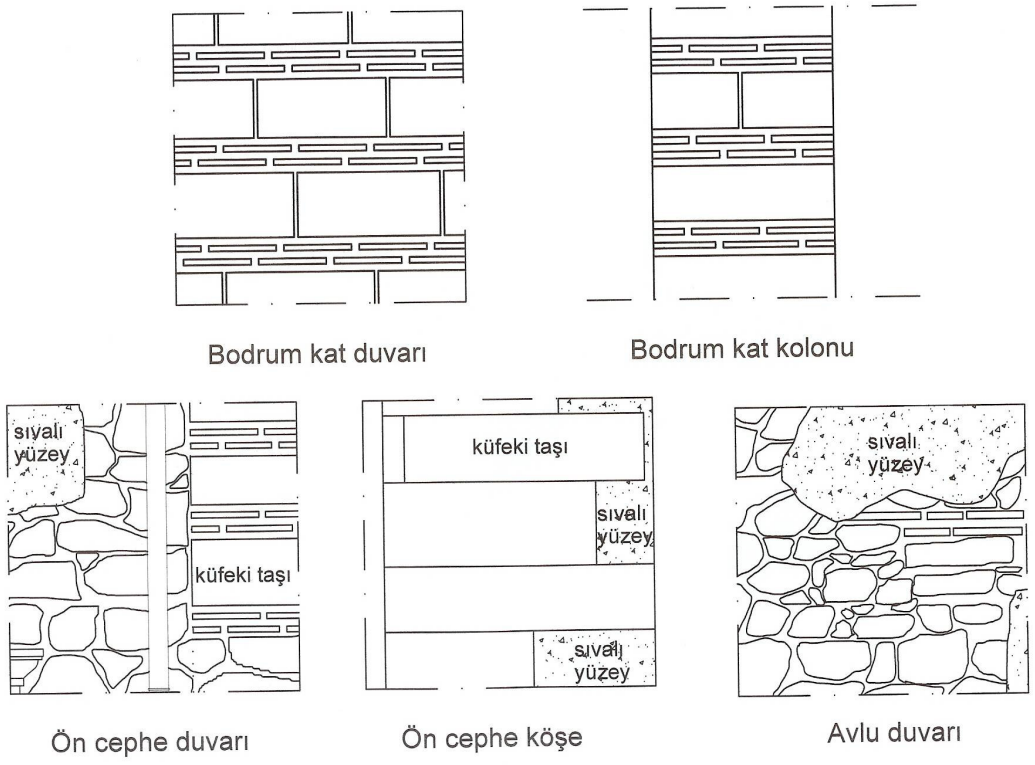

Şekil 3.5.10.5.2.1. Çeşitli bölümlerde Damga Matbaası duvar dokusu.

Şekil 3.5.10.5.2.2. Bodrum kat dış duvarı

Şekil 3.5.10.5.2.3. Bodrum kat iç duvarı

Şekil 3.5.10.5.2.4. Bodrum kattaki ayak

Şekil 3.5.10.5.2.5. Zemin ve 1.kat dış duvarı

Şekil 3.5.10.5.2.6. Zemin ve 1.kat dış duvarı köşe dokusu

Şekil 3.5.10.5.2.7. B3 binası avlu duvarı tuğla duvar örgüsü

Şekil 3.5.10.5.2.8. Özgün horasan harcı dokusu

Şekil 3.5.10.5.2.9. Melez harç dokusu

Şekil 3.5.10.5.2.10. Özgün sıva dokusu

Şekil 3.5.10.5.2.11. Çimento esaslı sıva onarımı

Şekil 3.5.10.5.2.12. B2 binası sıva tabakası

Şekil 3.5.10.5.2.13. B3 binası güneybatı cephesi sıva tabakası

3.5.10.5.3. Örtü Sistemi

Damga Matbaası'nın örtü sistemi, A1, A2, A3 ve A5 binalarında tonoz olup, tonozların üzeri ahşap çatı ile örtülüdür. A4 binasında tonoz örtü olmayıp, sadece ahşap çatı ile örtülüdür.

A1 binasının örtü sistemi, 12 adet haçvari tonozdur. Tonozların üzeri ahşap çatı konstrüksüyonu ile örtülü ve marsilya tipi kiremit kaplıdır. Kırma çatı biçiminde, % 33 eğimli olan A Blok çatısının ortasındaki kalkan duvarın hemen yanında, yaklaşık 1.00 x 1.00 m. boyutlarında, Baskı Öncesi'ndeki (ZA2) ihrak fırınının kâgir bacası yer almaktadır.

A2 binası örtü sistemi 8 adet haçvari tonozdur. Tonozların üzeri ahşap konstrüksüyonlu kırma çatı olup, marsilya tipi kiremit kaplı çatı % 33 eğimlidir (Şekil 3.5.10.5.3.2).

A3 binasında, binanın sol yarısında örtü sistemi volta döşeme, sağ yarısı muhdes betonarme döşemedir. Yapının özgün hali volta döşeme olup, betonarme bölümün hangi tarihteki onarımda inşa edildiği bilgisine ulaşılamamıştır. A3 binasının ahşap konstrüksüyonlu kırma çatısı Marsilya tipi kiremit kaplı olup, % 33 eğimlidir.

A4 binasında örtü sistemi, müze (1A41) ve Soyunma Odaları (1A41-1A43) üzerinde volta döşeme olup, bu üç mekânın üstü ahşap konstrüksüyonlu, marsilya tipi kiremit kaplı, % 33 eğimli kırma çatı ile örtülüdür. Cilt Atölyesi'nin (1A44) üzeri ise, yakın dönemdeki onarım sırasında yenilenmiş, metal gergilerle desteklenmiş, ahşap konstrüksüyonlu asma çatı vardır. Marsilya tipi kiremit kaplı beşik çatı % 33 eğimlidir.

A5 binasının örtü sistemi 6 adet haçvari tonozdur. Tonozların üzeri, ahşap konstrüksüyonlu kırma çatıdır. Marsilya tipi kiremit kaplı çatı % 33 eğimlidir.

B1 binasının çatısı, ahşap konstrüksüyonlu beşik çatıdır. Marsilya tipi kiremit kaplı çatı %33 eğimlidir.

Tek katlı B2 binasının çatısı, ahşap konsrüksüyonlu beşik çatı olup, marsilya tipi kiremit kaplıdır.

B3 binasının örtü sistemi volta döşemedir. Ahşap konstrüksüyonlu kırma çatısı, marsilya tipi kiremit kaplı olup, % 33 eğimlidir.

Tek katlı C1 binasının örtüsü betonarmedir. Oluklu levha kaplı olan çatının yaklaşık 2.20 m üzerinde bir havalandırma ünitesi mevcuttur. Bu ünite, metal konstrüksüyonlu bir saçak ile örtülüdür.

Tonoz örtülü binaların çatı aralarında ahşap konstrüksüyonlu çatıyı taşıyan ahşap dikmeler mevcuttur. Ayrıca çatı aralarının zemini düzlem şeklinde olmayıp, mevcut tonoz konstrüksüyonu görülmektedir. (Şekil 3.5.10.5.3.3-4)

Binaların hepsinde çatı saçağı mevcuttur. A1, A2 ve A3 binalarında, Darphane-i Amire'nin genel saçak karakterini de oluşturan, barok üslupta, yalın ve eğrisel kâgir saçaklıdır. Yassı

tuğlaların taşırmalı teknikle örülüp sıvayla örtülmesi ile oluşturulan saçağın genişliği 50 cm, yüksekliği 81 cm'dir (Şekil3.5.10.5.3.5-6). B3, A4 ve A5 binalarında, 50 cm genişliğinde ahşap saçak mevcuttur (Şekil 3.5.10.5.3.9). B1 binası avlu cephesinde de, 30 cm genişliğinde ahşap saçak ve bu saçağı taşıyan iki adet ahşap destek bulunmaktadır (Şekil 3.5.10.5.3.8). Damga Matbaası'nın tüm saçaklarında yatay dereler mevcuttur.

Şekil 3.5.10.5.3.1. Damga Matbaası çatısı genel görünümü.

Şekil 3.5.10.5.3.2. C blok çatısı,2007

Şekil 3.5.10.5.3.2. A5, B1, A1 binalarının çatı görünüşleri,2007

Şekil 3.5.10.5.3.3. A2 binası çatı arası,2007

Şekil 3.5.10.5.3.4. A2 binası çatı arası,2007

Şekil 3.5.10.5.3.5. Özgün saçak silmesi

Şekil 3.5.10.5.3.6. Saçak silmesinin sıvası dökülmüş bölümü

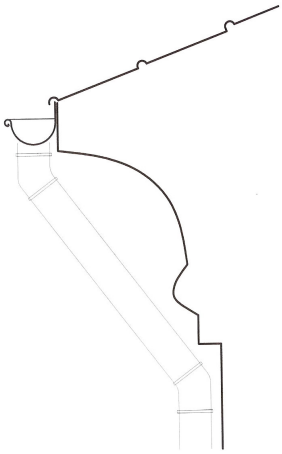

Şekil 3.5.10.5.3.7. Saçak silmesi kesiti

Şekil 3.5.10.5.3.8. B1 binası avlu saçağı

Şekil 3.5.10.5.3.9. A4 binası saçağı

3.5.10.6. YAPI ÖGELERİ

3.5.10.6.1. Kapılar

Damga Matbaası'nda yapıya giriş kapıları (BB1K1 ve ZB2K1) ile avlu kapılarının (ZA1K2, ZA1K3, ZA2K1, ZA3K2 ve ZA4K1) dış cepheleri 31–38 cm. kalınlığında küfeki söveli ve basık kemerlidir. Kapıların kilit taşının üzerinde 14 cm kalınlığında yatay bir söve, 60–65 cm yüksekliğinde kitabe boşluğundan sonra, 19 cm kalınlığında ikinci yatay söve vardır. Avlu kapılarından sadece bir tanesinin (ZA2K1) kitabesi sağlam durumdadır (Şekil 3.5.10.6.1.1). İki kapının (ZA4K1 – ZA3K2) kitabesi ise kazınmıştır. Kapılardan, A1 binası avlu kapısı olan ZA1K2 numaralı kapının doğraması özgün olup (Şekil 3.5.10.6.1.3), diğer doğramalar muhdestir.

Damga Matbaası'nın özgün iç kapı doğraması dövme demirden, 2 cm kalınlığında, milli kapıdır. Kapının bir cephesi düz atkılı iken, doğramanın takıldığı cephe beşik kemerlidir (Şekil 3.5.10.6.1.4).

A3 binasındaki ofis kapıları ahşap doğramalı ve ahşap kasalıdır.

Şekil 3.5.10.6.1.1. A2 binası avlu kapısı

Şekil 3.5.10.6.1.2. A4 binası avlu kapısı

Şekil 3.5.10.6.1.3. A1 binası avlu kapısı

Şekil 3.5.10.6.1.4. Özgün iç kapı

3.5.10.6.2. Pencereler

Damga Matbaası'nda, çeşitli boyutlarda olmak üzere, üç tip pencere vardır. Bu tiplerden ilki yapının özgün penceresi olup, diğerleri sonraki dönemlerde inşa edilmiştir. Tüm pencereler ahşap ve kanatlı doğramalıdır.

Yapının özgün pencere tipi, cephede düz atkılı, 25–28 cm genişlikte küfeki söveli, rozetli demir şebekeli olup, pencere içleri beşik kemerlidir (Pencere No. 1-2-3-4-5). Cephede pencerelerin üzerinde birer yalın, yatay profil yer almaktadır. Çift kanatlı ahşap doğramalı pencereler, demir dövme kapaklıdır (Şekil 3.5.10.6.2.1-2). Bu pencere tipinde, sadece Baskı Atölyesi'nin (ZA23) kuzeydoğu duvarında, alt sırada yer alan 4 adet pencerenin doğramaları farklı, ancak özgündür (Şekil 3.5.10.6.2.3-4). Pencerelerin özgün durumunda mevcut bulunan demir dövme kapaklar, bugün sadece birkaç pencerede kalmıştır. Özgün pencerelerin çoğunluğu 1.02 x 1.90 m boyutlarında olup, aynı niteliklerde 1.02 x 1.09 m, 1.02 x 1.64 m, 1.02 x 2.32 m ve 1.02 x 2.29 m boyutlarında olan pencereler de vardır. Pencerelerin bir kısmı kâgir dolgu ile kapatılmıştır (Şekil 3.5.10.6.2.5). Kapalı pencerelerin bazıları sağır pencere olarak imal edilmiş, bazıları da sonradan kapatılmıştır.

İkinci tip pencere, dış cephede düz atkılı, içte basık kemerlidir pencerelerdir (Pencere No. 6-7). Bu pencereler B3 ve A5 binalarında mevcuttur. B3 binası pencereleri, 1.02 x 1.90 m boyutlarında, sıva söveli ve özgün rozetli demir şebekelidir. A5 binası pencereleri ise 1.08 x 2.35 m boyutlarında, sıvasız ve demir parmaklıklıdır. (Şekil 3.5.10.6.2.6)

Üçüncü tip pencere ise, iç ve dış cephede düz atkılıdır (Pencere No. 8-9-10-11-12-13). A5, B1 ve B3 binalarında bulunan bu pencerelerden, A5 binasında yer alanlar, 1.02 x 2.35 m ve 0.71 x 2.35 m boyutlarında, sıva söveli ve demir parmaklıklıdır (Şekil 3.5.10.6.2.7). B1 binası pencereleri, 1.51 x 1.90 m, 1.18 x 1.62 m ve 0.80 x 1.86 m boyutlarında, sövesiz ve parmaklıksızdır (Şekil 3.5.10.6.2.9). B3 binası pencereleri ise, 0.64 x 1.90 m boyutlarında, sövesiz ve demir parmaklıklıdır.

Şekil 3.5.10.6.2.1. Özgün pencere iç görünüş

Şekil 3.5.10.6.2.1. Özgün pencere dış görünüş

Şekil 3.5.10.6.2.3.Baskı Atölyesi (ZA2-3) kuzeydoğu duvarı pencereleri iç görünüş

Şekil 3.5.10.6.2.4. Baskı Atölyesi (ZA2-3) kuzeydoğu duvarı pencereleri detay

Şekil 3.5.10.6.2.5. Kâgir dolgu ile kapatılmış pencere

Şekil 3.5.10.6.2.6. Dışta düz atkılı içte basık kemerli pencere

Şekil 3.5.10.6.2.7. İç ve dışta düz atkılı A5 binası penceresi iç görünüş

Şekil 3.5.10.6.2.8. İç ve dışta düz atkılı A5 binası pencere ve demir parmaklık dış görünüş

Şekil 3.5.10.6.2.9. İç ve dışta düz atkılı B1 binası pencereleri

Çizelge 3.5.10.6.2.1. Damga Matbaası pencere tipolojisi

PEN. NO.	BOYUT (cm)	DUV. KAL. (cm)	ÖZELLİK	SÖVE	PARMAKLIK	ADET	YERİ	DIŞ GÖRÜNÜŞ	İÇ GÖRÜNÜŞ
6	102 x 190	60 - 36	Cephede düz atkılı içte basık kemerli (Dış yüzeyde)	Sıva söve	Rozetli demir şebeke	7	B3 binası Zemin ve 1. kat		
7	108 x 235	115	Cephede düz atkılı içte basık kemerli	—	Demir parmaklık	2	A5 binası Zemin kat		
8	102 x 235	115	Düz atkılı (Dış yüzeyde)	Sıva söve	Demir parmaklık	4	A5 binası Zemin kat		
9	71 x 235	115	Düz atkılı (Dış yüzeyde)	Sıva söve	Demir parmaklık	1	A5 binası Zemin kat		
10	151 x 190	25	Düz atkılı (Ortada)	—	—	1	B1 binası 1. kat		

* Tüm pencereler ahşap, kanatlı açılan tiptir.

PEN. NO.	BOYUT (cm)	DUV. KAL. (cm)	ÖZELLİK	SÖVE	PARMAKLIK	ADET	YERİ	DIŞ GÖRÜNÜŞ	İÇ GÖRÜNÜŞ
1	102 x 190	140 - 150 119 - 115	Cephede düz atkılı içte beşik kemerli (Dış yüzeyde)	Küfeki söve	Rozetli demir şebeke	183 (11 adet kapalı)	A1-A2-A3 A4 ve A5 binaları Bodrum, Zemin ve 1. kat	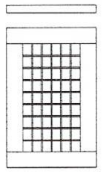	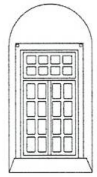
2	102 x 109	119	Cephede düz atkılı içte beşik kemerli (Dış yüzeyde)	Küfeki söve	Rozetli demir şebeke	16	A2 binası 1. Kat	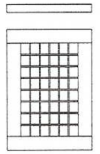	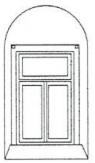
3	102 x 164	119	Cephede düz atkılı içte beşik kemerli (Dış yüzeyde)	Küfeki söve	Rozetli demir şebeke	10	A1 ve A2 binaları 1. Kat	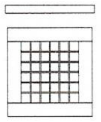	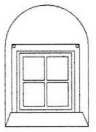
4	102 x 232	115	Cephede düz atkılı içte beşik kemerli (Dış yüzeyde)	Küfeki söve	Rozetli demir şebeke	5 (1 adet kapalı)	A1 binası Zemin kat	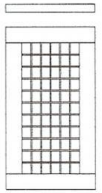	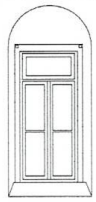
5	102 x 229	113	Cephede düz atkılı içte beşik kemerli (Dış yüzeyde)	Küfeki söve	Rozetli demir şebeke	3 (1 adet kapalı)	A1 binası Zemin kat	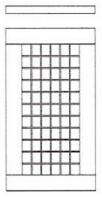	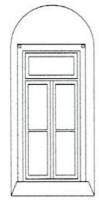

* Tüm pencereler ahşap, kanatlı açılan tiptir.

PEN. NO.	BOYUT (cm)	DUV. KAL. (cm)	ÖZELLİK	SÖVE	PARMAKLIK	ADET	YERİ	DIŞ GÖRÜNÜŞ	İÇ GÖRÜNÜŞ
11	118 x 162	25	Düz atkılı (Ortada)	—	—	2	B1 binası 1. kat		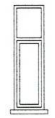
12	80 x 186	25	Düz atkılı (Ortada)	—	—	2	B1 binası 1. kat		
13	64 x 190	106	Düz atkılı (Dış yüzeyde)	—	Demir parmaklık	3	B3 binası Zemin kat	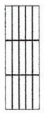	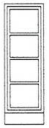

* Tüm pencereler ahşap, kanatlı açılan tiptir.

3.5.10.6.3. Bezeme

Damga Matbaası'nda bezeme ögeleri, pencere ve kapı söveleri, kapı kitabeleri, pencere parmaklıkları ve kuş evleridir.

Yapının pencere ve kapı söveleri küfekidir. Pencere söveleri 25-28 cm genişlikte, profilsiz küfeki taşıdır. Yapının özgün pencerelerinin tümünde küfeki söve mevcuttur. Damga Matbaası'nın dış ve avlu kapıları sövelidir (Şekil 3.5.10.6.3.2). Kapılarda, yan söveler 31-38 cm genişliğinde, profilsiz küfeki taşıdır. Profilli üzengi taşlarının üzerine oturan basık kapı kemerinde küfeki kilit taşı vardır. Kilit taşının üzerinde, aralarında 60-65 cm yüksekliğinde kitabelik bulunan, alttaki 14 cm, üstteki 19 cm kalınlığında, iki adet silme bulunmaktadır (Şekil 3.5.10.6.3.1-3).

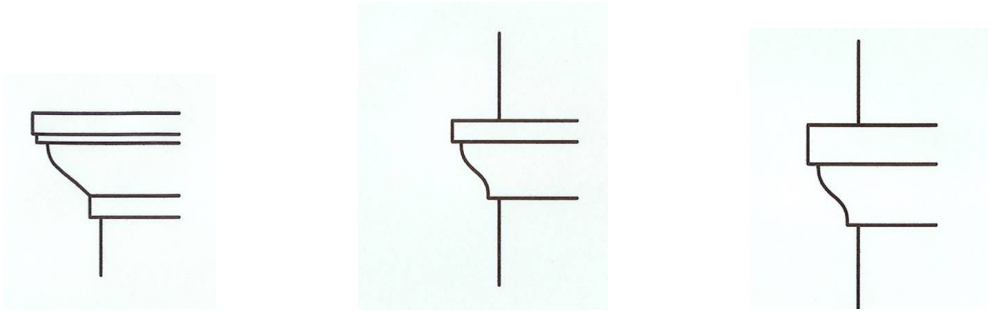

Şekil 3.5.10.6.3.1. Dış ve avlu kapıları kitabe üstü - kitabe altı - üzengi profilleri

Şekil 3.5.10.6.3.2. A2 binası avlu kapısı

Şekil 3.5.10.6.3.3. Kitabe alt ve üst profili

Şekil 3.5.10.6.3.4. A4 binası avlu kapısı kitabesi

Şekil 3.5.10.6.3.5. A3 binası avlu kapısı kitabesi

Damga Matbaası'nda, iki adet dış kapı, dört adet avlu kapısı olmak üzere, altı adet kitabeli kapı vardır. Dış kapılarda (BB1K1 ve ZB2K1) kitabe yeri mevcut olmasına rağmen, kitabe izi yoktur. Yapıda sadece A2 binası avlu kapısında (ZCK1) kitabe sağlam durumdadır (Şekil 3.5.10.6.3.2). Bu kitabede "Meskûkât Müzesi" yazılıdır. A3 ve A4 binaları avlu kapılarında (ZA3K2 ve ZA4K1) mevcut kitabeler kazınmıştır[*], ancak okunabilmektedir (Şekil 3.5.10.6.3.4-5). İki kitabede de "Damga Nezareti" yazılıdır. Ayrıca, kesin olmamakla birlikte, 1279 (1862-63)? tarihi okunabilmektedir. A1 binasının avlu kapısında (ZA1K2) ise, kitabe yeri olmasına rağmen, izi yoktur.

Damga Matbaası'nın özgün pencereleri, rozetli demir şebekelidir. Şebeke, 2x2 cm boyutlarında demir profillerden meydana gelmiş olup, düşey profillerin yatay profillere oturması sistemi ile oluşturulmuştur. Düşey ve yatay profillerin birleştiği noktalarda, 2,5 cm çapında, yuvarlak, demir rozetler vardır.

Şekil 3.5.10.6.3.5. Özgün demir şebeke

Şekil 3.5.10.6.3.6. Özgün Demir şebeke detayı

[*] Arma,Tuğra ve Saltanat Resimlerine Dair Kararname / 31.05.1341(1925) / 2085
T.C. Dahilinde … Tuğra ve Methiyelerin Kaldırılması Hakkında Kanun / 28.05.1927 / 1057
(Çiftçi, 2004, 354)

Damga Matbaası'nda iki adet kuş evi vardır. Kuş evleri güneydoğu cephesinde A2 binası üzerinde, avluda A1 binası cephesinde yer almaktadır. Kuşların barınmaları amacıyla yapılan kuş evleri, Osmanlı mimarisinde dini, resmi ve sivil yapılarda sıkça kullanılan, maket niteliğinde kabartmalı ya da duvara oyulan bir mimari elemandır. Kuş evleri, yapıların rüzgâra kapalı ve güneş alan duvarlarında, yüksek kotlara inşa edilirlerdi (Özbilgen,1993,44). İkisi de kabartmalı olan Damga Matbaası kuş evlerinden avluda bulunan, üç bloklu, taş kuş evi, dört katlı ve sivri çatılıdır (Şekil 3.5.10.6.3.5). Avludaki kuş evinin incelikli işçiliğine karşın, güneydoğu cephesindeki oldukça sadedir. Ortası çıkıntılı, iki yanı eğimli olan taş kuş evi, iki katlı ve beşik çatılıdır (Şekil 3.5.10.6.3.6).

Şekil 3.5.10.6.3.5. Avlu kuş evi

Şekil 3.5.10.6.3.6. Güneydoğu cephesi kuş evi

3.5.10.7. Damga Matbaası'nın Koruma Sorunları ve Nedenleri

Darphane-i Amire yapıları içinde kurulduğu günden bu yana özgün faaliyetini devam ettiren tek yapı olan Damga Matbaası'nın yer aldığı bölge, İstanbul'un kuruluşundan beri şehrin merkezini oluşturmuş, bu nedenle zengin bir mimari ve kültürel mirasa sahiptir. Bölgede, tarihi, arkeolojik ve kentsel sit bir arada bulunmaktadır (Ahunbay, 2004, 28). Damga Matbaası'nın Sur-u Sultani içinde yer alması yapının değişime uğramadan günümüze ulaşmasını sağlayan en önemli etkendir. Ayrıca, inşa edildiği günden bu yana özgün üretim faaliyetini sürdürmesi de, yapının özgün kimliğini korumasını sağlayan önemli bir etkendir.

Damga Matbaası günümüze ulaşana değin üç ayrı dönemde yapılan inşa faaliyetleri sonucunda kısmi değişikliklere uğramıştır. İlk dönem, yapının ilk kez inşa edildiği II. Mahmud Dönemi'nde (1809-1839) gerçekleştirilen yapım faaliyetidir. Bu dönemde, Damga Matbaası'nın ana binalarını oluşturan A1, A2, A3, A4 ve A5 binaları inşa edilmiştir. Daha sonra bu bloklar arasında kalan boşluklara inşa edilen B1 ve B2 binalarındaki kademeli kalkan duvarların karakteri, B3 binasının avlu duvarının delikli tuğladan oluşan duvar örgüsü, bu blokların dış cephedeki taş dokularının diğer bloklardan farklı olması, ikinci bir yapım döneminin izleri olduğu düşünülmektedir. Ancak, bu tez çalışması kapsamında, söz konusu ikinci dönem eklerinin inşa edildikleri tarihe ilişkin bir bilgiye ulaşılamamıştır. C1 binası ise, 3. yapım dönemi olarak nitelendirebileceğimiz, daha geç bir dönemde inşa edilmiştir. 1939 tarihli A2 binası fotoğrafında, C1 binasının henüz mevcut olmadığı görülmekte, böylece yapının 1939'dan sonraki bir tarihte inşa edildiği anlaşılmaktadır.

Şekil 3.5.10.7.1. 1939 yılı, A2 binası fotoğrafı (Tanyeli, 1996)

Damga Matbaası'ndaki koruma sorunlarının nedenleri, yapıda süregelen faaliyetin neden olduğu değişiklikler, yapım tekniği ve strüktür bozulmaları ile malzeme bozulmaları olmak üzere üç başlık altında incelenmiştir.

3.5.10.7.1. İnsanların Neden Olduğu Hasarlar

Damga Matbaası'nda, yapıda süregelen faaliyetin neden olduğu değişiklikler mevcuttur. Yapı özgün niteliklerini büyük ölçüde korumuş olsa da; üretim sistemlerinin zaman içinde değişmesi, yapıyı yeni üretim şartlarına uygun hale getirebilmek için değişiklikler yapılmasına neden olmuştur.

Bodrum kattaki Giriş Holü'nün (BB1) Damga Matbaası'nın ana girişi olarak kullanılması nedeniyle, buradaki özgün merdivenin üzerine, ahşap konstrüksüyonlu bir bekçi odası inşa edilmiştir.

A1 binasında yer alan, B1 binasının 1. katına ulaşmayı sağlayan merdiven ve A1 binasının 1. katını oluşturan kâgir döşeme özgün olmayıp, B1 binasının inşa edildiği dönemde yapıya ilave edilmiştir.

A2 binasına yeni baskı makinesinin yerleştirilebilmesi amacıyla, 2002 yılında betonarme kaide yapılmıştır. Konuyla ilgili, 10.06.2002 tarihli[*] raporda, yapının zemininde çökmelerin olduğu, baskı makinesinin de sağlam bir zemine oturması gerektiği için, yapının özgün strüktüründen ayrı çalışan bir beton kaide yapılacağı belirtilir. Raporda, blokajlı betonla yapının zeminini doldurarak üzerine 20 cm mıcır döküleceği ve 50 cm kalınlığında betonarme kaide inşa edileceği yazmaktadır. Bu tarihi takiben kaide inşaatı yapılmıştır.

A2 binasında, günümüzde Baskı Atölyesi olarak kullanılan mekânın avluyla direkt ilişkisini sağlamak amacıyla, avlu cephesindeki ZA2P15 numaralı pencerenin altına açılan kapı, yakın bir dönem ilavesi olmamakla birlikte, özgün olmadığı açıktır. Kapı söveleri ve sövelerin yanındaki duvar kıtıklı horasan sıva dokusu, kapının eski bir ek olduğunu göstermektedir.

[*] Doç. Dr. Cengiz Can, Doç. Dr. Mustafa Zorbozan ve Doç. Dr. İsmail Yüksek tarafından hazırlanan teknik rapor.

A2 binası cephelerinde ve içinde muhdes havalandırma kanalları vardır. Günümüzde Baskı Atölyesi olarak kullanılan A2 binasında, atölyenin iklimlendirilmesi için kurulan sisteme ait havalandırma kanalları, doğramaları ve demir şebekeleri kaldırılmış üç adet pencere boşluğundan cepheye çıkarak, B bloğun çatısındaki havalandırma ünitesine bağlanmaktadır.

A5 binasındaki Cilt Atölyesi'nin (ZA5-4) 1. katı mekânın özgün halinde asma kat olup, 3.95 m genişliğindedir. Büyük olasılıkla, 20. yüzyılda oluşan mekân ihtiyacı neticesinde, 1.katın asma döşemesi genişletilmiş, zemin katta yer alan 9 adet muhdes demir dikmeyle taşınarak tam kat haline getirilmiştir.

Damga Matbaası'nın avlusunda, A5 binasıyla bitişik durumda olan, tek katlı, kâgir kafeterya ve ofis yapıları sonradan yapılmıştır. Bu yapılar A5 binasındaki altı adet, B3 binasındaki bir adet pencerenin önünde yer almaktadır. Avluda bulunan, tek katlı, prefabrike sendika odası da muhdes bir yapıdır. Ayrıca avluda, B3 ve A4 binalarının 1. katlarına çıkan, demir konstrüksüyonlu merdivenler, avluyla doğrudan bağlantı sağlamak amacıyla ilave edilmiş muhdes elemanlardır.

Atölyelerde zeminden kaynaklanan toza engel olabilmek amacıyla ve kullanım kolaylığı nedeniyle, yapının döşeme kaplamalarının büyük bir kısmı yenilenerek zemine şap dökülmüş ve üzeri PVC kaplanmıştır. Bu nedenle, Damga Matbaası'nda çok az yerde özgün döşeme kaplaması görülmektedir.

Damga Matbaası'nın ısıtma sisteminin yenilenmesi, elektrik tesisatına yeni ihtiyaçlar çerçevesinde ilaveler yapılması, yapıya kamera ve yangın ihbar sistemlerinin kurulması nedeniyle, yapının tüm duvarlarında muhdes tesisat boruları ve kablolar mevcuttur.

Şekil 3.5.10.7.1.1. Giriş Holü'ndeki (BB1-1) muhdes bekçi odası

Şekil 3.5.10.7.1.2. A1 binasındaki muhdes merdiven.

Şekil 3.5.10.7.1.3. A2 binası muhdes kapı

Şekil 3.5.10.7.1.4. A2 binası cephesinde muhdes havalandırma kanalları

Şekil 3.5.10.7.1.5. A2 binası içindeki muhdes havalandırma kanalları

Şekil 3.5.10.7.1.6. A4 binası zemin katı genel görünüş

Şekil 3.5.10.7.1.7. A4 binası 1. kat döşemesi

Şekil 3.5.10.7.1.8. Avludaki muhdes kagir yapı

Şekil 3.5.10.7.1.9. Avludaki muhdes prefabrike yapı

Şekil 3.5.10.7.1.10. Avludan B3 binasının birinci katına çıkan merdiven

Şekil 3.5.10.7.1.11. Damga Matbaası'nın muhdes tesisat boruları

3.5.10.7.2. Doğal Afetler Sonucu Oluşan Hasarlar

Damga Matbaası'ndaki yapım tekniği ve strüktür bozulmalarına genellikle depremler neticesi oluştuğu düşünülmektedir. 1999 depreminde yapının bir bölümünün hasar gördüğü bilinmektedir. Bu doğrultuda, 1894 İstanbul depremi de araştırılmış, ancak kesin bir neticeye ulaşılamamıştır (Bkz. s.162).

Damga Matbaası'nda kâgir yığma konstrüksüyonlu binaların özgün taşıyıcı sistemi, genel olarak korunmuştur. Taşıyıcı sisteme yapılmış, günümüzde mevcut olan en eski tarihli ekleme, bodrum katta yer alan Depo'da (BA5-2), mekânın sağ alt köşesindeki haçvari tonoza takviye amacıyla yapılan, 1.75 m genişliğinde, tuğla konstrüksüyonlu kemerdir (Şekil 3.5.10.7.2.1-2)

Damga Matbaası'nda, taşıyıcı sistemin değişikliğe uğradığı tek bölüm, A3 binasındaki betonarme döşemeli bölümdür (Şekil 3.5.10.7.2.3). Çalışmamız kapsamında, bu değişikliğin neden ve ne zaman yapıldığına dair bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak tahminimiz, 20. yüzyılda bu bölümün, bir nedenle hasar gördüğü ve döşemelerinin betonarme olarak yenilendiği yönündedir. 20. yüzyılda inşa edilen C1 binası da, Damga Matbaası'nın genel karakterine aykırı olarak, betonarme döşemelidir.

A1 binasındaki Ambar'da (ZA1-1) ve C Blok'ta Baskı Atölyelerindeki (ZA2-3 ve ZA2-4) özgün demir gergilerin üstünde yer alan çelik profiller sonradan eklenmiştir. 1999 depreminde yapının zarar görmesi sonucunda, +4.27 kotundaki 5x5 cm kesitli, özgün demir gergilerin üzerine, +4.58 kotunda, 12 cm'lik I profiller eklenerek yapının örtü sistemi desteklenmiştir (Şekil 3.5.10.7.2.4).

A4 ve A5 binalarının özgün durumlarında, Damga Matbaası'nın özgün çatı saçağının bu binaların saçaklarında da mevcut olduğu, ancak sonraki bir onarım sırasında bu saçağın kaldırıldığı, binalar üzerindeki izlerden anlaşılmaktadır (Şekil 3.5.10.7.2.5-6).

Şekil 3.5.10.7.2.1. A5 binası bodrum kat takviye kemeri

Şekil 3.5.10.7.2.2. A5 binası bodrum kat takviye kemeri

Şekil 3.5.10.7.2.3. A3 binası betonarme döşemesi

Şekil 3.5.10.7.2.4. A2 binası özgün ve çelik gergiler

Şekil 3.5.10.7.2.5. A5 binası özgün saçak izi

Şekil 3.5.10.7.2.6. A4 binası özgün saçak izi

3.5.10.7.3. Uzun Süreli Doğal Etkenler Sonucu Oluşan Hasarlar

Damga Matbaası'ndaki malzeme bozulmaları, uzun süreli doğal etkenler neticesinde oluşmuştur. Ayrıca dış nedenlerden hava kirliliği de malzeme bozulmalarında etkilidir.

Damga Matbaası'nın cephelerinde sıvalar büyük oranda dökülmüştür. Cephelerdeki taş ve tuğlalarda yer yer yüzey kayıpları mevcuttur. Saçaklarda sıva dökülmeleri gözlenmektedir.

Pencere doğramalarının bazılarında özgün demir şebekeler sökülmüş, yerlerine muhdes demir parmaklıklar takılmıştır. Pencerelerin bir kısmında muhdes tel kafesler mevcuttur. Özgün demir şebekelerin hemen hepsinde korozyon etkileri gözlenmektedir.

Bazı kapılarda kapı doğramaları ahşap doğramalar ile yenilenmiştir. Bazı kapılarda ise, kullanım kolaylığı nedeniyle, özgün demir doğramanın önüne muhdes ahşap doğrama ilave edilmiştir.

Yapıdaki yağmur oluk ve derelerinin bazıları hasarlıdır. Ayrıca, cephelere çok sayıda aydınlatma elemanı takılmıştır.

Şekil 3.5.10.7.3.1. Muhdes pencere parmaklığı

Şekil 3.5.10.7.3.2. Muhdes kapı doğraması

Şekil 3.5.10.7.3.3. Hasarlı dere

3.5.10.8. Restitüsyon Önerisi

Damga Matbaası'ndaki çalışma, analitik inceleme ve gözleme dayanarak gerçekleştirilmiştir. Yapının görülebilen ve içine girilebilen bölümlerinde ölçü alma, gözlem ve inceleme sonucunda bir restitüsyon önerisi geliştirilmiştir (Şekil 3.5.10.8.1.)

Damga Matbaası A1, A2, A3, A4 ve A5 binaları, Darphane-i Amire'nin 19. yüzyıl başındaki yapım sürecinde inşa edilmiştir. Kâgir yığma konstrüksüyonlu binaların beden duvarları kaba yonu taş ile yer yer iki sıra tuğla hatıllı olup, örtü sistemleri haçvari tonozdur. Sadece A4 numaralı binada tonoz örtü mevcut olmayıp, yapı ahşap çatı ile örtülüdür. Bunun dışında binadaki tüm cephe kotları ve detaylar diğer binalarla aynıdır. Diğer binalardan farklı olarak, A4 ve A5 binalarında günümüzde özgün saçak silmesi mevcut olmamasına rağmen, geçmişte var olduğunu gösteren izler vardır. Yukarıda anlatılanlar, özgün durumunda A4 binasının diğer binalar gibi tonoz örtülü olduğunu, daha sonraki bir dönemde tonoz örtünün kaldırılmış olabileceğini düşündürmektedir. Bu doğrultuda 1894 İstanbul depremi araştırılmış ancak net bir kanıta ulaşılamamıştır[*].

Damga Matbaası'ndaki B1, B2 ve B3 binaları daha sonraki bir yapım döneminde ilave edilmiştir. Söz konusu binaların özgün binalarla birleştikleri bölümlerdeki duvar dokularının farklılığı, bu binaların daha sonraki bir dönemde inşa edildiğini göstermektedir. B3 binasındaki sıva dökülmesi binanın duvarının tuğla dokusunu ortaya çıkarmıştır. 6x10x20 cm boyutlarındaki tuğlaların aynıları, B1 binasındaki volta döşeme tavanda da görülmektedir. Ayrıca söz konusu binaların cephelerindeki kalın sıva tabakası da, farklı dönem yapısı olduklarının bir kanıtıdır. Çalışma kapsamında bu yapıların hangi tarihte yapıldığına ait bir belge veya bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak, 1939 tarihli fotoğraflarda B2 binasının görülüyor olması, yapıların bu tarihten önce inşa edildiğini göstermektedir. Bu yapıların yakın dönem eki olmamaları ve mimari detaylarının, büyük oranda, özgün yapılarla benzer olması, bu çalışma kapsamında B1, B2 ve B3 binalarının "nitelikli dönem eki" olarak nitelenmesine neden olmuştur.

[*] Bir kaynakta, 1894 İstanbul depreminde "… Meskukat ve Kupon İdaresi binalarını hasarı fazladır" ifadesi yer almaktadır (Ürekli, 2000, 52). Bu konuda kesin bir kanıt bulunamamış olmasına rağmen, "Meskukat ve Kupon İdaresi" ile Darphane-i Amire yapıları ve Damga Matbaası'ndan söz ediliyor olması olasıdır. Ayrıca bu depremde Aya İrini Kilisesi'nin ağır hasar gördüğü (Öztin, 1994, 99) ve Topkapı Sarayı surlarının hasar gördüğü (Ürekli, 2000, 53) bilinmektedir. Yapının yakın çevresinde oluşan hasarlar, Damga Matbaası'nın da bu depremden etkilenmiş olabileceğini göstermektedir.

A4 binasının asma katının volta döşemeli olması, asma katın daha sonra ilave edilmiş olabileceğini düşündürmektedir. B1 ve B3 binalarında mevcut olan volta döşemenin boyutlarının, A4'ün asma katındaki volta döşeme ile aynı olması, bu ilavenin B1, B2 ve B3 binalarının inşa edildiği dönemde yapılmış olabileceğini akla getirmektedir.

A1 ve A2 binaları arasında yer alan tek katlı, betonarme konstrüksüyonlu C1 binası, 20. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilmiş, niteliksiz ve muhdes bir yapıdır. 1939 tarihli fotoğrafta bu yapının mevcut olmadığı görülmektedir (Şekil 3.5.10.8.6). Ayrıca, avludaki üç adet muhdes yapı da geç dönem ekleridir (Şekil 3.5.10.7.1.8-9).

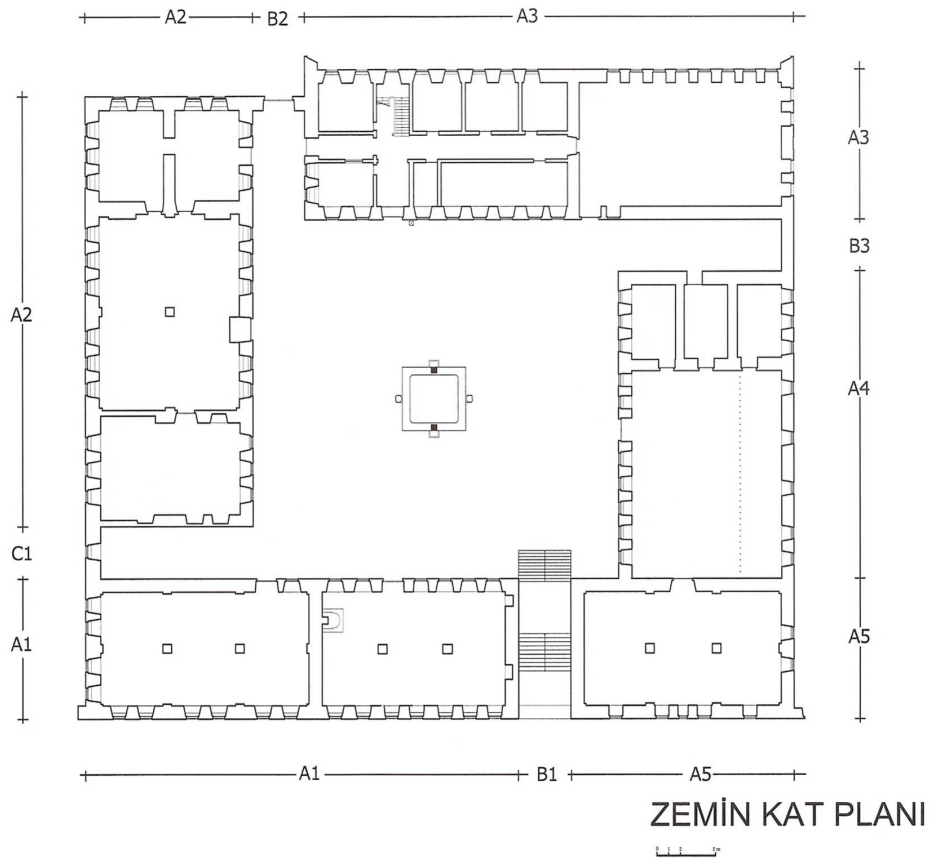

Şekil 3.5.10.8.1. Damga Matbaası, restitüsyon önerisi – zemin kat planı

Şekil 3.5.10.8.2. B1 ve A5 binaları birleşimi

Şekil 3.5.10.8.3. B3 ve A3 binaları birleşimi

Şekil 3.5.10.8.3. B3 binası avlu duvarı

Şekil 3.5.10.8.4. B1 binası volta tavanı

Şekil 3.5.10.8.5. B2 ve A3 binaları avlu cepheleri (1939)

Şekil 3.5.10.8.6. A2 binası avlu cephesi (1939)

Şekil 3.5.10.8.7. C1 binası avlu cephesi, 2006.

3.5.10.9. Koruma Amaçlı Müdahale Önlemleri

Bu tez çalışmasından önce ayrıntılı bir çalışma yapılmayan Damga Matbaası'nda, tez çalışması kapsamında, gözleme dayalı analitik bir inceleme yapılmıştır. Damga Matbaası'nın üretim faaliyetine devam eden bir yapı olması, ayrıntılı raspa, analiz ve laboratuar çalışmaları yapılabilmesine engel olmuştur. Yapıdaki iç mekânlarda, duvarların tamamen sıvalı ve badanalı olması, duvar niteliklerinin görülmesini engellemektedir. Yapıda dört adet mekâna girilememiştir. Atık Ambarı (BA1-4) ve Depolar'ın (ZA3-7 ve ZA3-8) malzeme dolu olması bu mekânlarda çalışma yapılmasına engel olmuştur. Müze (1A4-1) de girilemeyen mekânlar arasındadır. Ayrıca bodrum katta, kuzeydoğu cephesine açılan, girilememiş hacimler mevcuttur. Bu mekânların günümüzde kullanılmamaları nedeniyle merdivenlerinin veya uygun bir girişlerinin olmaması buralarda çalışma yapılmasına engel olmuştur. Bu bölümlerde detaylı inceleme yapılması gereklidir.

Jürinin önerisi dahilinde, tez kapsamında, restorasyon çalışması yerine Damga Matbaası'na ait koruma amaçlı müdahale önlemlerinin belirtilmesine karar verilmiştir.

İnşa edildiği günden bu yana özgün faaliyetini sürdüren Damga Matbaası, zaman içinde birçok değişikliğe uğramıştır. Bu değişikliklerin bazıları özgün izleri kısmen silmiş olmasına rağmen yapının özgün durumunun algılanmasını engellememektedir.

Saptanabilen özgün nitelikler ile oluşturulan restitüsyon önerisi esas alınarak, öncelikle C1 binası ile avludaki üç adet muhdes yapının kaldırılması önerilmektedir. B1, B2 ve B3 binaları ise, sonradan yapılmış olmalarına karşın, hem yapım sistemleri hem de işlevleri açısından, korunması gerekli niteliklere sahip dönem ekleridir. Ancak, B2 binasının bir geçiş mekânı olarak kullanılması nedeniyle, avluya açılan kapısının (ZB2K2) kaldırılması önerilmektedir.

Avluda bulunan, B3 ve A4 binalarının birinci katlarına çıkışı sağlayan iki adet merdivenden, A4 binasına çıkan merdiven daha eskidir ve yangın merdiveni olarak yapılmıştır. Ancak, hem A4 binasında yeni inşa edilen asansör, hem de B3 binasının birinci katına çıkan merdiven nedeniyle işlevini yitirdiği için kaldırılabilir. B3 binasındaki merdiven ise, birinci katında

mutfak ve yemekhane bulunması nedeniyle gereklidir. Kaldırıldığı takdirde, yemekhaneye ulaşmak için kullanılabilecek tek merdiven, A3 binasında bulunan merdiven olur* ki, tüm Damga Matbaası alanı düşünüldüğünde, bu merdivenin yeterli olmadığı açıktır.

Damga Matbaası'nda, A3 binasının bir kısmında betonarme döşeme mevcuttur. Ayrıca C1 binası da betonarme bir ektir. Betonarme eklerin, mevcut yığma yapıya etkisinin, uzmanlarca incelenmesi sonucunda, bu eklerin kaldırılabilmesi konusunda yöntem belirlenebilecektir. Damga Matbaası'nın 1999 depreminde zarar görmüştür. Bu açıdan öncelikle yapının zemin araştırması yapılarak gerekli ve yeterli müdahalelerin saptanması gerekmektedir.

Yapının bazı bölümlerinde, iç ve dış cephelerde mevcut havalandırma kanalları, yapıya hem görsel hem de yapısal olarak zarar vermektedir. Ancak, yapının günümüzdeki kullanımı, bu kanalların varlığını zorunlu kılmaktadır. Bu konuda farklı çözümlerin araştırılması gerekmektedir.

Damga Matbaası'nda, kullanılan iç mekânlar bakımlıdır. Harabiyetin görüldüğü kısımlar cephelerdir. Cephelerdeki onarımlar sıva onarımı, saçak silmesi onarımı, oluk ve derelerin onarımı ve pencere doğramalarındaki onarımlar olarak sıralanabilir. Ayrıca, tüm cephelerde bulunan muhdes aydınlatma elemanları, yapısal zararlara neden olmamaları için, kaldırılmalıdır.

Kuzeybatı Cephesi'nde, sıvaları dökülmüş olan kısımlarda sıva yenilemesi gereklidir. A5 binasında, bir onarım sırasında kaldırılan saçak silmesi tekrar yapılmalıdır. A1 binasında yağmur oluklarının sayısı yeterli olmakla birlikte bazıları hasarlıdır ve yenilenmelidir. A5 binasında bulunan bir adet yağmur oluğu yetersizdir, oluk ilavesi yapılmalıdır. Kuzeybatı cephesindeki pencere doğramaları iyi durumdadır, ancak korozyonlu demir parmaklıklara temizleme ve koruma amaçlı bakım gerekmektedir.

Güneybatı Cephesi'nde, sıvaları dökülmüş, özellikle A4 binası cephesindeki bir bölümde çimento esaslı sıva olduğu görülmektedir. Çimento esaslı sıva yapılmış bölümlerde raspa

* Mayıs 2007'deki incelemede, Damga Matbaası A4 binasındaki, birinci kata çıkan merdivenin kapatıldığı görülmüştür.

yapılarak, yapının özgün sıvasının analizi yapılarak, bu malzeme ile tüm cephede yeni sıva yapılmalıdır. A4 ve A5 binalarında mevcut olmayan saçak silmesi tekrar yapılmalıdır. Cephedeki yağmur oluklarının sayısı yeterlidir, ancak bazıları kırık olduğu için onarılmalıdır. Tüm cephedeki saçak dereleri de hasarlı olup, yenilenmelidir. Pencere doğramaları iyi durumdadır, ancak korozyonlu demir parmaklıklara temizleme ve koruma amaçlı bakım gerekmektedir.

Güneydoğu Cephesi'nde, A3 binasının, Darphane-i Amire G avlusu'na bakan cephesini kısmen kapatan 13.40 x 2.60 m boyutlarındaki metal tabela kaldırılmalıdır ZA3P9 numaralı, özgün niteliklerini yitirerek genişletilmiş pencere özgün haline döndürülmelidir. Cephedeki sıvaları dökülmüş olan kısımlarda sıva yenilemesi gereklidir. A3 binasında oluk sayısı yeterlidir, ancak bazıları hasarlı olduğu için yenilenmelidir. Pencerelerdeki korozyonlu demir parmaklıklara temizleme ve koruma amaçlı bakım gerekmektedir.

Kuzeydoğu Cephesi'nde sıvası dökülmüş bölümlerde sıva yenilemesi yapılmalıdır. BA1P1 ve BA1P2 numaralı pencereler değişikliğe uğramış, ancak özgün ölçüleri cepheden okunabilmektedir. Ayrıca BA1P2 numaralı pencerenin üst sövesi ve pencere üzerindeki yatay profilde çatlaklar vardır. Bu iki pencere özgün hallerine göre onarılmalıdır. Cephedeki yağmur oluklarının sayısı yeterlidir, ancak bazıları hasarlı olduğu için yenilenmelidir. Tüm cephedeki pencerelerin korozyonlu demir parmaklıklara temizleme ve koruma amaçlı bakım gerekmektedir.

Avlu cephelerinde A4 binasına bitişik olan muhdes yapılar cepheye zarar vermektedir. Ayrıca A4 binasının 1. katına çıkan merdiven, B3 binasında ikinci bir merdiven mevcut olduğu ve A4 binası içindeki asansör nedeniyle işlevini yitirdiği için kaldırılmalıdır. Tüm cephelerdeki sıvaları dökülmüş bölümlerde sıva yenilemesi yapılmalıdır. Pencerelerin üzerinde bulunan yalın profilli üst başlıkların bazıları kırıktır, onarılmaları gerekmektedir. Tüm cephelerdeki pencerelerin korozyonlu demir parmaklıklara temizleme ve koruma amaçlı bakım gerekmektedir.

Damga Matbaası'nın yeniden işlevlendirilmesinde, Damga Matbaası'nın yapım amacı olan özgün üretim faaliyeti tekrar canlandırılarak, bir teknoloji müzesi oluşturulması

düşünülmelidir. Yapının bazı değişikliklere uğramış ancak genel karakterini yitirmemiş olan atölye mekânları, eski matbaa makinelerinin yerleştirilmesi için uygun durumdadır. Damga Matbaası'nın eski makinelerinin bazıları, Darphane'nin Balmumcu'daki merkez binasında teşhir edilmektedir (Ek 3). Matbaa baskı makineleri, kutu çizim makinesi (Mukavva damga pulu kutularının kenar kıvrımını yapar), entertype (Baskı kalıplarının yazılarını oluşturmakta kullanılan kurşun yazı dizgi işlemi yapar) tekrar çalışır hale getirilerek, eski baskı tekniklerini tanıtmak amacıyla baskı yapılabilir. Ziyaretçilere dönük olarak belli aralıkla tekrarlanan baskılar, canlı müzecilik anlayışının da hayata geçirilmesini sağlayacaktır.

Darphane-i Amire'nin sikke üretilen yapılarında aynı anlayışla sikke üretim teknolojilerinin gelişme aşamaları sergilenerek ve para darbı yapılabilir. Sikke basım makinelerinin bazıları halen yerlerinde korunmaktadır. Bazı makineler ise Darphane'nin Balmumcu binasında teşhir edilmektedir(Ek 5). Bu makineler de çalışır hale getirilerek, tüm Darphane-i Amire, özgün üretim teknolojilerinin tanıtıldığı bir "Teknoloji Müzesi" olacaktır.

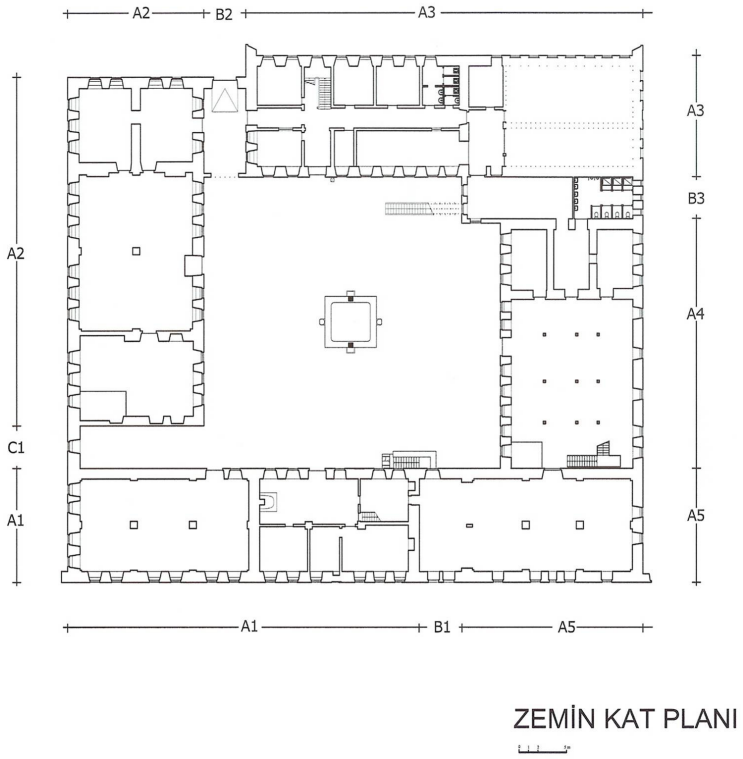

Şekil 3.5.10.8.2. Damga Matbaası, restorasyon önerisi – zemin kat planı

7. SONUÇ ve ÖNERİLER

Para basmak, devlet olmanın simgelerinden biridir. Osmanlı İmparatorluğu'nda para basılan yere "dârphane" adı verilmiş; geniş imparatorluk toprakları, çok sayıda darphane kurulmasını zorunlu kılmıştır. M.Ö. 5. yüzyıldan bu yana para basıldığı bilinen İstanbul Darphanesi, 1453 yılında Osmanlıların İstanbul'u fethinden sonra "Darphane-i Amire" adını almış ve İmparatorluğun merkez darphanesi olmuştur. Osmanlıların İstanbul'da para bastıkları ilk darphanenin yeri, Beyazıt'taki Eski Saray yakınlarındadır. Daha sonra yine Beyazıt'taki bugünkü Simkeşhane'nin yerine taşınarak genişletilen darphanenin tamamen Topkapı Sarayı içine taşınması, 17. yüzyıl sonu ile 18. yüzyıl başına tarihlenmektedir. III. Ahmed döneminde, Darphane-i Amire onarılarak, 1727 yılında yeniden açılışı yapılmıştır. 18. yüzyılda II. Mahmud döneminde, yeni darp teknolojisinin kurulabilmesi için, Darphane-i Amire'de genişletme çalışması yapılmış, bugünkü yapıların bir çoğu o dönemde inşa edilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra da para darbı Darphane-i Amire'de gerçekleştirilmiştir. Darphanenin 1967 yılında yeni binasına taşınmasından itibaren, özgün işlevine devam eden Damga Matbaası dışındaki Darphane-i amire yapıları, bir süre boş kaldıktan sonra çeşitli amaçlarla tekrar kullanılmaya başlanmıştır.

Madeni para rejimine dayanan Osmanlı para sistemi, 1477 tarihine kadar gümüş para basılan mono-metalist dönem ile bu tarihte ilk altın paranın basılmasıyla başlayan bi-metalist dönemi kapsamaktadır. 18. yüzyıla kadar "akçe" olan Osmanlı para birimi, bu yüzyılda "para", 19. yüzyılda ise "kuruş" olmuştur.

Çok sayıda darphanenin kurulduğu Osmanlı İmparatorluğu topraklarında aynı anda 50 darphanede para basıldığı dönemler vardır. Osmanlı darphanelerinin görevleri, para basmanın yanı sıra, maden kalitesinin kontrolü ve sikkelerin yenilenmesi idi. Genellikle maden yatakları çevresinde kurulan darphanelerin yanı sıra imparatoluğun başkentleri olan Bursa, Edirne ve İstanbul'da da mutlaka darphane kurulmuştur. 17. yüzyıla kadar, iki kalıp arasına yerleştirilen metale vurularak sikke basılmış, bu yüzyılda mekanik darp sistemine geçilmiştir. 19. yüzyıl başında bu makineler buhar gücüyle çalıştırılarak, daha ileri bir teknoloji kullanılır hale gelmiş, bu sistemin sadece Topkapı Sarayı içindeki Darphane-i Amire'de kurulabilmesi ise, İstanbul darphanesinin tek darphane olması sonucunu oluşturmuştur. 1967 yılına kadar para basımı Darphane-i Amire'de gerçekleştirilmiştir.

Damga Matbaası'nın bulunduğu Darphane-i Amire, Topkapı Sarayı 1. Avlusu'nda yer alan, Sur-u Sultani'ye komşu, duvarlarla çevrili bir yapılar topluluğudur. Damga Matbaası'nın yanı sıra Darphane Eminliği, Dökümhane, Sikkeken-Teksirhane, Çarkhane, Kalıp Atölyesi ve Alt Avlu yapıları Darphane-i Amire'yi oluşturan yapılardır. Bu yapıların içinde en büyük alanı kaplayan, bu çalışmanın konusunu oluşturan Damga Matbaası'dır. II. Mahmud Dönemi yapısı olan Damga Matbaası, 1845 yılında faaliyete geçmiştir. O günden bu yana devletin her türlü kıymetli evrakını basan matbaa, Darphane-i Amire yapıları içinde, özgün faaliyetini devam ettiren tek yapı olarak önem kazanmaktadır.

Darphane-i Amire, yer aldığı Sur-u Sultani sınırları içinde, Topkapı Sarayı Müzesi ve Arkeoloji Müzesi'nin gelişme alanı içindedir. Darphane-i Amire'de özgün faaliyetini devam ettiren tek yapı olan Damga Matbaası, aynı zamanda Darphane-i Amire'nin en büyük alanı kaplayan yapısıdır. 2006 yılına kadar mimari ve yapısal ölçekte kapsamlı bir çalışma yapılmamış olan Damga Matbaası dışındaki tüm yapılar için hazırlanan rölöve çalışmaları, İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü Arşivi ile Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Arşivi'nde bulunmaktadır. Damga Matbaası'nın mevcut durumunun analitik incelemesini, tarihi araştırmayı ve rölöveyi kapsayan bu çalışma, Darphane-i Amire için yapılmış proje çalışmalarının eksik bir bölümünü tamamlayıcı niteliktedir. Çalışma, Darphane-i Amire'nin tarihçesini, işleyiş şemasını ve yapılarının mimari niteliklerini bir arada incelemektedir.

Damga Matbaası binasının günümüz teknolojileri karşısında, fiziksel olarak yetersiz kaldığı ve değişen üretim sistemlerinin yapıya zarar verdiği bu çalışma sırasında saptanmıştır. Damga Matbaası'nın ihtiyaçlarına cevap verebilecek, daha büyük ve modern bir yapıya gereksinim olduğu açıktır. Ancak Damga Matbaası da özgün haliyle korunmalıdır. Damga Matbaası, üretim sisteminin yapıya verdiği hasarlar giderilip niteliksiz ekler ayıklandıktan sonra onarılmalıdır. Yapının yeniden işlevlendirilmesinde, Damga Matbaası'ndaki özgün üretimin özgün makinelerle canlandırılması düşünülmelidir. Yapıda, zaman içinde, bazı değişiklikler meydana gelmiş ancak, özellikle atölyelerde olmak üzere, yapının özgün karakteri korunmuş durumdadır. Bu nedenle eski matbaa makineleri tekrar yerleştirilebilir. Darphanenin Balmumcu'daki merkez binasında teşhir edilen Damga Matbaası'na ait baskı makineleri yapıya getirilerek, eski sistemde baskı yapılmalıdır. Aynı çalışmanın Darphane-i Amire'nin

diğer yapılarında da gerçekleştirilerek, eski darp teknolojileri kullanılarak para basımı canlandırılmalıdır. Eski darp makinelerinin bir kısmı halihazırda Darphane-i Amire'de korunmaktadır. Bazı makineler ise Darphanenin Balmumcu binasında teşhir edilmektedir (Ek14). Bu makineler Darphane-i Amire'ye getirilerek eski sistemde para basılabilir. Değişik dönemlerde kullanılan makinelerin çalışır hale getirilerek darp teknolojisinin gelişim aşamaları açık olarak görülebilecektir. Böylece Darphane-i Amire yapıları, binaların özgün durumlarında korunmalarının yanı sıra özgün üretim teknolojilerinin canlandırıldığı bir teknoloji müzesi haline gelecektir.

Damga Matbaası, yaklaşık 3345 m^2 alanda yer alan blokla oluşan iç avlulu bir yapıdır. Tez çalışmasında, Damga Matbaası'nın halen çalışır durumdaki yapılarında, ayrıntılı gözlem ve ölçümlere dayanan analitik çalışma yapılmıştır. Yapının işleyiş şeması ve yenilenen üretim sisteminin yapıya verdiği zarar incelenmiştir. Bu çalışmaların ötesinde, tez çalışmasının kapsam ve süresini aşan analizleri içeren incelemeler yapılamamıştır. Bu nedenle restorasyon önerisi oluşturulmamış, yapı üzerinde tespit edilen verilerden faydalanılarak, niteliksiz eklerin ayıklandığı bir restitüsyon önerisi oluşturulmuş, acil koruma önlemleri belirtilmiştir. Yapılan çalışmanın, yapıların günümüzdeki durumlarına ilişkin önemli veriler içerdiği ve bundan sonraki çalışmalara zemin oluşturacağı umulmaktadır.

KAYNAKLAR

Ahunbay, Zeynep. *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*, Yapı Endüstri Merkezi, İstanbul,2004.

Akyıldız, Ali. O*smanlı Finans Sisteminde Dönüm Noktası Kağıt Para ve Sosyo-ekonomik Etkileri*, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1996.

_____ *Para Pul Oldu*, İletişim Yayınları 876, Araştırma İnceleme Dizisi 138, İstanbul, 2003.

Artuk, C. ve İ. "Osmanlı İmparatorluğu Zamanındaki Darphanelere Genel Bakış" *I. Uluslararası Türk-İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Kongresi Bildirileri*, Cilt III, İstanbul, 1981.

_____ "Kanuni Sultan Süleyman Zamanındaki Darphaneler", *16.yy'da Türk ve İslam Bilim ve Teknolojisi*, II. Uluslararası Türk ve İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Kongresi, İ.T.Ü. İnşaat Fakültesi Matbaası, İstanbul, 1986, s.145-159.

Aytak, Dilek. "Eski Darphane Binalarının Mekan Standartlarının İncelenmesi", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Mimarlık Fakültesi, 1981.

Ayvansarayi Hüseyin Efendi. *Hadîkatü'l-Cevâmi*, İşaret Yayınları, İstanbul, 2001.

Ayverdi, E. Hakkı. *Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri*, İstanbul Fetih Cemiyeti İstanbul Enstitüsü No: 69, İstanbul, 1974, s. 548.

Bakır, Betül. *Mimaride Rönesans ve Barok, Ankara*, Nobel Yayın Dağıtım, 2003.

Bodur, Selmin. "Darphane-i Amire'de Çarkhane", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, 1984.

Can, Cengiz. "Darphane-i Amire Binası", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt 3, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1998, s.553-555.

_____ "İstanbul'da 19. Yüzyıl Batılı ve Levanten Mimarların Yapıları ve Koruma Sorunları", Basılmamış Doktora Tezi, YTÜ, 1993.

Cantay, Gönül. "Simkeşhane", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt 6, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1994.

Çetiner, Zühal. "Davutpaşa Kışlası ve İstanbul Kışlaları İçindeki Yeri", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, YTÜ, 1996.

Çiftçi, Aynur. "19. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Askeri Mimari ve İstanbul'da İnşa Edilen Askeri Yapılar", Basılmamış Doktora Tezi, YTÜ, 2004.

Dölen, Emre. "Darphane", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt 3, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı 1998, s.551.

Eldem, S. Hakkı. *Rölöve I*, DGSA Yayınları, İstanbul, 1968, s.16-21.

_____ *Köşkler ve Kasırlar*, Cilt 2, DGSA Yüksek Mimarlık Bölümü Rölöve Kürsüsü.

Eldem, S. Hakkı; Akozan, Feridun. *Topkapı Sarayı*, İstanbul, Tarihsiz.

Evliya Çelebi. *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, Zuhuri Danışman Yayınevi, İstanbul, 19699, s.260-262.

Göktürk, Hakkı. "Darbhane ve Damga Matbaası", *İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt 8, İstanbul, 1966.

Gökyıldırım, Turan. "Kuruluşundan Osmanlı Dönemine Kadar İstanbul Darbhanesi", Türk Nümismatik Derneği Bülteni, No: 33/34.

Hammer, Joseph Van. *Osmanlı Tarihi*, Cilt II. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Öğretmen Kitapları Dizisi: 180, İstanbul, 1990.

İncicyan, P.G. *18. Asırda İstanbul*, Çeviren: Hrand Andreasyan, İst. Fetih Cemiyeti, İstanbul Enstitüsü Yayınları: 43, İstanbul, 1976.

Kaplan, Sefa. *Batılı Gezginlerin Gözüyle İstanbul*, İstanbul Büyükşehir Belediyeşi Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul, 2006, s. 79.

Kömürcüyan, Eremya Ç. *İstanbul Tarihi 18. Asırda İstanbul*, Çeviri: Hrand Andreasyan, Eren Yayıncılık, 2.baskı, İstanbul, 1988.

Kuban, Doğan. "Topkapı Sarayı", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt 7, İstanbul, 1994.

_____ *İstanbul Bir Kent Tarihi*, İstanbul, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1996.

_____ *Türk Barok Mimarisi Hakkında Bir Deneme*, Pulhan Matbaası, İstanbul, 1954.

Mantran, Robert. *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1995.

Melling, I. *Voyage de Constantinople et des Rives du Bosphore*, Paris, 1819

Müller Wiener,Wolfgang. *İstanbul'un Tarihsel Topografyası*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1998.

Necipoğlu, Gülru. *15. ve 16. Yüzyılda Topkapı Sarayı,* Yapı Kredi Yayınları-2428, İstanbul,2006.

Özbilgen, Erol. "Kuş Evleri", *Osmanlı Ansiklopedisi*, Cilt 4, Ağaç Yayıncılık, İstanbul, 1993, s.44-45.

Öztin, Feriha. *10 Temmuz 1894 İstanbul Depremi Raporu*, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Ankara, 1994.

Öztürk, Mustafa. "Genel Hatlarıyla Osmanlı Para Tarihi", *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt 10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.

Pakalın, M. Zeki. *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: 2505, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi: 646, Sözlük Dizisi: 2, İstanbul, 1993.

Paksoy, İ. Günay. "Osmanlılarda Darp Tekniğinin Gelişmesi", *I. Uluslararası Türk-İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Kongresi Bildirileri*, Cilt III, İstanbul, 1981.

Pamuk, Şevket. *Osmanlı İmparatorluğu'nda Paranın Tarihi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları 73, İstanbul, 1999.

Sahillioğlu, Halil. *XV. Yüzyıl Sonunda Osmanlı Darphane Mukataaları*.

_____ "Darphane", *İslam Ansiklopedisi*, Cilt 8, İstanbul, İSAM Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1993, s.501-505.

_____ "Kuruluştan 17. Asrın Sonlarına Kadar Osmanlı Para Tarihi Üzerine Bir Deneme", Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1958.

_____ "Bir Asırlık Osmanlı Para Tarihi 1640-1740", Basılmamış Doçentlik Tezi, İstanbul, 1965.

_____ "Mihaniki Darp Usulünün Kabulü", Osmanlılar ve Batı Teknolojisi, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1992.

Selaniki Mustafa Efendi. Tarih-i Selânikî, II., Türk Tarih Kurumu Yayınları, III. Dizi-Sayı 25, 2.baskı, İstanbul, 1989.

Sakaoğlu, Necdet. "Darpane-i Amire'nin Kısa Tarihi", *Dünya Kenti İstanbul*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.

_____ *Saray-ı Hümayun*, İstanbul, Denizbank Yayınları No:9.

_____ *Bu Mülkün Sultanları,* Oğlak Bilimsel Kitaplar, İstanbul, 2003.

Shaw, Stanford. "Tanzimat'tan Sonra Osmanlı Vergi Sistemi", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 4, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985.

Sözen, Metin. *Devletin Evi Saray*, İstanbul Sandoz Kültür Yayınları No:12, 1990.

Şen, Arif. "Darphane Binaları Kalıp Atölyesi Bloğu", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, 1984.

Şimşek, Meliha. "Batılılaşma Sürecinde İstanbul'da II.Mahmud Dönemi İmar Faaliyetleri" Basılmamış Doktora Tezi, MSÜ, 1993.

Tanman, Baha. "Darphane Köşkü", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt 3, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı,1998, s.553.

Tanyeli, Gülsün. "Topkapı Sarayı 1. Avlusundaki Darphane Kompleksi, Tarihsel/ Mimari Teknolojik Değerlendirme", Basılmamış Proje Raporu, İTÜ, 1996.

Tekeli, İlhan; İlkin, Sami. "Para ve Kredi Sisteminin Oluşumunda Bir Aşama", *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt 5, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 1981, s.803.

Tekin, Oğuz. "Osmanlı İmparatorluğu'nda Para", *Osmanlı*, Cilt 3, ed.Güler Eren, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999.

_____ *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, ed. Ekmeleddin İhsanoğlu, İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi, İstanbul, 1994.

Tuğlacı, Pars. *Osmanlı Mimarlığında Balyan Ailesi'nin Rolü*, Yeniçığır Kitabevi, İstanbul, 1993.

Uzunçarşılı, İ. Hakkı. *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*, Türk Tarih Kurumu Yayınlarından III Serisi – No.15, Ankara, 1945, s.384-386.

_____ *Osmanlı Tarihi*, Cilt 1, Türk Tarih Kurumu Yayınları XIII. Seri-No.16, Ankara, 1947.

Ürekli, Fatma. *İstanbul'da 1894 Depremi*, İletişim Yayınları,İstanbul Dizisi 33, İstanbul,2000

"Darphane ve Damga Matbaası", İstanbul Kültür ve Sanat Ansiklo-pedisi, 3.cilt,Tercüman Gazetesi Kültür Yayınları, 1983.

"İstanbul",İslam Ansiklopedisi, Cilt 5/2, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1993.

"Osmanlı Darphaneleri", *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt 5, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002, s.421.

İNTERNET KAYNAKLARI

Altıntaş, Bilgen İ. "Baskı Teknikleri", www.sagusad.org/sayfa/baski.htm

Gökyıldırım, Turan. "Kuruluşundan Osmanlı Dönemine Kadar İstanbul Darphanesi", www.turknumismatik.org.tr/yayinlar/bulten0334/tekst_makale

Tekin, Oğuz. "Sikkeler, Devletler, Hükümdarlar: Eski Çağda Anadolu'da Paranın Siyasal, Kültürel ve Ekonomik Rolü", www.obarsiv.com/evoyvoda0607html.

_____ "Baskı Teknikleri Sözlüğü", www.sanalmuze.org/paneller/tartisma/bt.htm

EKLER

Ek 1. Haritalar
Ek 2. Belgeler
Ek 3. Damga Matbaası Eski Baskı Makineleri
Ek 4. Eski Osmanlı Paraları
Ek 5. Eski Para Basma Makineleri
Ek 6. Damga Matbaası Rölöve Çizimleri

EK 1. HARİTALAR

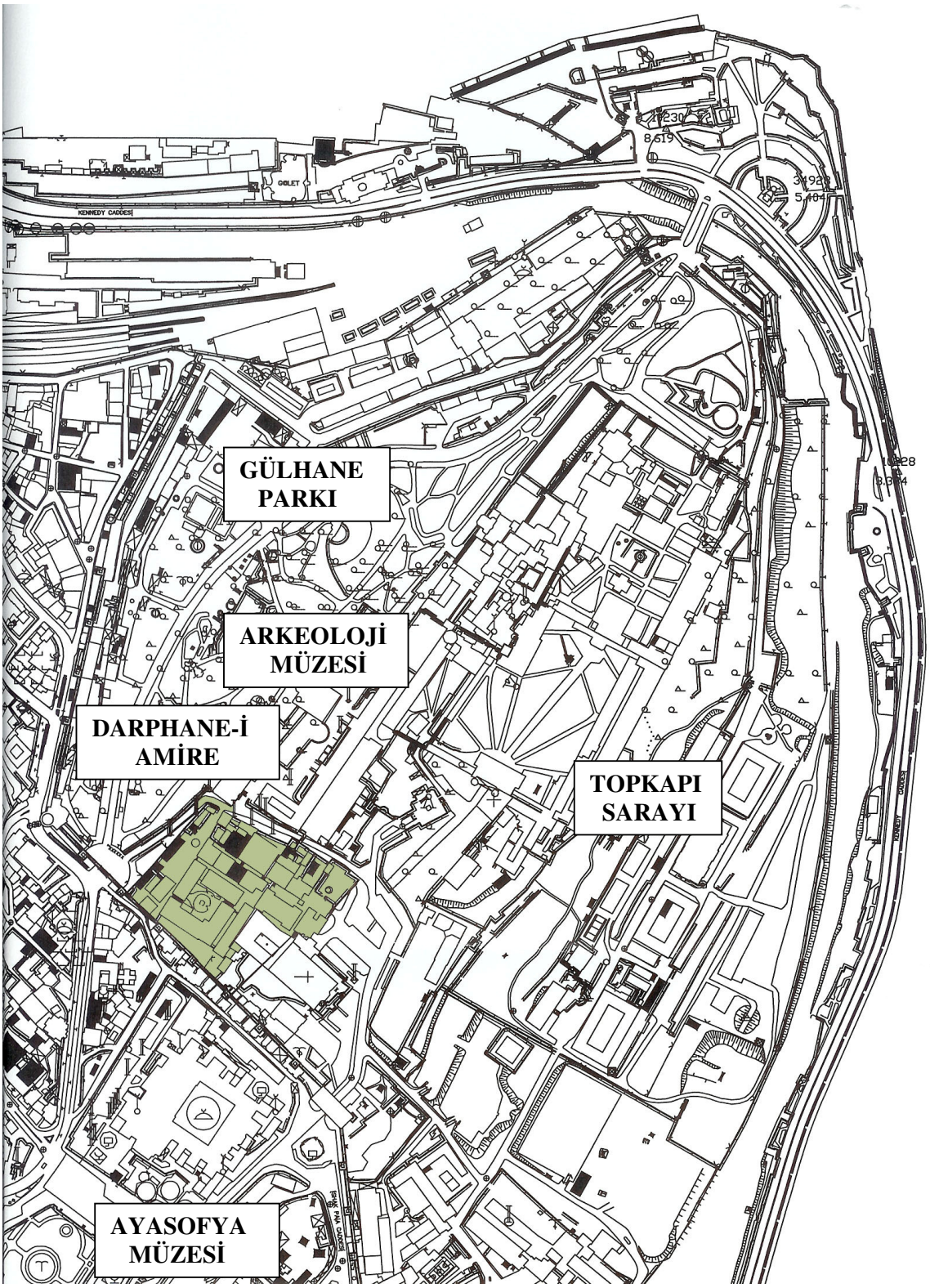

EK 1.1. Darphane-i Amire Halihazır Harita

EK 1. 2. Moltke Haritası (II.Mahmud Dönemi)

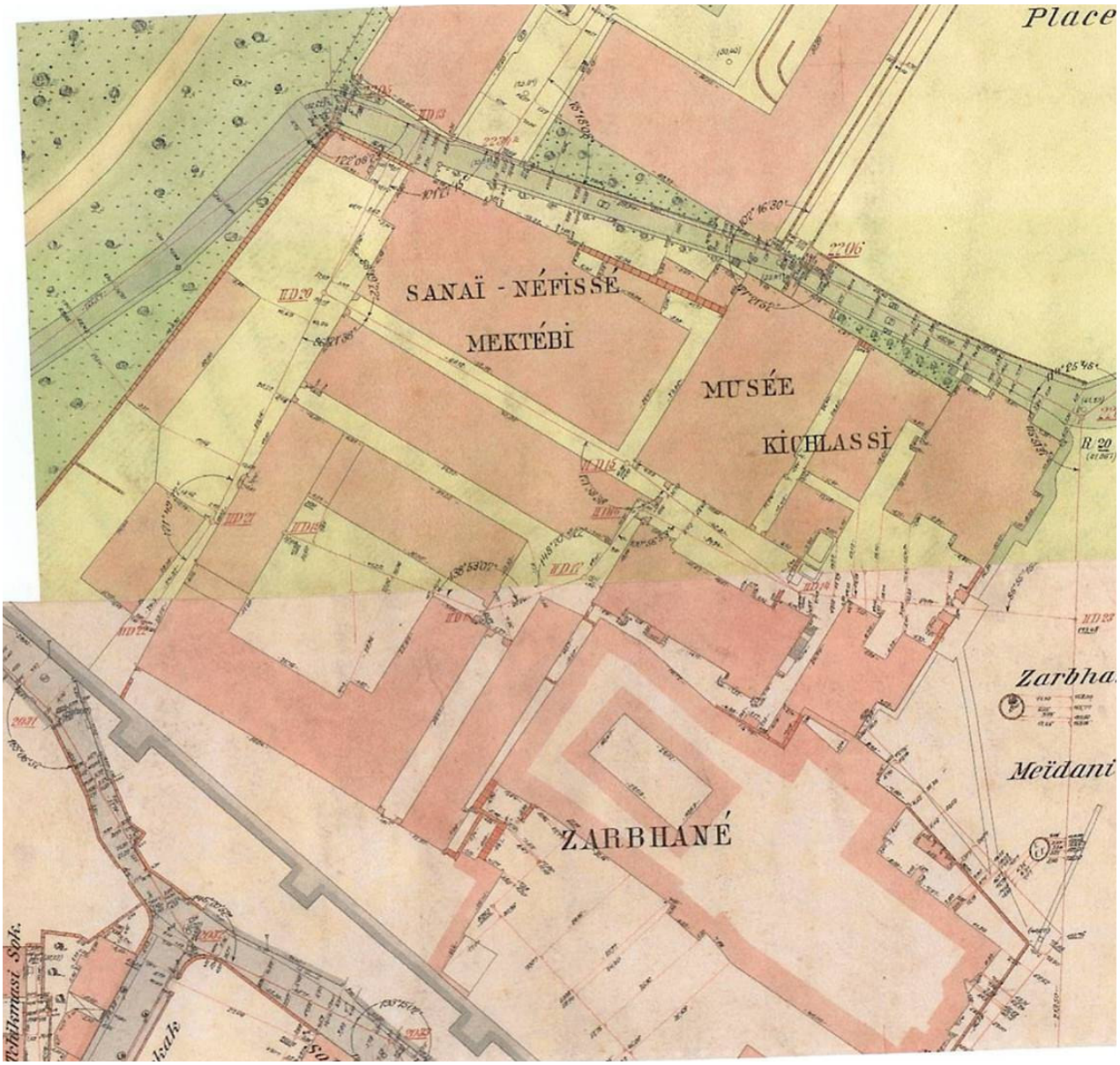

EK. 1.3. Alman Mavileri Haritası (Atatürk Kitaplığı)

EK. 1.4. Prost Haritası (Atatürk Kitaplığı)

EK. 1.5. Şehremaneti Haritası (Atatürk Kitaplığı)

EK 2. BELGELER

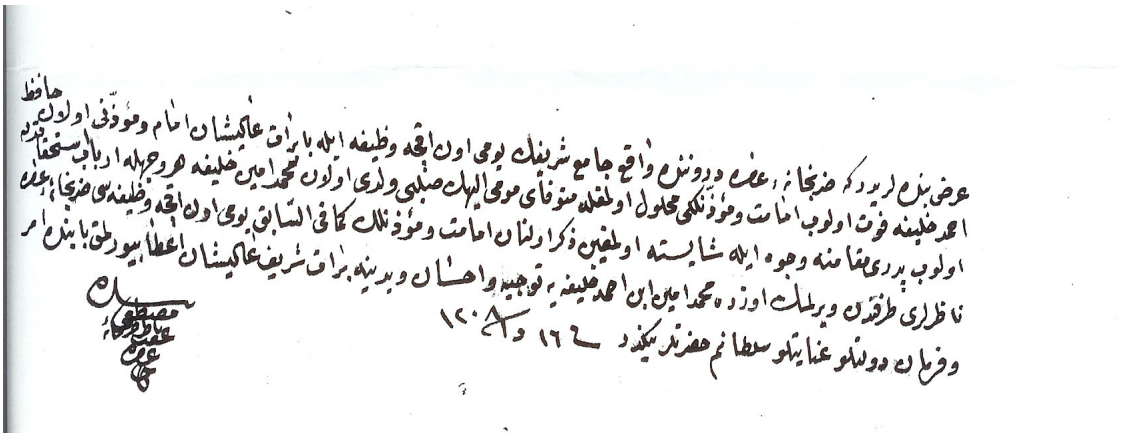

Darphane-i amire Camii müezzin ve hatipliğinin Mehmed Emin Efendiye tevcihi.

15 Haziran 1794 tarihli

EK 2.1.. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde, Darphane-i Amire'ye atanan müezzine ait belge. (Cevdet Darphane, Sıra No. 368, 16 Zilkadde 1208)

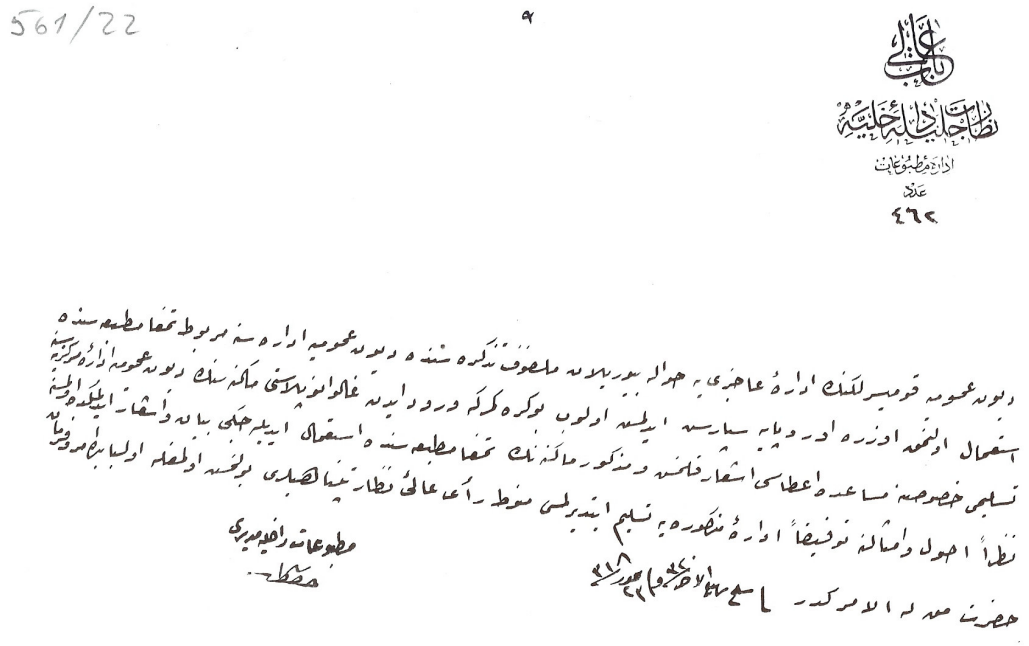

BOA,

DH.MKT 561/22

Bâbıâli
Nezâret-i celîle-i Dâhiliye
İdâre-i Matbûât
Aded
462

Düyûn-ı Umûmiye Komiserliği'nde irâde-i âcizîye havâle buyrulan melfûf tezkiresinde Düyûn-ı Umûmiye İdâresi'ne merbût Damga Matbaası'nda isti'mâl olunmak üzere Avrupa'ya sipâriş edilmiş olub bu kere gümrüğe vürûd eden galvanoplasti makinesinin Düyûn-ı Umûmiye İdâre-i Merkeziyyesi'ne teslîmi husûsuna müsâ'ade i'tâsı iş'âr kılınmış ve mezkûr makinenin Damga Matbaası'nda isti'mâl edileceği beyân ve iş'âr edilmekde olmasına nazaran usûl ve emsâline tevfîkân idâre-i mezkûreye teslîm etdirilmesi menût re'y-i âli-i nezâret-penâhîleri bulunmuş olmağla ol-bâbda emr ü fermân hazreti men lehü'l-emrindir.

Fi selh-i Rebî'ü'l-âhir sene [1]320 ve 23 Temmuz sene [1]318

Matbûât-ı Dâhiliye Müdürü
Bende
Mustafa

EK 2.2. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Damga Matbaası için getirtilen galvanoplasti makinesine ait belge.

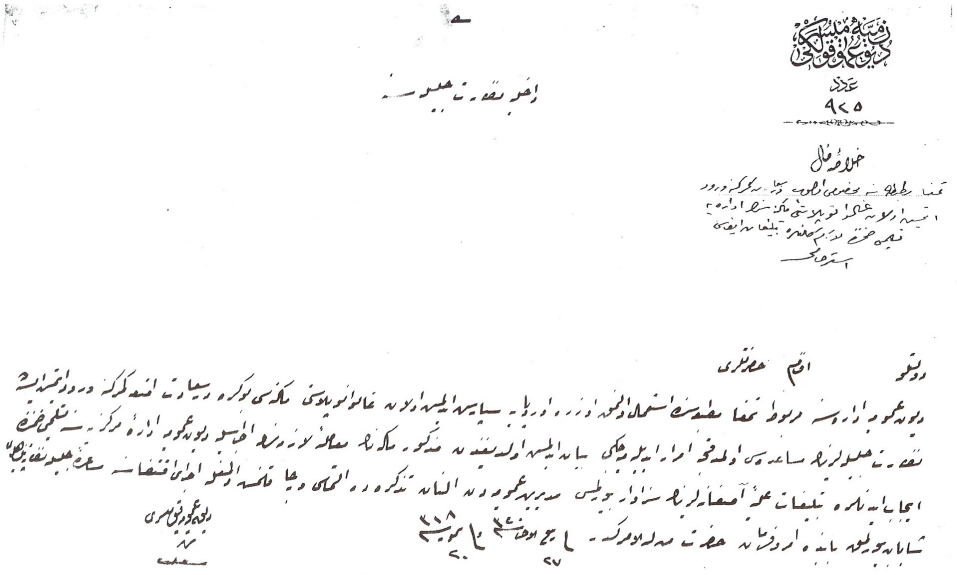

Düyûn-ı Umûmiye Komiserliği
Aded
925

Dâhiliye Nezâret-i celîlesine

Hülâsa-i me'âl
Damga Matbaası'na mahsûs olub Rüsûmât Gümrüğü'ne vürûd etmiş olan galvanoplasti makinesinin idâreye teslîmi zımnında lâzım gelenlere teblîgât îfâsı istirhâmı

Devletlü efendim hazretleri

Düyûn-ı Umûmiye Dâiresi'ne merbût Damga Matbaası'nda isti'mâl olunmak üzere Avrupa'ya sipâriş edilmiş olan galvanoplasti makinesi bu kere Dersaadet Emti'a Gümrüğü'ne vürûd etmiş ise de nezâret-i celîlelerinin müsâ'adesi olmadıkça imrâr edilemeyeceği beyân edilmiş olduğundan mezkûr makinenin mu'âmele-i lâzımesinin icrâsıyla Düyûn-ı Umûmiye İdâre-i Merkeziyyesi'ne teslîmi zımnında îcâb edenlere teblîgât-ı aliyye-i âsafânelerinin sezâvâr buyrulması Müdiriyet-i Umûmiye'den alınan tezkirede iltimâs ve ricâ kılınmış olmağla icrây-ı iktizâsına müsâ'ade-i celîle-i nezâret-penâhîleri şâyân buyrulmak bâbında emr ü fermân hazreti men lehü'l-emrindir.

Fi 27 Rebî'ü'l-âhir sene [1]320 ve fî 20 Temmuz sene [1]318

Düyûn-ı Umûmiye Komiseri

EK 2.3. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Damga Matbaası için getirtilen galvanoplasti makinesine ait belge.

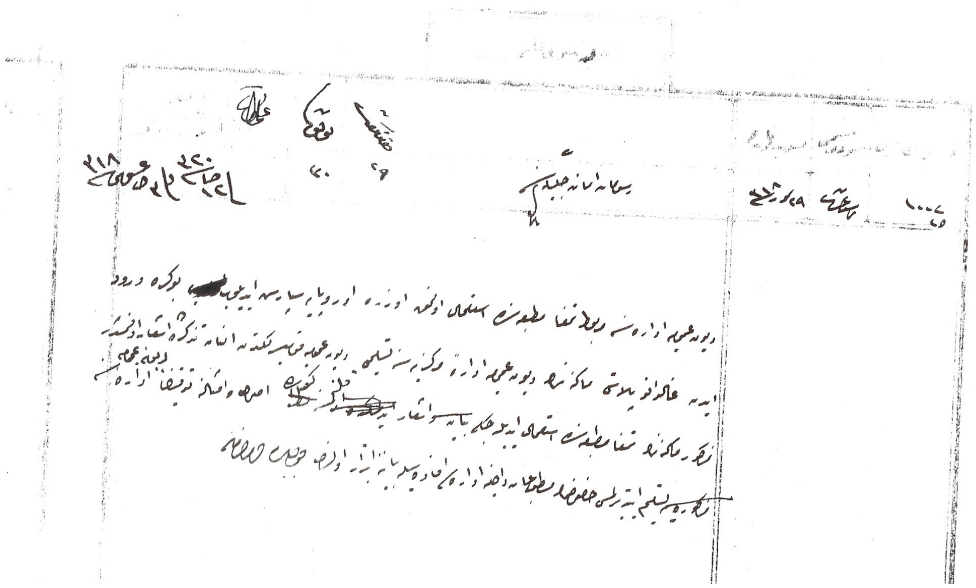

Fî 12 Ca sene [1]320 ve 3 Ağustos sene [1]318

Rüsûmât Emânet-i celîlesine

Düyûn-ı Umûmiye İdâresi'ne merbût Damga Matbaası'nda istikmâl olunmak üzere Avrupa'ya sipâriş edilüb bu kere vürûd eden galvanoplasti makinesi Düyûn-ı Umûmiye İdâre-i Merkeziyesi'ne teslîmi Düyûn-ı Umûmiye Komiserliği'nden alınan tezkirede iş'âr olunmuşdur. Mezkûr makinenin Damga Matbaası'nda istikmâl edileceği beyân ve iş'âr kılınmasına göre usûl ve emsâline tevfîkân Düyûn-ı Umûmiye İdâresi'ne teslîm etdirilmesi husûsunun Matbûât-ı Dâhiliye İdâresi'ne ifâdesiyle beyânına ibrâz olundu. Ol bâbda emr ü fermân.

EK 2.4. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Damga Matbaası için getirtilen galvanoplasti makinesine ait belge.

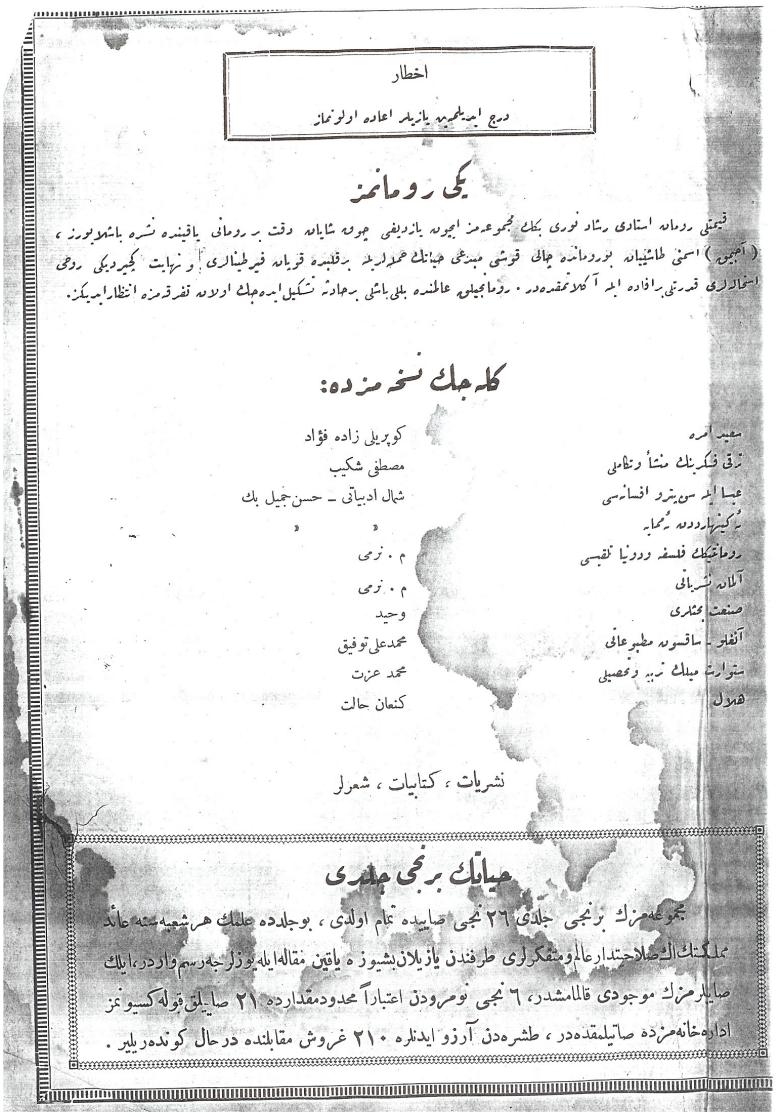

اخطار

درج امید ایله یازیلمه یازیلر اعاده اولونماز

یکی رومانمز

قیمتلی رومانه استادی رشاد نوری بکك مجموعه‌سنه ایجون یازدیغی چوق شایانه دقت بر رومانی یاقینده نشره باشلیوروز ، (آجیق) اسمی طاشیانه بو رومانده چالق قوشی معنی هیانك محمد ایله برقلبده قویانه فیرطیناری و نهایت کچیردیکی روحی استمالاری قدرتی یرافاده ایله آکلاتمقده‌در . رومانجیلرمز عالمنده بلی باشلی بر حادثه تشکیل ایده‌جك اولدن نظر دقتمزه انتظار ایدیکز.

کله‌جك نسخه‌مزده:

مقبره امره	کوپریلی زاده فؤاد
ترقی فکرینك منشأ ونظامی	مصطفی شکیب
عیسا ایله سن پترد افسانه‌سی	شمال ادبیاتی ـ حسن جمیل بك
بوکیسه‌اردوده روحیه	»
روماتیکك فلسفه ودونیا نقطه‌سی	م . نرمی
آلمانه نشریاتی	م . نرمی
صنعت بحثلری	وحید
آتفلر ـ سافسوده مطبوعاتی	محمدعلی توفیق
ستوارت میلك تربیه وتحصیل	محمد عزت
هندوس	کنعان حالت

نشریات ، کتابیات ، شعرلر

حیاتك برنجی جلدی

مجموعه‌مزك برنجی جلدی ۲۶ نجی صایسیله تمام اولدی ، بوجلده علمك هر شعبه‌سنه عائد مملکتك اك صلاحیتدار عالم ومتفکرلری طرفندن یازیلان بشیوزه یاقین مقاله ایله بوزلرجه رسم وارد ، ایك صایلرمزك موجودی قالمامشدر ، ٦ نجی نومرودن اعتباراً محدود مقداردە ۲۱ صایلق قوله کسیونمز اداره‌خانه‌مزده صاتیلمقده‌در ، طشره‌دن آرزو ایدنلره ۲۱۰ غروش مقابلنده درحال کوندەریلیر .

Yeni Romanımız, Reşat Nuri Güntekin'in Acımak Romanı'nın reklamı .
Gelecek nüshada yazısı olan kişilerden bazıları ve makaleleri şunlar:

Köprülüzade Fuad	
Mustafa Şekip	Terakki fikrinin menşei ve tekamülü
Hasan Cemil Bey	İsa ile Sen Petro Efsanesi
M. Mermi	Alman Neşriyatı
Mehmed Ali Tevfik	
Mehmed İzzet	
Kenan Halet	

Hayat Mecmuasının 1. cildinin reklamı.

EK 2.5. Damga Matbaası arşivindeki 1925 tarihli bütçe defterinin ilk sayfası.

Taht-ı riyâset-i mufahhama-i pâdişâhîde

Müteşekkil komisyon-ı âlinin nezâretinde bulunmak ve Anadolu vilâyât-ı şâhânesinin ba‘zılarında tahrîb ve ihrâk edilmiş olan ma‘âbid-i İslâmiyenin ta‘mîrât ve inşâatına sarf kılınmak üzere tertîb olunan i‘âne biletidir.

Umûmî Numara 46712 | Kıymeti bir çeyrek sîm Mecidiyedir | Husûsî Numara 46712

Anadolu’nun ba‘zı vilâyâtına mahsûs i‘âne komisyon-ı âlisi

Matba‘a-i Osmaniye

EK 2.6. Damga Matbaası’nda basılmış belge (Darphane Arşivi)

EK 3. DAMGA MATBAASI ESKİ BASKI MAKİNELERİ

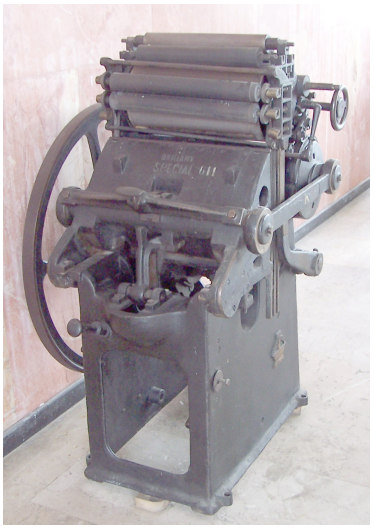

Ek 3.1. Matbaa Baskı Makinesi
(Yer: Darphane Balmumcu Binası)

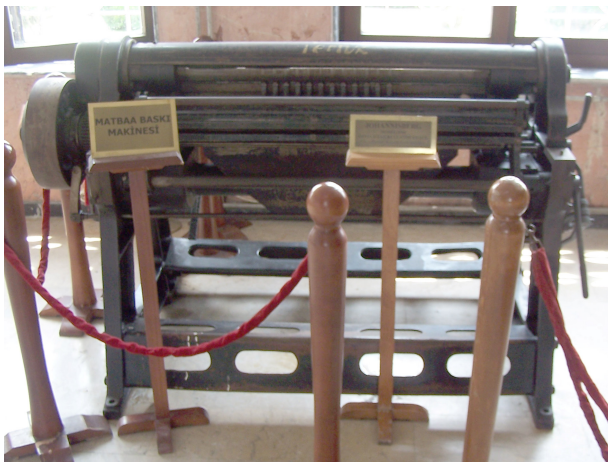

Ek 3.2. Matbaa Baskı Makinesi
(Yer: Darphane Balmumcu Binası)

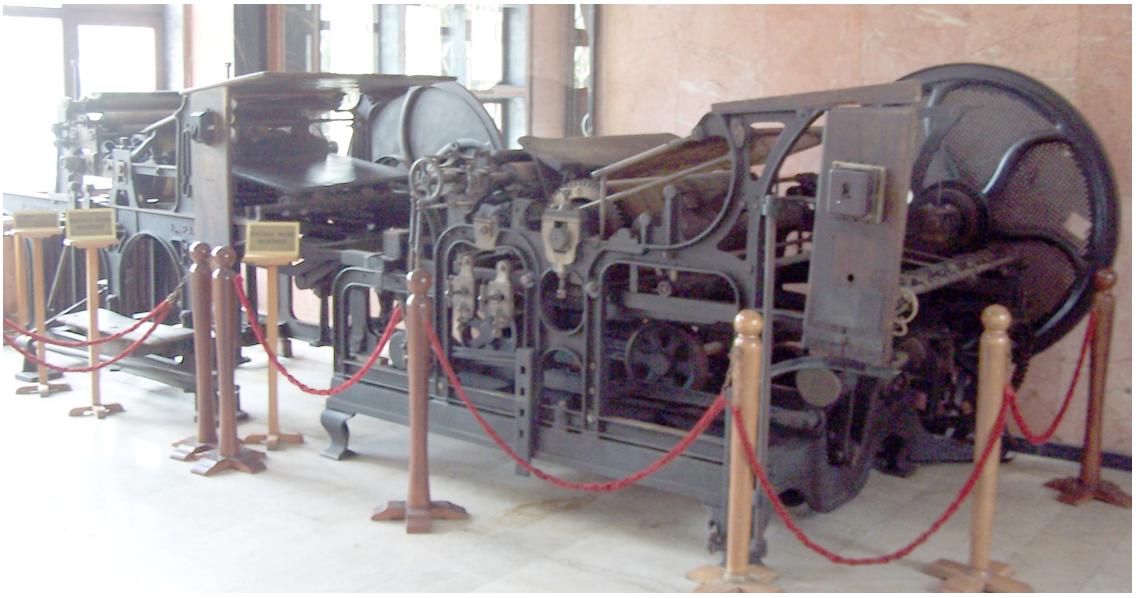

Ek 3.3. Tipo Baskı Makinesi(Yer: Darphane Balmumcu Binası)

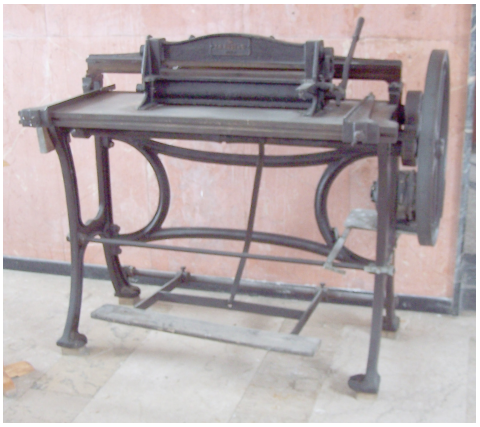

Ek 3.4. Kutu Çizim Makinesi: Mukavva damga pulu kutularını kenar kıvrımını yapar.
(Yer: Darphane Balmumcu Binası)

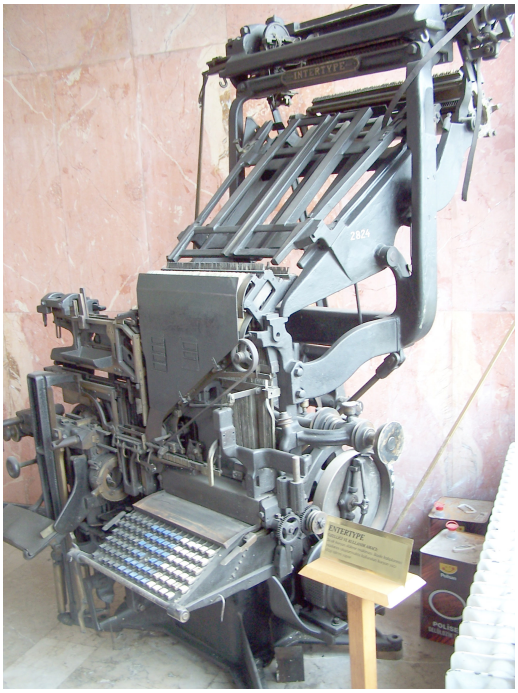

Ek 3.5. Entertype: Baskı kalıplarının yazılarını oluşturmakta kullanılan kurşun yazı dizgi işlemi yapar.
(Yer: Darphane Balmumcu Binası)

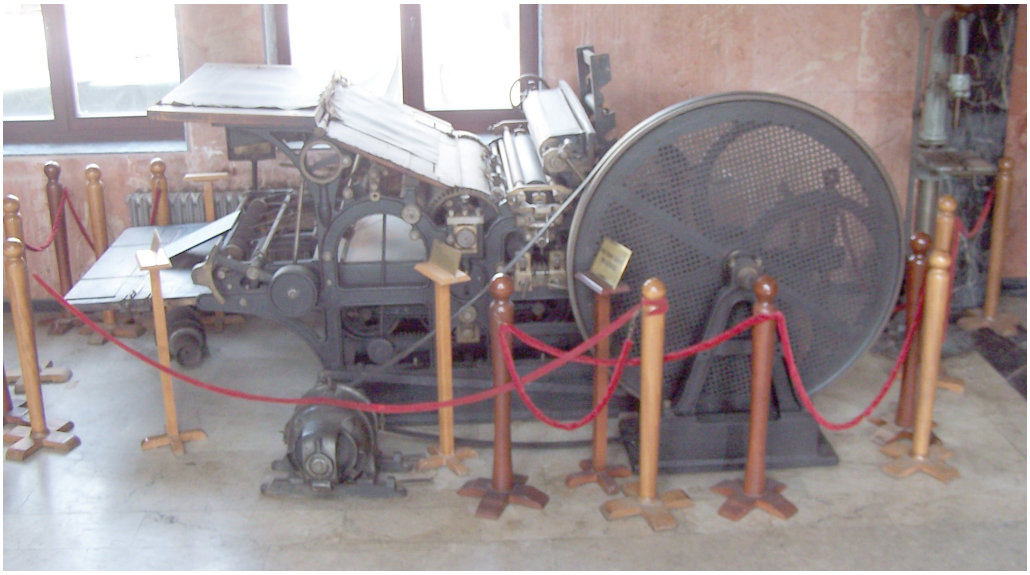

Ek 3.6 Perfix: Damga pullarının kenar tırtılı işlemini yapar (Yer:Darphane Balmumcu Binası).

EK 4. ESKİ OSMANLI PARALARI

Ek 4.1. Akçe : Orhan, 1326-27, Bursa (Pamuk, 2003, 267).

Ek 4.2. Altın Sikke : Sultani, II. Mehmed, 1478-79, Konstantiniye (Pamuk, 2003, 269).

Ek 4.3. Kuruş : III. Ahmed, 1703-1730, Konstantiniye (Pamuk, 2003, 275).

EK 5. ESKİ PARA BASMA MAKİNELERİ

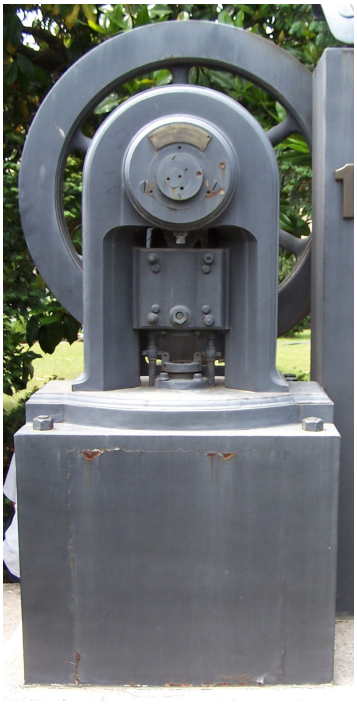

Ek 5.1. Para Basma Makinesi: 1853 İngiltere yapımı. (Yer:Darphane Balmumcu Binası)

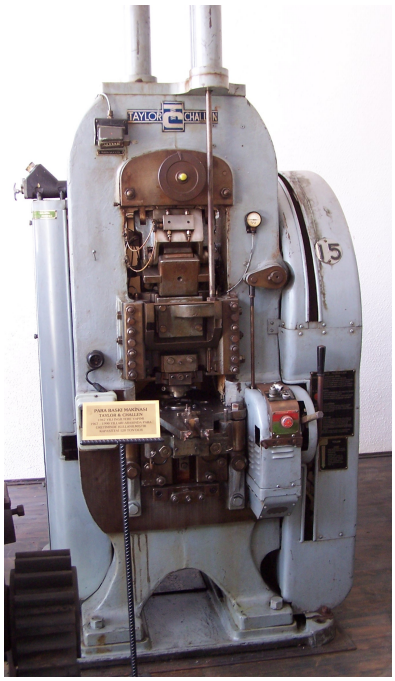

Ek 5.2.Para Baskı Makinesi: 1967 İngiltere yapımı. (Yer:Darphane Balmumcu Binası)

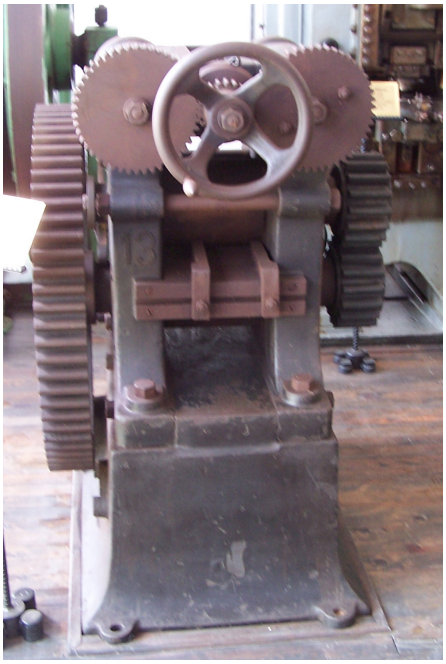

Ek 5.3. Hadde Makinesi: 1967 yılına kadar kullanılmıştır. (Yer:Darphane Balmumcu Binası)

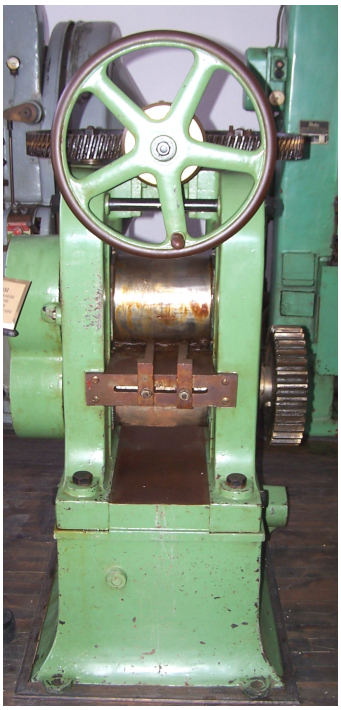

Ek 5.4. Hadde Makinesi: 1996 yılına kadar kullanılmıştır. (Yer:Darphane Balmumcu Binası)

ÖZGEÇMİŞ

Doğum Tarihi	03.07.1971	
Doğum Yeri	İstanbul	
Lise	1982-1988	Nişantaşı Kız Lisesi
Lisans	1988-1995	Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü
Yüksek lisans	2003-2007	Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Rölöve-Restorasyon Programı

Çalıştığı kurumlar

1990-1994	Uran Badur İnşaat ve Planlama Ltd. Şti.
1995	Konuralp Müteahhitlik Müşavirlik A.Ş.
1996-1999	Uran Badur İnşaat ve Planlama Ltd. Şti.
1999-.....	Muhtelif Rölöve ve restorasyon proje çalışmaları.